

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

ERZİNCAN'DA SOSYAL KÜLTÜREL VE DİNİ HAYAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

113898

DANIŞMAN
Doç. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU

113898

HAZIRLAYAN
Öner DEMİR

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

KONYA - 2002

ÖNSÖZ

Din, insanların ve toplumların hayatlarındaki en önemli unsurlardan biridir. Bu nedenle öğrenilip anlaşılıp yaşanılması gerekir. Böylece din asıl amacına ulaşacaktır. Toplumlar kültürlerini ne kadar iyi anlar ve yaşarsa devamlılıklarını sürdürebilmesi o derece sağlıklı olacaktır.

Dini insan hayatından kolayca soyutlayıp atmak ne kadar zorsa, insanları ve toplumları bir kalıba göre sınıflandırmak, tek tip insan ve toplum oluşturmaya çalışmakta insan fitratına uygun olmayan bir durumdur. Dinin emirleri ve yasakları ne kadar iyi öğrenilip yaşanılırsa, insan ve toplumlar da o kadar huzurlu ve mutlu olacaklardır. Bunu anlayabilmek için toplumları gözlemlemek bile bazen yeterli olmaktadır. Dini kaynağından ve sağlam kaynaklardan öğrenmek toplumun ve kişinin dini problemlerini en aza indirecektir.

Erzincan da Sosyal, Kültürel ve Dini Hayat adlı çalışma dinin bu amacına yönelik olarak hazırlandı. Giriş bölümünde çalışma konusu genel hatlarıyla çizilmeye çalışıldı. Problemin ne olduğu, nereden kaynaklandığı v.b. konulara yaklaşımlar getirildi.

Birinci bölümde; araştırmanın merkezini oluşturan Erzincan'la ilgili bazı bilgiler verildi, genel hatlarıyla tanıtılmaya çalışıldı. Erzincan a özel bazı hikayeler ve inançlardan bahsedilerek kültür, yaşam hakkında bilgiler verildi. İkinci bölümde Erzincan'ın dini anlayışı ve dini hayatı göz önünde bulundurularak sosyal ve kültürel eğitim konularındaki yaşam dinamikleri, problemleri ve sosyal hayatından kesitler verilerek toplumsal yaşam incelenmeye çalışıldı. Bu yapılırken toplumsal hayat gözlemlenerek bazı veriler elde edildi. ve objektif olarak anlatılmaya çalışıldı. Aynı zamanda bire bir mülakat da bulunduğum öğrenciler, veliler ve meslektaşlardan faydalandım. İnsanların sohbetlerinde şahit olduğum bilgilerden ve gözlemlerimden faydalanmaya çalıştım. Çalışmanın önemli ayaklarından birin oluşturduğu için sosyal ve kültürel hayatı eğitim konusuyla ele almayı daha uygun buldum.

Üçüncü bölümde; çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesi için hem eğitim hem de din eğitimi konusunu ele almaya çalıştım. Bu konuda şahsımın ve meslektaşlarımın karşılaştıkları problemleri Erzincan'daki eğitim ve din eğitiminin durumun, toplumun eğitim problemleri göz önüne alarak tartışmaya çalışıldı. Dini anlamada ve yaşamada, din eğitiminin önemine vurgu yapılarak karşılaşılan sorunlar objektif olarak ele alınmaya çalışıldı.

Araştırmanın niteliği gereği birçok kişi ve kurumlarla işbirliğine gidilerek faydalanılmaya çalışıldı. Maddi ve manevi yardımlarıyla da çalışmanın tamamlanmasına yardımcı olanlara

teşekkür eder, özellikle çalışmanın her aşamasında rehberlik ve eleştirileriyle katkıda bulunan sayın hocam Doç. Dr. Mustafa Tavukcuoğuna teşekkürlerimi sunarım.

Konuya ilgi gösteren, çalışmaya yardımcı olan eşime, arkadaşlarıma, meslektaşlarıma ve öğrencilerimle birlikte okul yöneticilerine de ayrıca teşekkür ederim

Öner DEMİR
Kasım 2001 – Erzincan

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VI
LİTERATÜR İLE İLGİLİ KISALTMALAR.....	VII

GİRİŞ

A – Problem	1
B – Araştırmanın Amacı.....	4
C – Sınırlılıklar.....	5
D – Yöntem.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

ERZİNCAN İLİ İLE İLGİLİ BİLGİLER

I.a - Erzincan Adının Kaynağı	6
I.b - İlk Çağ Dönemi	6
I.c - Urartular Dönemi	6
I.d - Medler ve persler Dönemi	6
I.e - Helenistik Dönem	6
I.f - Romalılar Dönemi	6
I.g - İslam Dönemi	7
I.h - Mengüçükler Dönemi	7
I.ı - Selçuklular Dönemi	8
I.j - Eratna Beyliği Dönemi	8
I.k - Osmanlı Dönemi	8
I.l - Birinci Dünya Savaşı Dönemi	9

I.2 - ERZİNCAN'IN COĞRAFİ KONUMU VE ÖZELLİKLERİ.....	9
I.3 - ERZİNCAN DA DEPREMLER.....	12
I.4 - HALK HİKAYELERİ.....	13
I.5 - İNANÇLAR.....	17
I.6 - ÖRF VE GELENEKLER.....	26
I.7 - NÜFUS VE EĞİTİM.....	40

İKİNCİ BÖLÜM

ERZİNCAN DA EĞİTİM, KÜLTÜR VE SOSYAL HAYAT

II.1 – KÜLTÜR KAVRAMININ TANIMLANMASI	42
II.2 – BAZI KÜLTÜR TARTIŞMALARI	47
II.3 – EĞİTİM, KÜLTÜR VE AMAÇ	49
II.4 – KÜLTÜREL YOZLAŞMA VE ERZİNCAN ÖRNEĞİ	52
II.5 – KÜLTÜRE YÖN VEREN (ŞEKİLLENDİREN) UNSURLAR.....	54
a- Din	54
b – Dil	56
c – Tarih	57
d – Eğitim ve Öğretim.....	58
e – Çevre	60
f – Savaşlar	61
g – Göçler	61
h – Ticaret	62
i – Politika	62
j – Sanat	63
k – Edebiyat	63
II.6 – ERZİNCAN'IN KÜLTÜR KİMLİĞİ.....	64
II.7 – SOSYAL HAYAT VE KÜLTÜR	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERZİNCAN DA DİN VE SOSYAL HAYAT

III.1 – DİN VE HAYAT	70
III.2 – GÖRECELİ DİN ANLAYIŞININ ORTAYA ÇIKARDIĞI PROBLEMLER..	74
III.3 – GELENEKSEL VE MODERN DİN ANLAYIŞI VE ERZİNCAN ÖRNEĞİ.	76
III.4 – DEPREMİN DİNİ ANLAYIŞ VE YAŞAYIŞA KATTIĞI DEĞERLER	79
III.5 – ERZİNCAN DA EĞİTİM VE DİN EĞİTİMİ.....	81
III.6 – DİN EĞİTİMİNİN AMAÇ VE ÖNEMİ.....	84
III.7 – ERZİNCAN DA İNANÇ FARKLILIĞI VE PROBLEMLERİ	87
III.8 – DEPREM VE İNANCA ETKİLERİ	89
III.9 - ERZİNCANDAKİ DİN EĞİTİMİNİN DURUMU VE PROBLEMLERİ	91
III.10 – OKULLARDA DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNDE KARŞILAŞILAN PROBLEMLER	94
III.11 – ERZİNCANDA DİNİ ÖĞRENME YOLLARI	100
a. Aile	101
b. Okul	101
c. Çevre	103
d. Cami, Kurs ve Sohbetler	105
e. Merak Etme	108
f. Kitaplardan faydalanarak Öğrenme	108
SONUÇ	110
BİBLİYOGRAFYA	112
EKLER	116

KISALTMALAR

a.g.e	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.y.	: aynı yer
b.k.	: bakınız
b.s.	: baskı/basım
c.	: cilt
çev.	: çeviren
haz.	: hazırlayan
Hz.	: Hazreti
ö.s.s	: Üniversite Seçme Sınavı
r.a.	: radiyallahu anh/anha
s.	: sayfa
s.a.v.	: sallallahu aleyhi vesellem
sy.	: sayı
v.b.	: ve benzeri
v.s.	: ve sâire
yay.	: yayını
y.y	: Yüzyıl

LİTERATÜR İLE İLGİLİ KISALTMALAR

Ank.	: Ankara
A.Ü.İ.F.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
B.E.L.Y.	: Belediye Yayınları
D.E.A.D.	: Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi
D.E.Ö.D.	: Din Eğitimi ve Öğretimi Dergisi
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
D.İ.B.Y.	: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
D.K.A.B	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
İ.H.L.	: İmam Hatip Lisesi
İst.	: İstanbul
M.E.B	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ü.İ.F	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
M.Ü.İ.F.V.Y.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
S.Ü.İ.F.D.	: Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
T.D.	: Tebliğler Dergisi

GİRİŞ

A - Problem:

Toplumların hayatlarında dinin yeri her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Toplumların gelişmesinde hem din hem de din adamları daima önde gitmişlerdir. Günümüzde de son yıllarda dinde dini yaşama ve öğrenmede önemli yükselişler gözlenmektedir. İşte problemde burada ortaya çıkmaktadır. Sosyal hayatta yaşanan din acaba ne kadar sağlıklıdır veya insanlar diniyle ne kadar barışıktır. Din eğitiminde görevi burada başlamaktadır.

İşte asıl problem burada ortaya çıkmaktadır. Dini yaşamının bir anlam ifade etmesi için, öğrenme özgürlüğünün de bulunması zaruridir. Problemde bunu elde edememekten kaynaklanmaktadır. Özgür ortam da öğrenilen din ile yasakçı ortamda öğrenilen din arasında mutlaka farklar bulunacaktır. Toplum geçmişten getirdiği değişik kültür anlayışlarıyla, dini kültürünü bir arada barışık olarak sürdürmek durumundadır. Bu da ikisi arasındaki dengeyi iyi ayarlamaktan geçer. Bu çalışmamızda Erzincan bölgesindeki dini hayat hakkında gözlemler yaparak, dini problemler ihtiyaçlar , karşılaşılan güçlüklerin neler olduğu hakkın da tespitler yapmaktadır. Bölgenin özel durumunu da göz önüne alarak (deprem olgusu) olaylara bakmak daha gerçekçi olacaktır.

Günümüz toplumlarında dinin belirleyici yönü her geçen gün biraz daha kendini göstermektedir. Toplum bu gerçeklerle de mutlaka yüz yüze gelmelidir, problemlerinden kaçan veya bastıran toplumlarda yolunda gitmeyen şeyler var demektir. Dinin bu belirleyici özelliği dünyada olduğu gibi Erzincan'da da görülmektedir. Öyleyse bir toplumda bazı problemler olmalı ki gerçek değerler sağlıklı anlaşılın yanlış ve doğrular görülebilsin. Bunu anlatmamın sebebi Erzincan da meydana gelen deprem olaylarının halkı bu konuda ümitsizliğe sürüklediği mutluluğa ulaşmanın da çok zaman aldığı gerçeğidir. İyi ve kötü arasında gidip gelen bir toplumda bazı konular da gerçek anlamından uzak bir şekilde anlaşılabilir.

Dini değerlerine ve kültürüne düşkün olan Erzincan toplumu bu konuyu fazlasıyla yaşamış sayılabilir. Aynı dine ve kültüre sahip iki insan arasında ciddi farklar bulunuyorsa bu problemin kökleri hayli derinlerde olabilecektir. Bunu ortaya çıkarıp yüzleşmek gerekmektedir. Anlayışların ve yaşamın bu kadar farklı olması yetiştiği çevre ve aile ortamından kaynaklanabilir. Ancak bu kadar farklı dışa yansması bir çelişki düşüncesini akla getirebilmektedir.

Deprem olgusuyla Erzincan da dini hayata bir yöneliş olduğu bir gerçektir. Bu gerçek zamanla yine yerini eski hatalara bırakmaktadır. Daha önceki hayata ve anlayışa dönüşün olduğu gerçeğidir. Bir çok ailenin çocukları ile beraber Kur'an derslerine, sohbetlere katıldığı bir ortamda tekrar bu hatalara dönüş düşündürücüdür.

Bir toplumun "dini hayat" tarzını, yaşayışını anlatmak, gözlemlemek için bazen dini zaviyeden de bakılarak anlaşılacaktır. İnsanlar dinlerini yaşarken, kaynak olarak neleri alıyor.

Kendilerine örnek olarak kimi almalı veya kimi alıyor. Vs.. gibi problemler dini inanca sahip her toplumda yaşanan problemlerdir. Ya da bir bölgede çok farklı dini inanışlar nereden kaynaklanmaktadır. Dinin farklı anlaşılması ne kadar önemlidir. Veya dinin neleri farklı anlaşılabilir veya anlaşılabilir gibi sorunlar her toplumda olduğu gibi Erzincan'da da yaşanmaktadır.

Bütün bunlara ek olarak çok önemli olan deprem olayı da Erzincan'ın inanç, inanma, dini yaşama konusu da önemli yere sahiptir. Tarihin de sabittir ki; olağanüstü olaylar insanların ya inancını daha iyi yaşamaya ve öğrenmeye veya da tamamen boş vermişliğe laubaliliğe, kadere razı olmaya götürebilir. Erzincan'da bunu inanma ve daha samimi yaşama çabası olarak algılayabiliriz.

Problem aslında çok basit öğrendiğimizi sandığımız değerleri, aslında öğrenemediğimizden ortaya çıktığını gösteriyor. Öğrencilerimizden de gözlemlediğim kadarıyla aslında dinin emirlerinden, Peygamberimizin hayatından (sünnet) zannedilen çoğu bilgilerin hatalı veya eksik olduğuna şahit oluyoruz.

Toplumdaki dini anlayamamaktan kaynaklanan sorunların çözümü için sadece dini bilgilerin doğruluğu yeterli olmuyor. Ancak biz bu çalışmada daha çok dini problemlerle görüşlerimizi dile getireceğiz. Aynı zaman da psiko-sosyal olarak da sorunlara eğilmek gerekiyor. Tek zaviyeden bakıldığında kolay gibi görülen problemler aslında komple bir problemden kaynaklanıyor olabilir. Toplumda İslam'ı (dini) ibadetlerden bağımsız, önemsiz gibi gören bunun yerine sadece ahlaki ve sosyal boyutların kapsayan bir sistem olarak görenler olabilir. Aslında bu çok yanlış bir tarzdır. İslam'ı sadece kültürden ibaret görenler de toplumda az değildir. Hüseyin Nasr bu konuyu şöyle anlatır; çağımızda ise batı türü milliyetçilik, kabilecilik ve dil bağılıkları ayrıca modern dünyanın etkilediği çeşitli hayat tarzları ve sömürgecilik seküler milliyetçilik, ırkçılık ve batı hümanizmi gibi Müslümanların muhatap oldukları meseleler pek çok Müslüman'ın dine bağlanış derecesinde ve tavrında büyük değişimlere yol açmıştır. Devamında ise şunları söylemektedir.

Bir kısım Müslümanlar, beş vakit namazı kaçırmadan ve şeriat'e mümkün olduğunca uymaya çalışarak bu bağlılığı sürdürmektedirler. Ancak eski zamanlara oranla şeriat'ın hepsini ifa etmeyip, hatta düzenli olarak namaz bile kılmayıp kendilerinin mutlak manada Müslüman olduğunu iddia eden kişiler de mevcuttur. Hatta özellikle İslam'ı amelleri yapmadan sadece görünüşte İslami olan bir çeşit "hümanizm"i takip eden diğer bir kısım insan da kendilerine Müslüman'dan başka bir isim verilmesine karşı çıkmaktadırlar. Ayrı bir grup da, İslam'ı ibadetleri sıkı sıkıya uyguladıklarını ve dindar olduklarını iddia ederken ticarete hile yapmak gibi pek çoğu şeriat ile çelişen fiillerde bulunmaktadır.¹

Nasr'ında anlattığı gibi İslam aleminde toplumlarında değişik anlayışlara sahip, değişik isimli anlayışlar mevcuttur. Bütün bunları bizim toplumumuzda da görmek pek ala mümkündür.

Kafası modern kültür ve din asparagaslarıyla dolu olan Müslüman bunun altından kalkmakta bir hayli zorlanmaktadır. Bunu başarabilenler İslamı hem anlamaya çalışıp hem de bir yaşam tarzı olarak kabul edenlerdir. Bütün bu çatışma ve çelişkilerin içinde bocalayanlar ise yukarıda anlatılan

¹ - S.H.Nasr, Modern Dünya Geleneksel İslam, çev. S.Barkın, H.Arslan İstanbul 1985, s.88

anlayışa sahip olanlardır. Modernizmin bütün dünyayı sarmasından sonra Müslümanlar da nasiplerini almıştır. Böylece İslam toplumlarında çeşitli modern İslami görüş ve akımlar ortaya çıkmış ve bunlar dünyada İslâm'ın gerek temsilcileri olarak görünmeye başlamıştır. Bu da İslam dan belli bir uzaklaşma göstermiş ve yer yer modern anlayışı kabule başlamıştır.

İslam bütün zamanlarla başa çıkabilecek kadar dinamiktir. Bütün zamanlarda ve bu gün de insanları cezbetmesi ve mutluluğa kavuşturması İslam'ın bu özelliğini ortaya koymaktadır.

Müslüman olan herkesin de bu konularda söyleyeceği sözleri olması gerekir. tekrar kendini sorgulayıp, problemlerini tespit edip doğru adreslere başvurarak bu çelişkilerden kurtulması gerekiyor. Örnek alması gereken (her şeyden önce bir insan olarak) bir Müslüman'ın sorun olması düşündürücüdür.

Said Halim Paşa da bunlara bağlı olarak “ bizim zihnimiz henüz eşyadan fikirlere intikal etmiyor, fikirlerden eşyaya geçmeyi tercih ediyor. Çünkü bu sayede düşüncelerimiz sonsuz hayaller içinde her şeyi kendi emellerine göre tertip edebileceği muhayyel bir muhit bulabiliyor. Bu yönden bizi hiçbir şey memnun etmiyor. Her şeyde ümitlerimizi kırarak bir noksan buluyoruz. Aydınlarımızın çoğu elde edilmesi imkansız birtakım emeller peşinde koşarak yorulup beziyorlar.²

Yıllar önce söylenmiş bu sözler bu gün de hala etkisini devam ettiriyor. İnsanları aydınlatacağına inanılan aydınlarımız bile, söylemelerini halka indiremeyip kendi konuşmalarını bile daha sonra tanımazlıktan geliyorlar. Hal böyle olunca konuyu da bir ileri bir geri bocalayıp duruyor. Şu bir gere ki okuldaki soruların çoğu bu aydan kişilerin yapmış olduğu açıklamaların anlaşılmasından kaynaklanan sorular oluyor. Genç beyinler bu açıklamalar karşısında bocalayıp durmakta, ders sınırları içinde bizlerin vermeye çalıştığı cevaplar bile yeterli olmuyor. Ben söyleyeyim sonrası beni ilgilendirmez, biraz da ben dikkat çekeyim gibi anlayışlar gerçekten halka , halkın dini yaşam inancını baltalanmaktan başka bir şey yapmıyor.

Devamında S.Halim Paşa “batının medeniyeti, siyasi ve sosyal münasebetleri bizde pek tabii olarak bir hayranlık uyandırmıştır. Bu hayranlığın sevki ile Avrupa milletlerinin tecrübelerinden istifade etmeyi şiddetle arzu ediyoruz. Bu arzu bizim fikir hayatımıza, felsefemize, siyasi ve sosyal faaliyetlerimize başkaca bir özellik getirmektedir. Bunun içindir ki başka milletlerin tecrübelerinden de istifade etmeye kalkışan bir milletin, tamiri imkansız bir takım hatalara düşmemesi çok güçtür.

Aynı eserden eğitimle ilgili olarak da kendilerine emanet edilen genç ruhları sağlam bir ahlak, yüksek bir gaye ile donatmak ve gelecek nesilleri teşkil etmek eğitimi üzerlerine alanlar, memleketlerine karşı yüklendikleri pek büyük mesuliyetin derecesini hakkıyla takdir etmelidirler.

Eğitim ve sosyal hayat alanları da düğümleniyor. Eğitimle elde edilen bilgiler hayata geçirilmediği takdirde, bir anlam ifade etmezler. Bu sebeple değil midir? Allah Resülü eğitime çok önem vermiştir ve savaş esirlerine dünyada hiç verilmemiş olan bir şekilde özgür bırakmıştır. Problemin başka bir yarısı beyinlerimizin ayrı düşünür hale gelmesidir.

² - S.Halim Paşa, Buhranlarımız, haz. E.Düzdağ, İstanbul 1991, s.38

Kendinden bağımsız bir şekli de birden fazla düşünen beyinler hayata gerektiği gibi adapte olamamakta kendi değerlerine de sahip çıkamamaktadır. Davranışlarıyla düşünceleri çatışan veya düalizme uğrayan toplumlar veya kişiler kısa zamanda sonlarını hazırlayabilirler. Geçmişteki büyük uygarlıkların yıkılışlarında bunların da rolleri yadigaranamaz.

Hele bunu bir Müslüman toplum veya fertse bu dinin özü ve emirleri açısından daha bir önem arz etmektedir. Çünkü Müslüman ayrı düşünen ayrı fiiller gerçekleştiren bir fert olmamalı, fikirleri ve hayatı barışık aynı düzlem içinde yer almalıdır. Modern düşüncenin bilimsel hayatın etkisiyle de bu problemlerini <Müslümanların hayatlarına da etki ettiği gereği düşündürücüdür. Ve zaman lada bu sorular ve ilişkiler yumağı yuvarlanarak büyüyen bir kar topuna benzeyecektir. Böylece Müslüman toplumlar, modern hayatla geleneksel hayat arasında gidip gelecektir. Sonuç olarak bu da İslam dünyasının tartışılan en önemli konusunu ve sapmasını meydana getirecektir. (Modern Müslümanlar Geleneksel Müslümanlar) .modern ve gelenekçi diye iki kutba ayrılan Müslümanlar, hala bu ifrat ve tefritlerden arınmış değillerdir.

Müslümanların hayatına dolaylı yada doğrudan etki eden bu anlayış ve düşünceler, halka hala mal olmuş değildir. Bütün bu sorunları anlamamızı sağlamak ve hayatımızı inançlarımız doğrultusuna getirebilmemiz kendimizi çekinmeden özeleştirmekten hatalarımızı ve sevaplarımızı ortaya koymaktan geçmektedir. bunu yapma cesaretini kendimizde bulduğumuz zaman, problemlerimizin çoğu çözülmüş olacaktır.

B – Araştırmanın Amacı:

Çalışmanın amacı Erzincan bölgesinde yaşanan, dini, sosyal ve kültürel olayları tanımak, araştırmak ve objektif olarak fotoğrafını çekmektir.

Bir toplumda her şey iyi gidiyorsa bile problem yoktur denilemez. Problemler her zaman vardır ve olacaktır. Amaç bu problemleri yerinde ve zamanında tespit ederek, büyümesini ve çözüm yollarını bulmaya çalışmaktır. Bu araştırmayla amacımız Erzincan'daki sosyal ve dini hayatta karşılaşılan problemleri ve kaynaklarını tespit etmeye çalışmaktır. Aslında bütün ülke çapında böyle çalışmaların yapılması ülkemiz insanını daha iyi tanımamıza yarayacaktır.

Erzincan'da geçmişten günümüze kadar yaşanan problemlere işaret edilerek ip uçları vermek bu yöre insanlarının benzerlik ve farklılıklarını ortaya çıkarmak, tanıtmak amacına yöneliktir.

Neden aynı dine ve genellikle bağlı olduğumuz halde bölgeler arasında bu kadar farklılık olabiliyor. Ana hedef bu ve benzeri sorulara cevap aramaktır. Bir sonuca varmak değil, sadece durum tespiti yapmak ve değerlendirmektir. Toplumda yaşanan dini sapma ve hataların tarihsel arka planını araştırmak aynı zamanda bugünkü tespiti çalışmaktır. Böylece daha sonraki çalışmalara katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Deprem olgusunu çok yakinen tanıyan ve onu defalarca yaşayan bir bölge olarak ta Erzincan, diğer bölgelerden ayrılmaktadır. Deprem olayının da toplum üzerindeki etkilerini ortaya koymak, dini düşünce ve yaşayışa katkılarını tespit etmekle toplumdaki deprem anlayışının fotoğrafını çekmeye çalıştık. Amaç bu fotoğrafı da net ve tarafsız çekebilmektir.

C - Sınırlılıklar:

Çalışmamız gözlemlene ve teknik düzeyde olacak ve öğrencilerle yaptığımız anket çalışmalarıyla desteklenecektir. Erzincan merkez ve yakın beldeleri içine alınacak şekilde sınırlanacaktır. Olaylar tarafsız gözle ele alınacak iyi kötü davranışları veya dindarlığın ölçülerinin belirlenmesi gibi bir kaygı taşımayacaktır. İnsanların hayatına müdahil değil, mevcut durumun tasvir edilmesine ve toplumsal yaşantının fotoğrafının çekilmesine çalışılmıştır.

D - Yöntem:

Bu çalışma problemin bugünkü durumunu incelemeyi, kapsamına rağmen daha çok, nedeni, nasıl, sorularının cevabını bulmaya yöneliktir. Tarihi boyuta fazla girmeden genel bir fotoğraf çıkarılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca verilerin açıklanması suretiyle yargılama, değerlendirme uygulanabilir nitelikte genellemelere ulaşmaya gayret edilmiştir. Konuyla ilgili literatür taraması yaparak yetkili makamlar, öğrenci ve velilerle mülakatlar yapılarak, şehir kütüphanesi, müftülük, nüfus müdürlüğü, Erzincan Belediyesi Kültür Müdürlüğü v.b. kurum ve kuruluşlarla işbirliğine gidilerek bilgiler elde edilmeye çalışıldı. Gözlemlene ve tarihi betimleme yöntemiyle çalışmaya katkıda bulunuldu.

I. BÖLÜM

ERZİNCAN İLE İLGİLİ BİLGİLER

1.1. Erzincan Adının Kaynağı

Erzincan adının Eriza dan geldiği anlatılmaktadır. Bu bölge de kurulmuş olan Eriza kenti kimi tarihçilere göre Erzurum'un batısında Karasu üzerinde bulunmakta idi. Eriza adı Selçuklularda Erzincan olarak kullanılmış daha sonra Erzincan biçimini almıştır. Bir söylentiye göre de Azirizden gelmektedir. Selçuklular Aziriz adını çok beğenmiş ve buna Rahmet yağarsa "can Aziriz Can" yağmazsa "yan Aziriz yan" biçiminde bir tekerleme uydurmuş zamanla Aziriz adı Erzincan olmuştur.¹

1.2. İlk Çağ Dönemi

Erzincan'ın Yazılı Tarih öncesi Dönemleri'nin ilk Tunç Çağında M.Ö. 3000-2000 yıllarına kadar uzanan bir tarihi olduğu tesbit edilmiştir. Arkeolojik çalışmalardan elde edilen bilgiler, ilk Tunç Çağı sonrasında yörede yerleşenlerin Hayaş'lılar olduğunu göstermektedir. Erzincan'ın kuzeyini kapsayan bu bölge o dönemde "Azzi-Hayaşa" olarak adlandırılmaktaydı.

1.3. Urartular Dönemi

Bölgede urartu egemenliğinin M.Ö. 1000-600 yıllarını kapsadığı ileri sürülmektedir. Belgelere göre, Van Gölü çevresini kendisine merkez edinen Urartu Devleti'nin Kralları 1. Argistis M.Ö. 785-760 zamanında sınırları güneyde Diyarbakır, batıda Malatya ve Elazığ, kuzeyde ise Erzincan'a uzanıyordu. Urartu'ların bölgedeki egemenliği önce Asur Kralı 3. Tıglatplasar M.Ö. 745-727 sonra İskitler'in ve Medler'in saldırılarıyla M.Ö. 600'lerde sona erdi.

1.4. Medler Ve Persler Dönemi

Erzincan M.Ö. 600-334 arası Pers hakimiyetinde olduğu dönemdir. Urartular'dan sonra bölge önce Med sonra da Pers İmparatorluğu'nun kurucusu Ahameniş Krallarının egemenliğinde kaldı.

1.5. Hellenistik Dönemi

Büyük İskender'in M.Ö. 331'de Gavgamela savaşında Persler'i yenmesiyle bu bölgede Persler'in egemenlikleri sona erdi. Bütün Anadolu ve Mısır'da hakim olan Hellenistik kültürü Erzincan'da da egemen oldu. İskender'in ölümünden sonra komutanları arasında çıkan savaşlardan sonra Erzincan M.Ö. 280 den itibaren Selevkoslar'ın egemenliğinde kaldı.

1.6. Romalılar Dönemi

M.Ö. 189'da Büyük Antiokos'un Manisa'da Romalılar'a yenilmesinden sonra Selevkos egemenliği sona erdi. Doğu Anadolu Bölgesi Roma egemenliğine girdi. M.Ö. 70 tarihlerinde Roma ordusu Lükullüs komutasında Doğu Anadolu'yu ele geçirmeye başladı. Elazığ yöresindeki Sofen (Harput) Krallığını yıktıktan sonra Tigran ordusunu yendi. Pontuslular da Erzincan yörelerindeki Roma üstünlüğünü kırdılar. Erzincan yüzyıllarca Bizans-İran imparatorlukları arasındaki savaşlar yüzünden gelişmemiştir.

¹ - Yurt Ansiklopedisi, C. IV, Anadolu Yay., İstanbul, tarihsiz, s.2596

1.7. İslam Donemi

İslam fetihleri döneminde İslam orduları ilk defa 638 'de İyaz Bin Ganem komutasında Erzincan yöresinde görüldüler. Kuzey Anadolu'nun fethiyle görevlendirilen El Cezire Fatihi İyaz Bin Ganem komutasında Bitlis yoluyla Ahlat'a giderek zaptetmiş, sonra batıya yönelerek arzen (Erzincan) şehrini fethetmiştir, Bu yıllarda bölgenin önemli yerleşim merkezlerinden biri olan Erzincan, Bizans yönetimindeydi. İmparator II. Konstans tarafından 643'de bölgeye Vali olarak gönderilen Sempat Araplarla göze alamadığından ve yeni bir istilaya uğramamak için. ağır bir vergiyi ödemeyi kabul ederek Halife Hz. Ömer'e tabi oldu.

648-49 yıllarında siyasi şartlarda değişme olmasına rağmen Vali Bizans la birleşmekten yekinerek İslam hakimiyetini tercih ediyordu. Sempat öldükten sonra halefleri onun politikasını izlemek istemediler. Bunun üzerine Hz, Osman zamanında Habib Bin Mesleme komutasındaki İslam Orduları Erzincan' a hakim oldular.

Bizans İmparatoru II. Justinianus (635-95) Erzincan ve yöresini ele geçirmek istiyordu. Bu nedenle bölgede yasayanlara İslam hakimiyetinden çıkarak kendi idaresine geçmelerini teklif etmişti. Ancak İslam yönetiminden hoşnut olan halk "Biz Rumlardan bir fayda görmedik, bırakınızda himayelerine nail olduğumuz şimdiki efendilerimize tabi olalım, onlar dinimize karışmıyorlar" cevabını vermişlerdi.

Hz, Alı ile Hz Muaviye arasındaki ihtilaf yıllarında Erzincan Bölgesi kısa bir süre Bizans hakimiyetine girmiş ise de Hz. Muaviye'nin iktidarı ele. geçirmesiyle yeniden bu bölge Cizye'ye bağlanarak Bizans egemenliğine son verilmiştir Hz. Muaviye'nin ölümü üzerine, Bizanslılar bölgeyi tekrar işgal etmişlerse de Halife Abdulmelik zamanında (699) tüm bölge Erzurum ile beraber İslam hakimiyetine girdi.

1.8. Mengüçikler Dönemi

1071 Malazgirt zaferinden sonra Türkler Anadoluyu vatan edinmeye başlamışlardı, Alpaslan Türk Beylerini Anadolunun fethiyle görevlendirmişti. Yukarı Fırat ve Çatlı Boylarını almak görevi de Mengüçik Ahmet Gaziye verilmişti. Erzincan, Kemah, Şarkikarahisar Mengüçik Ahmet Gazi tarafından fethedildi. Alparslan 1072'de bu toprakları Mengüçik Gazi'ye dirlik olarak verdi. Mengüçik Ahmet Gazi merkezi Kemah olan Mengüçik Beyliği'ni kurdu. Mengüçik Ahmet Gazi döneminde (1072-1114) Beyliğin ana meselesi Haçlı seferleri ve Bizanslılarla savaşmak oldu. Ahmet Gazi'nin ölümünden sonra yerine oğlu İshak Bey geçti.

Mengüçik Beyliğini uzun süre yöneten İshak Bey ölünce (1124) yerine geçen kardeşi Melik Mahmut'u İshak Beyin oğulları tanımayınca Mengüçik Devleti parçalandı.

Davut Şah Erzincan'a, Melik Mahmut Kemah'a, Süleyman Şah'da Divriği'ye hakim oldu. Davut Şah'ın öldürülmesi üzerine (1151) Erzincan 13 yıl Süleyman Şah'a tabi olmuştur. Davut Şah'ın oğlu Fahrettin Behram Şah (1165) tahta geçince Mengüçik beyliği tekrar güçlendi. Anadolu Selçuklu Devleti'ni desteğimde sağlayan Behram Şah zamanında Erzincan çok ilerlemiş, ticaret ve sanayisi gelişmiştir. Ayrıca Erzincan başkent yapılmıştır.

Behram Şah'ın ölümünden sonra (1225) yerine oğlu II. Alaaddin Davut Şah geçti. Fakat Davut Şah babası gibi ilime ve edebiyata düşkün olmasına rağmen, siyasi alanda bu başarıyı gösteremedi. 1228 tarihinde Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubad Erzincan ve Kemah'ı alarak Mengüçik Beyliği'ne son verdi.

1.9. Selçuklular Dönemi

Celalettin Harzemşah'ın Ahlat'ı alması üzerine, Alaaddin Keykubad, Müttefiki Mısır Eyyubi Hükümdarı El Eşref ile birlikte Celaleddin Harzemşahı Erzincan civarında Yassıçimen'de yenilgiye uğrattı. Doğu boylarını güçlendirmek amacıyla da Harzemliler'i sınır boylarına yerleştirdi.

Alaaddin Keykubad'ın ölümünden sonra yerine II. Gıyaseddin Keyhüsrev geçti. 1243'de Köseadağ savaşı ile Anadolu Selçuklu Devleti bağımsızlığını kaybedince, Erzincan'da tüm Anadolu ile birlikte İlhanlı egemenliği altına girdi. İlhanlı valiler halka iyi davranmıyorlardı, yalnız İlhanlılar'ın meşhur Beylerbeyi Çoban Beyin Oğlu Timurtaş'ın valiliği döneminde halk rahat etti. Timurtaş Erzincan'ı iyi niyetle yönetti. Yapılan zulmü unutturdu.

1.10. Eretna Beyliği Dönemi

Timurtaş'ın Mısır'a sığınmasından sonra, Valiliğe gelen Alaaddin Eretna İlhanlı Hükümdarının ölümü üzerine (1355) bağımsızlığını ilan etti. Alaaddin Eretna'nın (1382) ölümü üzerine yerine oğlu Gıyaseddin Mehmet getirildi. Çıkan anlaşmazlıklar sonucu Erzincan bağımsız olarak Burak Bey'e bırakıldı. 1389'da Yıldırım Beyazıt, Karaman Beyliğine son vererek, daha sonra Osmanlı Devleti

1.11. Osmanlı Dönemi

1401 yılında Erzincan Osmanlı Padişahı Yıldırım Beyazıt tarafından muhasara edilmiş ise de Ankara savaşı çıkınca yöre tekrar Timur'un eline geçti. Fatih Sultan Mehmet zamanında Karakoyunlu beyi Kara Yusuf ve 1455 yılında da Akkoyunlu Beyi Uzun Hasan Erzincan'ı alır. Erzincan ve yöresi Fatih ile Uzun Hasan arasındaki Otlukbeli savaşına kadar (11 Ağustos 1473) Akkoyunlular'ın elinde kalır. Otlukbeli savaşından sonra Erzincan 30-40 yıl süre bir barış dönemi yaşamıştı. Erzincan bu dönemde Akkoyunlu soyundan Pir Ali oğlu Kılıçaslan ve Ferahsad bey gibi yöneticilerle yönetildi. Şah İsmail'in Doğu Anadolu da faaliyet göstermesine kadar Erzincan ve yöresi oldukça sakin bir dönem geçirdi.

1502'de Safevi Devleti'nin kurulmasıyla bölgedeki istikrarda sona erdi. Yavuz Sultan Selim'in 23 Ağustos 1514 de Çaldıran savaşında Şah İsmail'i yenmesi ile Erzincan tekrar Osmanlı idaresine geçti. Çaldıran zaferinden sonra Sultan Selim, kaçan Şah İsmail'i Tebriz'e kadar takip etti. Dönüşte Bayburt ve Kiğı'nın anahtarları kendisine teslim edildi. Yavuz Sultan Selim bu iki kale ile Şarkikarahisar ve Trabzon'u Erzincan'a bağlayarak, Erzincan Valiliğini İran hududunun korunması şartıyla ve değerli hizmetlerini karşılığı olarak Bıyıklı Mehmet Paşa'ya verdi. 1515'de Kemah Kalesi alındı. Erzincan, Kanuni Sultan Süleyman zamanında yeniden kurulan Erzurum eyaletine bağlı bir Sancak haline kondu. Osmanlıların İran seferlerinde ordunun konaklama ve geçit yeri idi.

1.12. 1.Dünya Savaşı Dönemi

24 Temmuz 1916'da Erzincan'a giren Rus işgal kuvvetleri Erzincan'ı yağmaladılar. Rusların yağma hareketinden cesaret alan Ermeni asker ve komitacıların yağma ve katliam daha feci olmuştur. Ermeniler'in bu katliamı ve zulmü 13 Şubat 1918 tarihine kadar sürmüştür.

1917 Bolşevik ihtilali nedeni ile Rus ordusu Erzincan'ı Ermenilerin idaresine bırakarak çekildi. Bu çekilişte yağma ve işkenceyi de ihmal etmediler. İdarenin ellerine geçmesiyle serbest kalan Ermeniler şehri yeniden yağma ettiler. Yağma ve katliam olaylar köylere kadar intikal ettirilmiştir. Ermeniler bir fert bırakmamak üzere Erzincan halkını imhaya kararlıydılar. Bu durumlar karşısında halk kendi canının derdine düşmüştü. 13 Şubat 1918'de Binbaşı Halit Bey yönetimindeki Milis kuvvetleri ile diğer Türk Kuvvetleri Erzincan'ı Ermenilerin zulmünden kurtardılar.²

LII - ERZİNCAN'IN COĞRAFİ KONUMU VE ÖZELLİKLERİ

Erzincan İl Merkezi 39 45'12"Kuzey paralelleri ile 30 20'28" doğu meridyeninin kesiştiği noktada yer almaktadır, ilin doğudaki uç noktası 40 46'30" doğu, en batı uç noktası 38 15'25" doğu meridyenleri arasında; en batı uç noktası 38 15'25" doğu meridyenleri arasında; en güneyindeki sınırı ise 39 01' kuzey, en kuzey noktası 40 04'25" kuzey paralelleri arasında, doğu batı yönünde uzanan 11.903 km²'lik bir alandır. Erzincan ili Türkiye'nin doğu kısmında, Doğu Anadolu bölgesi sınırları içinde ve bölgenin yukarı Fırat bölümünde yer alır. Erzincan doğuda Erzurum, güneyde Tunceli, güneydoğuda Bingöl, güneybatıda Elazığ-Malatya. batıda Sivas, kuzey batıda Giresun, Kuzeyde Gümüşhane ve Bayburt illeri ile çevrelenmiştir.

Erzincan Fırat nehri kollarından Karasu ile doğu batı doğrultusunda geçilen Kars'tan gelen demiryolu ile Sivas-Erzurum ve Trabzon-Malatya'dan gelen karayollarının düğümlendiği bir noktadır. Şehir İstanbul'un 1100, Ankara'nın 690 km. doğusundadır. Şehir Yukarı Fırat havzasının içinde, 1.200 m. yüksekliğindeki bir düzlüğün ortasındadır. Erzincan ovasının boyutları. Doğu-Batı yönünde 30 km. Kuzey-Güney yönünde 10-15 km. genişliğindedir. 3.000 metreye ulaşan yükseklikteki sıradağlar, Erzincan'ın Doğu-Batı ve Kuzey-Güney sınırlarını belirler. 1939'da yeniden inşasını takiben, Erzincan dörtbir yana açılan anayollarıyla modern bir şehir görünümünü kazanmıştı. Türkiye'deki öteki şehirlerin aksine eski ve tarihi binalar yoktu. Binaların hemen hemen büyük bir kısmı son 20 yılda inşa edilmişti. Caddeler çok geniş ve planlamaya uygundu.

13 Mart 1992 Depreminden sonra ortaya çıkan büyük hasar sonucunda kentin yeri ve planında önemli bir değişiklik olmakla birlikte, yeniden yapılanma ile kent daha geniş alana yayıldı. Modern ve depreme dayanıklı büyük binalar inşa edildi. Kent tarihleri incelendiğinde hiçbirinin rasgele bir yerde kurulmadığı görülecektir. Kent, çevresindeki yaşam kaynaklarından yararlanan insan topluluklarını barındıran büyükçe sosyal bir birimdir. Mimarisi, kültürü ve ekonomisi ile zaman içinde gelişir. Kuruluş amaçları ve coğrafi konumu itibarıyla çeşitli işlevleri ve özellikleri vardır. Örneğin, liman

² - Ersal Yavi, Doğu Anadolu ve Erzincan, Erzincan, tarihsiz, s. 240

kentleri, sanayi kentleri, kültür veya ticaret kentleri olabildiği gibi, bu özellikleri bir arada bulduran kentler de vardır. Varlıklarını işlevleri ile sürdürebilirler. Kentlerin pek çoğundan geri kalmadığı gibi çoğundan hayli ileridir. Erzincan'ın her alanda zirveye ulaştığı dönem Behramşah zamanına tekabül eder. Hamdullah Kazvini'nin 1336 yılı İlhani bütçesine alınan vergi sıralamasında, Erzincan'ın onbir ileri gelen Anadolu kenti içerisinde ikinci sırayı aldığını kaydetmesi XIV. asırda da kentin önemini belirtmesi hakkında mühim bir vesika teşkil eder.

XII.yy. gezgin Marco Polo kentte dokumacılığın gelişmiş olduğunu yazar. XII.yy. da İbni Batuta'da kentte dokumacılığın ve bakır eşya yapımının ileri düzeyde olduğunu kaydeder. Kentte varolan dokumacılık, boya yapımının gelişmesini de sağlamıştı 1561-1518 yıllarında düzenlenen tahrir defterlerinde kentin yıllık gelir 224.753 akçe idi. Bu gelir, çeşitli vergi ve resimlerinden oluşmaktaki.

Evliya Çelebi'ye göre 17.yy. ortalarında Erzincan'ın ortasında küçük ve alçak duvarlı kalesi içinde; 200 ev ile bir cami vardı. Kale dışında ise 1800 ev, 7 cami, 60'dan çok mescit ile içinde 500'den fazla dükkanın bulunduğu bir çarşı ve bedesten bulunmaktadır. Bütün şehirde ise 48 mahalle ve 40 okul bulunmaktadır. Evliya Çelebi'nin Erzincan'da 500 dükkanın varlığından bahsetmesi 17.yy. ortalarında ilde ticaretin gelişmiş olduğunu göstermektedir. İlin ticaret yolları üzerinde bulunması da bu kamılı doğrulamaktadır.

Aynı senelerde Erzincan vilayeti dahilindeki padişah hasları 146.000 akçe tutuyordu. 1566 yılında şehrin geliri 234.000 akçeye ulaşmıştır.

Tapu-tahrir defter kayıtlarında Erzincan'da yetiştirilen ürünlerden şunlar yer alır. Buğday, arpa, kavers (akdarı), zeyrek (kara burçak), pembe (pamuk) kendir, bakla ve nohut. Meyvelerden başta üzüm olmak üzere, elma, armut, kiraz, kayısı, dut ve ceviz. Üzümlerin bir kısmından şıra ve şarap yapılırdı.

Erzincan XVI. yüzyıl içerisinde ekonomik bakımdan hayli ileri bir seviyedeydi. Boyahane ve varidatının yüksek oluşu şehirdeki sanayinin gelişmişliğine işaret eder. Yetiştirilen ve üretilen pek çok ürünün kent ihtiyaçlarını aşip ihracatı yapılmış; bu sayede çeşitli kent ve ülkelere kervanların gönderilmesi yanı sıra, bu asırda da en mühim yol uğrağı üzerinde olan şehirde her türlü ticari mübadeleler hız kazanmıştır.

XVI. yüzyılın son çeyreğine kadar bütün Erzincan vb çevresinde iktisadın çağa göre düzenlenişi sayesinde memlekete refah gelmiş, sıkıntılı haller pek görülmemiştir. Özellikle zengin maden işletmelerine yakın bir konumda bulunmaktaydı. Baku, kurşun, mermer ve taş ocakları bilinen en eski çağlardan beri işletilmekteydi.

Ancak, Osmanlı imparatorluğunun 17. yüzyıldan itibaren duraklama ve gerileme sürecine girmesi, özellikle de 19. yüzyıl boyunca sanayileşmiş Batı Avrupa ve Rus emperyalizminin Osmanlı yönetimi üzerindeki askeri, mali ve siyasi baskıları imparatorluğun her bölgesini, özellikle Doğu Anadolu'yu ekonomik yönden gen bıraktı.

19. Yüzyılda Erzincan

Osmanlılar döneminde sınırlardan ulus olmasına bağlı olarak Erzincan şehri, XIX. yüzyıla kadar ordular için sadece bir konak yeri oldu, daha sonraki Rus istilaları karşısında askeri bakımdan önem kazandı ve bu sıralarda Erzurum Kalesi'nin koruyup kapattığı bir hareket noktası özelliği aldı,

XIX. yüzyılın ikinci yansında sınırın Erzurum'a yanaşması üzerine IV. Ordu müşirlik merkezi buraya (aşındı. Bu sırada şehir büyümüş ve imar görmüştür. Örneğin 1864 yılında Erzincan'a su getirilmiş. Cice Boğazı'ndaki kârgır su bendi inşa edilmiş (1868), Erzincan'dan başlayarak Dersim Dağı üzerinden geçirilerek Kızılkilise'ye ve diğer yerlere yollar yapılmış (1871). 1864 yılında şehre bir telgrafhane (bu telgrafhane 1883 yılında onarım görmüştür), büyük bir kışla (1865) ve hükümet konağı (1867, 1873) inşa edilmiştir. Fıratın (Karasu) kıyısındaki köşkleri, çiçek bahçeleri. çilek tarlaları, ırmakta dolasan süslü kayıkları, kıyıdaki gazinoları, her türlü derecelerden askeri okulları ile Erzincan, memur ve canlı bir şehir görünümünü kazanmıştır.

XIX. yüzyıl sonunda Erzincan'da 210 cami ve rnescit 35 medrese. 2 rüştiye, 9 ilkokul 18 han. 1550 dükkan, 3 gazino, 35 kahvehane, 8 hamam, 14 fırın, 145 çeşme 15 tabakhane 12bezirhane, 11 boyahane, 1 silah ambarı, 1 askeri tabakhane. 1 aba yapımevi bulunmaktaydı. Yukarıda saydığımız iki rüştiye mektebinden bin 1865. diğeri 1383, idadî mektebi ise 1908 yılında öğretime açılmıştır.

XIX. yüzyılın son yıllarında Erzincan şehrinin nüfusu 23 bin iken, 1883 yılında göçmenlerin buraya yerleştirilmesi ve IV. Ordu müşirlik merkezinin buraya taşınması sonucu şehrin nüfusu kısa sürede artmıştır. Kültürel alanda olduğu gibi, iktisadi alanda da gelişen Erzincan'da 1876 yılında Akmermer madeni, 1879 yılında da Korsun madeni işletmeye açılmıştır.

1939 ve sonrası; Cumhuriyetten gayretleri içinde olan Türkiye'nin, daha batısıyla Dirlikle kalkınma bütünlüğü olma, yolunda ilerleyen bir ülkenin daha az gelişmiş kenti saymak yerinde olur.

Öncelikle, herhangi bir içtimai veya iktisadi gelişmeden çok. statik kaldığı ve halta gerilemenin sebebi olan depremin sebep olduğu yıkımın yaralarını kapatmak için yapılan çalışmalar mühimdir Yaklaşım beş yıl Erzincan bu felaketin getirdiğı kötü sonuçları bertaraf etmekle meşguldür. Günümüzde bilhassa yaşlı kesim tarafından ; hâlâ acıyla hatırlanan bu tabı afet. Erzincan'ın bazı folklor değerleri üzerinde bile etkili olmuştur. 1940-1950 döneminin üçüncü ve bilhassa tarım kesiminde vatandaşları yakinen ilgilendiren nitelik ise, devletin takıp ettiğı baskılı politikadır. Sonraki senelere nazaran nüfusun büyük kesiminin tarım sahasında bulunduğu o dönemde, köylüler vergi açısından disiplinli ve zorunlu kaideler içerisinde tutulmuştur.

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Erzincanla ilgili kısa bazı bilgiler verir ve şunları söyler "sırf Erzurum mahalıdır. Burası İrem Bağına benzer, bir bahçe olup nice bin hükümdar buna sahip olmak için kuvvetlerini harcamışlardır. Nihayet 854 senesinde padişah olan Sultan Zahiriddin Yıldırım Beyazıt Han ın çevresindeki düşmanlarından nasıl intikam aldığını ve ne tarafa yönelirse muzaffer olduğunu görünce, Amasya Kalesinin Fetih günü Erzincan Kalesinin anahtarını Yıldırım Beyazıt'a teslim etmiş ve namına para bastırıp, hutbe okutmuştur.³

³ - Evliya Çelebi, Seyahatname, Sadeleştiren, Tevfik Temelkuru, Necati Aktaş, İstanbul, tarihsiz

Katip Çelebi ise, Erzincandan kırk fersah uzaklıkta ovası bol bir şehirdir. buradaki bir dağda bulunan bir mağaranın tavanından akan su sert bir taş olur. Bu şehirde birkaç kere deprem olduğundan çok binası yıkılmıştır. Havası güzeldir. Fırat nehri dışından geçer. Pamuk üzüm ve meyvesi bol olur.⁴

I.III ERZINCAN'DA DEPREMLER:

Erzincan kendi adını taşıyan ovanın üzerinde kurulmuştur. Yukarı Fırat havzasında yer alan Erzincan Ovası jeomorfolojik özellikleri açısından başka ovalardan farklı bir yapı gösterir. Neojen sonlarında meydana gelen epirojenik karakterdeki tektonik hareketler, bu bölgede bir takım yükselme ve alçalmalara neden olmuştur. Böylece kuzeydeki keşiş ve güneydeki Munzur dağları yükselme eğilimi göstererek bugünkü durumlarını almışlar, bunların arasında kalan Erzincan Ovası ise çökmüştür. Ancak bu yükselme ve alçalmalar tektonik duraklamalarla olmuştur.

Sonradan alüvyonlarla dolmuş olan ovadaki alüvyon kalınlığı çökme devam ettiğinden halen artmaktadır. Ovadaki alüvyon kalınlığı yüzlerce metreyi bulmaktadır.

1960 yılında İ.Yalçın ve Mehmet Ardos'un bölgede yaptığı araştırmalarda, kuzey ve güneydeki dağlık alanlarda çok genç faylarla kesilmek suretiyle yüksekte kalmış asılı vadilerin bir takım bataklıkların varlığı bölgenin şiddetli depremselliği çok genç volkanizma ovanın halen çökmekte, çöktükçe alüvyonlarla dolmakta ve muhtemelen çevresinin horstlar şeklinde yükselmeye devam ettiğini tespit etmişlerdir. Yapılan araştırmalar Erzincan Ovasının günümüzde bile oluşumunu sürdüren Türkiye'nin en genç ovalarından biri olduğunu göstermektedir.

Erzincan depremlerinin en önemlilerini oluşumundan kaynaklanan bu özellikler ve halen faal olan yatay atımlı sağ yönlü "kuzey Anadolu fayı"nın bölgeden geçmesidir. Yer yüzünde bir benzeri de Kuzey Amerika'nın batısındaki "San Andreas" fayıdır. Jeolojik yapısı itibarıyla Erzincan sık sık şiddetli depremlere uğramıştır. Erzincan tarihinde değişik şiddetlerde 20'den çok deprem olmuştur. Bunların tesbit edilebilenleri şöyledir:

1047 Depremi Şehir tamamen yıkılmıştır.

1445 Depremi

1457 Depremi 32.000 kişi yıkıntılar altında kalmıştır.

1575 Depremi Büyük hasara ve can kaybına sebep olmuştur.

1584 Depremi 15.000 kişi ölmüştür.

1661 Depremi 1500 kişi ölmüştür.

1782 Depremi sabahın erken saatlerinde olan deprem sonucu şehir içinde ve çevresindeki yapıların hemen hemen tümü yıkılmış 10.000 üstünde insan ölmüştür.

1888 Depremi büyük hasar yapmıştır.

1920 Depremi İzzetpaşa Camiinin kubbeleri yıkılmış. Hükümet Konağı Belediye Dairesi ve Müfettişlik Binaları hasar görmüş, pek çok konutta oturulamaz hale gelmiştir.

⁴- Yurt Ansiklopedisi C.IV, İstanbul, tarihsiz, s.38

27 Aralık 1939 Depremi 20.yy.da yeryüzünde görülen 15 büyük depremden biri olmuştur. Bu depremde 15.600 kişi ölmüş 4125 kişi de ağır yaralanmıştır. 14.401 bina yıkılmış 4043 bina ağır hasara uğramıştır.⁵

LIV - HALK HİKAYELERİ

Destandan hikayeye geçişin bir merhalesi olarak kabul edilen Halk Hikayeleri, nazım-nesir karışımı Anonim Halk Edebiyatı türüdür.

Halk Hikayelerinin çıkışı destanları andırmakla beraber,tarihi bir olaya dayanmamaları, nazım-nesir düzeninin destanlardan ayrı oluşu ve hikayenin tamamen nesre dayanması, kahramanların toplumun fertleri arasından ve gerçeğe uygun kişiler olarak seçilmesi, kahramanlıktan çok aşk maceralarına dayanmaları gibi Özellikleriyle destanlardan ayrılırlar. Konularına göre:

1. Aşk hikayeleri,

2. Kahramanlık hikayeleri, diye gruplandırılmaktadırlar.

Erzincan'da da halk hikayeciliği geleneği bütün canlılığı ile devam etmektedir. Yörede anlatılan halk hikayelerinde işlenen konu kahramanlık, aşk ve sevgi'dir. özellikle Çayırılı ilçemizde halk hikayeleri aşıklar tarafından, bazen bir köy odasında, bazen de bir kahvede icra edilmektedir, ilimizin diğer yörelerinde, uzun kış gecelerinde yaşlı kişiler tarafından dinleyenlere anlatılan halk hikayelerinden tespiti yapılanlar şunlardır:⁶

Şükür Ve Mutluluk

Zamanın birinde Erzincan'da bir delikanlı yaşarmış. Bu delikanlı yiğit mi yiğit, cesur mu cesur imiş, çifte kaşlı, uzun-boylu, temiz yürekli bir can imiş. Daima yakasız sedef düğmeli beyaz üzerine çizgili bir gömlek giyermiş. Bez gömleğin üstüne, üzerinde köstek olan göğsü açık bir de yelek giyer imiş. Altına siyah renkli bolca bir şalvar giyer, üzerinde silahlığı olan ipek bir kuşak takar imiş.

Ayağına beyaz yün çorap, onun üstüne her zaman sivri uçlu postallarını giyer imiş. Bozanda postal giymekten sıkılır, yuvarlak uçlu o güzel çarıklarıyla gezer imiş. Arada bir de sakosunu omuzuna atar, mecnun gibi dolaşır diyar diyar gezerek Leylasının arar imiş. Amma önündeki kısmetini görmez imiş. Gözü bağlı, gönlü kibirli imiş.

Gel zaman git zaman derken vaktin birinde diyar-ı gurbetten dönüp Erzincan 'a vasıl olduğunda, bir güzelle karşılaşmaz mı? Şöyle köşe taşı, uzunca boylu güzellerden güzel, iyilerden iyi, haya dersen hayalı, namus dersen namuslu, gülünce gül yanaklı, bakınca ela gözlü, ağlayınca kirpikleri islanası, yağmur olup yağası bir kız. Ayağında renkli bir yün çorabı, renkli pumpullu papucu, renkli ipek şalvarı üzerine üç eteği, belinde gümüş kemeri, bunların üzerine motifli cepkeni, belden aşağıya doğru sarkan bir önlüğü, başında büyük saçaklı beyaz yazmanın altında etrafı para ile donatılmış küçük bir fesi... Bizim çifte kaşlı, koç yürekli yiğit bu manzara karsısında donmuş kalmış, sonra

⁵ - Muzaffer Çakır, Erzincan Hazırlık Raporu, Erzincan Zelzelesi, Aydoğdu Ofs. Yay. Ankara 1992, s.13

⁶ - Mehmet Bayraktar, Kültürel Yönleriyle Erzincan, Erzincan Bld. yay. Erzincan ---- s.41

dereye düşen dolu misali erimiş bitmiş, su olmuş akmış. Vakta ki kendine geldiğinde köşe taşı huri kızı uçmuş gitmiş bile...

Delikanlı sormuş soruşturmuş, koşmuş koşturmuş, bilmiş biliştirmiş en nihayet Allah'ın yardımıyla kızı bulmuş. Anasını göndermiş, babasını göndermiş, bilişelim, görüşelim, oturup konuşalım konuşup anlaşalım demiş. Derken Allah'ın emri, Peygaber'in kavliyle iki genç evlenmiş.

Zaman su gibi akıp gitmekten, hayat rüzgarı gibi geçmeden, gençliğin altın çağında çalışıp, kocamışlığın gümüş çağında rahat ederiz demişler. Çalışıp çabalamışlar. Amma ancak evin onbir aylık ihtiyaçlarını tamamlayabilmişler. Peki, ya yılın geri kalan bir ayında ne yapacaklardı? Düşünmüşler, taşınmışlar, boşa koymuşlar dolmamış, doluya koymuşlar almamış. Böylece günlerce düşünmüşler, taşınmışlar, halleşmişler.

Yine bir gün düşünürken, kadın aniden sıçrar, sanki ölüme çare bulmuşlar gibi sevinerek kocasına dönüp:

- Gel ağam bu bir ayı da babamgilde geçirelim. Ne dersin?Kocası:

- Olmaz hanım olmaz, tartışmaya başlamışlar. Akşama kadar konuşup, kengeştikten sonra koca, bu fikri kabul etmek zorunda kalmış.

Ertesi gün hazırlanıp karısının babasının evine giderler. Tabii ki babasıgil, damatla kızlarını gayet güler yüzle karşılar. Fakat babaları damalı ile kızının ne için geldiklerini bir haç gün sonra fehm eder ve gelinle damada bir ders vermek ister. Bu maksatla bir akşam kızına:

- Kızım şu yemeği al ve şu sıradaki dördüncü eve ver gel, diyerek elindeki yemeği kızına uzatır. Kızı da yemeği alıp doğru tarif edilen eve gider. Tam kapıyı kıpırdayacakken içerden bir ses duyar:

- Ana biz açız,

- Yavrularım babanız çarşıdan ekmek getirir. Ve bu sözlerden sonra kapıyı açıp içeri girer:

- Komşu bu yemeği babam gönderdi size, deyince komşu çok çok memnun olur:

- Allah komşuma uzun Ömürler versin, diyerek yemeği alır. Kadın da gerisin geri evine döner.

Yarındası akşam baba, kızını tekrar yemek götürmek üzere aynı komşuya gönderir. Kız kapıyı çalınca ev sahibi çıkar. Kız da yemek getirdiğini söyleyince ev sahibi:

- Allah komşuma uzun Ömürler versin, bu günlük bizim var, karşıdaki komşuya götür, der. Bunun üzerine kız yemeği diğer komşuya götürür. Komşu yemeği alıp, verene ve getirene dua eder.

Üçüncü günü baba bu sefer yemeği o ikinci eve gönderir. Kız evin kapısını çalıp yemek getirdiğini söyleyince, o komşuda, Yüce Allah 'in kendilerinden razı olmasını dileyerek yemeği aşağıdaki komşuya vermesini ister. Kız onunda isteğini yerine getiriyor ve yemeği aşağıdaki komşuya vererek eve dönüyor. Bu hal bir hafta devam ediyor. Ama kızda hiç bir değişiklik olmuyor. Kızın babası bakıyor ki, kızı bir şeyden görüp anlamıyor, o zaman aynı sözleri damadına söyleyerek yemeği damadıyla göndermeye başlıyor. Damadı da aynı evlere gönderiyor ve damat da karısının karşılaştığı durumlarla yüz yüze geliyor.

Bir gün, iki gün, üç gün derken bir akşam damat bir köşeye çekilip derin derin düşünmeye

başlıyor. Kayın babası bunu. görünce hemen soruyor:

- Oğlum ne düşünüyorsun? Damadı:

- Baba henüz dünyadan haberimiz yokmuş, deyip dışarı çıkıyor. Bahçede gezmeye başlıyor.

Öfkeli öfkeli gezerken gözüne bir sopa ilişiyor. Sopyayı alıp doğru karısının odasına giriyor. Karısını yataktan kaldırarak azarlayıp dövmeğe başlıyor. Sopyayı vurdukça kadın feryat eder:

- Niçin beni dövüyorsun, ne oldu delirdin mi? deyince damat:

- Ulan Allah'tan korkmaz kadın, biz senenin oniki ayından onbir ayını bir tamam koymuşuz da bir ayını düşünüyoruz. Meğerki, elde neler varmış. Akşamdan sabaha yiyeceği yoktur, yine de komşusunu düşünüyor, diyerek kadını bırakıyor ve kendi kendine:

- Şükretmek ne büyük şeymiş, demek biz şükretmesini bilmiyoruz, dedikten sonra karısına dönerek bağılıyor:

- Kalk düş önüme, doğru eve gidiyoruz.

Bir müddet sonra kayın pederinin elini Öpüp:

- Babacığım, bize büyük şeyler Öğrettin, sağol, diyerek doğru evlerine gidiyorlar. Ve şükretmesini öğrenip, başkalarına iyilik ederek mutlu bir hayat sürüyorlar.

Çoban İle Kasap

Çoban dağda koyun güder, kasap kentte et satarmış. Gel zaman git zaman çoban ile kasap buluşup görüşmüş, konuşup halletmişler ve sonunda kardeş olmuşlar.

Çoban dağda koyunu sağıp sütü süzeğe koyarak şehirdeki kardeşine götürürmüş. Kardeşi kasap bu süzeği dükkanının orta kancasından asarmış, ama süt süzekten asla akmazmış. Bunun kerameti bu imiş. Kasap ise bir kuzuyu kesip etini alır, kemiklerini deri içine koyar tekrar kuzuyu diri olarak kardeşi çobana gönderirmiş. Kasabında kerameti bu imiş.

Bir gün çoban, kardeşi kasabı yaylaya davet etmiş. O'na türlü türlü ikramda bulunmuş. Yiyip içmişler, gezip tozmuşlar, iki kardeş uzun zaman dağda yaşamışlar. Suç yapacak, günah işleyecek, nefsi kabartacak hiç bir sebep olmadığından huzur içerisinde günlerini geçirmişler.

Kasap şehre döndükten sonra kardeşi çobanın davetine karşılık vererek kendisini şehre çağırılmış. Bu davet üzerine çoban şehre geliyor ve kardeşi kasapla günlerini geçirmeye başlıyor. Bir gün kasap, "Gel kardeşim boş gezme." diyerek kendisine bir boya sandığı verir. Çoban başlıyor boyacılık yapmaya. Bir zaman geçtikten sonra bir kadın çıkıp geliyor. Ayakkabısının boyatmak istediğini söyleyerek ayağını sandığın üstüne koyuyor. Bu hali gören çoban biraz şaşaladıktan sonra, çaresiz boyamaya başlıyor. Fakat 'kadın edepsiz olacak ki, çoban fırçayı vurdukça, o eteğini yukarı çekiyor. Çoban; sabırda sebat da ediyor. Fakat bir ara birden fikri bozuluyor. Vakta ki, fikrini düzeltinceye kadar çengelinde duran süt süzeği ansızın akmaya başlıyor.

Ey kardeş süzekte süt kalmadı. Tabi dağ başında keramet kolay, keramet sahibiyse kerametini şehirde göster, deyince çoban fırça ve sandığını bırakıp soluğu doğru dağda koyunlarının yanında alıyor.⁷

⁷ - Ruhi Kara, Erzincan Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma, Eryaksan yay. Erzincan 1993, s. 35

Yaralı Mahmut

Bir varmış bir yokmuş, zamanın birinde bir adamın Mahmut adında bir hizmetçisi varmış. Bu adamın bir de Elif adında bir kızı varmış, yaralı Mahmut bu kızı ağasından istemiş vermemiş, bunun üzerine kızla sözleşip kaçmışlar, bir yere gelince çok çadır görmüşler. Mahmut demiş ki, dur bakayım bunlar neyin nesi, gitmiş bunların Afşar Beylerin çadırları olduğunu anlamış, kendisi ile karısını hizmetçi olarak alınmasını istemiş ve kabul etmişler. Olanları karısına anlatarak, ona çadırlarını buraya kuracaklarını söylüyor.

Karısı kendi çadırlarını Afşarlardan biraz uzağa kurmasını söylüyor. Karısının dediğini yapıyor. Bir gün Mahmut karısına bir yarlık işlerde, Afşar beyine götürüyüm, diyor.

Karısı işliyor, alıp götürüyor. Götürüp Afşar Bey'i?1 dizine koyuyor ve diyor ki, bunu gelinin işledi, Afşar Beyi yarlığı çok beğeniyor ve diyor ki; Bana bir katta çamaşır diksin, o da kanıma diyor ki, beye çamaşır dik. O da diyor ki; ben bunu dikmem bize iyilik getirmez. Kocası ısrar ediyor. O da diyor.

Mahmut çamaşırı da alıp götürüyor. Afşar Beyi Mahmut'un karısına göz koyuyor ve adamlarına Mahmut'u vurun diyor. Yaralı gömleğini bana getirin diyor. Adamlar av mahnası ile Mahmut'u götürüyorlar, vurmaya kıyamıyorlar. Kendi aralarında konuşurlarken Mahmut siz de bir hal var, ne ise bana deyin. Onlarda diyor ki Afşar Beyi seni öldürmemizi söyledi, fakat sana kıyamıyoruz.

Mahmut 'u bağlayıp gömleğini çıkartıp, dağdan aşağı yuvarlamışlar. Bir kuş vurup kanını gömleğe bulaştırıp beye götürüyorlar.

Afşar Beyi kalkıp, Mahmut'un çadırına gidiyor. Kadın buna yüz vermiyor. Afşar Beyi kadını bıçaklayıp öldürüyor. Askerini toplayıp oradan gidiyor. Mahmut da derenin dibine yuvarlanır. Uğraşp ellerini açıyor. Oradan kalkıp, yaralı karısının çadırına geliyor. Bakıyor ki karısını Bey öldürmüş. Mahmut'un atı da kapıda bağlıymış, orda oturup şu türkülerini söylüyor:

Elifim Elifim sırma Elifim

Sana ne oldu ise gömlekten oldu

Elif seni öldüreni ben öldürürem

Ak ellerimi kızıl kana böldürürem

Orada atının yanına gelip, atına da şu türküyü söylüyor:

Hele gel altıma kenküllü kölem.

Senden istiyorum bir ulu meydan...

deyip ata biniyor. Afşar Bey'in gittiği tarafa sürüyor. Afşar Beyi geri dönüyor ki, Mahmut geliyor, adamlarını yolluyor diyor ki, gidin Mahmut sizi öldürsün de beni öldürmesin. Onlarda Afşar Beyinden korkup gidiyorlar, gidip Mahmut'a diyorlar ki, bizi öldür-de Bey'e bir şey yapma. Mahmut'ta diyor ki, benim hesabım başkası ile, doğru Afşar Beyinin yanına gidiyor. Afşar Beyini Öldürüyor. Dönüp Elifi gömüyor.⁸

⁸ - Mehmet Bayraktar, Kültürel yönleriyle Erzincan, tarihsiz, s.41-59

I.V - İNANÇLAR

Erzincanlılar tarih boyunca; deprem, göçler ve diğer etkiler neticesinde inançlarında bazı etkilenmeler olmuş, günlük hayatını bu Ölçüler içerisinde devam ettirmeye çalışmıştır. Bu inançların bir kısmı İslam felsefesinde var olan tevekkül duygusu içinde kadere razı olma şeklinde tezahür ederken, bir kısmı da akla ve mantığa ters gelen, üzerinde düşünülmeden inanılıp, uygulanmaya çalışılan inançlardır.

İlimizde geniş bir inanç kültürü var olup, bazı inançlar yılların tecrübe birikimi neticesinde yerleşmiş ve yaygınlaşmıştır. Bunların bugün dahi geçerliliği ispat edilmiş ve toplumumuzun büyük bir kesimi tarafından genel kabul görmüştür. Bu yüzdendir ki, bu inançlarımız, batıl olarak nitelendirilen inançlardan ayrı tutulup değerlendirilmesi gerekmektedir.

Erzincancımızda geniş halk kitleleri tarafından kabul görmüş bulunan inançlarımızı daha anlaşılır kılmak için, şu şekilde bir tasnife tabi tutmuş bulunmaktayım:

Zaman ile ilgili inançlar:

1. Perşembe günü ikindiden sonra yorgan kaplanmaz.
2. Cuma günü süpürge ile ev süpürülmez.
3. Cuma günü örümcek alınmaz.
4. Çarşamba günü dikiş dikilmez.
5. Pazartesi ve perşembe günü uğurlu gün sayıldığından, çeyiz asılırken ve düğün gidilirken bu günler tercih edilir.
6. Evlenmemiş kızlar cuma günü, dörtyol ağzında kapalı bir kilidi açmaları halinde bahtlarının açılacağına inanılır.
7. Cuma günü akşamı ve cuma günü seladan önce dikiş dikilmez.
8. Cuma günü çamaşır yıkanmaz.
9. Cuma günü iş yapılmaz. O gün işlerin bitmeyeceğine inanılır.
10. Akşam ezanından sonra kara kazan yıkamak iyi sayılmaz.
11. Akşam ezanından sonra kara kazan yıkamak iyi sayılmaz.
12. Akşamdan sonra sokağa sıcak su dökmek iyi sayılmaz, Cinlere rast gelineceğine inanılır. Dökülecek olursa da besmele çekmek lazım gelir.
13. Gece ıslık çalmak iyi sayılmaz. Şeytanın bu yolla çağırıldığına inanılır.
14. Ayın ilk çarşamba gecesi arpa okutulup bahçeye savrulursa, ellerde ve vücut-da olan siğillerden kurtulacağına inanılır.
15. Cuma günü yedi kişiye selam vermek çok sevaptır. Bir şehrin bütün Müslümanlarına selam verilmiş gibi olunacağına inanılır.
16. Bir bayanın başlamış olduğu el işini akşam ezanından Önce bitirerek koparması iyi sayılmaz. Bakire kızının nasibinin bağlanacağına inanılır.

Tabiat olayları, mevsimler, yağmur ve kuraklıkla ilgili inançlar:

1. Yağmur yağmadığında o beldenin insanları çoğunluk oluşturarak yağmur duasına çıkarlar.
2. Ay tutulduğunda ya teneke çalınır, ya da silah atılır. Ezan okumak ve sela verme de iyi sayılır. Ayrıca tövbe istiğfar edilir.
3. Yıldız kaydığında bir kişinin dünyadan göçüp gittiği (öldüğü)ne inanılır.
4. Yıldız kaydığını gören insan dilek dilerse dileğinin kabul olacağına inanılır.
5. Gökkuşağının altından geçenlerin, kız ise erkek, erkek ise kız olacağına inanılır.
6. Yağmurlu günlerde kapı eşiğinde durmanın iyi olmayacağına inanılır.
7. İlkbaharda lalelerin çok olması, o yazın çok sıcak geçeceği şeklinde yorumlanır.
8. Yazın karasineklerin ve sineklerin çok olması o kışın sert ve çetin geçeceği şeklinde yorumlanır.
9. Kış mevsiminde her ayın onbeşinde fırtına ve soğukun çok olacağına inanılır.
10. Nisanın beşinde havanın çok soğuk olacağına inanılır.
11. Mart ayı her ne kadar ilkbahar'ın başlangıcı olsa da kışın o ayda da çok sert geçeceğine inanılmaktadır. Bu yüzden halk arasında, "Mart bacadan baktırır, kazma kürek yaktırır" sözü çok yaygındır.
12. Mart Dokuzu (21 Mart): Her yılın bu gününde leyleklerin geleceğine inanılır. Halk arasında bu konuda şöyle bir rivayet anlatılır: "Leylek der ki: Sekizinde gelmem, dokuzuna da kalmanı."

Su ile ilgili inançlar:

1. Susuz hayatın var olamayacağına inanılır.
2. Suyu bevl etmek (işemek) günah sayılmaktadır.
3. Suya pis şeyler atmak, kirletmek iyi sayılmaz.
4. Suyu lüzumundan fazla kullanmak israf olduğundan günah sayılmaktadır.
5. Hamurlu su ayak altına ve tuvalet ayağının gittiği kuyulara ve kanalizasyonlara dökülmez. Aksi halinde günaha girileceğine inanılır,
6. Fırat'ın kutsal olduğuna, bu yüzden de bir kaç canı kurban alacağına inanılır.
7. Fırat nehrinin gece kenardan, gündüz ise ortasından aktığına inanılır.
8. Ateş üzerine su dökülmez. Meleklerin kanatlarının yanacağına inanılır.

Rüya ile ilgili inançlar:

1. Rüyada çiğ et görmek veya yemek iyi değildir. Kavga çıkacağı şeklinde yorumlanır.
2. Rüya gören kişi rüyasını anlatırken, karşısındaki "Hayırdır İnşallah" demesi gerekir. Demeyecek olursa anlatılmaz. Aksi halde uğursuz olacağına ve aksinin çıkacağına inanılır.
3. Kişi pilav pişirildiğini görürse kısmet çıkacağına yorulur.

4. Buğday haşlandığını görürse sıkıntılı günler geçireceğine yorumlanır.
5. Çocuklu (hamile) kadın rüyasında oynadığını görürse çocuğunu kaybedeceğine yorumlanır.
6. Rüyasında kız çocuğu gören ertesi gün acı bir haber alacağına, erkek çocuğunun doğduğunu görürse, kısmetinin açılacağına ve bollaşacağına yorumlanır.
7. Rüyada azı diş çektiren bir yakınının öleceği şeklinde yorumlanır.
8. Rüyada yangın gören, bir felakete uğrayacak şeklinde yorumlanır.
9. Rüyada küçük dişinin çıktığını gören yakın akrabalarından veya arkadaşlarından birini kaybedeceği şeklinde yorumlanır.
10. Rüyada evinin yandığını gören, bir felakete uğrayacağı şeklinde yorumlanır.
11. Rüyada evinin yıkıldığını gören bir fenalığa uğrayacağı şeklinde yorumlanır.
12. Rüyada sağ bir kişiyi ölü olarak görmek, o kişinin ömrünün uzadığı şeklinde yorumlanır.
13. Rüyada merdiven çıkan kişinin itibarının ve mevkisinin yükseleceği şeklinde yorumlanır.
14. Rüyada merdiven aşağı inen kişinin de mevkisinin ve itibarının düşeceği şeklinde yorumlanır.
15. Rüyada ölmüş bir kişiyi sağ gören, bir haber duyacağı veya misafirin geleceği şeklinde yorumlanır.
16. Rüyada bulanık akan bir akarsu görmek, felakete uğranılacağı şeklinde yorumlanır.
17. Rüyada berrak su görmek, iyiliğe yorumlanır.
18. Rüyada ölmüş birinden herhangi bir şey alınırsa, ölenin o kişiye kuvvet verdiği şeklinde yorumlanır.
19. Rüyada ölmüş birine herhangi bir şey verilmesi iyiye yorumlanmaz.
20. Rüyada ölmüş bir kişinin çıplak görülmesi o kimsenin dünyadaki yakınlarından iyilik ve hasenat beklediği şeklinde yorumlanır.
21. Traş olduğunu görmek hayra yorumlanır.
22. Rüyada silah sesi duymak bir haber duyulacağı şeklinde yorumlanır.
23. Rüyada güneşin doğduğunu görmek sıkıntılardan kurtulunacağı şeklinde yorumlanır.
24. Rüyada at'a binmek, murada erileceği şeklinde yorumlanır.
25. Rüyada siyah üzüm görmek, herhangi bir şeyden dolayı göz yaşı döküleceği şeklinde yorumlanır.
26. Evli bir erkeğin rüyada traş olması, karısının öleceği şeklinde yorumlanır.
27. Rüyada ev inşa etmek hayra yorumlanır.
28. Rüyada sela verildiğinin işitilmesi veya görülmesi, o evden cenaze çıkacağı şeklinde yorumlanır.
29. Bir kadının rüyasında kedi veya köpek görmesi, namahrem bir erkeğe görüldüğüne veya günah işlediğine yorumlanır.
30. Rüyada yumurta veya ceviz görmek, dedikodusunun yapıldığı şeklinde yorumlanır.
31. Bir kimse çocuğunu rüyasında file binmiş görürse o çocuğun ileride büyük bir insan

olacağı şeklinde yorumlanır.

32. Rüyada ev yaptırmış görmek, hayır işlemiş olduğu şeklinde yorumlanır.

33. Rüyada silah görmek ve eline almak, erkek çocuğuna sahip olunacağı şeklinde yorumlanır.

34. Rüyada evli erkek, bilezik görürse erkek, boncuk görürse kız çocuğunun olacağı şeklinde yorumlanır.

35. Rüyada sığır (manda, öküz, inek) görülürse, kısmet alacağı şeklinde yorumlanır.

36. Rüyada kavun görmek, sıkıntılı günler olacağı şeklinde yorumlanır.

37. Rüyada deniz görmek, zengin olunacağı şeklinde yorumlanır.

38. Rüyada bıçak görmek, bir kötülüğün çıkacağı şeklinde yorumlanır.

39. Rüyada altın görmek, rahatlığa ve huzura çıkılacağı şeklinde yorumlanır.

40. Rüyada ışık görmek veya nur görmek, aydınlığa çıkılacağı şeklinde yorumlanır.

41. Rüyada köpek görmek, birinin nefesine uğranıldığı şeklinde yorumlanır.

Hayvanlarla ilgili inançlar:

Ayı: insanın, beddua sonucu dönüşmüş halidir. Hain olmayıp, kanaatkardır. İyiliğe iyilikle, kötülüğe kötülükle mukabelede bulunur. Erkek ayı kadınların, dişi ayı ise erkeklerin düşmanıdır. Bir sürüye daldığında ihtiyacı kadarını telef eder.

Balık: Hz. Yunus (AS)'u karnında sakladığı için kutsal sayılmaktadır. Kanının akıtılmadan yenmesinin sebebi kutsiyetindedir. Alabalığın bir çok hastalıklara (mide, kırık-çıkık) iyi geldiğine inanılır.

At: Türk inancına göre kutsal hayvandır. Sahibine sadakati ile tanınır. At aynı zamanda şeref ve haysiyetin timsalidir. Fakirin ve çiftçinin en sadık yardımcısı ve aynı zamanda da bir varlık göstergesidir.

Kurt: Türk inancına göre kutsal sayılan diğer hayvanlardan biridir. Kurt, tilki gibi kurnaz olmayıp gücün ve kuvvetin timsali olarak görülür. Kıyamete kadar yaşayacağına inanılır.

Köpek: Sadık bir hayvandır. Kedi gibi nankör değildir. Köpeğin uluması iyiye yorulmaz. Yayla ve çiftliklerde koyun sürülerine bekçilik eder. Evlerde süs olarak beslenmesine iyi gözle bakılmaz. Köpek beslenen eve meleklerin inmediğine inanılır.

Horoz: Vakitsiz ötmesi uğursuzluk olarak yorumlanır. Eskiden ötüşü ile vakit tayin edilirdi.

Güvercin: Hz. Muhammed (SAV)'in mağarada düşmanlarından gizlendiği sırada, mağaranın ağzında yuva kurup, O mübareği koruduğundan kutsal sayılmaktadır.

Kedi: Kaplanın evcilleşmiş hali olarak görülür. Nankörlüğün timsalidir. Kedinin leşinin üzerinden geçildiğinde onun hortlayacağına inanılır. Yolda yürüyen insanın önünden siyah kedi geçmesi uğursuzluk getireceği şeklinde yorumlanır. Kedinin yüzünü yalaması misafir geleceği şeklinde yorumlanır. Geceleri siyah kediye vurulduğunda cinlerin şerrine uğranılacağına inanılır. Kediyi Öldürmenin büyük günah olduğuna inanılır.

Kurbağa: Öldürülmesi iyi sayılmamaktadır. Aksi halde emlerin çarpacağına inanılır. Kurbağanın eline pislediği yerde siğil çıkacağına inanılır.

Baykuş: Uğursuz bir hayvan olduğuna inanılır. Bu sebeple hangi evin bacasına konarsa, o evin yıkılacağına inanılır.

Tilki: Kurnazlığı ile tanınır. Kimin önünden geçerse iyiye yorulmaz. Tilki, ezanı ayakta dinlediğine inanılır. Yolculukta, önünden tilkinin geçmesi uğursuzluk olarak yorumlanır.

Tavuk: Yumurtası ve eti sebebiyle evlerde beslenen faydalı bir hayvandır. Horoz gibi ötmesi uğursuzluk olarak yorumlanır. Gagası ile tüylerini karıştırıp, sık sık silkelenmesinin yağmur yağacağı şeklinde yorumlanmaktadır.

Karga: Bahçedeki bir ağaca konduğunda o eve misafir geleceğine inanılır. Bir evin önüne gelip canını gagalaması iyiye yorumlanmayıp, o evden ölü çıkacağı şeklinde yorumlanır.

Manda: Üzerinde Azrail tüyü olduğuna inanılır. Korkunçluğu bundandır. Kendisine kötülük yapana, kötülüğünü yanına koymadığına inanılır.

Sülük: Hz. Eyyub'un ağzı kurtlandığında, ağzından düşen kurtlardan olduğuna inanılır. Faydalı bir hayvan olup, insanın pis kanım emerek, hasta olanı iyi ettiğine inanılır.

Domuz: İslami esaslara göre pis bir hayvan olduğundan, eti haramdır ve yenmez. Domuz eti yiyenlerin erkeklik duygularının kaybolarak, kıskançlık duygusunun ortadan kalkacağına inanılır.

Arı: Faydalı hayvanlardan biri olduğundan kutsiyetine inanılır. Yaptığı balın kırk derde deva olduğuna inanılır.

Öküz: Tarım işlerindeki fonksiyonu sebebiyle faydalı bir hayvandır. Onunla yapılan işlerde bereketin çok olduğuna inanılır. Ekmeğin elde edilmesinde faydalanıldığından, ekmek insanın boğazında kalmayacağına inanılır. **Kertenkele:** Hz. İbrahim ateşe atıldığında ateşi körüklediği için beddualı olduğuna inanılır.

Katır: Beddualı hayvanlardandır. Bu yüzden üremezler. Hz. İbrahim ateşe atıldığında, sırtında odunları taşıdığına inanılır. Doğurması halinde de kıyametin kopacağına inanılır.

Koç: Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i kurban edeceği zaman Cenab-ı Allah tarafından gönderildiği için, kutsal olduğuna inanılır.

Keçi: Sevimsiz olduğundan, şeytan kılığında olduğuna inanılır. Sütü ve eti pek makbul olmayıp, yiyenin inat olacağına inanılır. Kuyruğunu salladığında yağmur yağacağına inanılır.

Koyun: Türk-İslam inanışına göre faydası sayılamayacak kadar çoktur. Onun için de toplum hayatımızda müstesna bir yeri vardır.

Kirpi: Etinin mayasul hastalığına iyi geldiğine inanılır. Göbeğini görenin cennete gireceğine inanılır.

Örümcek: Hz. Muhammed'in gizlendiği mağaranın ağzına ağ Örererek koruduğu için kutsal bir hayvan olduğuna inanılır. Bu yüzden de öldürülmesi iyi sayılmamaktadır.

Leylek: Leyleğin ilk gelişinde, konduğu yere bakılır. Sabun getirmişse bolluk olacağına, kaşık getirmişse düğünün çok olacağına, kanlı bez parçası getirmişse o yıl savaş olacağına inanılır. Leyleğin

gelmesi ile yazın geldiğine inanılır. Leyleğin ilk defa havada gören insanın o yıl çok seyahat edeceğine inanılır. Tavşan: Yolculukta, tavşanın önünden geçtiğini gören uğursuzluğa uğrayacağına inanılır.

Eşyalarla ilgili inançlar:

1. Makasla oynamak iyiye yorulmaz, kavga çıkacağına inanılır.
2. Ayakkabının ters dönmesi uğursuzluk getireceğine inanılır.
3. Cam eşyanın kırılması iyi sayılır. Kazayı belayı defettiğine inanılır.
4. Süpürge ile birisine vurulmaz. Vurulan kimsenin iftiraya uğrayacağına inanılır.
5. Bıçak ve makas istenildiğinde, elden alınmaz. Muhakkak yere bırakılması ve oradan alınması lazım gelir. Aksi halde aralarında kavga çıkacağına inanılır.
6. Makasın ağzı lüzumsuz yere açılıp kapanması halinde anne ile babanın arasında kavga çıkacağına inanılır,
7. Makasın ağzını açık bırakmak iyi sayılmaz. Düşmanın ağzının açık bırakıldığına ve dedikodu çıkacağına inanılır.
8. Eşik üzerinde oturanın rızkının kesileceğine inanılır.
9. Düğme insan üzerinde dikilmez, dikilecek olursa ayrılık olacağına inanılır. Dikiş esnasında konuşmak ise iftiraya uğranılacağına işaret sayılır.
10. Ayakkabı ve pantolonu sağ ayak ile giymek iyi sayılır.
11. Kara kazan ve benzeri eşyayı gece dışarda bırakmak iyi sayılmaz.
12. Kapının herhangi bir yerini bıçakla yontmak, borçlanmaya delalet eder.
13. Evlenecek kız kaynana evine giderken lamba verilir ki aydınlık günler geçirsin.
14. Yine gelin kaynana evine giderken Kur'an-ı Kerim hediye edilir ki hayırlı olsun.
15. Aynanın kırılması iyiye yorulmaz, uğursuzluk getireceğine inanılır.
16. Süpürge çöpü ile diş karıştırılmaz, fakirliğe sebep olacağına inanılır.
17. Merdiven altından geçmek uğursuzluk sayılır.

Sihir ve büyü ile ilgili inanışlar:

Sihir ve büyü kelimeleri ihtiva ettikleri mana itibarıyla birbirinin aynıdır. Ne yazık ki halkın büyük bir çoğunluğu muhafazakar yapıya sahip olan Erzincanlılarda azda olsa, İslami esasların dışına çıkanlara tesadüf edilmektedir. Bu bir bakıma İktisadi kural olan "arz ve talep dengesi" nin oluşmasına yol açmakta, bunun sonucu olarak da ortaya bu iş ile iştigal edenlerin varlığını çıkarmaktadır. Bu kişilerin, "Cinlerle evli olduklarına" ve "Cinlerle alış-verişleri olduğu" na inanılmaktadır. Bu kişilerde saf insanların duygularını ve çaresizliklerini istismar ederek, para kazanma yolunu tutmaktadırlar.

Büyü yapmak genellikle "Muska" yazma şeklinde olup, işlerin yolunda gitmemesi, birine olan düşmanlıkları sebebiyle, çekememezlik, kız alış-verişinde, baht bağlama, kismet kapatma, karı ve kocanın arasına açmada kullanılmaktadır. Erzincan'da, Özellikle kırsal kesimde, büyü ve sihire baş

vuranlar, Şu nesnelere manevi sihir g¼c¼n¼n var olduğuna inanmaktadırlar.

1. Nazar Boncuğu	2. Buğday BaŐađu	3. Dağdağan ağacı
4. Ateş	5. Kurban G¼z¼	6. Kan
7. At ve ¼k¼z Başı	8. İp	9. Delikli Taş
10. Kehribar	11. Yılan Havı (G¼mleđi)	12. Sarımsak
13. Kilit	14. apa	15. İğne
16. Geyik, Keçi ve ¼k¼z Boynuzu		17. Hurma ekirdeği
18. Salyangoz Kabuğu	19. Yedi Delikli Boncuk	20. Nal
21. ¼rek Otu	22. Kartal Penesi	23. Kurt
24. Sabun	25. Tuz	26. Yumurta
27. Ekmek	28. Şeker	29. S¼p¼rge

Yukarıda anılan nesnelere, yapılacak işin niteliğine g¼re kullanılmaktadır. Bir musibete defetmek için kullanılacaksa ¼zerinde taŐıyır veya evin herhangi bir yerine g¼m¼l¼r. Bu nesnelere bir kişiye zarar vermek için kullanılacaksa yatağına veya evine ya da herhangi bir eŐyasına konur, kendisine yedirilir veya bahçesi ile tarlasına g¼m¼l¼r.

Cinlerle ilgili inançlar:

1. Cinlerin iki t¼rl¼ olduğuna, iyi olanın M¼sl¼man k¼t¼ olanın ise kafir olduğuna inanılır.
2. Cinlerin insana çeşitli suretle (hayvan, insan azmanı) g¼r¼nd¼klerine inanılır.
3. İnsan fizyolojisinde meydana gelen ani deđiŐikliklerin, cinlerin çarpması sonucu olduğuna inanılır.
4. Cinlerin camilere girmediklerine inanılır.
5. Cinlerin Kur'an-ı Kerim olan odaya girmediklerine inanılır.
6. Cinlerin erkek ve diŐiliklerinin olduğuna inanılır.
7. Cinlerin aile hayatı yaŐadıklarına inanılır.
8. Cinlerin hayatta olan bazı kişilerle evli olduğuna inanılır.
9. Geceleri ıŐlık alanların başına cinlerin toplandığına inanılır.
10. Cinler için girecekleri yerin b¼y¼k veya k¼¼k olmasının hiç bir ¼nemi yoktur. ¼nk¼, onlar bir iğnenin deliği b¼y¼kl¼đ¼ndeki bir yerden bile geebileceklerine inanılır.
11. Soğan ve sarımsak kabuklarının yakılmasının iyi olmadığına, bu davranışı yapanların cinlerin Şerrine uğrayacaklarına inanılır.
12. Gece besmele çekmeden d¼k¼lecek sıcak suyun cinleri yakabileceğine ve bunun karşısında da arpılabileceklerine inanılır.
- 13- Cinlerin ıŐsız ve kuytu yerlerde (su kenarı, değirmen, mezarlık, harabe ve koruluklarda) olduklarına inanılır.

Doğum, çocuk ve ölümle ilgili inançlar:

1. Lohusa kadını "Al Garısının" basacağına inanılır. Bunun için yastığının altına süpürge veya iğne konur.
2. Hamile iken, maymun, tavşan, ayı gibi hayvanlara bakılmaz. Oynadığı anda bakılacak olursa doğacak çocuğun onlara benzeyeceğine inanılır.
3. Doğan çocuklara nazar boncuğu takılırsa, çocuğun her türlü nazardan korunacağına inanılır.
4. Kırk gün içinde doğan çocuklar birbirine gösterilmez. Gösterilecek olursa, çocukların "Kırk Baskını" olacaklarına inanılır.
5. Doğan çocuk 40. gün yıkanarak kırkı çıkarılır. Suyu ayak değmeyecek tenha bir yere dökülür,
6. Cuma gecesi, Kadir gecesi ve diğer mübarek gecelerde ölenlerin cennetlik olacaklarına inanılır.
7. Ölü evde iken uykuya dalınmaz. Ölünün ağırlığının çökeceğine inanılır.
8. Ölenin elbiseleri toplanarak fakirlere verilir. Kullanılmasının iyi olmayacağına inanılır.
9. Gelinin kucığına hangi çocuk (kız ve erkek) verilirse ilk doğacak çocuğun cinsiyetinin o olacağına inanılır.
10. Çocuğun beşiği-boş iken sallanmaz. Öleceğine inanılır.
11. Çocukların güneş battıktan sonra dışarı çıkması günahdır. Çünkü yerler mühürlenmiştir.
12. Hamile kadın ve çocuk 40 gün boyunca yalnız bırakılmaz, cinlere rast geleceğine inanılır.

Askere uğurlama ile ilgili inançlar:

1. Asker olacak genç tek tek akrabalarını dolaşarak helallik alması iyi sayılır.
2. Asker olacak kişiler köy meydanında davul zurna ile birlikte hayır duaları ile uğurlanır.
3. Asker olan kişiye kına yakılır. Bu şekilde vatan için kurban edildiğine inanılır.

Bitkilerle ilgili inançlar:

Kavak: Bu ağaç ile ilgili olarak şu efsane anlatıla gelmiştir: Hz. Fatma'nın üzerine kuma gelince Hz. Fatma, kavak ağacına sırtını dayayarak, öfkesinden titremiş. Bu sebeptendir ki hiç rüzgar olmadığı halde Kavak ağacının yapraklarının daima sallanması, Hz. Fatma'nın titremesinden olduğuna inanılır." Sonbahar da yapraklarının alttan sararması kışın sert geçeceğine, üstten sararması halinde mutedil geçeceğine inanılır.

Ceviz: Bu bitkinin oldukça geniş sahaya yayılan bir gölgeliği bulunduğundan, insanı tembelliğe düşüreceğine inanılır. Ceviz yaprağının güve için iyi bir dezenfekte ilacı olduğuna inanılır.

Güneş doğmadan önce toplanan ceviz yaprakları, suda kaynatılıp, banyo yapıldığında hava çarpmalarına (üşüğe) iyi geldiğine inanılır.

Kiraz: Meyvesinin tansiyonu düşürdüğüne ve idrar söktürdüğüne inanılır.

Mısır.-Püskülü kaynatılıp içildiğinde, idrar yolları hastalığına çok iyi geldiğine inanılır.⁹

⁹ – Mustafa Uçar, Erzincan Örf ve Adetlerinden Bir Demet, Erzincan Beld. Yay, Erzincan 1998, s. 41,

I.VI - ÖRF, ADET VE GELENEKLER

Erzincan'da Evlenme (Düğün) Adetleri:

Bugün ilimizin il ve ilçe merkezleri ile bu merkezlere bağlı yakın köylerimizde; bazı durumlara maruz kaldığı için, kültürel değerlerimizden az da olsa bir kopuş gözlenmektedir. Ekonomik şartların ağırlığı da bu kopuşu hızlandırmakta, o güzelini adetler, kuru yaprak misali zamanın yıpratıcı rüzgarlarının önünde yuvarlanmaktadır. Fakat; merkeze uzak köylerimiz, o eski geleneklerimizi yaşamakta ve yaşatmaktadır. Kaybolan adetlerimizden biri de Evlenme (düğün) adetimizdir. Düğün adetimizi başlıklar halinde incelemenin daha kolay ve anlaşılır olacağına inandığımızdan, bunu ana başlıklar halinde ele alacağız:

Evlilik kararı: İlimizde evlilik yaşı daha Önceleri erkeklerde 17-18, kızlarda ise 13-15 iken, şu son yıllarda evlenme yaşı erkeklerde 20-25, kızlarda ise 18-23 yaşlarına tekabül etmektedir. Köylerde bazı istisnai durumlar sebebiyle daha erken yaşlarda evlendirmek adeti hala devam etmektedir. Evlenme isteği erkeklerden geldiği için, evlenecek genç bu isteğini açıkça ana ve babasına açamadıklarından, isteğini ima yoluyla belli eder. Bunu umumiyetle gurbete çıkmak istediklerini söyleyerek veya pilava kaşık saplayarak ya da babasının ayakkabılarını eşiğe çakarak ifade eder.

Kızların evlenme isteğinde bulunması ayıp sayıldığından, onun kaderi oturup kismetini beklemek olmaktadır.

Kız görme: Evlenme isteği ima yoluyla ana ve babaya iletildiği için, erkeğin anne ve babasına düşen görev, oğullarını evlendirmektir. Aslında bu durum onların yıllardır özlemle bekledikleri bir sosyal olaydır.

Damat adayının annesi, kızkardeşi ev ev gezerek kız bakmaya çıkarlar. Kız bakma işi o mahalde bulunan yakınların tavassutu ile olmaktadır. Gittikleri evde hoş beş edilir. Durumu kız annesi anladığından gelen misafirlere adetinca töresince lazım gelen her ne ise yapılır. Bu bir kahve ikramı ve şeker ile kolonya tutmak şeklinde olmaktadır.

Kız beğenilecek olursa, damat adayının yakınlarından yaşlı ve sözü geçen bir bayan eşliğinde ikinci kez gidilir ve resmen kız istenir. Kız tarafı, "Bir kere de babasına danışalım" der. Üçüncü gidişte damat tarafı, soyunu sopunu, damadın ne iş yaptığını teferruatı ile anlatır ve araştırmalarını ister. Kız tarafı araştırmaları için süre ister. Bu arada bir taraftan araştırma yapılırken, diğer taraftan da kız büyükleri (abisi, dedesi, ninesi)'ne durum anlatılarak fikirleri sorulur. Araştırma neticesinde aile meclisi müsbet veya menfi karara varır.

Erkek tarafı dördüncü kez geldiğinde kız verilmeyecekse münasibince karar açıklanır ve "Nasıplerini bir başka kapıda aramaları" istenir. Eğer karar olumlu ise erkek tarafı, "Allah yazmışsa ne diyelim?" veya "Allah her iki tarafa da hayırlı etsin" diyerek memnuniyetlerini dile getirirler.

Söz kesme: Beşinci kez gelindiğinde oğlan ve kız tarafı birlikte ortak bir gün belirlerler. Buna söz kesme veya kahve içimi denir.

Kararlaştırılan gün geldiğinde damat adayının babası ve annesi başta olmak üzere yakın akrabaları kız evine gider. Erkekler bir oda ya, bayanlar ise bir başka odaya buyur edilir. Söz kesimi akşamları yapılır ve Önceden haberli olduğu için kız tarafının yakın akrabaları da kız evindedir.

Hoş beşten sonra damadın babasına vekalet eden kişi usulen konuya girerek, 'Allah'ın emri, Peygamberimizin sünneti (bazen de KAVLİ ile) seniyyesiyle kızınız hanımı, oğlumuz'ya istiyoruz" diyerek bir kez do erkekler arasında istenir. Kız tarafı, "Allah yazdı ise ne diyelim" diyerek karşılık verir.

Söz kesmede başlık, emanet ve harç gibi konular görüşülerek karara varılır. Söz kesiminde şerbet (limonata) veya şekerli kahve ikram edilirse bu sözün kesildiği manasına gelir. Sözün burasında, Erzincanlımızda söz kesimi sırasında geçmişte çok sık kullanılan, bugün ise her yerde kullanılmakta olan "İki Başın Harcı" tabiri üzerinde durmak istiyorum: Bu tabir, kız tarafından ileri sürülen bir şart olup, oğlan evince yerine getirilmesi mecbur olan bir adettir. Bu şart karşısında damat ta-rafi, hem kendi masrafını, hem de kız tarafının masraflarını karşılamak durumundadır.

Şunu da hemen ifade edelim, söz kesimi esnasında damat tarafından birinin, kız evinden bir şey (bardak, çatal, kaşık, tabak vs.)'i gizlice alması adettir.

Masraf görme: Masraf görmeye çıkılacağı gün, söz kesme sırasında kararlaştırılır. Belirtilen günde, emanetler alınmak üzere, oğlan tarafının tanıdığı bir kuyumcuya gidilir. Damat ve kız ilk defa burada birbirlerine yakın olurlar. Her iki' si de birbirlerine belli etmeden, göz göze gelmemeye gayret ederek, birbirlerini süzerler.

Gelin adayı emanetleri beğenir, koluna ve parmağına olup olmadığını dener. Gençlere nişan yüzükleri alındıktan sonra kuyumcudan çıkılıp, diğer alınacak eşyalar için manifatura, tuhafiyeye, kavafiye, terlikçi ve bujiteri dükkanlarına uğranılarak, söz kesimi sırasında alınmasına karar verilen eşyalar (kumaş, elbise, gömlek, iç çamaşır, hamam takımları, tülbent, yazma, çorap, mendil, ayakkabı, terlik, yatak çarşafı, tarak, lif, kese vs.) alınır ve bütün bu eşyaların tamamı erkek evine getirilir.

Nişan merasimi: Söz kesimi sırasında kararlaştırılan nişan günü genellikle cumartesi ve pazar günü olmaktadır. Sebebi ertesi günün tatil olmasındandır.

Nişana, bayanları hıldırge diye adlandırılan bir bayan, erkekleri ise kizir diye isimlendirilen köy bekçisi davet eder. nişanın kız evinde yapılması adettir. Her iki tarafın tanıdıkları belirtilen günde kız evinde toplanırlar.

Erkek tarafı, geline takılacak emanetleri (altınları) ve akrabaları için alman eşyayı alarak gider. Yine erkek tarafının nişanda ikram edilecek (pasta, sigara, kolonya, şeker, şerbet) içecek ve yiyeceğin masrafını karşılaması adet olduğu için, nişan saatinden önce kız evine gönderir.

Nişanda damat siyah veya lacivert bir takım elbise, gelin ise pembe veya sarı renkte, parlak kumaştan nişan elbisesi giyerler. Nişan merasiminde yüzükler, erkek tarafından sevilip sayılan hatırlı bir büyük tarafından takılır. Görümce veya elti tarafından geline alınan aksesuarlar herkese gösterilerek takılır. Takıların takılmasından sonra nişanlılar sıra ile büyüklerin ellerini öperek, hayır dualarını alırlar. Bu sırada misafirlere ikramda bulunulur.

Bu arada hemen belirtelim, nişandan önce, getirilen imam, nikah duası okuyarak, gençlere nikah (dinimizin gereği imam nikahı) kıyar.

Burada bir noktayı daha açıklamakta fayda var: Erzincan da sık görülmemekle beraber, bir aksilik neticesinde nişan bozulacak olursa nişanı bozan taraf hakkından feragat etmiş sayılmaktadır. Şöyle ki erkek tarafı nişanı bozacak olursa alınan bütün eşya kız tarafına kalır. Kız tarafı bozacak olursa, erkek tarafının almış olduğu emanet ve hediyeler iade edilir.

Sözlü ve çalgılı eğlenceler akşam boyunca sürer. Geç saatlerde misafirler dağılırken "Hayırlı Olsun" dileklerinde bulunarak merasime son verilir.

Şekerbaşı: Nişandan bir kaç gün (en fazla 1 hafta) sonra kız evi, bir sürahi limonata, bir tepsi lokum ve damat için almış olduğu çamaşır, gömlek, kravat, çorap, mendil ve ayakkabıdan oluşan bir hediye paketini, bir yakını aracılığı ile erkek evine gönderir ki buna ŞEKERBAŞI denir. Erkek tarafı şekerbaşını getirenlere bahşiş verir.

Nişan yapıldıktan sonra taraflar arasında en ciddi anlaşmazlık, düğün tarihinin kararlaştırılması sırasında çıkmaktadır. Halk tabiri ile "Kız evi, naz evi" olduğundan, kız tarafının nazını kırmak oldukça maharet isteyen bir iş olmaktadır. Anlaşma neticesinde düğün genellikle, bahar aylarına tesadüf etmektedir.

Nişanlılar açısından en güç iş birbirlerini görememeleridir. Çünkü, nişanlıların birbirlerini görmeleri mahsurlu addedildiğinden, pek görüştürülmemektedirler.

Bir başka konu ise nişanlılık süresince dini bayramda erkek tarafı kız evine, özellikle gelin hanıma hediye (çamaşır, terlik, ayakkabı, elbiselik, Kurban Bayramı ise erkeğin malî durumuna göre Kurbanlık, aynı şekilde kurbanlığın altına altın» gönderilmektedir.

Yine bu dönemde taraflar birbirlerini daha iyi tanımak ve kaynaşmak için karşılıklı davetlerde bulunurlar ki buna yöremizde HISİM DAVETİ adı verilmektedir.

Patiska biçmek (Yüz görümü): Düğün öncesinde erkek tarafı ile kız tarafı müşterek bir düğün masrafına çıkarlar. Alınan eşyanın masrafı, erkek tarafından ödenir. Masraftan sonra hep birlikte kız evine gidilir. Kız evinde yemekler yendikten sonra kıza getirilen hediye (haliyet)'ler kızın annesine teslim edilir.

Resmi nikah: Yüz görünümünden sonra erkek tarafı yakın akrabalarla kız evine giderek Başlık Parası'nı takdim eder ve nikah muameleleri için kızın nüfus kağıdını alır. Sözümüzün burasında bir gerçeği ifade etmek gerekirse, ilimizde başlık adeti bulunmamaktadır. Buna sebep, geçmişte başlık parası bulmak umuduyla gurbete çıkanların, dert ve sıkıntılarının ortaya koyduğu tatsız hadiselerin nice mutluluklara engel olmasıdır. Merasim nikah memurunun karşısında yapılmakta, yakın akrabaların hazır bulunduğu merasim sonrasında davetlilere şeker, kolonya ve sigara tutulmaktadır.

Tohum davarı: Düğünün ne zaman yapılacağı resmi nikah öncesinde karar altına alındığı için, düğünden bir hafta önce erkek tarafı gelin için almış olduğu çeyiz sandığına, masraf görülürken alınan hediyelerle birlikte kına, meyve, para, sabun, tarak, ayna ve Kur'an-ı Kerim kor ve halı, yatak, yorgan gibi eşyaları kız evine gönderir.

Çehiz (Çeyiz) aşımı: Kız tarafının göndermiş olduğu eşyaları (Tohum davan) bir odada toplar. Daha Önce alınmış bulunan eşyalarla birlikte, kız tarafının hazırlamış bulunduğu çeyiz bir odada sergilenmek üzere cinslerine ayrılarak her iki tarafın bayanlarınca usulüne uygun olarak asılır.

Düğün gününe kadar sergilenen çeyiz, her iki tarafın akrabalarınınca gezilerek, alınan hediyeler kız annesine verilir. Kız annesi de bunları çeyiz odasında sergiler.

Çehiz yazımı: Düğün gününden bir kaç gün önce imam ve her iki tarafın yakın akrabaları çeyiz odasına giderek, çeyizi yazarlar, imam yazmadan önce nikah duası okur. Çeyiz yazımına geçilir. Odada bulunan bütün eşyalar tarafların ortak kararı ile günün piyasa değeriyle değerlendirilerek (kuruşlandırılarak) yazılır. Yazım sonunda toplam değerin 4/3'ü kız tarafına, 4/1'inin erkek tarafına yazılması zapta geçirilerek, orada bulunanlarca imza altına alınır. Hazırlanan zabıt, kızın sandığına konulmak üzere, kızın annesine verilir.

Kız tarafının gelenlere yemek vermesi adettir. Yemek sonrası imama, varsa muhtara çeyiz içinden hediye (mendil veya çorap) verilir.

Düğüne çağırma: Düğüne çağırma işi o yerin en fakir ailesinden bir bayan (buna HILDIRGEN denir) tarafından kapı kapı gezilerek yapılır. Erkekleri çağırma işini ise köyün bekçisi (Buna da KİZİR denir) yapar. Daveti yapan kişilere bahşış vermek adettir.

Günümüzde gerek köylerde ve gerekse ilçe merkezlerimizde düğüne çağırma işi, davetiye göndermek suretiyle olmaktadır.

Teklim (Tekmil) yemeği: Düğün başlamadan bir gün önce düğün sahibi (özellikle bu yemek köylerde verilir) tarafından köyündeki erkeklere öğlende Teklim yemeği verilirdi. Bundan maksat köy dışından gelecek misafirlerin nerede, nasıl, kimler tarafından ve ne şekilde ağırlanacağına karar vermektir. Genç misafirler gençlerin, yaşlı misafirler ise yaşlı kişiler tarafından misafir edilmesine dikkat gösterilir. İçki içecek misafirler ise bu konuda erbabı olan birinin ağırlamasına dikkat gösterilirdi ki düğünde herhangi bir aksilik çıkmasın.

Düğünün başlaması: Erzincan'da düğünler genellikle cuma ve pazar günleri olmaktadır. Sah günü yenen teklim yemeğinde bulunan kişiler tekrar damat evinde toplanarak, köy dışından gelecek misafirler beklenmeye başlanır. Misafirler gelerek getirdikleri hediyeleri damadın babasına verirler, Misafirler içeri buyur edilerek dinlendirilir. Kahve içiminden sonra misafirleri götürcek kişi, "Hanenin kalabalık] aş tığını beyan ederek" kendi evine buyur eder. Misafirler, kendilerini ağırlayacak kişi ile birlikte onun evine giderler.

Sağdıç, gelen misafirlerin nerede ağırlandığını bildiğinden beraberinde davulcu, bu evleri birer birer dolaşır ve gelenlere "Hoş geldiniz" der. Damat evinden teinin edilen içkiler, içen misafirlerin masasına bırakılır. Misafirler gelen davulcuya, kendi aralarında topladıkları parayı bahşış olarak verirler.

Hamam evi: Düğün sahibinin mali durumuna göre yapılır. Bazen ikisi bir olduğu gibi, sadece bunlardan biri de yapılır veya hiç yapılmaz.

Gelin hamamı: Genellikle pazartesi ve salı günü yapılır. Gelin hamama gelince erkek tarafınca

karşlanır. Gelin, tellaklar tarafından soyundurulur, koluna girilerek, hamamın yıkanılacak yerine getirilir. Önden giden tellak ellerini havaya kaldırarak bir kaç defa şaklatıp, "Maşallah" der, orada bulunanlarda bu dileğe hep birlikte katılırlar. Gelin göbek taşının etrafından üç kez dolaştırılırken, kayınvalide başına "Maşallah" diyerek para serper. Gelin bu merasimden sonra göbek taşma oturtulur. Saçı açılıp yüzükleri çıkarılarak yıkanır. Yıkadıkları esnada şu parçayı da terennüm ederler:

İki bülbül hiç bir dala konar mı?

Bülbülün konduğu dallar solar mı?

Bastığın, yer çimen olsun, çay olsun.

Seni saran bey'in kuvveti var olsun."

Tellaklar tarafından sanki kir tutmayacakmış gibi yıkanan gelinin, başına kına konur, Bu arada hamamda bulunanlara ikram (limonata, kuru ve yaş meyve de bulunulur.

Merkez ilçelere uzak köylerimizde bu adet evlerde yapılır: Kızın görünmesi elti, sağdıç ve arkadaşları tarafından bir odada yıkanan gelin, banyo sonrası en güzel şekilde giydirilerek, takıları takılır. Makyaj yapılmadan bayanların toplandığı odaya götürmek için, banyo odasından, toplanılan odaya kadar elbiselik bir kumaş yolluk serilir ve gelin üzerinden yürütülür. Banyoda gelini yıkayan bayan bu yolluğu toplayarak, kendisinin olur.

Yürütme işinde gelinin Önünde Hoca Hanım ilahi okuyarak içeri girer ve gelini anasına teslim edip bahşişini aldıktan sonra çıkar. Tutulmuş bulunan defçi kadın şarkı söyleyerek, eğlenceyi başlatır.

Güvey hamamı: Geline hamam tutulduğu gibi, damada da hamam tutulmaktadır. Güvey hamamına ekseriya, damadın arkadaşları ile yakın akrabaları davet edilir.

Damat hamama sağdıç ve arkadaşları ile gider. Hamama gelmeden önce sağdıç damadı tıraş götürür ki buna damat tıraşı denilir. Saç ve sakal tıraşını içine alan bu tıraş, normal tıraş tarifesinin 3-4 katına çıkmakta, bazen de berbere ve yanında çalışanlarına yemek ısmarlanmaktadır. Bu masrafları sağdıç karşılamaktadır.

Güvey hamamında keman, ud, cümbüş, darbuka veya davul-zurna çaldırılır. Banyo sonrasında damada, kız tarafınca hazırlanan çamaşırlar giydirilir. Böylece bütün masrafı damadın sağdıçınca karşılanan güvey hamamı sona erer.

Kına gecesi: Kına gecesi, düğün gününden bir gün önceki günün akşamında hem erkek tarafında, hem de kız tarafında birbirlerinden ayrı olarak yapılmaktadır.

Erkek tarafı kına gecesi: Sağdıç, damat ve düğün sahibi, konak yerlerini ayrı ayrı dolaşarak, gelen misafirleri kına gecesine davet ederler. Davet üzerine misafirler gecenin yapılacağı yere toplanırlar. Havanın durumuna ve mevsimin şartlarına göre toplanılan yer ya bir oda veya bahçe olmaktadır.

Gelen misafirler usulüne uygun olarak karşılanıp, yer gösterilir. Sağdıç beraberinde damatla, gelen misafirlere "Hoş geldiniz" diyerek, sigara ikram ederler. Sigarayı damadın yakması adet olduğu için, muziplik olsun diye sigarasını yaktıran kişi, yakılan her kibriti üfleyerek söndürür. Arzu ettiği sayıda (3, 5, 7 bazen de bir kutu kibritle) yandığı görünce sigarasını yakarak, damadı bu eziyetten

kurtarır. Bu adet diğer misafirlerce de yapılmakta olduğundan damat, buna sabır göstermek mecburiyetindedir. Damat, daima sağdıcın sol tarafında bulunur ve önüne veya sağına geçmez. Kına geceleri içkili olduğundan içki masrafları düğün sahibince karşılanır ve arzuları yerine getirilir.

Her masa etrafında bulunanlar bir grup oluşturduklarından, düğünlerde adet olduğu üzere bulundurulmuş davul-zurna'yı yanlarından eksik etmek istemezler. İlerleyen saatlerde bu durum bazı hoş olmayan inatlaşmalara ve olaylara sebep olmakta, bu durum araya girenlerce tatlılıkla halledilmektedir,

Geç saatlerde bir tepsi hazırlanır. Elmalar enlemesine kesilip içerisine tek sayıda (3, 5, 7, 9) mumlar oturtularak tepsiye dizilir, içine mevsimine göre cem iç, ceviz, bastık, leblebi, saruç, üzüm, fındık, fıstık konur. Mumlar yakılarak, eller üzerinde oynaya oynaya içeri girilir. Tepsi, misafirlerin isteği ile elden ele dolaşır. Tepsi ile oynayacak kimse kalmayınca tepsi sağdıcıya verilir. Sağdıcı oynadıktan sonra, tepsi "Ucuzluk olsun" diye damada verilir. Damat usulen oynadıktan sonra tepsiyi geri verir. Orada bulunan yaşlı ve tecrübeli bir kişi düğün sahibinin hazırlattığı çerezleri beline bağladığı peştamalin içine doldurarak, misafirlere dağıtımını yapar.

Gece geç saatlere kadar süren bu eğlence misafirlerin gitmesi ile sona erer.

Kız tarafı kına gecesi: Davet üzerine davetliler kız evinde toplanırlar. Gelin bir başka odada arkadaşları ile birlikte hazırlanmış oturmaktadır. Damadın kız-kardeşi, amca ve dayı kızları da bu edaya davet edilir. Gelin odada bulunanlarca abdest aldırılıp, giydirilir. Bu arada dikkat edilecek husus, geline makyaj yapılmamasıdır. Saçı taranır, emanetleri takılır. Hazır hale getirilen gelin, sağdıcı ve görümcenin arasında ilahiler söylenerek, oturduğu odadan, toplanılan odaya kadar serilen ve adına ANA ENİ denilen bir top kumaş üzerinde yürütülerek getirilir. Kumaş daha sonra toplanır ve toplayanın olur.

Odaya getirilen gelin bir direğe veya duvara dayatılır, iki yanında 8-10 yaşlarında iki kız çocuğu konur. Gelinin yüzü bir yazma ile örtülür. Kına gecesi boyunca gelin bu şekilde oturtulmadan ve yüzü açılmadan ayakta bekletilir.

Bu arada eğlence, kız tarafının; "Haydi artık yol açında eğlence başlasın" teklifi ile başlar. Elti ve görümcelerden sonra diğer genç kızlar kalkarak oynamaya başlarlar.

İçeride tepsiye konulmuş meyveler getirilir. Tepsideki mumlar elmaların üzerine oturtulmuş ve yakılmıştır. Gelin kıbleye döndürülür, içinde tek sayıda mum olan tepsi, gelinin alın hizasına, daha sonra göğsüne ve en son karın hizasına tutularak: "Alnın keçe, Yüzün, peçe, Sözün herife (beyine) geçe" diyerek, bu merasim üç kez tekrar edilir. Buna yöremizde "Kına Gecesi Adeti" denmektedir.

Daha sonra bekar kızlar mumu oynatırken, erkek tarafından gönderilen bohça (İçinde sabun, geline harçlık, meyve ve çerez vardır) açılarak, meyve ve çerez orada bulunanlara elti veya görümce tarafından dağıtılır. Bu adet yapıldıktan sonra yaşlı davetliler, dağılmaya başlar ve eğlence gençler arasında devam eder. Oyun bittikten sonra geline kına yakma sırası gelir. Gelin dayalı durduğu yerden sağdıcı tarafından getirilip orta yerde hazırlanan bir yere oturtturulur. Kız evinden bir kişi, kınayı çalar. Bu arada "Bu kına gelinin" elinde iyi tutmaz" diyerek, sağdıcıdan bahşiş beklenir. Sağdıcı bahşişi

verdikten sonra kına gelinin ellerine yakılmaya başlar ve kına türküsü söylenir:

"Bir dal reyhanım

Bir dal biberim

Akşam misafirim

Sabah giderim

Kız anam kız bacım

Kınan kutlu olsun

Kutlu işliklerin

Mübarek olsun."

Gelinin anasını ağlatmak için söylenen türkülerden sonra gece sona erer.

Düğün yemeği: Kına gecesinin sabahı misafirlere yemek verilecekse, sabah erkenden düğün yemeği hazırlıkları yapılır. Yemek iki isim adı altında verilir:

Babukko: Bu isim altında yemek verilecekse, bu işin ehli kişilerce hamuru hazırlanıp, daha önceden yakılan tandıra vurularak pişirilir. Yanma yarma çorbası, hoşaf (armut veya elma gahından) yapılarak misafirlere ikram edilir.

Ufak yemek: Bu isim altında yemek verilmesi kararlaştırılmış; bamya, kuzu dolması, zerde, üzüm kasefesi, su böreği, yaprak dolması, üzüm hoşafı vb. yemekler kına gecesini başlamadan oğlan evi tarafında perşembe günü öğlene kavuşturmak üzere hazırlanır. Hazırlanan yemeklerden bir kısmı da kız evindeki misafirlere gönderilir.

Öğlen namazına müteakip, davulcu, sağdıç ve damat bütün konukları dolaşarak misafirleri, daha sonra köy halkını yemeğe davet eder. Kız tarafı kız evinde, damat tarafı damadın evinde yemeğe gelirken misafirlerin haricindeki bütün davetliler kaşığını da yanında getirir. Davulculara ilk önce yemek verilir. Çünkü davulu yemek boyunca çalmak mecburiyetindedir.

Gençler çeşitli oyunlar oynayarak yemeklerini yerler. Yaşlılar ise bir kenarda yemeklerini yer, bir taraftan da oynayan gençleri seyrederek. Düğün yemeği ikinci vaktine kadar devam eder.

Gelin alma: Düğün yemeğinden sonra, atı olanlar atlarıyla, olmayanlar ise yaya olarak çala oynaya kız evine gelirler. Burada gelenlere kahve, içki içenlere ise içki ikram edilir. Başka köyden gelin alıyorsa, damat evinden masrafı karşılanmak üzere BOĞAZALTI adı ile yemek verilir.

Bu sırada gelin, görünce ve elti tarafından hazırlanmış olur. Kız akrabalarından biri de YENGE gitmek üzere hazırlanır. Gelin hazır olunca Önce babası, anası ve daha sonra da orada bulunanlarla vedalaşarak ellerini Öper. Kapıdan çıkacakken, gelinin büyük kardeşi kapıyı basar. Erkek tarafından kendini tatmin edecek (silah, at, para) bahşisi almadıkça kapıyı açmaz. Küçük kardeş ise gelinin sandığının üzerine oturur. O'da bahşisini alınca gelin ve sandığı erkek tarafınca teslim alınır. Gelin kayınbiraderlerince ata bindirilir ve GÜNLÜK altına alınır. Günlüğün dört tarafındaki ağaçları, gene gelinin kayınbiraderleri ve kayınpederi tarafından tutulur. Gelin alayı hareket edince, erkek tarafının düğüncüleri CİRİT oynamaya başlar. Cirit, damat evine kadar devam eder. Yol boyu, küçük çocuklar ve gençler, gelin alayının önüne ip ve kalas çekerek, düğün sahibinden bahşiş alırlar.

Burada şimdi unutulmuş bulunan bir adetimizi açıklamakta fayda var: Gelinin önüne gerek kız tarafından gerekse başkaları tarafından, bir koç getirilir. Gelin at üzerinden eğilip bu koç'u at'ın üzerine alırsa koç kendinin olur. Alamaz ise; değeri nisabınca kayınpederi bahşiş verir.

Daha sonra düğürcülerin (Düğün alayının) önünü bir pehlivan keser. Kisbet giymiş pehlivan perdah yaparak "Ya hısım, ya tosun" diyerek perdahına devam ederken, düğürcüler içinde pehlivan yoksa bahşişini alır. Var ise bir harman yerine geçilerek, bir güreş kahyası seçilir, iki güreşçi perdah yaparak dolaştıktan sonra, kahya ikisini de yanına alır. Önlerini kibleye çevirir. Kollarını birbirine takarak, arkalarına geçer. Ellerini her ikisinin sırtına vurarak: "Allah Allah İllallah, Muhammeden Resulullah iki yiğit çıkmış meydana, ikisi de birbirinden merdane" diye başlayan duasını okur ve bitince elleri ile güreşçileri ileri doğru iterek, güreşin başladığını bildirir. Güreşi kazanan kişi damadın babasınca ödüllendirilir.

Gelin indirme: Gelin alayı yolda iken, sağdıç damadı kendi evine götüre rek, arkadaşlarla birlikte cay içilip, sohbet edilir. Sağdıç çevre (büyük mendil) içine fındık, ceviz ve para koyarak eline alır. Damat da bıçakla yarıya kadar dörde bulunmuş elmayı alır. Düğürcüler evin önüne gelince sağdıç ve damat da bir dam üzerine çıkmış yerlerini almış olurlar. Gelinin günlüğü alınır, at'dan inmeden sağdıç, çevreye konulmuş meyve ve parayı gelinin başı üzerinden topluluğun üzerine savurur. Kalabalık uğur olduğuna inandığı meyve ve parayı toplamaya çalışırken, damat da elmayı geline nişan olarak vurmaya çalışır. Gelin, hazırlanan gelin odasına getirilir.

Koltuğa verme: Damat ve sağdıç damdan indikten sonra, gelin odasına girerler. Sağdıç, gelin ve damadı bir süre başbaşa bırakır. Bu süre genellikle on-onbeş dakika kadar sürer. Bu arada gelin ve damada içeride oldukları sırada kendilerine şerbet ve limonata ikram edilir. Damadın şerbet veya limonatayı getiren kişiye bahşiş vermesi adettir.

Sağdıç, damadı gelinin yanından alarak evine götürür. Sağdıç, damada çok iyi bir şekilde sahip çıkmak zorundadır. Aksi halde damadı çaldırır ki, bu durumda kefarecini de ödemek zorunda kalır. Bu çoğu zaman içki ısmarlamak şeklinde olmaktadır.

Gerdek gecesi: Yatsı namazı okununca sağdıç damadı camiye götürür. Sağdıç ve damadın ayakkabılarını çalmak adettir. Çalan kişiye bahşiş, sağdıç tarafından verilir.

Namazdan sonra eve gelinir. Kapıya gelen imam gençlere dua ederek mutluluklar diler. Ayrıldıktan sonra sağdıç damadı içeri ederken, sırtına kuvvetli bir yumruk atar ve kaçar.

İçerde damadın annesi gelinin elinden tutarak getirip, oğlunun elini alır ve ikisinede dua ederek; "Allah'a emanet ol", oğluna da; "Sen de sağ ol" diyerek odayı terk eder.

Damat ve gelin iki rekat namaz kılar ve kendilerine içmeleri için bırakılan bir bardak şerbeti ikisi içerler. Damat yüzgörümlüğü denen hediyesini geline taktıktan sonra duvağını açar.

Gerdek sabahı, çarşaf gelin tarafından sağdıç hanımına verilir. Çarşafı alan sağdıç hanımı müjdeyi hem damadın annesine, hem de gelinin annesine verir.

Baş bağlamı (Zülûf kesme): Damadın en yakın akrabaları ile komşular çağrılır. Bu davette yalnızca kadınlar bulunur. Gelen misafirler, gelin odasında toplanırlar. İçlerinden bir tanesi berber

olarak seçilir. Bir de hoca hanım vardır. Hoca hanım ilahi söyleyerek gelini odaya alır. Ve ortaya oturtur. İlahi bittikten sonra, berber gelinin başını tarayarak, zülüflerini keser ve makyajını yapar. Makyaj bittikten sonra, gelin ayağa kaldırılır. Kayınvalide, elti ve görümcüler tarafından gelinin başına para ve çerez serpilir.

Gelen misafirler sohbetten sonra gelini tebrik edip, ev halkına "gözaydın" ettikten sonra evden ayrılırlar. Burada dikkat edilirse, geline o ana kadar hiç bir surette makyaj yapılmaz. Ancak gerdek gecesi gelin yüzünün akı ile çıktığından ve baş bağlamı yapıldıktan sonra gelin makyaj yapmaya hak kazanmıştır.

Baklava gönderilmesi: Baş bağlamından bir hafta veya on gün sonra gelinin annesi, komşu ve akrabalarına haber salarak baklava göndereceğini söyler. Akriba ve yakın komşular yaptıkları baklavaları, gideceği gün gelinin annesine getirirler. Başta gelinin kardeşleri olmak üzere, amca ve dayılarının hanımları tepsilerle damadın evine giderler. Gelen misafirler usulüne uygun olarak ağırlandırmayı yolcu edilir.

Gelen baklavalardan konu komşuya dağıtıldıktan sonra tepsiler üç gün sonra kız evine gönderilir. Her tepsiye, iki başın harcı denilen masrafta alınmış eşyalardan birer hediye (yazma, mendil veya corap) konur. Gelinin annesi de tepsileri içlerindeki hediyelerle birlikte sahiplerine gönderir.

El öpme: Baklavalardan gönderilmesinden sonra, gelin ve damat sağdıç tarafından, gelinin anne ve babasına el öpmeye götürülür. Büyüklerin elleri öpülür, hayır duaları alınır. Büyükler el öpmeye getirilen geline bahşiş verirler. Daha sonra diğer büyükler (amca, dayı, hala, teyze vs.) dolaşılır. Bu gezdirme işleminden sonra sağdıçın görevi biter.

Hısım daveti: Düğünden 15-20 gün sonra erkek tarafı, kız tarafını yemeğe çağırır ki buna yöremizde hısım daveti adı verilmektedir. Yemekten maksat, akrabalar arasında yakınlaşmayı sağlamaktır. Yemeğe gelinin yakın akrabaları çağrılmaktadır.

Yemeğin ardından kız tarafı da aynı şekilde, damat ve yakın akrabalarını çağırarak mukabelede bulunur. Artık bundan sonra birbirlerinin dertleriyle hemdert olurlar ve arada yakınlaşma olur.

Sünnet Adetleri:

Erzincanlınızda sünnet adeti, belli ölçüler içerisinde, geleneklere uygun olarak yapılır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için sünnet adetini bir sıra halinde ele alarak açıklamaya çalışacağız:

Kirve: Sünnetin hemen hemen bütün yükünü kirve çekmektedir. Bunun içinde, oğlunu sünnet ettirmeye karar veren aile, kirve olmasını arzu ettiği kişiye üstü kapalı bir şekilde fikrini açar ve ima yoluyla kirve olmasını ister. Kirveligi kabul eden kişi, artık çocuklar üzerinde ana babası kadar hakkı olur ve ömür boyu onunla yakından ilgilenir. Çocuk da kirvesini babası kadar sever, sayar ve saygı gösterir.

Sünnet öncesi: Sünnet öncesinde çocuğun ailesi bütün hazırlıkları (elbise, pijama, terlik, ayakkabı, gömlek ve davet işini) tamamlar.

Sünnet: Düğün günü, sünnet olacak çocuk veya çocuklar çeşitli süslerle süslenmiş olan

arabalara bindirilerek, şehir içinde gezdirilir. En son Terzibaba Mezarlığı ziyaret edilerek eve gelinir. Önce mevlit okunur. Kirve tarafından daha önce ayarlanan sünnetçi, söz verdiği saatte gelir. Çocuklar büyüklerinin ellerini Öper. Artık kirvesinin emin ellerinde sünnete hazırdır. Kirve çocuğun kollarını, bacaklarının içinden dışarıya doğru geçirerek, sıkı sıkıya tutar ve yüksekçe bir yere oturur. Bundan maksat canı yanan çocuğun kıpırdamasına mani olmak, sünnetçiye rahat çalışma imkanı tanımaktır.

Çocuk kesilmeden Önce, üç kez tekbir getirilir ve sünnet yapılır. Sünneti biten çocuk, kirvesi tarafından, kirve hanımınca daha önce hazırlanmış bulunan yatağına yatırılır. Canı yanan çocuğun ağlamasını susturmak için, çeşitli tatla sözler söylenir ve hediyesini vererek, tatlı yedirilir.

El yıkama: Hazırlanan sıcak su ile eller yıkanır. Bunun için, en üstte sünnetçinin, ortada kirvenin, altta ise babasının eli olduğu halde eller yıkanır. Bundan maksat, çocuktan akan kan sünnetçi vasıtası ile kirveye, oradan da babaya geçer ve bu yolla dostluğun pekişeceğine inanılır.

El yıkamadan sonra kirve, sünnetçinin ücretini öder ve çeşitli hediyelerle yolcu eder.

Sünnetten sonra gelen misafirlere yemek ikram edilir. Sünnet genellikle cumartesi ve pazar günü olmakta, yemek ise öğlende verilmektedir.

Sünnet'den sonra: Kirve ve hanımı sık sık sünnet evine giderek, çocuğun hizmetini görür. Bu durum çocuk eski sağlığına kavuşuncaya kadar devam eder. Yaklaşık, sünnetten bir hafta sonra, çocuğun ailesi, kirveyi görmeye giderek, yapılanlar için minnettarlıklarını ifade eder ve hizmetlerine karşılıklıta, hazırlanmış oldukları hediye paketi (kirve ve hanımına, varsa çocuklarına çamaşır, gömlek, terlik, mendil, çorap, elbiselik) lerini vererek, yıllar boyu sürecek bir dostluğunda temellerini böylelikle atmış olurlar.

Ölüm Adetleri:

Erzincan'da ölüm adetleri belli ölçülere bağlı kalınarak yapılmaktadır. Ölüm adetlerimizi anlatmadan Önce, Önemine binaen ve bu adetler içinde yer aldığından hasta ziyareti üzerinde ilk Önce durmakta fayda var.

Hasta ziyareti: Hasta olduğu duyulduğunda, hastanın akraba, arkadaş, ve tanıdıkları ziyarete giderler. Ziyaret, hastanede veya evinde olur. Ziyarete giderken meyve, kolonya, pasta ve süt götürmek adettir. Pek tasvip edilmemekle (hastane personeli tarafından) beraber ziyarete bazende yemek götürülür ki bu ekseriya çorba (un çorbası) olmaktadır.

Ziyaret esnasında hastaya geçmiş olsun dileğinde bulunularak, moral destek verilir.

Hasta ağırlaştığı takdirde (evde olursa), gece boyunca yakınlar: (eş, çocuk ve annesi) başında bekleyerek, ağzına su verir. Kur'an-ı Kerim'in Yasin Süresi okunur. Varsa vasiyeti alınır ve Kelime-i Şahadet getirilir. Bu arada hastanın gurbette bulunan (çocukları, anne ve babası, dayısı, amcası vs) yakınları durumdan haberdar edilir.

Ölüm: Ölen hasta, köylerde görevlendirilen kişilerce, şehirde ise belediye hoparlöründen anons edilerek ölümü dost ve akrabalarına duyurulur. Bu ilanda cenazenin hangi camiden kaldırılacağı anons edildiğinden, gidecek olanlar abdestini alarak cenaze evine giderler. Yakınlarına başsağlığı dileyerek, acılarına ortak olurlar.

Cenaze sahibinin yakınlarından biri harç adı verilen cenaze masrafını görür. Bu masrafın ücreti daha sonra sahibi veya sahipleri tarafından harç gören kişiye ödenmektedir.

Hasta evinde ölmüşse, yıkanması için gerekli hazırlıklar yapılmaya başlanır. İmam haberdar edilir. Camiden getirilen, büyük kazan yakılarak su ısıtılır. Tabut ve tenişir getirilerek bahçenin uygun bir yerine konur.

Devir: Cenaze evinde yapılır. Cenazede bulunanlardan arzu edenlerin katılımı ile yapılır. Ölen kişinin maddi durumuna göre bir miktar para veya altın mendil içine konarak Hoca Efendiye verilir. Hoca Efendi kendisine verilen içi para veya altın ile dolu olan mendili usulüne uygun olarak elden ele dolaştırarak sırası ile şu işlemleri yaptırır:

a. Iskat-1 Salat: Mevta'nın eksik namazlarının günahlarının affi için yapılan bir dini merasimdir.

b. Keffarat-1 Savum: Mevta'nın tutamadığı oruçlarının affi için yapılmaktadır.

c. Keffarat-1 Savum: Bu devir de mevta'nın ettiği yeminlerin yerine getirilemeyenlerinin affi için yapılmaktadır.

ç. Hukuk-u- Ciran: Mevta'nın üzerinde olan kul (eş ve diğer canlıların) hakkının affi için yapılır.

Bütün bunlar yapıldıktan sonra Fatiha ve üç İhlas Suresi okunarak devire son verilir.

Mevta'nın yıkanması: Cenaze yıkamasını bilenlerden bir kaçı Hoca Efendi'ye yardımcı olur. Mevta, bayan ise bu işi bilen hanımlar tarafından yıkanır.

Mevta, harçta alınan kefen ile kefenlendikten sonra, baş, ayak ve belinden olmak üzere üç yerden bağlanarak tabuta konur. Tabutun üzerine yeşil bir Örtü örtülür. Bayan ise ayrıca başına yazma serilir.

Tabut evden alınıp, camiye getirilerek musalla taşına konur. İfade etmemiz lazım gelirse, şehrimizde cenaze namazları genellikle öğlen ve ikinci namazlarından sonra kılınmaktadır.

Vakit namazından sonra cemaat ve cenaze sahipleri, mevtanın cenaze namazını kılarlar.

Cenazeyi Defin: Cenaze namazı kılındıktan sonra cenaze mezarlığa götürülür ve mevta kadın ise torunları ve oğulları, erkekse yakınları tarafından tabuttan çıkarılarak, daha önceden hazırlanan mezara indirilerek baş ve ayak bağları açılıp, sırtı toprakla desteklendikten sonra tahtaları dizilir. Üzeri naylonlandıktan sonra kapatılmaya başlanır. Bu arada imam veya hafız Kur'an-ı Kerim'den ayetler okur. Cemaat mezar başından ayrılınca imam ve hafız mevtanın talkını verir. Cenazeyi definden sonra Mezarlıktan sonra cemaat, cenaze evine gelir. Burada imam duasını yapıp, sahiplerine başsağlığı diledikten sonra, cemaatte aynı yolu takip ederek, cenaze sahiplerine başsağlığı diler ve oradan ayrılırlar. Erzincanlının en güzel geleneklerinden, daha doğrusu halkımızın dayanışmasının örneklerinden biri cenaze evinde, kederleri dolayısıyla normal işler yapılmadığından (yemek pişirmek gibi), gelenlerin ve gidenlerin her türlü ihtiyaçları ile yakın akrabaları ve komşuları ilgilenir. Öğün vakti ise cenaze evine yemek pişirilerek getirilir ve orada bulunanların iaşeleri temin edilir. Bu durum üç gün sürer.

Mevlit: Cenazenin defnedilmesinin 3. günü, mevta için Öğlen namazına müteakip mevlit okunur. Bu mevlit davetsiz yapılmaktadır. Ayrıca 3. gün cenaze sahiplerinden erkek olanlar berbere götürülerek tıraş ettirilir.

İlimizde bu konuda pek yaygın bir gelenek de 40. gün mevlididir. Anılan günde bütün dost ve akrabalar mevlide çağrılarak, mevtanın ruhuna mevlit okutulur. O gün evin yası hanımları hamama götürülür. Bu şekilde fazla yas tutmaları önlenmiş olur.

Bayram Adetleri:

Ramazan Bayramı adetleri: İslam Dininin temel şartlarından biri ORUÇ tutmaktır. Senenin bir ayı (Ramazan) boyunca tutulacak oruç öncesinde şehrimizde bir Ön hazırlık yapılarak, mübarek ay karşılanır. Bunun için yöremiz kadınları, bir kaç gün öncesinden oruç tutmaya başlayarak, iftar ve sahurda yemek için kete, tandır ekmeği, börek pişirilir, çerezler hazırlanır, turşu vurulur ve reçeller kaynatılır.

Muhafazakar yapıya sahip olan Erzincan'da din şuuru oldukça yüksek olduğundan, şehirde hemen hemen herkes oruç tutmaktadır. Tutmayanlar ise aleni olarak yemez, tutanlara saygı gösterirler. Yalnız küçük çocuklar (10 ve daha aşağı yaşlarda olanlar) oruç tutmaya alıştırmak için sahura kaldırılır, niyet ettirilerek Öğlene kadar oruç tutturulur ki buna ilimiz de halk tabiri ile "Tekne Orucu" denmektedir. İsteyenler ise, Ramazan'ın 1,15 veya 16. günü ile 30. günü tam olarak 3 gün oruç tutarlar. Bu şekilde oruç tutanlar daima büyükleri tarafından izzet iltifat görürler. Babaları, çocuklarının oruç tutmasından duyduğu memnuniyeti iftarlık (şekerleme, çikolata, çerez, yaş meyve) olarak gösterirken, ağabey ve ablaları ise kunkulları (omuzlan)nda gezdirerek eğlendirip, oruçlu hallerini unutturmaya çalışırlar. Akşam olup iftar saati gelince, bütün ev halkı sofrada olur, topun atılıp ezanın okunması beklenir. İftar edildikten sonra, çay içmek adetten olmuştur. İftardan önce mutlaka çay demlenip hazır edilir.

Artık yatsı namazı okunmak üzeredir. Ev halkından özellikle dede, nine, baba ve ağabey teravih namazı kılmak üzere camiye giderler. Şehrimizde yaşlısından gencine, erkeğinden kadınına teravih namazı kılmak oldukça yaygındır. Bu namaza kadınlar, erkeklerden ayrı genellikle de caminin gözle görülmeyecek bir köşesinde (perdelerle bölünmüş üst katlarda) kılarlar.

Namazdan sonra ayrı bir kapıdan çıkan bayanlar evlerinin yolunu tutarken, bazı erkekler eve gitmek yerine, bir başka mekana (kahveye veya köy odasına) giderek oyun oynar, sohbet eder ve tombala oynarlar. Bu durumun bazen sahura kadar sürdüğü de olur. Sahura kalkmak hoş bir gelenekle yaşatılmakta, gece davul çalınmaktadır. Davul çalınmasından maksat uykuda olanları sahura kaldırmak. Davul'un yanında kesinlikle zurna çalınmaz.

Her haliyle oldukça şenlikli geçen ramazan ayı, elveda edip giderken, gelecek ramazanın Özlemi şimdiden bütün yürekleri doldurmaya başlamıştır.

Bayramlaşma bayrama yakın günlerde bayanlar, bayramlaşmaya gelenler sanki köşeyi kenarı "Temiz mi?" diye kontrol edeceklermiş gibi evin her tarafını siler, süpürür, çamaşır yıkar, bayram gününe gelin odası gibi süslerler. Ayrıca bayramda gelecek misafirlere ikram edilmek üzere tatlı,

yemek ve içecekler hazır hale getirilir. Bayram sabahı, bayanlar eksik kalan işlerini tamamlamanın telaşı ile iş görürken, erkekler ise bayram namazını camiye giderler. Namaz sonrası ilk bayramlaşma cami içinde olmakla beraber, çocuklar buna pek fazla itibar etmez. Evlerinin yolunu tutarlar. Çünkü onlar için ilk bayramlaşma evde olur. Büyüklerin elleri Öpülüp, hayır duaları (El öpenlerin çok olsun, Nice bav-ramlara erişesin, Berhudar ol, Bayramın mübarek olsun) alınır. Hemen ifade edelim ki bugün dahi yaşatılmakta olan bir güzel gelenek de, çocuklara yaşlı erkekler para, kadınlar ise çerez ve şeker verirler.

Çevrede veya hısım akrabada taziye evi varsa ilk önce buralar dolaşarak, başsağlığı ve geçmiş olsun dilekleri iletilir. Şehrimizde bu konuda bir güzel adette, ailenin en küçük fertlerinin bayram sabahı erkenden, ailenin en büyük ferdinin evinde toplanıp, ilk bayramlaşma safhasının burada olmasıdır. Bu ev genellikle dede veya baba ocağı olmaktadır.

Bayramlaşmada; aynı yaştaki erkek ve kadınlar hem cinsleriyle kucaklaşırlarken, bazı yaşlı kadınlar elele tutuşup, salavat getirirler. Bayram yemekleri hemen hemen bütün evlerde birbirinin aynı olmakta (kete, börek, sütlaç, tatlı, hoşaf, çorba) dır.

Bayramların çocuklar için en güzel tarafı, şehrin meydanlık yerlerinde kurulan luna parklardır, Çocuklar, büyüklerinden almış oldukları bayram harçlıklarını burada en son kuruşuna kadar harcayarak gönüllerince eğlenirler. Çocukların bayramlarda bir başka eğlencesi, fındık ile oynanan oyunlar olmaktadır. Fındıkla, "Para taşlama"dan tutun da "Tek mi Çift mi?"ye kadar her oyun oynanır, hoşça vakit geçirilir.

Kurban Bayramı adetleri: Konu bayramdan açılmışken, Kurban Bayramı'ndan bahsetmemek olmaz. Ramazan Bayramı öncesinde olduğu gibi, ev hanımları her türlü temizlik ve hazırlığını bayram gününe yetiştirmek zorundadır.

Kurban Bayramının ramazandan tek farklı Özelliği, isminden de anlaşılacağı gibi, Kurban'dır. Kurbanlık bir kaç gün Önceden Belediyenin göstermiş olduğu toplanma yerlerinden alınır. Kurbanlık alımı tok (koyun) olabildiği gibi, Erzincan tabiri ile "paya girmek" şeklinde de olmaktadır. Ki bu ancak büyük baş hayvanlar için söz konusu olmaktadır. Bazı aileler yerleri müsait olduğundan kurbanlıklarını aylar öncesinden alarak evinde büyük bir ihtimamla beslemektedir.

Nişanlı kızlara bu bayramda, ailenin maddi durumuna göre, kurbanlık koç gönderilir, alına da bir adet altın takılır.

Kurban; kesilmeden Önce, evin çocuklarınca süslenir, mahallede gezdirilir. Evin büyükleri namazdan çıktıktan sonra doğruca eve gelir. Kurban kesimi için hazırlık (bıçaklar bileyenir, ip hazırlanır, kurban kanının ayak altında kalmaması için kuyu eşilir) yapılır. Bahçenin münasip bir köşesi bu iş için ayrıldıktan sonra, kesilecek hayvan getirilip, yatırılır ve ayaklan bağlanır. İslami esaslara uygun olarak kesimi yapılan hayvanın derisi yüzülüp, iç organları çıkarıldıktan sonra parçalanır.

Kurban kesimine kadar oruçlu olunduğu için, kesilen kurbanlıktan bir parça et içerde yemek (şiş, çoban kavurma, biftek) olarak hazırlanır ve oruç kurban eti ile açılır. Yemekler yenilip, çaylar

içildikten sonra, ev halkı kendi aralarında bayramlaşırken, hazırlanan etler İslami esaslara uygun olarak üçte ikisi komşulara ve akrabalara dağıtılmaya başlanır.

Yazar Nizamettin ÖZBEK'in ifadesi ile; "O günlerde bayramlar yürekten Özlenen, içtenlikle kutlanan, üzümlere uğurlanan bir gündü." Halbuki şimdi öylemi? diyecek olursanız, şunu gönül rahatlığı ile söyleyebilirim ki, öyle değildir. Ama geleceğe dönük olarak da karamsar olmamak gerekir. Adına ister nostalji deyin, isterseniz eskiye özlem, toplumumuzda iyi yönde bir değişme mevcuttur. İnşallah, o eskinin coşkulu bayramlarını yaşayacağımız günler pek uzak değildir.

Doğum Adetleri: Erzincan'da çocuklara karşı diğer yörelerimizde olduğu gibi sevgi ve saygı vardır. Çocuğa özellikle de erkek çocuğa sahip olmak her ailenin en önde gelen isteklerindedir. Uzun süre çocuğu olmayan kadına (kusur erkekte olsa bile) pek iyi gözle bakılmaz. Bu sebeple de çocuk sahibi olabilmek için çeşitli yollara (yatırlara ve türbelere gitmek, kocakarı ilaçları kullanmak, buğdaya veya sıcak kiremide oturmak) gibi davranışlara başvurulur.

Bir başka dert ise erkek çocuk sahibi olmaktır. Bunun içinse hocaya gidilir. Hoca bez kuşağa okuyarak, bayana verir. O da bu kuşağı beline sarar. Gebe kadının karnının sivri, meme uçları mor ise erkek, değilse kız çocuğunun olacağına inanılır. Bu konuda bir diğer inanç ise, gebe kadın çok tatlı yer ise; erkek, ekşi ve tuzlu yerse; kız çocuğu doğuracağına inanılır. Eskiden ebe bulunmadığı için bu işi, her köy ve mahallede usta yaşlı ebe kadınlar yapardı. Çocuk doğduğunda göbeği kesilir (ilimiz de çocuğun göbeğini kesen kadına veya ebeye GÖBEK NENESİ denir), yıkanır ve kundaklanır. Lohusa anne güç kaybına uğradığından tatlı yiyecek (çürütme) ve içecekler (şerbet, limonata) ye-dirilir ve içirilir.

Evin büyüğü, çocuğun kulağına Ezan-ı Muhammedi ve Sela okuyarak adını verir. Şehrimizde çocuğa isim, genellikle aile büyükleri (dedesi, ninesi, amcası) tarafından verilmektedir. Çocuk sık sık hastalanırsa bunun sebebi, çocuğun ismini taşıyamadığına yorumlanır ve adı değiştirilir. Çocuğu yaşamayan anneler, yeni doğan çocuklarını sembolik olarak birine satarlar. Sembolik para karşılığında çocuğu satın alan kişi, "Benim oldu" der ve böylelikle çocuğun yaşayacağına inanılır.

Doğumdan sonra komşuları ve akrabaları çocuğu ve anneyi görmeye gelirler. Buna yöremizde "Çocuk görme" veya "Lohusa görme" denir ki, gelenler genellikle hediye olarak para veya çocuk elbisesi ve çamaşır getirirler.

Çocuk ilk diş çıkardığında diş hediği (kaynatılmış buğday) yapılır. Hedikle beraber çerez (fındık, leblebi, üzüm, fıstık) karıştırılarak komşulara dağıtılır. Kırk baskını olduğuna inanılan çocuklar ziyaretlere, tekkelere ve türbelere götürülür. Yürümeyen çocuklar ise, minareye çıkarılır. Konuşamayan çocukların dil altı kesilir. Bu fayda vermezse, çocuk buzağının yularına bağlanarak, "Malsan mele, insansan söyle" denilerek gezdirilir.¹⁰

¹⁰ – Mehmet Bayraktar, a.g.e, s. 59

I.VII NÜFUS ve EĞİTİM

1990 sayımına göre ilin toplam nüfusu 299 251 kişidir. Bu nüfusun 144144'ü şehirde 155107'si kırsal kesimde köylerde yaşamaktadır. Aşağıdaki tabloda il nüfusunun 1927 yılından itibaren değişim miktarları ve oranlar belirlenerek, Türkiye nüfusu ile karşılaştırılması yapılmıştır. Tabloda görüleceği gibi, 1927-1990 dönemleri Erzincan ilinde toplam nüfus artışı % 122.53 olmuştur. Türkiye genelinde ortalama nüfus artış oranı %313.77'dir. Bu değerler bile bize, ilin nüfus artış oranının beklenenin çok altında olduğunu ve ilde çok önemli bir göç realitesini açıklar niteliktedir.

	ERZİNCAN			TÜRKİYE		
	1927	1990	Artış %'si	1927	1990	Artış %'si
TOPLAM NÜFUS	134 443	299251	122.58	13648270	56473035	313 77
ŞEHİR NÜFUS	21 063	144 144	584.34	3 305 819	33326 351	908.09
KOY NÜFUS	113 380	155 107	36,80	10342391	23 146684	123.80

EĞİTİM

Bilgisiz ve eğitimsiz bir toplumun geleceğinden ümit var olmak imkansızdır. Ülkeler kalkınma stratejilerini tayin ederlerken, sadece ekonomik boyutu ile değil kültürel ve sosyal alanları da kapsamaktadırlar. Sosyal sektörün bir parçası olarak eğitim kesimini de milli seviyede hazırlayarak kalkınma planı kapsamına almaktadırlar.

Çünkü eğitim, kalkınmada iç tutarlılığı artırdığı gibi, sosyo-ekonomik kalkınmanın hedefine ulaşması önemli katkılar sağlamaktadır. Özellikle insan sermayesi model çerçevesinde yapılan araştırmalar, eğitimin -milli gelirin büyümesinde %70'e varan bir paya sahip olduğunu göstermiştir.

Bu durum gelişmekte olan ülkelerde daha büyük bir oranda geçerli olacağı düşünülmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi içerisinde, gerek Coğrafi durumu, gerekse Ekonomisi ve ulaşımı itibariyle önemli bir konuma sahip olan Erzincan, ülke genelinde kaydedilen gelişmelerden hak ettiği payı alamamıştır. Bu durum Eğitim alanında da bariz olarak görülmektedir, Diğer illerle mukayesesi yapmak bakımından bazı Eğitim İstatistikleri verilmiştir.

Türkiye'deki %80 okur-yazarlık oranına karşılık, Erzincan ve çevresi itibariyle yaklaşık %81'lik oranla paralellik gösterir. Erzincan'da eğitim-öğretim faaliyeti 2001-2002 istatistik verilerine göre belde ve köyler dahil okul öncesi 58 okul ve 1048 öğrenci, 102 ilköğretim okulu 21142 öğrenci, yine merkeze bağlı 28 ortaöğretim okulu ve 7542 öğrenci eğiti-öğretime devam etmektedir. Daha

geniş bilgi eklen bölümünde verilmiştir. Son yıllarda Doğu Anadolu Bölgesinde hızla artan göç olgusu Erzincan'daki eğitimi de olumsuz yönde etkileyerek 70 ilkokulun kapanmasına yol açmıştır. Ayrıca birçok köy ilkokullarda kapanmak üzeredir. Öğrencileri giderek azalan okullar eğitim maliyetimde artırmaktır.

442 Sayılı Yasa gereğince köy konumuna göre, köy bütçesinin %10'unun okullara ayrılması gerekmektedir. Yöremizdeki köylerin bütçelerinin oldukça sınırlı olduğunu dikkate alınırsa, bu kaynağın son derece yetersiz, kalacağı hatta temizlik ve yakacak giderlerini dahi karşılayamayacağı açıktır,

Eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkileyen bir konu da ikili öğretim şeklidir. Bu öğretim uygulaması hem başarıyı hem de öğrencileri psiko-sosyal olarak olumsuz etkilemektedir. Halen Erzincan merkez ilçe olarak M.E.M'nün yapmış olduğu 2001-2002 verilerine göre 54 okul taşımalı eğitim yapmakta ve bu okullarda toplam 1065 öğrenci taşımalı eğitime devam etmektedir. Bunun yanında yakın çevrelerde yaşanan yoğun kış şartları da eğitimi birçok yönde etkilemektedir. Ayrıca taşımalı eğitim yapan öğrenciler, diğer öğrencilerle işbirliği içine giremediklerinden hala okullara yabancı kalmakta bu da eğitim hayatına olumsuz yansımaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ERZİNCAN'DA EĞİTİM KÜLTÜR VE SOSYAL HAYAT

II.1 - Kültür Kavramının Tanımlanması:

Kültürün bazı tanımlarını aşağıda vereceğiz ancak her şeyden evvel kültür konusunda kendi görüşümüzü, kendi değerlerimize dönerek, görüşümüzü belirtmekte fayda mülâhaza ediyorum. Bu günkü modern dünyada her zaman bu, kısa zaman dilimlerinde olabilir bilgilerimize yeni kültürler eklemekte ve beynimizi o kadar meşgul etmektedir ki; kendi kültür değerlerimizi bir kenara bırakarak, bu yeni kültür söylemlerini bizlerde çok zaman geçmeden birer slogan haline getiriyoruz.

Eğer kültür bir milletin, meydana getirdiği değerlerin tümü"dür diye tanımlama yaparsak, acaba bu değerlerin hepsi o millete mi aittir? Yok eğer kültür bütün milletlere ait olmalıdır diye bir sınırlama yapmadan bir kültürü bütün millete mal edebiliyorsa, o zaman yaşamdan, düşünceye her şeyiyle apayrı olan bu kültür değerlerini nasıl olacak ta başım gözüm üstüne deyip kabul edeceğiz:

Etmeli miyiz? Ederek kendi kültürümüze nankörlük mü yapmış oluruz. Yoksa çok kültürlü bir millet, insan mı olmalıyız, bunun için de bütün kültürlere beyin ve kalp kapılarımızı açıp hiçbir çatışmaya girmeden yaşamalı mıyız? Şunun altını çizmek faydalı olacak sanıyorum, insan bir kültür elamanıdır kültürü yapan ve onu kullanan, aynı zamanda da kullanmayı isteyen, ona anlamlar yükleyerek gelecek nesillere emanet eden kültürün ustasıdır. Hal böyle olunca bir insanın ve milletin başka kültürlere, yönelmesi yadırganacak bir hal olmasa gerek. Altını çizeceğimiz kelimeler belki şu olmalı anlamından yola çıkarak, bazı insanlar buna "kültür düşmanlığı" dese de bir millet kendi yapısına uymayan edepte olmayan, hazmedemediği, bir değere kültüre kuşkuyla bakabilir ve onu redde bilir, bu da onun insan olmasının üretici olmasının belki de zorunlu sonucudur. Kendi değerlerimizi sevmek, onu yükseltmek, yaşatmak,ve genç nesillere aktarmak ideallerimizden olmalıdır.

A.Şeriatî de "bir çok İranlı öğrenci çok genç ve entelektüel bakımından olgunlaşmamış bir halde iken, henüz kendi dininin, kültürünün ve tarihinin derinliğini değerlendirmeden Avrupa için kendi kültürünü terk etmektedir."¹ der. Aslında yukarıda vurgulanmak istenen de madalyonun öbür yüzüdür. Aynı problemler bizim ülkemizde olduğu gibi diğer İslam ülkelerinde de vardır.Kendi kültürü ile "medeniyet" denilen o, sihirli ve hoş gelen çağı, belki ezikliğinin getirdiği bir psikolojiyle yakalamayacağını zannederek, başka kültürler için terk ediyor, etmeyi göze alıyor. Bu bence insanın başkalarına ve kendine yabancılaşması demektir.

Ülkemizde halâ tartışılan "yabancı okullar" konusunda söylenenler ve yazılanlar fazla önemli bulunmamış ki halâ tartışılıyor ve Kültürümüze sahip çıkmak veya sahipliğimizi vurgulamak, gafil olmadığımızı göstermek için tartışmaya daha çok devam edecek gibi görülüyor. Bu konuda söylenen

¹ -Ali Şeriatî, Kültür ve İdeoloji, çev. O.Bekin, Birleşik yay. İstanbul 1996, s.55

görüşlerin biri de;

Yabancı okullar bir asır önce açılmış olup, bugüne kadar milli bünyemizi sarsacak bir kesafet kazanan her yabancı okul, Türkiye'yi içinden fethetmeye yönelmiş bir kültür ürünüdür. ²

Konumuz yabancı okullar değil ama, kültürle yakın ilişkisi olduğundan burada bu görüşe yer vermeyi uygun gördük, Türkiye'yi içinden fethetmeye yönelik kültür üstüne karşı neden bir önlem alınmaz. Milletinin kültürüyle tam anlamıyla Şeraiti'nin belirttiği pişmeyen derinlemesine incelemeyen bu gençler nasıl milletinin kültür elçisi veya taşıyıcısı olacaklardır.

Ben kültürü kendiyile barışık ve huzurlu bir yaşam kılavuzu gibi anlıyorum. bedenim olacağı her yabancı etkiye karşı, faydalı olsa bile bir yan etki oluşacaktır. Bu gün gençlerimiz bu yan etkilerle uğraşmakta, hipnozundan kurtulamadan kendine ve kültürüne yabancılaşmaktadırlar.

Kültür değerleri ne kadar yaşamla iç içe olursa o kadar taraftar toplayıp, yeniliğini koruyacak. Yeni nesile daha kolay kabullenecektir. Kültürüne yabancılaşan bir millet, tarih boyunca örnekleri de görüldüğü gibi ya helak olmuş yada başka kültürlerin egemenliğini kabul etmiştir. Bunu Hz. Peygamber döneminde gördüğümüz gibi daha sonra Osmanlı da bu gün ise batı topluluklarında şahit oluyoruz. Batı kültürleri tarafından, doğu kültürleri (kültürü) ezilmeye, etkisiz hale getirilmeye çalışılmaktadır.

Belki bir daha şahit olamayacağımız, ABD' de ki şok gelişmelerden yola çıkarak, olayların temelinde bir "kültür hesaplaşması" mı olacak diye yazarlar bile bulunmaktadır. Ve bu olay gösteriyor ki, daha sonra ki açıklamalar da "Hıristiyan ve Müslüman" çatışmasına dönüşebileceği tezini bile seslendirenler oldu. Ve daha sonra Müslümanlardan özür dilemeler, olayı soğutmaya çalışmalar da bu çatışmayı belki de göze alamamaktan kaynaklandı. Ama şu bir gerçek ki, batılıların bilinç altında kalan bir "haçlı Seferi" fikrinin yattığı da böylece ortaya çıkmış oldu.

Bunun bazı Müslümanlar belki farkında, ama bazıları da farkında değildi. Bu son olaylarla bir kez daha su yüzüne çıkmış oldu. Her zaman söylenen tez ve hipotez tekrar gündeme geldi. (batı batıdır, doğuda doğu) Aslında temelde (tabi bize göre) aynı kültüre sahip bu milletler (dünyada ki bütün milletler) İslam'a zamanla yabancılaşarak bazı tarihçiler bunu (Habil Kabil) olayıyla ayırsalar bile, bu yaratıcının bir emridir. "tanışasınız diye sizi milletlere ayırdık" ve şimdi bizler tanışmak yerine tartışıyoruz.

Her hangi bir kültürün içinde düşünmek, o kültürün meselelerini düşünmek anlamına değil aksine onun vasıtasıyla düşünme anlamına gelir. Düşünür farklı bir mekan da olmasına rağmen düşünme eylemin de hangi kültürü kullanıyorsa o kültüre ait olacaktır. Kültürlü bir toplumun gerek maddi, manevi üretimine sosyal ve ahlaki davranış disiplinlerin tümü olarak bütün toplumlara "kültürel bir özgürlük" kazandırarak veriler vardır. Bu özgürlük daha önce de ifade ettiğimiz gibi herhangi bir halde veya toplumun belirlenmesinde temel ölçütler olan coğrafi, sosyal ve kültürel ortamlara racidir.³ Nurettin Topçu, bana göre batıyı gerçek anlamıyla anlayabilen Kültürel sos yo

² - Necmettin Hacıeminoğlu, "Yabancı Okullar ve Kültür Emperyalizmi, " Milli Eğitim ve Din Hayatı,İst,s.52

³ - M.el Cabiri, ArapAklının Oluşumu, çev. İ. Akbaba, İstanbul 1997, s.18

ekonomik ve düşünce yapısını iyi okuyabilen bir düşünür olarak konferans ve makalelerin de bu konuya dikkatleri çekmek ister. O der ki: “Milletimizin üç asırdan beri geçirmekte olduğu bunların sebebi kaynağa “kültür ve maarif “ sahasında aramalıdır bu cümle onun ilk önerilerindedir. Toplum Kültür ve Maarif (Eğitim) birbirinden ayırmadan bu konuya dikkatleri topluyor. Ve devamında diyor.

“Alimin atının ayağından sıçrayan çamurdan bile kendisine şeref payı çıkararak hükümdarın mesut asrı nihayet bulduktan sonra, devletimizin yapısında sarsıntılar başladı.”⁴ yakın tarihimizin kırılma noktalarını iyi tespit eden düşünürümüz, başka kültürlerle ve eğitim politikalarına endeksli bir eğitim verimli olamayacağını görüşünü savunurken ahlaklı olduğunu düşünüyorum.

Savaşın dahi bir kültür unsuru tartışması? Propagandası olduğu bilindiği halde savaşlar kazanılsa bile, yeniler tarafından Kültür üstünlüğünden söz edilebilir. Hala tartıştığımız (buna bağlı olarak) konulardan biri de İslam’a giren (şöyle veya böyle) Hıristiyan Yahudi kültürleri değil mi? Bunu da söylemeliyiz ki İslam kültürleri sözü edilen kültürleri yüzyıllar boyunca etkilemiş ve haklı kazanımlar da sağlanmıştır. Günümüzde de güçlü organizasyonlarla gerçekleştiren “Dinler arası Diyalog” milletler arası şuralar gibi, etki bırakan tartışmalar birlikte insanlığa faydalı olmak yerine güçlü taraflarını ön plana çıkararak başka milletlerin kendilerine ihtiyacı olduğu konusunu yaymağa çalışmaktan ileriye gitmemiştir. Bunu söyleyecek olan İslam’dır ancak söyleyenlerin yetersizliği ile bunu da başaramamaktadır.

21 yy. da ki olaylar ortaya bazılarının attığı gibi “Medeniyetler çatışması ” veya “Kültürler çatışması” olarak da anılmaya başlanmıştır. Yüzyıllar boyunca zaten Medeniyetler ve Kültür çatışmaları var olmuştur ve var olacaktır, bunu yeni bir konu gibi ortaya çıkarmanın pek alemi de yoktur zannedirim.

Şu günlerde İtalyan başbakanının yapmış olduğu bir açıklama ortalığı gerginliğe ve tepkiye sürüklemiştir. Kınamalar olmuş olsa da, (aynı kültüre mensup başkanlardan) bu bir zihniyetin; (Roma zihniyetinin, Bizans zihniyetinin) dışı vurulmasıdır.

Şu gerçekte ortaya çıkmış oluyor ki, insan değişse bile zihniyetler ve fikirler aynı kalabiliyor. İsterseniz buna “Haçlı zihniyeti” de diyebilirsiniz aynı zaman da bu onların bir dünya görüşüdür ve bu görüş değişmeyeceğe benziyor. Bunları söylerken kendimizi eleştirmekten de kaçmıyoruz. Yukarıda Topçu’nun görüşlerine aynan katıldığımı söylemiştim. Bizimde başımızı ellerimizin arasına alıp radikal bir hesaplaşmaya gitmemiz gerekiyor.

“Dünya görüşleri asırların potasında kaynaşır . bütün sanat ve fikir eserlerine ilham kaynağı olur. Bizim bütün aşılmaz, ebedi bir dünya görüşümüz vardı. İnsanın bütününe kucaklıyordu İslam. Batının görüşleri ise birer sınıfın dünya görüşüydü. Kavgayı önce kelimeler dünyasında kazanmalıyız, mecburiyetindeyiz. Avrupa’nın şuurumuzu felce uğrattığı kelimelerden ikisi de Kültür ve Medeniyettir. İkinci Meşrutiyete kadar Kültür kelimesi yoktur bizde diyor, Meriç ve devam ediyor. Kültür tek başına bir Kabil kulesidir. Balıkçılık, ziraat, mikrop üretimi v.s.161 manası 161 manası

⁴ - Nurettin Topçu, Türkiye’nin Maarif Davası, haz. E.Everdi, İstanbul 1998, s.11

olana kelimenin hiçbir manası yok”⁵

“Kültür insanın has bahçesidir diyor Meriç, bir başka ifadeyle kültür bir dünya görüşüdür ve tartışmalar bu görüşlerin ifade edilmesinden başka bir şey değil. T.S.’Eliot kültürün yozlaşma işaretleri göstermesi üzerine bu kavramı tekrar tanımlamaya çalışır ve yeniden tanımlamaya ihtiyaç göstermesi” der ve ardından da kelime ve kavramların ne zaman yanlış kullanılmaya başlanırsa o zaman yeni bir tanımlamaya ihtiyaç duyar der. Demek ki O’na göre kültür kelimesi yanlış kullanılmaya başlanmış ki Eli ot bu kaygılarım dile getiriyor ve devamında der ki “son altı yedi yıl esnasında”Kültür” (culture),” kelimesinin kullanılış şekillerini gittikçe artan bir endişeyle seyrettim” eşi görülmemiş bir tahribatın yer aldığı böyle bir devre esnasında bu problemin önemli bir rol oynamaya başlamasını çok tabi ve anlamlı bulabiliriz.⁶

Bu tartışmalara her gün yenisi eklenirken, gelen yeni olaylarda kültürel cahilliğimizi de ortaya dökmektedir. ABD’de ki şok olayın ardından yapılan tartışmalar da, ABD halkının aslında “çok dindar” oldukları söyleniyor ve ardından Amerika’ya gezip görenler bu konularda kendilerini bir derecede olsa konuşmada haklı görüyorlar kamunun. hiç farkında olmadan bilinç altına veya kültür sayfalarına, bu olayla bazı kelimeler de yer etmedi değil. Bu bile bir kültür problemidir.

Garaudy de “İslami kültür dönemi başlığı altında nedir kültür?,diyerek başlıyor. Kültür bir insani tabiatla diğer insanlarla ve Allah’la ilişkisini kurduğu ve dile getirdiği , bilim-teknik ve sanatlarında, ekonomik düzenin de ve kurumlarında bu ilişkileri yansıttığı üsluptur. ⁷ Garaudy bir adım daha ileri giderek veya İslami kalıplarla düşünerek Kültürü Allah’la ilişkilendiriyor, bu müslüman İslam Kültürünün Allah’tan ayrı düşünmeyeceğini tezini bizlere gösterir.

Eski medeniyetlerin kültürlerinden bahsederken, cahilce davranıp onları küçük görmek gibi yanlışlara düşülmüyor değil. O Kültürler (Medeniyetleri yaratır) belki de zamanlarının en köklü Kültürleri olabilirler ve bugün onların izlerini ve devamını yaşatan toplulukları toplumların var olduklarını biliyoruz. İnsanların Medeniyetlerini, Avustralya’nın gerçek sahibi olan Aborjinilerin günümüzde Kültürlerinin devamı için çabalar gösterdiklerini biliyoruz. Bir Kızılderililerin hayvan, tabiat ve ağaç sevgisi bugün bile bizim sevgimizden ileride seyrediyor. Onlar hayvanları zevk için değil, nesillerinin devamı için önemli bir vasıta görüyorlardı. Onlar için bir Bufalo, ticaret kulelerinden daha önemliydi.

Bir zamanlar söylenmiş olan, bazı aralıklarla da söylenen “Her yol Roma’ya çıkar” sözü bir kültürü hatırlatır. Yani o şartlar da ihtiyacın olan her şeyi Roma’da bulabilirsiniz. Anlamını anlıyorum bu bir üstünlük, bir güç gösterisidir ve Roma kendi milletinin derdine bile derman olamadan arsanlar tarafında veya kılıçların ikiye ayırdığı bedenlerin feryatlarının gölgesinde ezilip gitmiştir ve artık her yol Roma’ya akmamaktadır. Roma bir çıkış yolu aramaktadır.

Belki bende bunları söylerken bir kültürün yok oluşuna seviniyorum havasında söylüyorum

⁵ – Cemil Meriç, Sosyoloji notları, haz.Ü.Meriç Yazan, İstanbul 1997, s. 304,

⁶ -T.S.Eliot,Kültür Üzerine Düşünceler, Ankara 1981, s.1,

⁷ – R. Garaudy, İslam ve İnsanlığın geleceği, çev. C. Aydın, İstanbul 1995, s.167

ama öyle değil, ben şunu da söylüyorum;Medeniyetini kanlarla, zulümle güçlendirenler siz buna kurallar da diyebilirsiniz. Asırlar geçse bile yine kanlarla veda edeceklerdi.

Daha sonra (İslam'ın) Kuran'ın da kültüre bakış açılarından söz edeceğiz. Zaten çatışmaların otağında olan (Batı-Doğu) mücadelesini iyi analiz etmek için bu tartışmalara değinmekte ve görüşümü söylemekte bir mahzur görmüyorum.

Spencer'a kültürü insanın başarılarının kültürüdür. Bu tanımdan yola çıkarak bana göre yanlış anlamlar olabilir. İnsanın hayatını başarılar ve başarısızlıklar diye ikiye ayırdığımız da, elde edilen başarısızlıkları nere koyacağız. Onlardan hiç yokmuş gibi, olmamış gibimi söz edeceğiz? Bu görüş belki yüzeyselliği anlatıyor, belki de bir dünya görünümünü. Başarılılar olduğu kadar başarısızlıklarda göz ardı edilmemesi gerekmez mi? Hatalardan yola çıkarak başarılar yakalanmıyor mu? O zaman demek ki hataların da başarı da azı sanmayacak kadar rolü ortaya çıkıyor. İnsan zaten iyiye de kötüye de meyil edebilen, yönelen bir varlık, yaptığı hatalar da bir kültür ögesi unsuru olabilir pekala. Buna Mekke döneminden bir örnek verirsek daha iyi anlaşılabilir. Mekke'li müşrikler Hz. Peygamberin (s.a.v.) bütün uyarılarına karşı "Hayır ya Muhammed sen bizi atalarımızın dininden (kültür) mi çevirmek, onları inkar ettirmek mi istiyorsun biz bunu asla yapmayız. Biz atalarımız ve babalarımızın dininden asla dönmeyiz " diyorlardı. Sapık dinlerden dumura kültür çıkmazlarından, gerçeğe döndürmek isteyen Allah değil miydi? Bunu bozulmuş inanca sahip olanların bu başarısızlıklarını görmezlikten gelemeyiz. Biz değil Allah gelemeyiz. Bu inanış onlar için hayat kadar değerli aynı zamanda da bir kültür problemiydi. Yanlıştı ama kültürleriydi ve onu savunmakta bir beis görmüyorlardı.

T.S.Eliot din kültürü aşan ve onu besleyen bir kaynaktır. Şöyle devam eder "kültür aslında herhangi bir toplumun dininin vücut bulmuş bir şeklidir."⁸ Yukarıda anlattığımız olaya ışık tutuyor aynı zamanda. Yanlış inançlara dinmiş, gibi inanırsanız bu daha sonra normal ve doğru bir olay haline gelecektir. Müşrikler de yanlış inançlarını doğruymuş gibi canla başla savunuyorlardı, yanlış da olsa kültürünü terk etmek öyle kolay olmuyordu.

Günümüz filozoflarından, N. Öner hoca da "insanın var oluşunun oluşması ve onu hissetmesi kültür sayesinde. İnsan var olanlar hakkında hangi yolla olursa olsun edindiği bilgiler ve bu bilgilere dayanılarak ortaya koyduğu eser ve davranışlar kültür denen şeyi oluşturur."⁹

Kültürün bir özelliği de bütün insanlığa açık oluşları yani cihanşümü'l oluşlarıdır. İnsanlığa hastır, milletlerin ortak malı olmalıdır. Böyle olmasının nedeni ve kimsenin de bizim kültürümüzü aldınız onu kullanıyorsunuz gibi, sözler demeyişinin altında, kültürünün ne kadar? Güçlü ve doğru izleniminin anlaşılmasıdır ve mutlu olmasına bir sebeptir. Dünyanın bir ucunda kültürünüzün yaşandığını fark etseniz görseniz mutlu olmaz mısınız? Bu da kültürünüzün gücünü ve potansiyelini göstermesi açısından kayda değerdir.

İslam Kültürün Endülüs ve Afrika ya kadar yayılmasının haritalarda bile yer almayan

⁸ -T.S. Eliot a.g.e, s. 3

⁹ - Necati Öner, Felsefe yolunda Düşünceler, Ankara 1999, s.189

adacıklarda İslâmın yaşanmasının, Allah'ın selamının dolaşmasının bir Müslüman'a verdiği haz-ı kim inkar edebilir. Bu elbette ki güçlü bir kültürün (yapabileceği) evrenselliğidir.

Kültür sevdadır, bir ağacın kökleri ve dallarıdır, dallardaki meyveler ne kadar olgun, iri ve sağlıklı olursa o kadar ilgi çekecektir. Başkaları bile bu meyvelerden yemeye çalışacaktır. Ve sen o meyveleri istediğine verebilirsin. Kültür tartışmalarında bir noktaya gelineceği yok zaten olamaz da olsaydı bütün milletler aynı şeyleri yapmağa başladık, bu da fitratımıza uymazdı. Bizleri tanışalım diye fırka fırka yaratan Rabbimizin emridir bu. O isteseydi bizleri tek bir kültüre sahip insanlar topluluğu yapmaz mıydı? Elbette ki evet. O zaman Eşrefül mahlukât veya (ensan-i-takvim) olmamızın ne anlamı kalırdı. Bir kültür oluşturmamızın da anlamı kalmazdı. Burada İslam kültürünü biz düşünerek yapmıyoruz. Bizler emir ve yasaklara uyduğumuz için yerine getirirken bazı şeyleri yapıp bazı şeyleri de yapmamak durumundayız. böylece dinimizi yaşarken kültürümüzü de ortaya çıkarıyoruz.

“İslamın öngördüğü hayat tarzını eksiksiz olarak yaşayan insanlar, sonuç olarak çevrelerinde bir İslam Kültürünü de oluşturacaklardır.”¹⁰

Müslüman oluşturduğu bu kültürün etkisi altında hayatına yani Kültür öğelerini de katarak devam edecektir. Şunu da unutmamak gerekir ki Kültürümüze karşı'da “boynumuz kıl dan ince” olmak yerine sorgulamak, tartışmak bilincini de yakalamak zorundayız. Bölgesel Kültürler ne kadar olursa olsun, bunların üzerinde olan İslam Kültürü, katalizör görevi yaparak, onlara güç vererek kendi potansiyelini de kabul ettirmektedir.¹¹

Eli ot “Kültürün üç anlamı adını verdiği kitabının bir bölümünde temel olan Kültürüdür. İlk olarak incelenmesi gereken şey de, bütün bir toplumla ilişkisi bakımından”Kültür” kelimesinin anlamıdır.” der. Kültür tartışmalarına ara vererek, bir de Kültürün anlamları üzerinde bazı tanımlamalara yer verelim. Meriç 161 anlamı var demişti. Bana sorarsanız daha da fazla.

II.2 – Bazı Kültür Tartışmaları

Kültürün genel veya antropolojik anlamı E.B. Taylor'un eserin de (primitive culture) kullandığı anlamı diğerlerinden apayrı bir şekilde gelişmiştir. Eğer gelişmiş toplumları ve özellikle çağdaş toplumumuzu düşünüyorsak, Kültürün üç anlamı arasındaki ilişkiyi hesaba katmak zorundayız.

Edebiyatçılar ve ahlakçılar arasında Kültürün ilk iki anlamı ve özellikle birincisini Kültürün üçüncü anlamıyla ilişki kurmaksızın tartışmak adet olmuştur.

Arnold, Kültür ve Anarşi (Culture and Anarchy) adlı eserinde en çok fert ve onun ulaşması gereken kusursuz Kültür seviyesiyle ilgilenmektedir. Toplumunu sınıflara ayıran Arnoideu bir sınıf eleştircisi olarak tanıyabiliriz.¹²

En geniş anlamda kültür soyut kavramları anlayabilme ve kullanabilme tanımlanabilir. Bu

¹⁰ - Rasim Özdenören, Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler, İstanbul 1992, , s.128

¹¹ - R. Özdenören, a.g.e, s.11

¹² - R. Özdenören, a.g.e, s.41

tanım bile çok şeyleri ibaret etmekten aciz görünüyor bu anlamda tatmin edici bir kültür tanımı bulabilir miyiz bilemiyorum. Bazı tanımları sizlere sunup bunu size bırakıyorum.

1945 yılında 'Bilinmiş Milletler Eğitim, İlim Kültür Teşkilatı' için bir anayasa taslağı basılmış amacı şöyle ifade edilmiştir

1-Dünya barışına ve etkili bir milletler arası teşkilata esas olarak dünya milletlerinin pozitif bilimlerini, beşeri ilimlerini, sanatlarını, kültürlerini ve hayatlarını karşılıklı bir şekilde değerlendirmeyi ve anlamayı desteklemek ve geliştirmek

2-Dünyanın sahip olduğu bütün bilgi ve kültürünü insanların ortak ihtiyaçlarına hizmet etmek için bütün insanlara götürmek ve bunun bilginin ekonomik dengeye, politik emniyete ve bütün dünya milletlerinin genel refahına katkıda bulunmasını temin etmek için işbirliği yapmak (aynı eserde alınmıştır).

Mümtaz Turan Hoca da Kültür nedir? Sorusunu sorduktan sonra şöyle der "bugün herkesi tatmin eder şekilde cevap vermek güçtür. Nitekim kültürle ilgili şahıslarda çalışan ilim adamlarından hemen hepsinin onu yeniden tarif etme teşebbüsü de bunu göstermektedir. Şimdiye kadar ortaya atılan bütün tarifler gözden geçirildiği takdirde hepsinde müşterek olanı ve kültürden ne kastedildiğini anlamak kolaydır.

Kültürü tarif etmedeki güçlüğüün sebebini çok defa mevcut bilgi ve malzemenin eksikliğinden ziyade başka noktalarda? icap ediyor. Çünkü günlük lisanda kullanılan terimlerin, ilmin onlara vermek istediği manalardan tamamıyla başka hatta bazen zıt manalar kazandırdığı da vakidir.¹³

En eski tanımlardan biri olan E.B Taylor'un tanımı ise; "bilgiyi, insanı, sanatı, ahlakı örf ve adetleri ferdin mensup olduğu cemiyetin bir uzvu olması itibariyle ve diğer bütün diğer bütün maharetlerini ihtiva eden gayet girift bir bütündür". M.Turhan'ın kültür değişimleri kitabında yer verdiği C.W İsler ise; ' kültür bir halkın yaşama tarzıdır.'¹⁴ Bir başka tanıma göre 'Kültür dünyası mevcudiyetinin bütün tarihi boyunca tabiatı ve kendisini nasıl idare edeceğini öğrenmek suretiyle insanın bizzat meydana getirmiş olduğu eserdir.

Bizim düşünürlerimizden kültürü ilk tarif edenlerden birisi Ziya Gökalp tir. Yaptığı tarifler bugün bile? Korumakta ve bu konuda araştırma yapanların ilk başvuracağı kaynaklar olmaya devam etmektedir. Gökalp'in tarifine göre "Kültür yerine göre kullandığı meşhur kavramı ." (Hars); Yalnız bir milletin dini, ahlaki, hukuki, muakelevi bedii, lisanı, iktisadi ve fenni hayatlarının ahenktar bir mecmuasıdır.¹⁵

Burada da şahit oluyoruz ki yukarıda verdiğimiz tariflere çok yakın bir tarif yapıyor Gökalp, başka bir tarif de Kindall yapıyor;" ona göre bir tarih boyunca insanın bizzat meydana getirmiş olduğu eserdir.¹⁶ Basit bir tarif yapıyor Kindar ona yanlış değil, kültür insanın eseri olduğuna göre meydana getirmiş olduğu her şey diyebiliriz. Bunu söylemek zor olmasa gerek.

¹³ -Mümtaz Turhan, Kültür Değişimleri, İstanbul 1969, s. 37-38

¹⁴ - Mümtaz Turhan, a.g.e, s.39

¹⁵ - Mümtaz Turhan, a.g.e.s.41

¹⁶ - Yumni Sezen, Sosyolijide ve Din Sosyolisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar, İstanbul 1990, s. 85

Saffet Bil han “kültüre bağlı olarak “eğitim kültür” başlığı altında şunları söyler. “ insan zekasının ürettiği kavramlar onda yeni bir dünya yaratıyordu. Doğanın olanakları kendi arzusu doğrultusunda değerlendirme, her geçen gün yeni bir keşif yeni bir buluş maddenin gizlediği sırları bilgi olarak ortaya çıkarma bunları yaşamına uygulama, insanın kendi dışındaki çevre ile birlikte hemcinsleri alanında da yeni gelişmelere zemin hazırladı.”¹⁷

Şunu da unutmayalım ki dünya düşünce tarihinde kültürden ilk söz eden Haldun olmuştur. Bazen “asabiye” bazen de “el - Umranu’l Beşerriye” tabiriyle de kullanmıştır. Kültür-Medeniyetle çok sık kullanılsa bile alanları ve tanımları itibariyle ayrı anlamlara matufturlar. Aralarında bir (içlem - kaplam) ilişkisi bulunmaktadır.

Seyit Kutup başka bir zaviyeden bakarak “Kültür bir insanlık mirasıdır. Onun vatani, milliyeti ve dini olmaz, hikayesine gelince Bu hikaye pozitif bilimlerle ve bu ilimlerin, ilmi uygulaması ile ilgili olduğu takdirde doğrudur.” Der ve ekler.

“Fakat İslam pozitif bilimlerle teknoloji dışında iki çeşit kültürün varlığını kabul eder.” “İslam Kültürü” “Cahiliye kültürü “ ve devamında,

İslam Kültürü, insan faaliyetine ve canlılığını devamlı olarak geliştirecek ve bu gelişmeyi güvence altına alacak ilkeler, metotlar ve özelliklere sahiptir.¹⁸

Bir toplumu niteleyen öğelerin, toplumun duyuş ve düşünüş birliği sağlayan davranışların, düşünce ve Sanat ürünlerinin tümü, Birinci anlamda kültür, kişiliğin ülkesel (ideal) olarak biçimlenmesidir. İkinci anlamda kültür insanoğlunun doğayı elinde tutmak için kullandığı her türlü aracı kapsar. Bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden her türlü duyuş, düşünce, dil, sanat, yaşayış, unsurlarının tümü medeniyet . Bu bilgileri, daha doğrusu tanımları, konuyu daha iyi anlamaya yardımcı olması için veriyoruz.

Yukarıda yaptığımız kültürle ilgili açıklamalar kültürün, insanın meydana getirdiği, ürettiği, bulduğu, icat ettiği, her şeyden önemlisi de dini inançlarıdır. Kültür insansız olamaz insana bağımlı oluşur ve gelişir. 21.yy. da kültürünü kendi oluşturan toplumlar, bunca kültür emperyalizminin içinde diri kalabilecek, sağlıklı bir tiren yakalayabileceklerdir. Kültürlerine sıkı sıkıya bağlı olan toplumlarda bile bir “kültür yozlaşması “ yaşamaktadır. Kapıları ve beyinleri başka kültürlerle kapatmakla kültürün bakiyesi sağlanamayacağı da anlaşılmış olmaktadır.

II.3 - Eğitim Kültür ve Amaç:

Çalışmamız Erzincan ile sınırlı olmasına rağmen, bazı konulara açıklık getirmek biraz değinmek ileri ki konuların daha iyi anlaşılması için rehber yardımcı, olacaktır sanırım. Üzerinde asıl durmamız gereken konulardan biri belki de en önemlisi “eğitim” konusu olacaktır. Gerek Erzincan ilinde gerekse genel anlamda ülkemizdeki eğitim problemlerini dile getirmeye çalışacağız. Ki zaten Erzincan da ki “eğitim problemleri” ülke problemleriyle benzerlik göstermektedir.

Konuya girerken eğitim kültür arasındaki yakın ilişkiye değinmek faydalı olacaktır sanırım.

¹⁷ – Saffet Bilhan, Eğitim Felsefesi, Ankara, 1991, s. 292,

¹⁸ – Seyyit Kutup, Yoldaki İşaretler, çev. S.Karataş İstanbul 1992, s. 154

Eliot Oxford lüğatine göre eğitim genç insanları yetiştirme sürecidir. Kendilerini hayatta yapacakları işlere hazırlamak için , gençlerin ve hatta yetişkinleri n sistemli bir eğitim ve öğretimden geçirilmesidir. Eğitim aynı zamanda “gizli güçlerin işlenerek geliştirilmesi, karakterin şekillendirilmesidir.”¹⁹

“Eğitim, toplumun içindeki fertlere,hayatın kapılarını açan, onları toplum içindeki yerlerini almaya muktedir kılan bir süreçtir. Eğitim, bu bireylere toplumun kültürüne ve yaşama standartlarını iletir. Kültür mutlak bir değer olduğu ülkelerde gene dimağlara empoze edilir. Kültür gelişmede bir safha olarak değerlendirildiği yerlerde ise, genç dimağlar onu hem öğrenmek ve eleştirmek hem de geliştirmek üzere eğitilirler ²⁰ Buna göre eğitimin amacı kültürü iletmektir. Öyleyse henüz tamamlanmamış olan kültür, muhtemelen eğitimle iletilebilen şeylerle sınırlanmıştır.

Mr. H.C. Dent (A new worder in English Educotıon) adlı eserde “idealimiz, kusursuz bir Demokrasidir” diyor. Bu tanımlanmamıştır. Kusursuz demokrasinin için de eğitim -kültür olmalıdır mutlaka diye düşünülebilir, ancak bu tanım biraz muğlak, kalmaktadır.

Eliot bu ideale ulaşıldıktan sonra eğitim de ulaşılması gereken ikinci idealin ne olduğunu bilmek sterdik der.”Herbert Mead ise (Educotıon Through Art) adlı eserinde irade hürriyetini vurgulayan bir demokrasi kavramını tercih etmektedir. Eğitim gelecek nesillere (generation nex) kendi kültürünün bilgisini vererek bir anlamda kültürünün devamını sağlamaktır da dileyebiliriz. ancak her şey okulda eğitimle, veya öğretimle verilmez.

Kültürün öğrenilmesi doğumdan ölüme kadar (beşikten mezara) devam eden bir süreçtir. Aynı zamanda uzun bir süreçtir. Bu zaman içinde her zaman kültür öğrenilebilir. Buya tecrübe yoluyla ya da başkası tarafından öğretilerek yapılır. Kültürün dejenere olması, bir anlamda eğitimin bozulmasıyla eşdeğerdedir. Eğitimden gereken verim alınmıyorsa yanlış giden bireyler veya bazı şeyler var demektir. Bu olumsuzlukları yoluna koymak uzman kişilerce yapılmalı ve iyi planlama yapılarak radikal değişikliklere gidilmekten kaçınılmalıdır.

Bir milletin devamı aynı zamanda kültürünün devamı demekse ve milletlerde devamını sürdürmek zorunda oldukları için, kültürü de devamlı olarak paralellik göstermek zorundadır.

Eskiler bugün gençlerin bazı kültürleri unuttuğundan, bilmediğinden yakınırılar. Haksız da sayılmazlar. Gençlerin bazı alışkanlıkları okullarda öğrenemeyeceğini söylerler ve haklıdırlar da. Artık ne yazık ki okullarımız da “kültür” konuların da doyurucu bilgiler bulmak olanaksız. Tarih derslerin de bile kültürümüzle ilgili bilgiler bulmak zor. Halk içinde söylenen “okumuşsun ama adam olamamışsın “ bunun için söylenmiş olsa gerek.

Hatta kültürle, eğitimle alakalı bir fıkra da yazılmış. Öğrenilen boş kuru sloganlar değil kültüründen bir şeyler bizleri yeni çağlara taşıyacaktır. Belki eski programlar yapılırken birkaç sene öncesi ve sonrası göz önüne alınıyordu. Ancak günümüzden on yıl sonrasını görmek, olabilecekleri düşünmek bizlere, eğitim sistemimize ve her şeyimize büyük katkılar sağlayacaktır. Eğitimin amaçlarından birisi de kültürün yerleşmesi kesintiye ve uğramadan (inkıta) devamlılığının sağlanması

¹⁹ –T.S.Eliot, a.g.e, s.102

²⁰ – T.S.Eliot, a.g.e, s.103

kültürün fakirleşmemesi, en önemlisi de gelecek nesillere aktarılması değil midir?

“Bazı şeyleri taklit çevre ile uyumlu olma, bazı şeyleri olduğu gibi sürdürme insan doğasında vardır. Fakat mevcut yaşamın tüm yönleri bulunduğu biçimiyle korumak şartlara göre belli bir süre devam edebilir. Zamanla insan bir eğitim süresinden geçer ve yeni bir kalıp ölçüsüne göre biçim alırsa eski kalıbı yadırgaması doğal bir gelişmedir; bu gelişme doğrultusunda yaşam şartlarını yenilemek, zenginleştirmek istemesi daha iyiye, daha güzele ulaşma duygusu da insanın doğasının gereğidir. Buna da eğitimcilerden beklenen hizmet ve uyanıklık insanın bu doğal duygusunun şartlandırıcı bir eğitimle çarpıtılmış olmamasına dikkat etmelidir.”²¹ Eğitimin amacı üzerine Eliot’dan alıntı yapacak olursak Dr. Happold’un yeni Aristakrasiye Doğru (Towards new aristocracy) adlı eserinde, eğitimin temel görevi, çağın ihtiyaç duyduğu çeşitten kadın ve erkek yetiştirmektir. Eliot bu tanımı eleştirisinde haklı görünüyor. Eğer her çağın ihtiyaç duyduğu kadın ve erkeklerin olduğuna inanıyorsak, eğitimde eşitlik kadar sürekliliğin de olması gerektiğine dikkat etmeliyiz diyor. Haklı bir eleştiri tanımın veya düşüncenin bir başka muğlak tarafı ise; çağın ihtiyaçlarını kimin tayin edeceği konusudur.²²

Yukarıdaki Happold’un görüşü eğitimin amacıyla örtüşmediğini söylemek gerek. Çağın ihtiyaç duyduğu kadın ve erkeklerin dışında kalan bir o kadar insan ne olacaktır. Bizce eğitimin amacı adalet ve eşitlik üzerine bina edildiğin de gerçek amaca hizmet edebilir. Mesela uzay çağındayız, bütün erkek ve kadınlarımız astronot ve astronomi uzmanlarımızı yapmalıyız? Eğer çağın daha ihtiyaçlarını başkaları tayin ederse biz ne yapacağız? Bu gibi sorular açık kalmaktadır. Yine Eliot’un eserinde Herbert Read’de (The Education of freemen) “özgür insanların eğitimi” adlı eserinde bize amacı “mutluluk” olarak verir. “Eğitimin hakiki amacı mutluluk üretmektir.” Hükmünden daha iyi tanım bilmediğini söyler. Bize göre bu tanımda eğitimin amacı konusunda eksiklikler taşımaktadır. Mutluluk daha çok ferdin kişiliğiyle alakalı bir konudur. Eğitim vermek isteği amacına ulaşmışsa fert mutlu olmayabilir, kişiliğiyle alakalı izafi bir tanım olmaktadır. Eğitilmiş birinin eğitilmemiş birinden daha mutlu veya mutsuz olduğu belli değildir,²³ demektedir.

Dr. Joad biraz daha akla yatkın bulunan bir görüş ortaya atmakta ve eğitimin birkaç amacı olduğunu söyler (About Education) Eğitim üzerine adlı eserinde vurgular. Amaçlarından birini söyle açıklar; “onun yaradılışında mevcut olan meleke ve gizli güçleri geliştirmesini ve böylece iyi bir hayat yaşamasını sağlamak.” Yukarıdaki görüşlerle gündemin daha mantıklı bir tarifidir .

Sonuç olarak; Eğitimin genel amacı bağlamında doğduğu, büyüdüğü yaşadığı ve bu süre içinde her şeyini paylaştığı Kültürünü öğrenmek bu değerleriyle barışık olarak ülkesine ve milletine katkılarda bulunmaktadır. Eğitim öğretim bir başka değişle Kültürün ayakta kalmasını sağlamak amacına yönelik değil midir? Bu amaç ne kadar planlı programlı ve kendi içinde, tutarlı ve Kültür değerleriyle örtülürse o seviyede başarıyı yakalayacaktır. N.Sakaoğlu’da Z.Gökcalpin kültür tanımını anlatırken şunları anlatır. “Milli Kültürümüzü keşfederek dinde, ahlakta, dilde, estetikte, ekonomide nasıl bu kişiliğe

²¹ –Saffet Bilhan, a.g.e, s.293,

²² –T.S:Eliot a.g.e, s.105

²³ – T.S.Eliot, a.g.e, s.25,

sahip olduğumuzu anladıktan sonra milli eğitim dönemine girmeliyiz” diyordu.²⁴ Cumhuriyetin eğitim politikası, kültürü, yeni Türkiye'nin temelini yapmaktı.²⁵ Anladığımız odur ki, Kültürümüzü (Manevi-Maddi) göz ardı ederek bir başka sefere kalışıyla yola çıkarsak eğitim politikası telafisi olmayan (gelecekte de) boşluklarla dolacaktır; Başka kültürleri etkisi altına girmeye de mahkum olacaktır.

Fazla vakit kaybetmeden şumullü, ilkeli, adaletli titizlikle takip edecek bir eğitim öğretim politikası oluşturmalıyız. Bu yapılırken kesinlikle dini ahlakı, gelenekler (Kültür) değerler zedelenmeden törpülenmeden ele alınıp değerlendirilmelidir. çünkü biz millet olarak bunların faturasını ve acısını çekmiş bir milletiz. aynı durumlara düşmek biraz safdillik olmaz mı? çünkü hepimiz eğitimdeki, kültürdeki çöküntü konusunda; aynı fikri paylaşıyoruz²⁶ ve eğitimin kültürü, Medeniyeti tekrar bütünleştirmede bir an olduğuna inanıyoruz.

Belki kültür-eğitim ilişkisini şu sözlerle noktalamak daha yerinde olacaktır. Her eğitim sistemi başka bir dilin egemenliğinde kültürünü yok etmek için eğitim programlarında bilim, sanat ve (din) dili olarak kendi milli diline birinci derecede yer vermekte, bu dil aracılığıyla yaratılan özgün eserler üzerine titremekte, bunları dünya kültüründe açılma aracı olarak görmektedir.

Keza eğitim programları genç kuşakların kültürünün sayısal ilişkiler yönünü matematik derslerinde insan- ilişkilerini fen bilgileri bağlamında farklı kültürlerle iletişimi yabancı dil ile yaratıcı ifadeyi, sanat ve müzik, inançlarını din dersinde öğrenmeleri sağlanmaktadır. Özde eğitim programlarında yer alan disiplinler aslında birikmiş kültürün çocuklara ve gençlere transfer ile ilgilidir.

Bu transfer sürerken diğer yandan kültür dokusuna çeşitli yollardan yeni öğeler girerek bir hareket oluşturmakta, bu dinamiklere eğitimde genel olarak yer verilmemektedir. Oysa ki okul eğitimine paralellik gösteren bu dinamizm hızlandıkça kültürün dağılması söz konusu olmaktadır.²⁷

II.4 - Kültürel Yozlaşma ve Erzincan Örneği

Burada yozlaşmadan kastettiğimiz, kültürün bozularak fakirleşmesi bilinçsiz bir mukallitliğin başlaması olarak düşünüyoruz. Bazı düşünürlere göre her yüzyıla verilen geleneksel isimlerden bu yüzyılımız çoğu düşünürlere göre kültürlerin, medeniyetlerin yüzyılı olacak. Geçmiş yıllarda özlemle baktığımız, Teknolojik Bilgisayar çağını bile artık anımsamıyoruz. Birileri, bazıları bizim hiçbir şeyden haberimiz yokken çıkıp bizim adımıza bir şeyler ilan edip kutluyor bir şeyleri de yok ediyor, ve konuda dünya insanlığı adına yaptığını söyleyerek dünya kahramanı oluyor.

Bakıyoruz ki bir gecede yüzyıllar boyu inanıla gelmiş, yeşermiş bir Kültür değeri ayaklar altına alınabiliyor. Yerine hiç bilinmeyen bazı değerler ikame edilmeye çalışılıyor.

İşte biz bütün bu olup bitenlere Kültürün veya Kültürlerin yozlaştırılması problemi olarak

²⁴ – N.Sakaoğlu, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İstanbul 1992, s.7

²⁵ – N.Sakaoğlu, a.g.e, s.27

²⁶ –T.S.Eliot, a.g.e, s.115

²⁷ –Fatma Varış, Eğitim Bilimine Giriş, İstanbul 1998, s.118

bakıyoruz. Biliyoruz ki çoğu ayetlerde “Neden düşünmezsiniz?” “Niçin akledemiyorsunuz” gibi emirlerle bizlere seslendiği halde bizler yine de aksi istikamette ki tavrımızı sürdürüyoruz.

Kur’an (Allah) da hi insanların iyi, hoş, faydalı olan örf ve geleneklerinizi reddetmiyor bilakis destek veriyor, hakta hukukta delil bile olabiliyor. Bu yüzyılıda yaşadığımız yozlaşma kadar belkide hiç yaşanmadı. Teknolojinin hızla ivme kazandığı, kıtalar arası ameliyat operasyonlarının yapıldığı bu çağda, neden eğitimde geleneklerde kısaca kültürümüzde taklitçiliğin (mukallit) köleleri haline gelebiliyoruz. Bunca yıl yanlışlarını tartıştığımız “insan insanın kurdudur” sözü acaba vampir fenomeni gibi gerçeğe mi dönüşüyor?

Daha önce de vurguladığımız gibi bir milletin (ulus) bütün çabası kültür mirasını, varisine (gençliğine) aktarmaktır demiştik. Eğitim de bu mirasın taşıyıcılarından birisini hatta önemlisini oluşturuyor. Bu yozlaşmanın, fakirleşmenin önüne geçebilecek kanımca tek umudumuz da eğitim olacaktır. Genç beyinlere çok şeyler öğretebilir ama onlara kültür mirasını öğretmek, onunla tanıştırmak, onları iyi tanıyıp, sahip olursak gerçek eğitimin olabileceğini anlatma, problemin gerçek yüzünü oluşturuyor. Öğrencilerimizin boyunlarında haç kolyeleriyle okula geldiğine şahit oluyoruz, saç şekillerini değişik kılıklara soktuğunu görüyoruz, konuşmalarının anlamsız, boş, faydasız ve saçma olduklarını duyuyoruz, ve anlıyoruz ki okullarda verilen eğitim-öğretim gençlerimizin ilgi alanlarına hitap etmiyor.

Bir kültür araştırma ve tartışma yuvası olması gerekirken okullarımız, bunları yapması gereken öğrencilerimiz, hedefsiz, gayesiz, idealsiz olma yolunda mesafe kat ediyor. Öğrencilerin birbirlerine yarı Türkçe, yarı İngilizce lakaplar taktıklarını, görsel ve işitsel basından öğrendiklerini söylem haline getirdiklerini görebiliyoruz O zaman kültürümüzün fakirleştiğini, daha doğrusu insanlarımızın yozlaştığını, yobazlaştığını anlıyoruz. Aynı problemin sadece farklı yüzlerini toplumda da görülmesi ciddi bir problemle karşı karşıya kaldığımızın haberini veriyor.

Bir insanın saç şeklinden tutun da giysisinden, konuşmasından, ayakkabı giymesinden, kadar serapa (baştan aşağı) bir yabacılışma, köleleşme içinde olduğunu gördüğünüzde neler hissedersiniz? Bu gün bunları sizlerde, bizlerde hissediyoruz, görebiliyoruz. Amaçsız, bilinçsiz. Sadece taklit maksadıyla yapılan bu davranışlara da yozlaşma, yobazlaşma diyoruz.

Sonuçta kendimizi, kurtarmayı beklen, bataklığa batmış birisi gibi hissediyoruz. bu durum bir milleti tarih sahnesinden yok olmaya kadar götürebilir. Bunun örneklerine yine tarihin geçmiş sayfalarında görüyoruz. Bu sorunların çözümü için parmaklar yine bizleri gösteriyor sorumluluğumuzun ciddiyetini anlayarak, top yekun bir seferberlik bilinci içinde davranmamız gerekiyor. Kültür yozlaşmasını, kültür emperyalizmiyle karşılaştırmak gerekir. Kültür emperyalizmi dışardan bir müdahale anlamında olduğu halde yozlaşma kendi içimizdeki olan bozulmadan, bozulmadan oluşan bir anlayışın ifadesidir.

İyi niyetli veya değil batılılaşmadan yana olan Müslüman önderler programlarının eninde sonunda İslam dinine ve yönettikleri halkın kültürüne zarar vereceğini kestiremediler. Kısa bir süre sonra topluma kendi (İslamî) kültür birikiminden habersiz diplomalı nesiller çıkmaya başladı. El

Faruki sözlerinin devamında ise kısacası aksine iddialarına resmen Müslüman kendini batılılaştırdığı oranda berbatlaşmıştır. Hayatı kendi mazisi ile irtibatsız her tarzın görüldüğü bir yığındır. Kendisini ne İslami ne de batılı sayılabilecek çağdaş bir Kültür garibesine dönmüştür.²⁸ Bizimde üzerinde durduğumuz yukarıda da anlatılan bir garibeye dönmeyi, döndüğümüzün tespitini yapmaktır. Günümüzde bir çalışma içinde olan modern İslamcılar, gelenekçi İslamcıların daha doğrusu çağdaş İslam anlayışıyla geleneksel İslam anlayışı kıyasıya bir yozlaşma probleminden bahsetmiyorlar mı?her iki anlayış da İslamı daha iyi anladığını ve böyle anlaşılması gerektiğini savunmuyorlar mı?Ancak her ikisinin de bazı hataları olduğunu, uçlarda gezdiklerini, hayırlı insanın orta yollu, düşünmeyi anlayışı savunan olduğunu hatırlamıyorlar mı?

Okul içi ve sınıf içi yaptığım anket ve rehberlik çalışmalarında eğitim programlarının öğrenciye Kültürü anlama yaşatma, koruma eski Kültürleri tanıma konusunda faydalı olmadığı cevabını aldım. Hala % 60'a varan bir oranla Kültürlerin öğrenilmesi aile ve çevre yardımıyla gerçekleşiyor. Çoğunluğu da yabancı, sağlam olmayan temellere dayanıyor. Öğrenci çevresinde şahit olduğu bazı davranışların yanlış olduğunu anlıyor, biliyor ama, doğrusu ne olmalıdır konusunda tereddütler yaşıyor. Bir keresinde bir kız öğrencimin "Şahmeran" filmine konu olmuş yılan hikayesinin gerçek mi değil mi? olduğunu günlerce tartıştık, hala daha ikna olduğunu sanmıyorum. Büyüklerinden dinlediği ve filmi de gördüğü bu hikayenin gerçek olduğu düşüncesindeydi ve bunu ateşli biçimde de savunuyordu.

Meydana gelen bu ve benzeri olayları düzeltmek bir hayli zor oluyor. Dersin yarısı(güncel olan derslerde) ilginç sorulara konu oluyor. Bunun olması güzel, ancak, yanlış anlaşılmalardan, bilgilerden kaynaklanan tahribatı çok pahalı olabilecek durumlar söz konusu olabiliyor.

Eğitim sadece bilgi aktarımı, bombardmanı değil, bilgisizlikten ve yanlış bilgidен kaynaklanan sorularında cevaplanması gerekiyor. "Din eğitimi," de din konusundaki soruların çoğunluğu yanlış bilgilerden ve ihtiyaçlardan gelmektedir. Bu yüzden din eğitimi (Religion Education) problemini daha derinlerde aramak gerekir.

II. 5- Kültüre Yön Veren (Şekillendiren) Unsurlar:

Yukarda Kültürün bazı ansiklopedik ve antropolojik tanımlarını verdik ve Kültürün bir millet veya fert için vazgeçilmezliğini tartıştık. Eğitimin amaçlarının en önemlisinin de Kültürü tanıtmak ve öğretmek olduğunu vurguladık. Bunları tartıştıktan sonra, Kültürü şekillendiren, ona yön tayininde yardımcı olan değerlere bakacağız. Biz sosyolojik açıdan değil de daha çok din ve eğitim amaçlı değerlendirmeler de bulunacağız. Kültüre yön veren oluşmasını sağlayan faktörlerin başında din gerçeği gelmektedir.

a - Din; hemen hemen bütün kaynak kitaplarında din kelimesi insanı dünya ve ahiretle mutluluğa ulaştıran ilahi yol olarak tarif edilir. Bu tanıma bir diyeceğimiz yok. Doğru da, zaten dinin en büyük gayesi (dareyn) mutluluğudur. Ancak bana sorarsanız bu tanım günümüz insanına fazla etkileyici, çekici geliyor. Her zaman bu tanımı mı kullanmak zorundayız. Tabi ki hayır, insanın kendi

²⁸ – İsmail R.el. Faruki, Bilginin İslamileştirilmesi, çev. Fehmi Kuru, İstanbul 1995, s.26-27

yaptığı tanımların doğru olmadığını kim söyleyebilir, biri çıkıp “din Allah’ın emir yasaklarıdır.” Derse kim hayır değildir diyecek.

Bence yukarıdaki tanımı içine alan daha evrensel, müteal bir tanım da yapılabilir. Benim burada yapacağım tanım da başkaları için, yavan kalabilir, doğrudur da, biz insanlar kendi bildiklerimizi en çok doğru sayarız. Bizden daha iyi bilindiği konusuna kuşkuyla yaklaşırız.

Unutmamalıyız ki Allah’ın ve Peygamberinin din konusunda buyurdukları da bizi bağlamaktadır. Bu bağlamda kültüre yön veren, şekil veren unsurların başında gelmesi de muhtemel oluyor. Vazgeçilmez, hayat unsurlarıdır. Dini inançlardan arındırılmış bir toplum var olmamıştır. Yıllarca komünist rejimi ile yönetilen Rusya da bile serbest inanışlar kadar, gizli yapılan inançlar da mevcuttur. Bu talebi kaldıramayan bunu reddeden Rusya çöküşünü izlemek zorunda kaldı. Baskı olan yerde zulüm vardır, zulüm olan yerde adalet ve eşitlikten söz edilemez.

Din, Kültürün hamurunu oluşturan en önemli maddesi, yani un diğer unsurları içine alan onlara yaşama şansı veren, onları sindirendir, şekillendirendir. Dünyanın her bölgesinde dinin, inancın Kültürüyle özdeş yapıya sahip olduğunu görüyoruz. (din ve Kültür konusu da daha fazla bilgi edinmek isteyenler Faruki’nin İslam kültür atlasını inceleyebilirler) Hangi din olursa olsun (ister ilahi, ister ilahi olmayan)beraberinde kültürünü de yaşatmak ve anlatmak zorundadır. Bir çok dinin merkezi olarak kabul edilen Mezopotamya kültürü günümüze kadar yaşamış ve devam etmektedir.

İlahi dinlerin merkezi sayılan Kudüs hâla bu gün büyük bir kargaşanın elinde esir bulunmakta, bu önemli din ve kültür merkezini üç büyük din elinden çıkarmamaya çalışmaktadır. Çünkü Kudüs’ün dinler tarihinde ilklığı ve bir ağırlığı vardır. Yani kültürel değeri çok büyüktür. Etrafında hala barışın sağlanamadığı bu barış mekanının geleceği meçhuldür ancak müslüman kültürü içinde önemli yere sahiptir. Kültürün kendisini yetiştirmesinde, dışa açılmasında, dinin, din kültürünün yeri inkar edilemez. Bu gün okullarımızda okuttuğumuz dersin adı dahi “Din Kültürü” diye başlar. Bu isim dini sadece Kültür olarak kabullenmemiş, ona dışardan bakmayı gerektirmiş, bizzat içine girerek dini öğrenerek kültürünü de öğrenebiliriz. Bu gün bu kültürü hayatın her alanında görmek durumundayız. Hayatın bazı alanlarına dahil, bazılarınızda tecrit edilen Kültür İslam da ki kültürün gerçek yapısıyla bağdaşamaz. Dini kültür (din) her alana hitap ettiğinde bir anlam kazanır, hukuk ta, bilimde, iktisatta olan hayatın diğer alanlarında yer almayan bir dini anlayışı nakıs almaktadır.

Gökalp bir milletin dini, o milletin kültürünün en sağlam öğelerindendir. “Türk milletindenim, İslam ümmetindenim, garp medeniyetindenim” derken yine bir medeniyet alemine iltihak etmekle beraber aynı zamanda dinin sosyal hayatta ki önemini de belirtiyordu.²⁹ Dinin insanlara vermiş olduğu manevi haz ve kudret onları bütün hayatları boyunca sosyal ilişkileri, ruhsal değerleri ve şahsiyet gelişmeleri bakımında sağlıklı hale getiriyor.

Sonuç olarak diyebiliriz ki din ile kültür arasında tarihten gelen bir çatışma, kompleks değil tarihi bir beraberlik vardır. İslam da zaten böyle bir ikilik (düalite) asla olmamıştır. Kültürün en etkili unsurlarından biri de dindir, aslında din olgusuna kültür seviyesi bakımından en alt basamaklarda bulunan cemiyetlerden en

²⁹ –Hikmet Y.Celkan,Ziya Gökalp’in, Eğitim Sosyolojisi, İstanbul 1990, s.26-27

mükemmel toplumlara kadar, bütün cemiyetlerde rastlanmaktadır, denilebilir ki din önemli bir kültür ve Medeniyet kaynağıdır. Din Kültür ağacı neresinde, bizzat ağacın dallarının ondan çıktığı ve kaynağı itibariyle ağacı asan gövdeyi oluşturmaktadır. Dinin en mühim vasıflarından birisi de onun öteki kültür unsurları üzerinde belirleyici tesirlere sahip olmasında toplanmaktadır. Bu bakımdan din kültürün ve kültür unsurlarının oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Başka bir ifadeyle din; önemli bir eğitim ve öğretim vasıtasıdır.³⁰

a -Dil;

Kültürün bir nesilden öteki nesle aktarma araçlarından biri olarak dilin fonksiyonel olan önemli şekillerinden biridir. Aynı zamanda insan cinsine mahsus bir özelliktir. Başka bir ifadeyle dil, bizzat bir öğretim ve öğretim vasıtası olarak vazife gördüğü gibi aynı zamanda kendiside öğrenme yoluyla insandan insana intikal eden sosyal bir olgudur. dilimiz bize bırakılan en büyük bir servet, en büyük bir emanettir. Dilin kültürle olan bu canlı ortaklığından dolayı düşünürler dilin üzerine adeta titremişlerdir.³¹ Dil insanlığa sunulan bir gül gibi, renklerine göre değişik anlamlar alabilen bir fenomen bazen bir sevgi, bazen de nefret kazandıran kullanımına göre değişen esnek, etkili bir unsurdur. her şeyden evvel bir anlaşma aracı ilişki kurma vasıtasıdır. İnsana zevk verdiği gibi, bıkkınlıkta veren kültürü ve değerleri tebliğe yarayan, onların yaşama süreçlerini uzatan bir sembol, olmaktan daha önemli rolleri bulunmaktadır.

Dil bir milletin, ulusun kimliğidir, mührüdür. O ulusun anlaşılmasını sağlayan araçtır. Aynı zamanda derdini anlattığı araçtır. İslam tarihinden de biliyoruz ki cahiliyye döneminde, Mekke de öyle bir şairler vardı ki yazdıkları bir şiirle savaş, bir şiirle barış ilan edebiliyorlardı. Şiir (dil) o denli önemliydi söylediği. Peygamberimiz tebliğ sırasında arkasından takip edip, Kur an-ı dinleyen insanlara peygamberimizin (s.a.v.) dinledikten sonra ona inanmayın bizim anlatacağımız daha güzel daha hoş deyip Mekkelilere (esatir'ul-evvelin) Geçmiş insanlardan gerçek şeyler veya hikayeler anlatırlardı. Ancak bunda da başarıya ulaşamadılar.

Allah'ın Kur'an'a (Kur'an diline) verdiği mucizevi kelam olma özelliğinden kaynaklanan Kur'anın icazlığı işiten herkesi hayretler içinde bırakıyor, onu sarsıyor ve böyle bir sözü daha önce duymadığını söylemesine yol açıyordu Kur'anın dili insan fitratına o kadar hitap ediyordu ki dinleyen bir kez daha dinlemek istiyordu. Daha sonra bu dil bir çok kültürleri etkisi altına alıyor ve kendi kültürünü yerleştiriyordu. Dodurgalı kitabında P.Safa'nın "Dilini kaybeden bir millet her şeyini kaybetmiştir" der. devamında ise "Giden vatanlar dilleri diri kalan milletler tarafından kurtarıldı, fakat dili giden milletlerin ne vatanları kaldı, ne de kendileri"³² alıntısını yaparak dil in önemini anlatmaktadır.

Kültür ve dil, bir milletin tarihiyle yakından alakalıdır, tarihinin (mazinin) lisanını bilmeyen, geleceğe kanat açıp düşünce ufkunda layık olduğu mevkiye ulaşamaz. eğer varlık mevcutsa, dil ve kültür, onun kol ve bacakları hükmündedir.³³ Dil bir milletin-ulusun durumunu gösteren alameti

³⁰ - Abdurrahman Dodurgalı, Eğitim Sosyolojisi, İstanbul 1995, s. 45,

³¹ - Abdurrahman Dodurgalı, a.g.e, s.42

³² - Abdurrahman Dodurgalı, a.g.e, s.43

³³ - Abdurrahman Dodurgalı, a.g.e, s.43

farikasıdır. Bir zamanlar edebiyat dili olan Farsça ve Fransızca şimdilerde acaba kaç kişi tarafından biliniyor. Ama dünyanın her mıntıkasında Arapça Kur'an lar en küçük bir hata olmaksızın okunuyor, bu dilin egemenliği değilse ne olabilir.

İslam'a çağrı mesuliyetini yüklenmek arzusu içinde olan Müslümanın dini kültüre ihtiyacı olduğu gibi dil ve edebiyat kültüründe ihtiyacı vardır. Dini kültür gaye ve hedeflerin gereğidir. Dil ve edebiyat kültürünü ise bu hedeflere ulaştırıcı vasıta olma rolünü üstlenir.³⁴

Hz. Resulullah (Hatemül Enbiya) ın da enönemli özelliklerinden biride dilini yalın, akıcı, fasih ve belegatlı, kullanması değil midir? O'nu dinleyen insanlar bir kez daha dinlemek için sıraya geçerlerdi. Muhatabının anlayabileceği kadar konuşur, ama nefis konuşurdu. Burada bize düşen ders, dilimizi, dinimizi tebliğ için çok iyi kullanmak zorunda olduğumuzdur. Almanya yolcusu işçilerimiz yıllar sonra Almancayı öğrenip atağa geçtiler. Yeni Almanya'nın kültürüne katkıda bulunmaya, kendilerini anlatmaya başladılar. Orada ki yeni neslin durumu ise daha parlak, aynı zamanda da çok zor, kültürünü, dilini, dinini kaybetmeden ayakta kalmak gerekiyor. Tavizler vermeden, yozlaşmadan amaca ulaşmak gerekiyor. Bu da sanıldığı kadar kolay olmayacaktır.

Dili iyi kullanmanın yolları, semantik dil kültürünün anahtarı olmaya devam edecektir. lingustik, pedeojik alanlarda da bilgi sahibi olmayı gerektirir. Dil bir bilmece gibidir. Kim iyi çözerse sonuca ulaşır. Dil ile kültür ayrılmazlığı, dilin kültüre, kültürün dile ihtiyaçları devam edecektir. Erzincan da dil yöresel kimliğini hala korumakta bölgeye has deyimler ve kelimeler konuşulmakta ve sık kullanılmaktadır. Bazı deyimlerin kullanışı Karadeniz Bölgesiyle benzerlik göstermektedir. En fazla dikkat çeken ve sık olarak kullanılan deyimlerden bazıları "canıy yiyim, anee, v.b." dir. Günümüz kültür bombardımanı altında Erzincan halkı hala yöresel dil kimliğini korumakta ve devam ettirmeye çalışmaktadır.

c - Tarih;

Bir ulus için tarih, her şeyden evvel bir zenginlik, bir adres, bir uygarlık ve bunları da içine alan bir kültürel fenomendir, vakiadır. Bir millet daha önemlisi tarihsiz bir millet, veya tarihine gerekli şuuru ve önemi göstermeyen bir millet, yüzyıllar boyu gelen süreçten , badirelerden geçerek bir medeniyet yaratabilir mi? Meydana getirse bile, kalıcı olabilir mi? Tarihi dokusunu iyi tanıyamayan, onu anlayamayan milletler, toplumlar da geleceğe daha bir başka bakamazlar, sadece bakarlar, ama göremezler.

Tarih, kültür beraberliği de din, dil gibi sac ayağını oluşturan üçüncü önemli kültür unsurudur. Tarih bir milletin hem övünç, emde utanç kaynağı olabilir ve olmuştur da, Nazilerin Yahudi, Fransızların, Cezayir, İtalyanların Ortadoğu, İngilizlerin Asya, Rusyanın Afganistan ve Çeçenistan da ABD'nin de Körfez ve Afganistan da gerçekleştirdiği olaylar tarih şeridinde bir utanç sayfası olarak yerlerini almışlardır. Bu milletlerin şimdi insan haklarını savunmaları, inandırıcı olmaktan çok uzaktadırlar. Tarihi, savaş kültürüyle oluşan milletler sadece güçlü olabildikleri sürece ayakta kalabilirler. İnsanlık maskelerinin altına ne zamana kadar sığınabilirler. Böyle bir tarihin kültürü de

³⁴ - Yusuf el Kardavi, Müslümanın Temel Kültürü, çev. Y.Saraç, İstanbul 1995, s.105,

aynı şeyleri paylaşacağından görünürde ne kadar güçlü gözükse de fakirliğini ve bayalığını arkasındaki, güçlere bağlı sürdürecektir. Zaten kültür emperyalizminin de amaçlarında biridir. M.İzzet'in makaleler kitabında anlattığı S.Mill'in mektubunda belirttiği "Bir kriket dahi oynayamadım" (çocukluğumda)³⁵ sözü aslında İngiliz Kültürünün (anglo sakson)nelerden yoksun olarak böyle düşünürlerin öncülüğünde "Güneş Batmayan İmparatorluk" diye kabul görmüş olmasının ne kadar faydası olabildi. Bir zamanlar güneşin batmadığı bu kültür yığını, bu günlerde güneşi dahi göremiyor. O nedenle doğu kültürü ile batı kültürü arasında, zorbalıktan doğan anlaşmazlıklar daha fazla görülüyor. Bu aksam dahi, aynı kültüre sahip bir ülkenin, her şeyi kayıp etmiş (inancından başka) bir millete karşı giriştiği ahlak kurallarını da aşan güç gösterisi haline dönüşen bir ülkeye bomba yağdırmasının anlamını nasıl vereceğiz. Kültürlerin doğuş noktaları (orijin)ve kimlikleri, aynı olursa bunlara şahit olmak çok normal gelmiyor.

Her dönemde bir ulusun insanlarına tarihinin kültürünü bilmek kavramak, tanımak düşmektedir. Tarih kültürü ancak böyle oluşur. Kültürün bizi vazgeçilmez olanaklarından birini oluşturan tarih bilimi muhakemeyi ve başka kültürlerle daha dikkatli olmaya yöneltecektir. Problemin diğer yarısı ise bu tarih kültürüne nasıl sahip olacağı olayı bunun ruh güvenilir kaynaklar sevimli ve bilgili, bilen kişilerden rehberlik alınmalıdır. Her geçen dakikada tarih olduğuna göre geçmişle günümüz tarihleri arasında paralellik olmalıdır.

Ne zaman kesişmeye,kırılmaya uğrarsa yeniden dönüp tarih kültürümüzü sorgulamamız gerekir. Bu da verilebilecek en zor, meşakkatli olanıdır. Yaşanmış ve yaşanılan kültürle ters düşmemek samimi biri olmayı gerektirir. Tek çare geçmiş kültürümüze yeniden dönüp, yaşadığımız kültürle aralarındaki buzları eritmek olacaktır.

d - Eğitim - Öğretim:

Burada eğitim-öğretimin ontolojik yapısına değinmeyeceğiz. Yalnızca kültüre katkılarından bahsedip özetle kültürle olan ilişkisinden bahsedeceğiz. genel konumuz eğitim olması nedeniyle bu konuya daha çok değineceğiz.

S. Mill'in yazmış olduğu eğitim macerası, eğitim yanlışlığı günümüz hayatında büyük izler bırakmıştır. Babası da bir filozof olan düşünür, babasının eğitim adına yapmış olduğu hatayı anlatarak çocukluğunun hiç de iyi geçmediğini söyler. Ve çok küçük yaşlarda eğitime başlanmalı (2,5-3) diyenlere bunun doğru olmadığını söylüyor. Bunu anlatmamın ne anlamı var dersenez, bu olayla vurgulamak istediğimiz, yanlış verilen eğitimin, ilerki yaşlarda bile yaşamla birlikte kültürü de etkileyeceğini vurgulamaktır.

Eflatun ve Aristo'yu daha çok küçükken okuyan S.Mill, kendi kültürünü tanımadan "Frenk" kültürüyle tanışıyordu. Ve bunu babası bilim,eğitim adına yapıyordu ve küçüklüğünü yaşamamıştı. Bu nedenle eğitimin doğal haline bırakılmasını savunuyordu. Bugün ülkemizde yaşadığımız sorunların en önemlisi ise yine eğitim sorunudur. Cumhuriyet öncesi ve sonrası tartışılan hemen hemen aynı konulardır. Bugün hala tartışılmakta ancak bir çözüm bulunmuş değildir. Eğitimin yaz boz tahtası

³⁵-Mehmet İzzet,Makaleler, haz, Ç.Değirmencioğlu, Ankara 1989, s.342

haline getirilmesi en fazla biz eğitimcileri etkilemektedir. Eğer sistem günümüz ihtiyaçlarına cevap veremiyorsa değişmesi söz konusu olabilir. İhtiyaçları göz önünde bulundurmak eğitimin en önemli görevidir. Dil, din, tarih, edebiyat, sanat kavramlarının içerikleriyle örtüşmeyen eğitim tabii ki sorunlar yaratacaktır. Kültürün en önemli taşıyıcısı olan eğitim, bu görevini yerine getiremiyorsa (kültürü tanıma, sahip çıkma, yaşatma v.b.) her halükarda bir bozulma yaşamamız kaçınılmaz olacaktır.

Bugün bile fakir çocuklarımız, öğrencilerimiz, Avrupa veya dünya futbol takımlarının kadrolarını yedekleriyle beraber sayarken, onların formalarını (isimleri yazılı) satın alıp giyerken, bunun nedenleri hakkında hiç düşündük mü yaptık mı? Hiç unutmam İmam Hatip Lisesi son sınıfta uygulama derslerinde kendi yazdığım hutbeyi Cuma günü okulun mescidinde okuyup namaz kıldıktan sonra, Müdür tarafından hutbeme el konmuş ve azarlanmışım ve morelimin alt üst olmasına yetmişti. Sebebi hutbemde yabancı kültürel oyunlar dikkat çektiğim içindi. Ne bir propaganda saltosu, ne de külhanbeylik taslamak amacı vardı. Sadece içimden, yüreğimden, gelenleri kaleme almışım ve bunların, başkalarının hayatını yaşamamızın hesabını mutlaka vereceğiz diye bitirmiştim.

Allah Rasülü (s.a.v) meşhur olmuş hadisi, “kim bir kavme benzerse, o onlardandır.” Buradaki benzeme kavramı öyle içli, anlamlı ve kapsamlı bir kavram ki içini dolduran önemli kavramlardan biri de “kültür” olarak bilinmesidir. Burada ki “kim” ise, öyle bir kişiyle her hangi bir kişiyle kapatılamaz. Bu “kim” millet kavramına kadar uzayabilir (bir millet, başka bir millete benzerse, benzemeye çalışırsa) cümlesi onun muadilidir.

Dönüp kendimize, serapa her şeyimize bakmak durumundayız, bakacağımız önemli yerlerden kavramlardan biri de “eğitim” olacaktır. Eğitim-kültür, kültür-eğitim birbirine muhtaç olmazsa olmaz kavramlarından, (içlem, kaplam olarak da düşünülebilir.) dir.

Allah'ın Resülü çalışmalarında (genelde Medine döneminde) bunun misallerini sergiler, meşhur “Suffa Ashabi” bunun en önemli ayaklarından. Cahiliyye kültürüyle dolu bu insanlar, Müslüman olarak bu kültürlerinde ısrar etmezler. İslam kültürüyle ruhlarını ve kalplerini doldurarak daha önemlisi beyinleri bileyerek, civar bölgelere İslam'ın ilk kültür taşıyıcıları olmuşlardır.

Eğitime verilen önemi, hiçbir zaman boşa gitmeyen bir uğraşdır. Ülkelerin eğitim politikaları birbirlerine benzeyebilir, benzemez de, önemli olan o ülkenin kültür haritasını tespit edip, bunu eğitime yansıtmaya çalışmaktır. Kültür belki bir zamandan sonra “artık ihtiyacım yok” deyip kesip atılan bir madde, araç değil, her zaman ihtiyaç duyulan bir birikimdir. Bugün görüyoruz ki bu birikimleri iyi değerlendiren milletler, fark ediliyor. Küçük şeylerle uğraşmak, her zaman büyük olayları unutturur, “ve daha da küçülmeye yol açar.

“Ümmetin (insanların) en hayırlısı Kur'an ı öğrenen ve öğretenidir.” Hadisinde müthiş bir kültür ve eğitim izi görülüyor. Kur'an kültürünün yerleşmesi için, buyurulan bu hadis aynı zamanda eğitimle kültürün beraber olması geçtiğine de işaret buyurur. En hayırlı olmak için, yarışan insan aynı olacaktır. Kur'an-ı öğrenmek ve öğretmek yüzeysel anlaşılmalı, bilinçli ve şuurlu halde, öğrendiğini yaşayarak, uygulamalı olarak göstererek günlük hayata geçirmesi istenmektedir. Daha

felsefi söylersek kuvveden fiile geçmelidir. Müslüman Kur'an kültürüne, sünnet kültürüne mutlaka sahip olacaktır. Yoksa öğrendiklerini kendine saklamanın anlamı Kur'an emirleriyle bağdaşmaz Kur'an tebliğden açıklıktan yanadır, ve eğitilmiş düşünen insanları över.

Günümüz gençliğine, öğrencilerine kazandırılması gereken eğitim öğretim bu açığı tespit edip kapatma yoluna gitmelidir. Kültürünü tanımayan insan zamanla yanlış şeyler yapabilir. Bunun tedbirini şimdiden almak gerekmektedir. Eğitim kültür birliğinde başarı ayrılığında ise başarısızlık vardır. Günümüzde eğitim ve öğretimin en önemli ödevlerinden birisi de kültürü yaşatmak olmalıdır.

e - Çevre;

Kültürün iç ve dış şartları vardır, insan biyolojisi iç çevre şartıdır. Fizik çevre ve coğrafya dış çevre şartıdır.³⁶ Münasebet kurduğu diğer kültürler de dış çevre şartlarındandır. Kültürün oluşmasını sağlayan zeka ve zihin fonksiyonu ³⁷ olduğuna göre, yaşadığı çevre, coğrafya şartlarından bağımsız değildir. Biyolojik şartlar nasıl kültüre etki ederse, coğrafi koşullar da etki eder. Eğer biyolojimiz daha farklı olabilseydi kültürümüz de ona göre şekillenecekti." hayy b. yaksan sonunda sosyolojik şartlara da boyun eğerek gerçek kimliğini bularak, bir anlamsız kültürden, kültüre geçiş yaşamıştır ve bunu zekası ve düşüncesiyle halletmiştir.

Elbise giymeseydik, elbise, moda, tarz kültürü de olmayabilirdi. Aynı zamanda ev-mahalle kültürü de yine biyolojik yapımızın gereği olmuştur. Bir diğer kültür olan coğrafyadır, iklim, deniz, orman, akarsu, madenler vs.. kültürün oluşmasıdır ve özellikle farklı kanallarda gelişmesinde önemli rol oynar. İbni Haldun bunu yüzyıllar öncesinden haber vermiştir. Günümüz sosyoloji, psikoloji bilim adamları bu konulara daha fazla eğiliyorlar. İnsanı yaşadığı çevreden, coğrafyadan, tabiatla ilişkisinden soyutlayamayız . Ona ayak uydurmak durumundadır.

Bazı düşünürlerce tez olarak ileri sürülen, tabiatı sömürmek, ondan en üst düzeyde faydalanmak, bunu yaparken onu hırpalamak. onu yok etmek, gibi düşünceler, batı için bir amaç haline almıştır. Ve şimdi batı dünyası gücünün yettiği her bölgeye el atmaya çalışmakta ve değerleri zedelemektedir. Eski çağlarda bulunan araç gereçler de o toplumun seviyesini anlamak bakımından önemli ipuçları vermektedir. Çevreden etkilenen Kültür, olgunlaşarak, artık çevreyi etkiler hale gelmiştir. Çevreden kazanılan avantajları kullanarak bir kültür oluşturmak ve tekrar çevreyi değiştirmek için bu kültürü kullanmak durumundayız.

İnsanın çoğu ihtiyaçlarını karşıladığı çevresi, suskun öğretici okumaya açık kitap olarak, durmaktadır. Çevreye yapılan her katkı veya zarar kültürümüzün ölçütleridir, nitelikleridir. İslam kültürünün de çevre insana emanet ve onu faydalı olarak, kullanılması istenilmiştir. Bir ülke içinde onca değişik anlayışın, yaşayış, zeka beceri, yörelerin değişikliğiyle. Karadeniz insanının daha değişik yaratıcı zekaya sahip olması, coğrafyanın doğal bir zorunluluğudur. Kara deniz insanların neden çok sinirli ve heyecanlı olduğunun hakkında yapılan bir araştırmada, nedeninin başında mısırı fazla tüketmekten kaynaklandığı anlaşılmıştır. Çevremizde ürettiğimiz ve yediğimiz ürünler dahi

³⁶ -Yumni Sezen, a.g.e,s.100

³⁷ - Yumni Sezen, a.g.e,s.101

biyolojik yapımızın yanında kültürümüzü de etkileyebilir.

Hulasa edecek olursak, kültür, insan unsuruna, biyolojisine zeka ve ruhi fonksiyonlarına , fiziki çevresine bağlı olarak, kurulur. Kendi kendisini belirleyen bir sosyal çevre kazanır, süreç haline gelir, ilerler. Ama daima kendi kendisi olmaya içtimai şahsiyet örnekleri olarak kalmaya mütemayildir.³⁸

Öğrenciler üzerinde yaptığım küçük bir araştırma, ve gözlemlerimden çoğu öğrencilerin (% 60 civarında) çevresinin oluşturduğu kültürel etkiden hala kurtulamadığını gösteriyor. Bunu söylememin amacı, olumsuz anlamda değil, öğrenilen bilgilerin halen devam ettiği anlamındadır. Bu bilgilerin en yoğun olduğu alan ise "Din" alanı olmakta, ve bazı dersler tamamen bu konularla ilgili olarak soru cevap şeklinde cereyan etmektedir. Yukarıda sayılanların dışında, kültüre yön veren, onu oluşturan unsurlar kısaca şöyle sıralanabilir. Birer kelimeyle onlara da değinelim.

f - Savaşlar:

Hiç kimsenin arzulamadığı bir durumdur savaş, kârlı olanının olmadığı kazanında aslında Kazanamadığı bir vakadır. Din, vatan, namus için yapılmıyorsa savaş bile denilmez. Bir cümleyle bahsetmiştik, savaşlarda kültüre katkıda bulunabilirler çünkü bir etkileşim, iletişim olayıdır. Uluslar savaşlarda birbirlerinden çok şeyler öğrenmişlerdir. Peygamberimizin esir alınanlara okuma yazma öğretmeleri karşılığında serbest olacaklarını duyurmuştu.³⁹ Haçlı seferleri bugünlerde de sıkça söz edilen bu seferler sırasında Müslümanlarla, Hıristiyanlar (kendilerine İsa'nın oğulları denilenler) kültürleri ile tanıştı. Batı dünyası ilk kez İslam bilimi, felsefesi, matematiği, edebiyatını tanıdı ve hayran kaldı. Bu seferlerle İslam kültür sanatları, bilimi batıya taşınmağa başlandı. Batı dünyasının bugün İslam'a dönüşü, belki de Haçlı Seferlerine dayanan, Batının temel niteliklerini oluşturan, asıl kimliğine dönmesi anlamında da anlayabiliriz. Böylece bütün savaşlar da mutlaka bir kültür taşıması ve aktarılması vardır. Avrupa Osmanlının adaletini bir sefer sırasında yenilen üzümün paralarını, bağdaki alınan yerlere bırakılmasından anlamıştı. Bugün de hiçbir değişme olmadan savaşlar aynı görevi ifa ediyor. En son örneği, Körfez savaşı sırasında (Amerikan) askerlerinin çoğunun ülkelerine Müslüman olarak dönmeleriydi. Son Afganistan olayı ise aynı olaylara gebe sayılabilir.

g -Göçler

Tarih ve kültürün oluşmasında göçlerin (hicret) de önemli bir unsur olduğu unutulmamalıdır. En basit misali köylü birisinin şehre göçmesi bile hem kişide hem de mahallede bir kültür değişmesi sağlayacaktır. Köy kültürüyle yetişen çocuklarla şehir kültürüyle yetişen çocuklar arasında mutlaka benzerlikler görünmez. Aynı bölge de bile olsa, Köyden göç edip şehre gelen öğrencilerimizin davranışlarından bile bunu anlamak mümkündür. Çekingen, sıkılgan, sakın ve korkak davranışlar hemen dikkat çekmektedir. Gerçek olan budur, yanlış anlaşılmasın, köylü öğrencinin başarısından söz etmiyorum, başarılı olsalar bile, bu gerçekler değişmiyor. Bunu biliyorum çünkü söylenenleri kendim de yaşamıştım. Ama zamanla şehir kültürüne sahip olabiliyor böylece değişimler başlıyor.

³⁸ - Yumni Sezen, a.g.e,s.101

³⁹ -Hasan Ali Kasır,Kültür Bilinci, , İstanbul 1993, s.56

Hiz. Peygamberin (s.a.v) hicreti de en büyük g olaylarındandır. "Bu hicret yeni bir kültür, medeniyet ve yeni bir devletin kurulması için yapılmış bir eylemdir" ve bu eylem daha sonra bütün dünyaya kapılarını açmış ve yayılmıştır. Medine'de olgunlaşan "İslam Kültürü" (dünyaya dönük) bir medeniyet rneği olmuştur.

Hiz. Musa'nın Mısırdan göçmesi, Avrupalıların Amerika ya göçmeleri, Türklerin Orta Asya'dan Anadolu ya göçüp yurt edinmeleri v.s. yeni bir kültürün başlangıcı veya devamı, yada yeni bir medeniyete n ayak olmuştur. Kısaca gler hep yeni oluşumlara, yeni medeniyetlere rehberlik yapmıştır. Bu nedenle kültürün aktarılmasında ve tanıtılmasında rolü büyüktür.

h - Ticaret:

İnsanların, toplumların birbiriyle tanışması, görüşmesi, alış veriş yapması, ziyaretleri de bir kültür unsuru olarak ele alınmalıdır. Cahilliye döneminde "Mekke de kurulan panayırlardan bile bunu anlayabiliriz. Ekonomi, iktisat, bir ülke için önemli konulardır. Kültürden kültüre değişiklik gösterirler. Birbirini etkilerler. Ticaret ahlakı olmayan bir toplum, burnu başaramaz, ülkemizde "hortumcu" olaylarının fazlalığı tamamen ahlak yoksunu iş ahlakının olmamasından kaynaklanmaktadır. Bağımsız yapılan iş anlaşmaları sonunda oralara gönderilen ticari malların bozuk, eski çıkması iş ve ticaret ahlakımızın kazanılmayışından kaynaklanmaktadır. Bu bir kültür problemidir. Ticaret gibi paraya dayanan bir alan bu aldatmayı kabul edemez.

ı- Politika:

lke kültürüne yn verebilen, önünü açacak olan (siyasiler) politika, kültürünün tanınması için önemlidir. Yapılan antlaşmaların içeriğinin ülke menfaati için alınması, dışa karşı tutarlı bir politika izlenmesi, ve kültürü ön plana çıkacak izlenmesi, kültür için yeni bir anlam olacaktır, kültürün siyasi desteği olacaktır.

Kazanılan değerlerin masa başında kaybedilmemesi, ufku açık anlayışıyla gerçekleşebilir. Kültür mozaiğini bir arada tutabilmek politikacıların önemli görevlerinden olmalıdır. Kendini yetiştirmeyen kişi kültürüyle barışık olmayan, bir politikacı anlayışı zarar ve yıkımdan başka bir Şey getirmez. Belkide politika konusunda yapılabilecek en önemli Şey tarihi ve kaynak eserlerimizin daha iyi tanıtılması için Kültür Bakanlığı makamının bu konulara titizlikle eğilmesinden geçmektedir.

i- Sanat, (Art) Estetik:

Sanat başlı başına bir kültür unsurudur. Kültürün görünen, dokunulan bir cephesidir. Farklı kültürleri barındıran bir unsurdur. Resimden, tiyatroya, mimariden, moda ya, musikiye kadar bütün sanat dalları kültürü anlatır birer Őubeleridir.

Gönülde, düşüncede oluşan niyet ve fikirlerin ortaya çıkmasını sağlar, sanat, bunun içindedir ki Allah Hiz. İbrahim'e Kabe'yi merkez olarak, bir din ve kültür merkezi, tanışma ve buluşma, yeri kültürlerin tanışma yeri olarak inşa etmesini istedi . böylece Kabe, cahilliyeye dönemlerinde bile çekiciliğinden, güvenliğinden, merkezi hiçbir Şey kaybetmedi. Bugün, dünya kültürlerinin buluşup tanıştığı mekan olmayı, kutsallığını bütün azametiyle sürdürüyor. Dünyanın en önemli ve büyük din ve

kültür merkezi olmaya devam edecektir.

Camilerimiz, medreselerimiz, kervan saraylarımız, hamamlarımız, mezarlıklarımız dahi birer estetik ve sanat örneği olmayı devam ettiriyorlar. Başka sanatlarla karşılaştırıldığında kültürlerin kaynaştığını da görebiliyoruz, ilgi çekicidir ki, Hıristiyanlar yer altına, Müslümanlar da yer üstüne sanat eserleri inşa etmişlerdir.

k - Edebiyat

Kültürün alt başlıklarından biri de edebiyat yani dilin değişik şekillerde kullanılması, dilin sanata dönüşmesi dile gelme sanatıdır. Her toplumun kendi edebiyatını oluşturmuş ve eserler meydana getirmişlerdir. Toplumun kültürünü anlatır edebiyat, kültürün şiirselleşmiş derdine tercüman yazıya dökülmüş halidir. Toplumun diline tercüman olur, aydınlatır, kültüre kaynaklık eder, aynı zamanda da kültürün işlemesine yardım eder.⁴⁰ Günümüz de her yıl düzenlenen “edebiyat, kültür” başlığı altında büyük yarışma ve ödüller vardır. Hâlâ edebiyatta nobel ödülünü çıkaramadığımızı yanarız. Edebiyat hemen hemen herkesin uğraşı alanına girse de (şiir, makale, öykü tarzında) önem kazandırılmamıştır. Kültür-Edebiyat arasındaki önemi kavrayabilir. Edebiyata dönebilirsek eğer, kültürü yataklık yapmaktan kurtarır. Örnek hâlâ getirebiliriz. (iletişim araçları bilgisayar, internet kültürün yeni unsurları günümüzün en önemli kültür araç ve gereçlerinden olan bilgisayar ve internet artık kültürümüzün bir üyesi olmuş, olmaya da devam edecektir. Bilgisayarın hayatımıza girmesiyle başlayan büyük çaptaki değişimler çok geçmeden kültürümüzde ki yerini aldı. Artık kendi dilimiz yerine bilgisayar diliyle de konuşur olduk. Caddelerde ki mağazaların çoğu yabancı isimlerden oluşuyor. İnsanlarımız bütün bunları anlamakta zorluk çekiyor. Hayatımıza kültürümüze ve edebiyatımıza giren en önemli kelimesi ise “chat” kavramı insanları tanıştıran, konuşturan hatta hayat kurduran bu kavram milenyum gibi artık dilimizden düşmüyor.

Her şeyimizle değişmeye başladık değişimler bazen çok iyi sonuçlar verebilir. Ancak sadece değişiklik adına yapay ihtiyaçlar uydurmaya da gerek yok sanırım. Değişik kültürel faaliyetlere katılır, insanlarla tanışır olduk. Kullanılmaya başlayalı çok az bir zaman olmasına karşın, çok önemli yere sahip oldu, hayatımızda da.

Bunun yanında bize kazandırdığı olumsuz etkileri de, yok değil, artık karşılıklı sohbet yerine “chat” kavramıyla bilmediğimiz, görmediğimiz birisiyle sohbet ediyoruz. Yardım severlik, derde derman oluş, insanları dinleme, tarihe karışacak gibi, bilgisayar çocuklarımızı ve bizi günlerce kendine bağlıyor. Bir anlamda eser olarak dış dünyayla ilişkilerimizi zedeliyor. Aynı zamanda da sağlığımızı da bozması cabası, bu iletişim araçlarını kullanmak için öğrendiğimiz kavramlar, kullanırken öğrendiklerimizde kültür haritasında yerini alıyorlar. İnsanoğlu kendi icat ettiği teknolojiye esir mi düşüyor? Yoksa başka toplumları etkilemek için mi kullanacak, veya dünya pazarlarını ele geçirmek için mi çaba sarf edecek.

Bugün tozlanmış halde okuruyla buluşamamış binlerce edebiyat eserlerimiz mevcut. Edebiyatta zirveye ulaştığımız zamanlar da var. Bugün kültür kimliğimizi tanıyıp öğrendiysek bunlar da önemli

⁴⁰ -Hasan Ali Kasır, a.g.e.s.57

edebi şahsiyetlerin rolü vardır. Bir Mevlana'yı Yunus'u Fuzuli'yi Karacaoğlan'ı, Köroğlan'u, Nedim'in kültür hayatımızı etkilemediğini kim söyleyebilir. Öyleyse edebiyat bir milletin kültürünün dışarı açılan pencerelerinden biridir. Eğer bu pencereyi açık tutabilirsek bu alandaki başarımız sürekli olabilir. Edebiyat eserlerinin klasikleşmiş denilen eserleri, kendi kültürünü ,yaşamını,sorunlarını ele alan eserler olduğu görülmektedir. Duygu ve düşüncelerini sanata ve edebiyata dönüştürmesini çok iyi bilen bir çok sanatçının çıktığı topraklarda yaşıyoruz. Aynı zamanda edebiyat eğitim ve öğretim alanında da etkilerini göstermektedir.

II.V-ERZİNCAN'IN KÜLTÜR KİMLİĞİ

Erzincan'ın tarihten gelen tanımı manidardır. "Erzincan etrafı dağlık ortası bağlık" diye anlatılmış tarih boyunca gerçektende dağların eteğinde bir vadide kurulmuş olup Fırat nehriyle beraber verimli ovalara sahip, yaşamak için daima talep görmüş ve yerleşme alanı olmuştur.

Bunun yanında yine tarihten gelen, (Sosyal) kültürel yaşam tarzı kültürel davranışlara sahip, Elbette bir kültür şehri değil, olmamışta, kendi kabuğu içinde bazı kültürel olaylara şahit olmuş. Halk Sünni ve alevi insanlardan oluşuyor. Erzincanlılar ise Alevilere kısaca "Kürt" diyorlar bunu ilk duyduğumda genel Kürt kökenliler için kullanıldığını sanmıştım, öyle olmadığını daha sonra anladım. Buna rağmen .

Şehir hayatı kapalı olmaktan ziyade daha özgür bir hava bir davranış sağlıyor. Üniversite bölümlerinin bulunması yüksek okulu, v.s küçük de olsa bir kampüs havası oluştuğu için Üniversite öğrencileri de kendi kültürlerini beraberinde getirdiğinden bir kültür yelpazesi(küçükte olsa) görülebiliyor. Burada ki en önemli kültür unsuru halklar Sünni ve alevi halklar genelde bütün sosyal kültürel olayları kendi aralarında cereyan ediyor. Ancak toplumda bir huzursuzluk havası yok, herkes memnun görünüyor. Herhangi bir şey satıp almak söz konusu olduğunda tercihlerini aynı sınıftan kimliği taşıyandan yana koyuyorlar. Bu ise insanın en özgür davranışı olmaktadır.

Yapılan kültürel faaliyetlerde bu ayırım açıkça gözüküyor tabi bu faaliyetler esnasında da bazı dokunmalar olmuyor değil karşı tarafın düzenlediği faaliyette de en büyük amaç buna cevap vermek oluyor. Gözlenen bir başka olayda Alevi vatandaşların ne olursa olsun saygılı olmalarıdır. Düzenledikleri faaliyetler genelde bilinen türden Sazlı, müzikli, oyunlu gösteriler şeklinde oluyor. Bir üniversite havası olması yapılan faaliyetlerin daha aktif ve manalı geçmesini sağlayabiliyor. Yine Fırat'ın tarihi kimliğinden kaynaklanan Fırat kültürü de çok yaygın yaşanıyor. Bir çok uluslara milletlere şahitlik etmiş Fırat kendine ait bazı olaylarla kültürde önemli bir yere sahip. Mesela çok şeyin adı Fırat la başlıyor. Etrafına bereket saçan ve yüzyıllardır insanları besleyen Fırat herhalde bu kadarını da hak ediyor. Erzincan kültürüyle daha fazla bilgileri birinci bölümde vermiştik. Ekler bölümünde de vermeye çalışacağız.

Kısacası şehir de çok görünür olmasa da Fırat kültürünü bulmak çok kolay. Kültürel unsurlarından olan coğrafya çevre vs. elemanların etkisi burada da görünüyor. Ülkedeki bir çok ilden daha iyi bir konumda, insanlar kültürlerini yaşatmakta samimi davranıyorlar. Çoğu yerde "kıtlama"

denilen şekilde çay içiliyor. Akraba ve dost ziyaretlerine önem veriliyor. Büyüğe saygı bazı yerlere göre daha fazla hissediliyor bu arada baba ve dedenin hala aile üzerinde önemli bir karizma ve otoritesi var.

Belki yaşamda çalışmakta zorluk çektikleri en önemli olay "deprem", bu yörenin bu gerçeği bir anda her şeyi zihinden söküp atabiliyor ve hava hüznü bir hal alıyor. Yeni nesil Erzincanlılar depremle yaşamayı daha yeni yeni öğreniyorlar. Şehirde yapılanma buna göre düzenleniyor. Şehir eski yerleşim yeri olan Fırat kenarından kuzey dağlarının eteklerine çekiliyor. Deprem fenomeni şehrin en önemli gerçeği ve kültürel olaylarında başında geliyor. Depremi ensesinde hissedilen bir şehir Erzincan, küçük bir sallantı ile deprem acılarını, hadiselerini tazeliyor. Şimdi bilinç biraz daha ağır basıyor, yapılan çalışmalarda bu gerçek ilk akla gelen özelliklerden.

Şuna da değinmek ihtiyacını duyuyorum. Depremden sonra yapılan evlerde bunların çeşitli adları var. "beyaz evler, ABC. Konutları, deprem evleri gibi". Bence önemli bir unsur, tuvalet, banyo kültürünün değişikliğe uğraması, tuvaletler klozet usulü banyo içerisinde bulunuyor. Depremden sonra yapılan evlerin çoğu böyle, bizim kültür dağarcığımızda olmayan "Klozet" tipi tuvalet çok yaygın. Lojmanlar da böyle, İslam kültürü ile yoğrulan bir toplumda "alafranga" tipi tuvaletlere merkezde yaşayanlar hala alışmakta güçlük çekiyorlar. Bizim "tuvalet" "ayak yolu" kültürümüz bile önemlidir. Kibleye karşı tuvalet yapılamaz, ama bu "alafranga" tipler de bu konuya hiç önem verilmiyor. Bu bile insanlar üzerinde olumsuz sorular doğuruyor. Erzincan'da böyle bir kültür yabancılaştırması yaşanıyor. Bizler batılılar misali tuvalette gazete ve mecmua okuyamayız. Erzincan da bile bunu duyuyoruz. Bu problem gelecek nesiller için belki daha da önemli hale gelecek. Bu olayı burada yansıtmak istedim. Çünkü bir kültürel sapma, kırılma noktası olarak düşünüyorum.

Bir de o eski kültürler de geçen "Erzincan'a vardım ne güzel bağlar" sözü ne yazık ki artık eskimeye yüz tutmuş. Ziraat giderek fakirleşiyor. O güzel bağlardan güzel üzümler yiyemiyoruz. Her yerde olduğu gibi kendimizin olan her şey kimliğimizden bir iz taşıyan kültürümüz bura da yozlaşmakta ve unutulmakta. Bu nedenle her il için kültürel programlar geliştirilmeli; ve insanlara sunulmalı diye düşünüyorum. Halk evlerimiz sadece kumaş işleyen butik dükkanlarını andırıyor. Kültürel faaliyetler ne yazık ki son derece zayıf seyrediyor.

Okullar bazında kültürel çalışmalar daha dikkat çekici durumda ÖSS sınavlarında 54. Sıralarda olan Erzincan okul başarısında daha önlere yer alıyor. 2000-01 Anadolu öğretmen okulları arasında yapılan bilgi kültür yarışmasında Erzincan birinciliği aldı. Bunun yanında sportif yarışmalarda da başarılı sonuçlar alınıyor.

Okullar arası iletişimin zayıflığından da kaynaklanan, yardımlaşma iş birliği istenilen seviyede değil, buna bağlı olarak da başarı ferdi başarıdan öteye geçmiyor. Benim dikkatimi celbeden olaylardan biride burada ölüm olayları sela ile değil de belediye ilanlarıyla veriliyor. Benim bölgemde, Kara deniz bölgesinde böyle bir şey göremezsiniz. insanoğlunun insanların huzura çıktığı üçüncü büyük bir olayı (diğerleri doğum, evlenme) belediye ilanı ile duyulması ilk zamanlar beni bayağı etkilemişti, zaman zaman etkilese de alışmış gibi davranıyoruz.

Cenaze namazı, camide kılınan bir Müslüman'ın, ölüm olayı da camiden duyurulmalı diye düşünüyorum. Bunun bazı şeylere karşı olmak için değil aksine dini kültürümüze daha uygun olduğu için söylüyorum. Biz biliyoruz ki insanın (ehsan-i Tekvim) üzere yaratılan birinin, ölümünü her Müslüman yüreğinde paylaşır. Ölüm haberinde böyle olması gerekir. (sela) duasıyla duyulan bir ölüm haberi insanda bana göre daha derin etkiler uyandırmaktadır. Ölümü hatırlaması bile yeterli olabilir. Belediye ilanlarıyla, bir açılış ilanından farkı kalmıyor. Kültür faaliyetleri için yeterli donanıma sahip Erzincan, etkinlikler düzenlemek için gerekli salonlar ve anfiler mevcut. En önemli salonu İl Müftülük salonu, genel de kullanılan salon burası, oluyor. Ayrıca öğretmen evi salonu, belediye salonu bazı okullara ait gayet iyi donanımlı salonlar mevcut.

Şunu da söylemeliyim ki, Erzincan'dan ülkemiz çapında gayet iyi tanınmış edebiyat ve kültür platformunda söz sahibi insanlar yetişmiş. Mesela bir Mustafa Kutlu bir Hekimoğlu İsmail, İbrahim Sadri bunlardan bir kaç, Kültürel faaliyetler açısından belki fakir ama yetiştirdiği kültür etkileriyle zengin bir konuma sahip.

Fazla durağan ve fazla aktif olmayan kültürel yapısı var, komşu illerden gelenlerin yoğunluğuyla daha da değişik kültürler görmek mümkün, Trabzon, Gümüşhane, Tunceli, Sivas, v.b. çevre illerden gelenler kültürel yelpazede yer alıyorlar. Erzincan merkezinde şöyle bir gezildiğinde, depremden sonra yazılmış satılık ev bahçe yazılarını hemen hemen her mahallede görebilirsiniz. Deprem, sosyal hayatla iç içe olduğundan, Erzincan ortamı değişkenlik arz ediyor. Erzincanlılar başka yerlere, çevre il ve ilçelerdekiler de Erzincan'a yerleşiyorlar.

Bir gerçeği de belirtmekte fayda var. O da Erzincanlı esnaf ve tüccarlar kazançlarıyla genelde Akdeniz Bölgesine yatırım yapıyorlar. Olası bir depremi hesap ederek yatırımlarını başka bölgelere kaydırmaları, Erzincan için faydalı olmayan bir gerçek. Adapazarı Depremiyle, oralara hicret edenler de yavaş yavaş geri dönüyorlar. Erzincan sakin sessiz bir yaşam sürmeye devam ediyor.

Üçüncü Ordunun da olması, asker sivil işbirliğini gündeme getiriyor. Kültürel faaliyetlerde bunun örneklerini görmek her zaman mümkündür.

II.V - SOSYAL HAYAT VE KÜLTÜR

Sosyal hayatla kültürel ilişkiler, aksi kanıtlanamayacak kadar ilintili olan kavramlardır. Bir çok sosyolog, antropolog, psikologlarca da bu böyledir, sosyal hayata bakan bir penceredir kültür. Ama tek pencere değildir. Ama yine de sosyal hayat-kültür ilişkisi hakkında bir şeyler yazacak kadar da önemlidir, en azından bence.

Hayat dediğimiz süreçte öyle enteresan ve ilginç olaylar zinciri yaşıyoruz ki, bazen ayak uydurmakla bile güçlük çekiyoruz. Bizim hayatı değil de, hayatın bizi yönlendirmesi önümüzü net olarak göremememizi sağlamaktadır. Hayatın ellerine kendimizi değil de, kendimiz hayatı ellerimize bırakırsak, istikbalde daha az sıkıntılar görürüz.

Sosyal hayat denilen olgu, kavram (fenomeni, realite nedir? Neye delalet eder? Adını nereden alır? Hayatın sosyal olmaması düşünülemez mi? Gibi sorularla da konuya derinlik getirebiliriz. Önemli olan bu kavramın içeriğine girebilmek, onu anlamak, objektif (bi-bensel) olmak durumundayız. Sosyal olaylar tahlil edilirken, yargıdan uzak hatta yorumdan da uzak ampirik olarak problemler anlatılır. Ortaya getirilir, ve bazı verilerden yorumlara gidilir. Konuyu daha iyi anlamak için doğuda çok yaşanan bazı olaylara değinmek istiyorum.

Mesela daha yakından şahit olduğumuz “batman Olayları problemi, evveliyatı çok daha öncelere dayanan bir problemin günümüzde su yüzüne çıkmasıydı. Sosyal hadiseler bir anda patlak vermez, mutlaka zamana yayılmış bir seyri vardır. İster sessiz (içten) ister sesli (propoğanda) olsun bir maziye yaslanması gerekir. Bu olayları gömemezlikten gelmek, barutu ateşin yanında bırakmaya benzer, patlayabilir. Ama, zamanını ateşin yanma ve yayılma gücü tayin edecektir. Denilebilir ki ben barutları ıslarım patlamaya engel olabilirim, ne kadar ıslasanız da, ateşin sıcaklığı onu kurutmaya ve patlatmaya yetecektir.

Hâlâ Batman olayları genç kızlarımızın intiharları tamamen aydınlığa çıkamamıştır. Bildiğim kararıyla bir basın da biraz derinlemesine inceleme yapıldı, raporlar düzenlendi, diyanet olaya el attı, ama akademikçe ampirik bir çalışma yapılmadı. Bu konuda en fazla üzerinde durulan olay “Doğunun radikal töreleri” kızlara söz hakkı vermeyen geleneksel (taklidiyye) yapısında kusurlar arandı. Sonuç buna bağlandı. Bu da etkenlerden biriydi ancak asıl etkileyici olaylar nelerdi, tam net bilemiyoruz, sadece yorumlar getiriyoruz. Aslında böyle olaylar (sosyoloji ve psikoloji) faktörlerinin uzmanlarının üzerinde yıllarca uğraşması gereken konular. Ama bizim üniversitelerimizde akademik çalışmalar, araştırmalar, çok az yapıldığından meal esef, böyle önemli konularda arada kayıp gidiyor, bu ve benzeri sosyal olayları

Amerika, Vietnam, Kamboçya, Körfez savaşındaki savaşan askerlerin psiko-sosyal durumlarıyla halen ilgilenmesine rağmen bile, belli bir başarı yakalayamadı. Vietnam’da savaşanlar uykularından yine kan-ter içinde uyanıyorlar.

Demek ki sosyal hayat, insanla-hayat arasındaki problemleri tespit ederek ve bir plana göre düzenlemekle görevle, sosyolojik sosyal olma, herkesin pat diye cevabını verdiği, insanlarla ilişki

kurma , konuşkan olma , hareketli olma, v.b. cevapları karşılamıyor, sosyolojik; ilk önce insanın kendi potansiyelini, kendi kuvvetini, maddesini, iyi tanımadan başlar. Bu yüzden çoğu öğrencilerimiz çok sıkılgan, toplumumuz stres altında, hedefsiz bombalar gibi şaşkıncı. 45 kişilik bir sınıfta, kendini tanıyan anlatabilen, söylediği doğru olmasa da söyleyebilen öğrenci sayısı (15-20) yi geçmiyor. Bilgi aktarımından ziyade çoğu zaman bu problemler yenmekle geçiyor. Bu sayı bazı bölgelerde daha da yukarı çekilebiliyor. Şimdi, okul yıllarında konuşmadan, konuşmadan, mezun ettiğimiz öğrencilerimiz gelecekte acaba, yeni nesilleri nasıl konuşturacak, tanıyacak veya faydalı olacak. Bunu mümkün olacağını düşünmek bile insan sukut-u hayale uğrattır.

Çok şey bilip konuşmayan, anlatmayan değil, az da olsa konuşan bildiğini anlatabilen fertlere sahip olmalıyız. Konuşmayan toplumların yerine konuşanlar mutlaka olacaktır. Hala konuşan toplum, tartışan toplum olma yolunda başlama çizgisine bile gelmedik; yapılan tartışmalarda (akademik olsun, sosyal olsun) benlerimiz yine düşüncelerimizi zorluyor. Karşı tarafı suçlamayı en kolay yol olarak algılamaya devam ediyoruz. Bundan birkaç yıl önce yapılan tartışmalar da (şimdi öyle görünüyor) (meshebi, fırkası, düşüncesi, meşrebi) ne olursa olsun tartışmaya başlamadan evvel birbirimize saygılıyız derler, tartışma ortalarında bağışmalar ve hakaretler, bir düşman vaziyetinde tartışmalarla biterdi. Daha sonraları (bir iki gün sonra) “Efendim biz orada haddimizi aştık ama program sonunda el sıkışıp barıştık” demeçleri verilerdi de ne yazık ki barışma sahnesini biz halk olarak hiç göremedik.

Bunları sosyal hayat kavramıyla anlamlandırırsak, ya da anlamlandırmaya çalışırsak, fazla bir şey söylemiş olmayız. Hayat kelimesinin başına sosyal ibaresi getirerek sosyal hayat elde edemeyiz, bunun olması için yılların geçmesini beklememiz gerekebilir. Sosyoloji ,toplum bilimi, toplumda olup bitenleri tesbit bilimi çevirmeyi yada gelişmemeyi, inceleme bilimi, din, dil, ahlak, iktisat gibi kültür yapılarının hangi sosyal şartlar altında ortaya çıktıklarını ve ne gibi etkiler yaptıklarını tespiti alışır⁴¹

Y.Sezen’in kitabından alıntı yapacak olursak Hans Frayer’e göre , kültür ilimleri arasında yerini alan bir sosyal tezahürler ilmidir. Bu tezahürler, bütün kültürel tezahürlerin bir kısmını ve farklı bir kısmını tesbit eder.⁴² aynı kitaptan,

Bir başka kültür yönünden tarif Ferguson ve A.com te’a aittir. Onlara göre insanlığın kültür gelişmesinin bütününü içine alan sosyoloji cemiyet fertlerinden düşen ve sosyal veri oluşturan olayların ilmidir.⁴³ Görülüyor ki sosyal kültür ilişkisi aynı eksenin parçalarıdır. Sosyolojinin, önemli konu başlıklarından biride kültüre aittir. Kültürün incelenmesi. yorumlanması tesbiti sosyal bir ..olayından vakıa olduğundan aslında sosyal ilimlerin ana konusudur kültür, insanı tanımanın yolu kültürümüzü tanımadan geçer, kültürlü , kültürsüz insan kavramları da sosyal hayattaki gözlemlerden, ilişkilerden elde ettiğimiz tecrübelerdir. Kültürlü insan çok şey bilen anlamında olamaz, kültürsüz insanda hiçbir şey bilmeyen, burada ki saptama ferdin daha çok gelenekleriyle, adaletleriyle ve dini

⁴¹ –A.Dodurgalı, a.g.e,s.16

⁴² –Yumni Sezen,a.g.e,s.14

⁴³ – Yumni Sezen, a.g.e,s.14

tecrübesiyle söz etmesidir. Ansiklopedik bilgiye tabi ki kültür diyemeyiz. Daha çok yaşananların yorumlanmasıdır. Ayrıca diyemeyiz ki, sosyal hayatı renkli, hareketli, mazbut olmayan birinin kültürel fonksiyonları da bunlara paraleldir. Ancak şu belki söylenebilir. Kültürel kişiliği ön plana çıkanlar sosyal hayatın da içinde yer alırlar. Kenar da köşede pek kalmak işletmezler.

Hayat Kültürünün tezahürü ise kültürler kuvvetlerinin kesişmesiyle olduğundan ayır edilmez görünebilir. Ama su da bir realitedir ki çok kültürün insanlar basit bir hayat yaşamaktadırlar. Sosyal hayat-kültür, birbirini tamamlayan madalyonun yüzeyleridir. Biri olmazsa diğeri de olmaz konumundadır.

Hayat devam ettiğine göre, kültür daima onunla olacaktır. Kültürün anlamı hayatta yaşanır, kullanılırsa, kimliğine kavuşur, hayatta bir kültür anlayışıyla idame ettirilirse, bir kültür anlayışıyla beraber devam ederse iç dolacak ve anlamlı olacaktır.

Kültürel değerleriyle, dirsek teması halinde değilse, bir hayat, gerçek anlamını bulamayacak, sadece nefes alma, verme, yeme ve içmeden oluşan tinsel ve bedensel faaliyetten sonra sıradan bir icraat içine girecektir.

Aslında bu başlık altında Müslüman'ın sosyal hayatıyla. Kültürün arasındaki bağlantıdan söz etmeliydik ancak üçüncü bölümde bu konulara temas edeceğimden bu kadarını yeterli görüyoruz.

Erzincan'ın kültürel hayatında, Otlukbeli gibi tarihi savaşırlara mekan olması, Cumhuriyet döneminden beri orduya ev sahipliği yazması kültür ve sosyal hayat bağlamında tesirlerini gösteriyor.

Fırat, Otlukbeli meydan savaşı, Karargah, Erzincan kültüründe önemli yerlere sahip biliniyor. Aynı zaman da tulum peyniri ve üzümüyle de Türkiye çapında bir yer edinen Erzincan bu tarihi kültür mirasını hala devam ettirerek kayda değer işler yapıyor. Son deprem olayından sonra yeni yeni kendine gelen Erzincan yeni yapılan mesken modelleriyle de yeni bir mahalle ve ev kültürünün ev sahipliğini yapıyor ise de Kamu Lojmanları (dünya bankası yardımıyla) ev tipi konusunda Erzincan'a örnek teşkil ediyor. Artık deprem kültürüyle yaşayan halk, daha bilinçli davranmaya çalışıyor. Terör olayları nedeniyle yatırımı inkıtaya uğrayan il son on yıldır, hatırı sayılır bir gelişme sergiliyor.

Bir şeyden daha bahsetmek istiyorum, o da, çoğu iller de şahit olamadığımız hasret kaldığımız, yeşil alanların (parklar) Erzincan içinde önemli bir yere sahip olması insanların oturup, rahatlıkla nefes alabileceği, bir ölçüde stres atacağı büyük, bir o kadar da düzenli parklara sahip, yani ilde park kültürü sosyal hayatın vazgeçilmez mesire yerleridir. Şehir içinde çok rahat ulaşabileceğimiz bu yerler şehre ayrı bir özellik katıyor.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİN VE SOSYAL HAYAT

III 1- Din Ve Hayat

Bu bölümde dinin tanımlarına, yer vermek yerine dinin sosyal hayattaki değeri, kimliği üzerinde durulacaktır. Yani dini hayatımız da nasıl adlandırıyoruz fiillerimizle, din bilgilerimizle din kimliğini koruyabiliyor muyuz? Hayatımızda sergilediğimiz daha da önemlisi hayatımıza onunla anlam verdiğimiz dini buyruklara ne kadar yer veriyoruz.?

Din hayatımızı nasıl etkiliyor.? Etkilenmesini fiillerimizi sınırlamasını istiyor muyuz.? Kendimizi, dine göre mi yoksa, dini kendimize göre mi yorumluyoruz? Görülen, bilinen odur ki bizler dini buyruklara ne kadar yer veriyoruz, bunlara net cevaplar veriyoruz.

Din, sosyal hayata endeksli bir duruma gelirse dinde bazı zorlamalar, yıpranmalar oluşacaktır. Dinin, hayatın tamamını kapsama konusunda da problemler yaşanmakta, tam anlamıyla dini emirler yerine getirilemeyeceğinden sosyal hayata da huzursuzluklar çıkması makul karşılanmaktadır. Şunu da biliyoruz ki, insanı en fazla mutsuz eden olayların başında dini mutsuzluk gelmektedir. Kalp dinin emir ve yasaklarını kabul ve reddedebilen en önemli (hadiselerde buyrulduğu) parçası üzere mutluluk ve mutsuzlukla başlayan, daha sonra hayata da tesir eden bir realitedir.

İslam dini kalbe, kalp gözünün açık olması gerektiğine büyük önem vermektedir. Eğer din hayata bir tesir etmiyorsa davranışlarda bir etki yapmıyorsa, hayat tarzıyla barışık değildir.

Din ve hayata, anlam yüklemek için, ikisinin de bir arada olması yaşanması, hissedilmesi gereken bir vakıa, hayata dini prensipler hakim olmazsa, oraya başka etki grupları girecektir. Şayet hayat çarpık ve çekilmez bir hal almışsa, hayatın belli dönemlerinde bazı aksaklıklar var ve ya olmuştur anlamına gelebilir. Terazinin kefelere gibi eğer denge de durması gereken kefelere durmuyorsa, kefenin birinde sorun var hatta ikisinde de sorun var demektir. Birinin adını koyarsak (sorun) birinde fazlaysa da, az ise de sorun var demektir.

Problemi az olanda görmemek, fazla olana gözleri çevirmek kadar, hatalı bir yaklaşım olabilir. Bunları söylememizin sebebi, Kur-an ve sünnet anlayışından gelmektedir. Allah ifrat ve tefriti biliyoruz ki yasaklamaktadır. Bunu peygamberin hayatında da (sünnetinde) görebiliriz. Dini ibadetlerde aşırı gitmek isteyen, giden sahabeleri peygamberimiz uyarılmış ve bunu onlara yasaklamıştır. Aşırılığa izin olmamasının en önemli nedeni, dini daha yoğun yaşamak demek, Allah'ın emir ve yasaklarını, Allah'ın ve peygamberin izni dışına çıkarak yapmak olamaz. Bu nokta da dinin emir ve yasakları gayet net olarak anlaşılmaktadır.

İslam maddi ve manevi bir bütün olması, insan ve onun hayatı için bir disiplin tasavvur eder. Hz. Peygamber (S.A.V.) "insanın mutlu olmasına (ihsana) gelince onu (Allah'ı) görmesem bile sen onu görmüyormuşsun gibi onun seni gördüğünü bilerek namazını kıl." Bu her şeyin mutlu kılınması

ibadetin, namazın e iyi metodu, İslam'ın ruhani (manevi) kültürüdür. ⁴⁴

Hamidullah hoca "beşer faaliyetinin çeşitli sahalarda hiçbir şeye ilgisiz kalmadan tam bir hayat kanunu ortaya koymak islamın hedefidir" der. ⁴⁵

Allah, bizzat dini tanımlıyor "Allah katında (kabul ettiği) yegane din İslamdır." ⁴⁶ ve insanların kendi araların da uydurdukları düşüncelere din denilemeyeceği mutlak surette red edilmiştir. O zaman yer yüzünde geliştirilen ve adına din denilmeden çekinilmeyen ritüeller ne olacaktır. Bundan amaç yer yüzünde biraz daha güç toplamak, diğer toplumlara karşı üstünlük kurma çabalarından başka bir şey değildir. Ancak bütün bunlar, hüsrarla bitmeye mahkum olmuşlardır. Bunu Habil-Kabil anlamıyla başlatanlar az değildir. Ne putlar, firavunlar, Ebu Cehiller, daima var olmuş ve herkes tarafından harfiyen uyulması gereken düşüncelerini bir baskı aracı olarak kullanmışlardır. Bu tul-u emeller tarih anlamıyla fazla sürmemiş kısa tarih aralığında yıkıma uğramışlardır. Bu da işaret ediyor ki, din tüm hayata yayılmış ve sevdalıları tarafından bir hayat . olarak algılanmış olmalıdır. Buda sadece İslam dininin özelliklerinde mevcuttur.

Bazı düşünürler tarafından hayat mı dine, din mi hayata egemen olmuştur; gibi sorular araştırılmış ve ortaya bir ikilik çıkmıştır. "Hayatın (Toplum) dine etkisi olmuştur" veya "dinin hayata(toplum) etkisi olmuştur" tezi tarih boyunca süre gelmiştir

Mesela Weber'e göre dinlerin başlangıçtaki bile dayandıkları hakim zümreye göre şekillenmiştir. ⁴⁷Comte ve Durkheim de aynı düşünceyi paylaşanlardır. Aksi görüşü seslendirenler her haliyle toplumların din tarafından oluşturulup geliştirildiğini ileri sürmüşlerdir. Buna göre din, bütün toplumların her türlü kültürel basamağında ki şekillendirici bir zihniyet faktörüdür. Dinler, emir veya yasaklarıyla toplumlar da önemli değişme ve gelişmelere sebep olmuşlardır. ⁴⁸

Hulasa her iki görüşte gerçekleri yansıtabilir. Ancak dinin toplumu etkilemesi, dini emir ve yasakların hakim olduğu toplumu Hz. peygamber (İslam toplumunu) oluşturmayı başarmıştır. Bu diğer görüşün verebileceği örnekleri gölgede bırakmaya yetecektir. Çünkü toplumun ihtiyaçlarından doğan dini (doğmalar) topluma fazla önderlik yapamamışlardır. Kabile dinleri daima küçük bir bölgeye, hapis olmuştur. Ses getirecek durumdan söz edilemez. Toplum, hayatları birbirinden farklılık arz ettiği için bir toplumun oluşturduğu dini, inancı başka toplumlar kolayca kabullenmezler. Ama dinlerin oluşturduğu toplumlar, aynı dine inanma birliktesi olacağından daha kalıcı, daha diri ve yayılmacı olmuşlardır.

Kur-an, hayat almanın (bir kişinin), bütün insanlığı öldürmüş, gibi olduğunu söyler, insan (en şerefli dünyalı) emanet alınan dünya 'ya ve insana zarar verirse bunun hesabını veremeye bilir.

Milenyum yılına girdiğimiz 21. Yüzyılda, insanlık uzayda koloniler kurarak yaşamayı planlıyorsa, acaba bu dünya hayatına verilen zararı kim ödeyecektir. Mars'a koloni kurarak

⁴⁴ -Muhammed Hamidullah, İslama Giriş çev. Nur yay. Ankara 1961,s.18

⁴⁵ - Muhammed Hamidullah, a.g.e,s.96

⁴⁶ -Mustafa Aydın, İslam Toplumunun Şekillenışı, İstanbul 1991, s.21,

⁴⁷ - Mustafa Aydın, a.g.e,s.22

⁴⁸ -Osman Cilacı,"Günümüzde Din İhtiyacı ve Din Eğitimi",S.Ü.i.F.Drg. sa, 3, s.191

kıyametten kaçacağını zanneden insan oğlu, kıyametin sadece dünyayla sınırlı kalacağını sanması, onun cahilliğini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra yeni yeni oluşan dini gruplar inançlarını daha iyi yaşamak için çözümler aramaktadır.

İnsan daima ihtiyaçları değişkenlik arz eden bir varlık, bu değişkenliği hayatına yansıtması da anormal bir durum değil, insan eğer ki düşüncelerini söyleyemiyor, aynı düşünceyi, inancı paylaşanlar olarak bir araya giremiyorsa insan olmanın gerekliliği yerine getirilemiyor demektir. Hayatına yansıtamadığı düşüncelerini, içine atan insanoğlu, biraz sonra bundan rahatsız olmaya başlayacaktır. Dinin emirleri ve hayat ikilem içinde kalacaktır buda hayatın çekilmez olması demektir.

“Din, insan ruhunda var olan inanma ve bağlanma ihtiyacını en mükemmel şekilde, tecelli ettiren, ilaçların dindiremediği acıları dindiren, ümidini kaybetmiş gönüllere canlılık veren, iyilik, feragat, adalet, şefkat, sadakat, hürmet duygularını geliştiren amildir. İç huzura metanet ve ebedi aleme ancak din ile ulaşılabilir. İnsan dinin verdiği iç huzuru başka hiçbir şey de bulamaz.”⁴⁹

Modern toplumların durumu anlatan bazı olayları Başgil hoca şöyle sıralıyor “Bir memlekette maneviyat bağları çözüleceği zaman şefaathet ve her çeşit cinayet alıp yürür; intiharlar çoğalır insanlar birbirini kudurmuş gibi boğazlar. Kimsenin kimseye itimadı kalmaz. Kardeşler birbirine göz koyar, analar oğullara aşık olur evlat ana babalarını talebe hocasını vurup öldürür.”⁵⁰

Ve biz bugün bütün bu olanları yaşıyoruz, hem de her gün. Anadolu yakasıyla Avrupa yakasını birbirine bağlamak için inşa edilen Boğaz içi köprüsünün bir zamanlar intihar köprüsü olacağı kimin aklına gelirdi. Sağlam inanca ve düzenli bir hayata sahip olamayanlar, olup ta bozulanlar kendilerini ya bir gökdelen üstünde, ya da Boğaziçi köprüsünde buluyor. Bizler de bu acı veren kimseleri merak içinde atladi atlayacak, diyerek izlemek zorunda kalıyoruz. Bu yaşam mücadelesinde yenik düşenler, ölümünü beklemeden kendileri ölüme koşuyorlar.

Hayatı düzene sokan, gerektiğin de müdahale eden onun mutluluğu için var olan din (dini duygu) sadece bu dünya da, sakinlerinin mutlu olmasını değil, her iki dünyada da (dareyn) mutluluğunu yakalama yarışıdır. Sonuç olarak ta Allah “hayır da yarışmamızı” buyurmaktadır. Burada ki (hayır) ı çok genel olarak algılamak zorundayız.

Din vazgeçilmez bir müessese, aynı zaman da hayatta öyle, Allah'ın bize emanet olarak verdiği vazgeçilmezlerin yeryüzünde barışık olarak idamesini emretmektedir. Bir ağaç gölgesi mesabesinde olan dünya hayatının aldatici olmaması da vurgulanır. Bu emanetleri iyi kullanan (can, din, hayat) kişiler aynı zamanda mutluluğu da yakalamışlardır.

Dünya üzerinde en fazla mensupları olan üç büyük din, hayat tarzlarını da oluşturmuşlardır. Bize göre son din İslam, Hıristiyanlık ve Yahudiliğin de devamı olması nedeniyle onlara yaptığı atıflardan da bunu anlıyoruz. Ancak herhangi bir Hıristiyan ve Musevi'nin buna inanması kolay görünmüyor. Dinler arası diyaloglardan bahsettiğimiz şu günlerde, bazı güçlerde dinler arası savaş senaryoları üretmeye çalışıyorlar. İslam, Müslüman hayatın her zerresinde olmak zorunda, kalırken de,

⁴⁹ – Osman Cilacı, a.g.m,s.192

⁵⁰ Mustafa Aydın ,a.g.e,s.284

verirken de, İslam ölçüsünü unutmak mazeret olamaz. Her üç dinin de itikadı konularında benzerlikleri olsa da, ameli konularda ayrı forumlara sahipler. Müslümanlar kim olursa olsun hakkı almak için onun yanında saf tutmalıdır. Allah ve peygamber emri bunu vurgular.

“İslamın sosyal yönü çok güçlüdür o şart bir inanış değildir. Bu yönü onun yapısının bir gereğidir. Çünkü İslam tevhid inancı, kozmik alem telakkisi ve sosyal ahlaki düzen bileşkesinde bir dindir. Bu yönüyle Müslüman bir toplum onu sosyal hayatından tecrit edemez. Esasen İslam tevhid akidesinin sürekliliğini bir sosyal kültürel gelişmişliğe bağladığı için toplum üzerinde ısrarla durur ve ilkelerini toplumsallaştırma da yoğunlaştırır. Sonuç olarak İslam, toplumu şekillendirir, toplum ise ona süreklilik kazandırır. Onun için sağlıklı çözüm, söz konusu fonksiyonel ilişki ve bütünlük içinde ahlaki ve tarihi boyut arasında bağlantıyı iyi kurabilmeye bağlıdır.”⁵¹

Öz olarak din mutlaka sosyal hayata taliptir. Kendini onda var edecektir, var ve süreklilik arzetmek istemesinin nedeni de bu talebin sonucudur. Sosyal hayattan din dışlandığı müddetçe dinin talepleri karşılanamaz, yaşayacak yer bulamaz. Bir anlamda sosyal hayatta sınırlar çizerek denetim altına almak ister. İnsan oğlu buna izin vermediği zaman çatışma başlamış demektir. Çünkü din sadece beyinle gerçekleşen bir fenomen değil sosyal hayata da sirayet etmek isteyen bir realitedir. Din ve hayat çatışması yaşayan modern toplumlar hiç umulmadık problemlerle karşılaşmaya devam edeceklerdir. Anne rahmine düştüğümüzde hayatında içine girmiş bulunuruz. Bu yüzden Allah'ın Resulü çocuklar (tevhidi) kabul edecek yetenekte (fitrat) yaratılırlar daha sonra aile (çevre eğitim) gibi etkenlerle değişilmeye müsait olduğunu buyururlar.

Şayet insanoğlu sosyal bir varlık olarak tanımlanıyorsa, “tanışalım diye kabilelere (toplumlara) ayrılmışsak” sosyal varlık olduğumuzun anlaşılması için bu hayatta hicret ettiğimizde dahi mal, aile, geri dönmesine rağmen amellerimiz kalıcı olacaktır, yani din gerçeği daima bizimle beraber olacaktır. Dünyadaki hayatımız bize iyi veya kötü insan grubuna koyacaktır.

Peygamberimizin (s.a.v.) sosyal hayatında gerçekleştirdiği olaylar da bizim için birer uyarı niteliğindedir. Dinlerde, (ilahi) bu potansiyel güç vardır. İslam her çağda toplumun ihtiyacına cevap verecek bir dindir. Potansiyel güç daha fazla ve aktif haldedir, bir bütünlük, içinde anlaşıldığı ve yaşandığı zaman, hayatın tadı ve ilacıdır. Ama yalnız eğlimlere, indirgendliği anda ise bunu düzeltecek insanlara yani (iyiliği anlatan kötülükten alıkoyan) insanlara görev düşmektedir.

Hele günümüzde (dinlerin) İslamın anlatılmaya yaşanmaya çok daha ihtiyacı vardır. Bazı nedenlerle ayrılan bu iki sevgiliyi buluşturmak (din-hayat) insanların en asli görevlerinden biri olmalıdır. Hans Freyer Din Sosyolojisi kitabında Baco'un “Din Cemiyetin en kuvvetli zinciridir.”⁵² Sözüne yer verir ve bu hayat kadar gerçektir.

⁵¹ Hans Freyer, Din Sosyolojisi, Trc. Turgut Kalpsüz, Ankara 1964, s.37

⁵² – Hans Freyer, a.g.e, s. 77

III. 2-Göreceli Din Anlayışının Ortaya Çıkardığı Problemler:

Allah yaratmış olduğu (en şerefli) varlık olan insana ve onların içinden seçtiği peygamberlere dahi emir ve yasaklarına müdahale yetkisini asla vermemiştir. Çünkü en iyi bilen (Alim ve habir) O'dur. Hiçbir peygamber vahiylerde kısıtlamaya gidemez, aldığı şekliyle insanlara tebliğ etmek zorundadır. Hiçbir peygamber de yoktur ki aldığı vahiyleri ilk önce kendi yaşamamış olmasın. Peygamberliğin en önemli özelliklerinden biri de vahiyleri ilk yaşayan insan olma özelliğidir. Dinle ilgili konularda "bana göre böyledir, şöyledir." Lafzı asla konuşulmaz, bu ancak dünyevi olaylarla ilgili olabilir.

Allah'ın en seçkin kulları ve peygamberleri olarak insanlar bana göre din...dır. "diyemezken" sadece açıklayıcı bilgiler verirken; biz insanlar "bana göre, bence" kelimeleriyle bol cümleler kuruyor gündelik hayatımızda da uyguluyoruz. Bu anlayış kökten sakat olmasına rağmen, yinede bir türlü pençesinden kurtulamadığımız bir hastalık gibi, vücudumuzu, beynimizi hatta ruhumuzu sarıyor.

Dinin bütün tanımları Allah'a göredir, insan da bu göreve, kendi ögesini katmamak, suyu bulandırmamak zorundadır. Bana görelerin çok olduğu yerde, bir enaniyet, bilmişlik toplumda huzursuzluk meydana gelebilmektedir. Barış, uzlaşma, kardeşlik dini olan İslam, "bana göre" düşüncesiyle gerçek olarak anlaşılması zorlaşabilir. Görecelik daha az kullanıldığı zaman her şey daha sakin ve yaşanılır olacaktır.

Eğer İslam, Ahlakına güvenerek ve Allah aklımızı kullanmamızı istiyor tezini ileri sürerek bunu yapıyorsa, aklını tek kabul etmekle yine hata yapıyor demektir. Akıl bizi ne kadar Allah'a yaklaştırıyorsa o zaman bir anlam ifade eder, yok eğer bizi şımartıyor, istediğimi yaparım, düşüncelerini aşıyorsa, akılda, ona uyan beden de yanlış yolda demektir. Fen matematik bilimlerin de bana göre nasıl kabul görmüyorsa, her hipotez varsayım, ampirik sorular gerektiriyorsa inanılan inançlar sisteminde de kaynağı biz olmadığımız İlahiyat konularında da göremez. Kur'an "Ataların düştüğü hatalara düşülmemesini ister." Amaç hala "Ataların dini" yanlış da olsa ısrar edilmesi yaratılış gerçeğine de ters düşmektedir. "Ataların dinine ve Esatirü'l-Evvelin'e katıca bağlanmak, gelen teklifleri geri çevirmek, ne kadar hatalıysa, bana göreler de benzer şekilde hatalar yüklüdür.

Acaba bu problem nereden kaynaklanıyor? Bu insanın her şeyi yapabilirim düşüncesinin sınırlı olmadığını zannetmesinden mi geliyor? Neden insanlar din konusunda tek kaynaktan değil de başka kaynaklardan çare ve çözümler arıyorlar? Bu çözümler problemlerimizle ne kadar örtüşüyor?

Dünyevi olaylarda bile bana göre ile başlayan cümlelerin muhatap tarafından ne kadar ciddiye alındığı tartışılır. Bana göre o kadar çok ki topladığımızda "bize göre" ile başlayan cümleler oluşturamıyoruz. Bu da, görevlerimizin çok katı ve asabi olduğunu gösteriyor. İnsanoğlunun kafası bu yüzyılımızda öyle meşgul görünüyor ki dini, içtimai insani konularda çıkan haberleri izlemekten namazı kazaya bırakıyor ve bunların etkisinde kalarak kendi fikirlerini oluşturduğunda ise bana göreleri, kurduğu cümlelerin en önemli ögesi oluyor.

Kendi tezini savunmak için veya haklı göstermek, onlar insansa biz de insanız Fikriyle hareket ederek, eksik veya yanlış ta olsa kendi doğrularıyla hayatına çeki düzen vermek istiyor. Zamanla bunlar o kadar çoğalıyor ki artık geri dönülmesi zor hale geliyor.

Hans Freyer'de görülüyor ki modern (sınayi) kültürler de bütün bu sahalar dünyevileşmiş yani külliye dini esaslardan uzaklaşarak tanzim olunmuştur. Bu devrim karşısında kendiliğinden akla gelen bir soru vardır. Din bakımından, bu yeni vaziyet bir kaybı, bir daralmayı, bir boşalmayı mı ifade eder, yoksa yalnız dinin sabit kültür sahaları ile olan münasebetlerinde bir değişiklik mi husule gelmiştir.⁵³ der ve bugünde yaşadığımız bu değişiklik bizlerin zihinlerini bulandırıyor ve sağlıklı kararlar vermesini engelliyor. Freyer'in yukarı da sözüne ettiği daralma, boşanma beyinlerde gerçekleşiyor. Bu günün problemleri enflasyondan yorulan beyinlerde bir boşalma ve daralma olaylarını yerli yersiz gerçekleştiriyorlar.

Devamın da Freyer "böylece dini kültür camiasındaki yeri gerçekten esaslı bir değişikliğe uğramıştır. Dinin etrafında adeta, tamamen dünyevileşmiş (sekülerizm) sahaların teşkil ettiği geniş ve gittikçe daha da genişlemekte olan bir daire vardır. Lakin din, bu sıfatla insanlara hulul ederek onları hakimiyeti altına alma kudretini kaybetmedikçe kültür hayatının merkezi kalmakta devam eder ki, ehemmiyetli olan da budur."⁵⁴ Dinin hem kültür hem de beyinlerde değişikliğe uğraması bazı çatlakların oluşmasına yardım ettiği de göz ardı edilemez.

Beyinlerimizde ki "Din" kavramını Kur'an-ın "din" kavramıyla karşılaştırmaktan korkmamalıyız. Kur'an sünnet ölçüsüne vurulan "bana göre din" düşüncelerimiz belki yumşayarak birbirimizle diyalog anlayışına zemin hazırlayacaktır. Hz. Peygamber böyle bir anlayışı değiştirerek, yerine her zaman Allah'ın rızasına göre düşünüp, fiiliyata dönüştüren bir toplum oluşturmayı başarmıştır. Bu toplum tarih sahnesinde yerini aldığını da biliyoruz. Belki en zor değişebilen, düşüncelerin değişmesidir, ama yeni bir kültür ve hayat anlayışı için değişmek zorundadır.

Bu olayları Erzincan'da da yaşıyoruz, tabii olarak şu örneği vermek, belki bu konuda bize ışık tutacaktır. Kütüphane görevlisinin söylediğine göre, kütüphanedeki Kur'anlardan birine Hz. Ebu Bekir'le ilgili olan ayeti karalayıp "Hz. Ali olması gerekirdi." ibaresi düşülmüş bunun resmini çekip teze almayı düşündüm ama bazı nedenlerden dolayı yapamadım. Bu olay beni çok etkiledi ve "bana göre böyle olmalıydı" diyen bir kişinin düşüncesizce yaptığı olay eksik bir düşüncenin ürünüydü.

Erzincan çevresinde (tasavvuf, tarikat) olayları yoğun yaşanan bir gerçek. On kişiden biri bir tarikata mensup durumda, buna rağmen yine de pek değişen bir şey yok. Burada hemen akla gelen, insanların aşırı gittiğini düşünenler, "depresyon yakındır" demekle yetinmiyorlar. 92 depresyondan önce de bazı aşırılıklar yaşanmış, durum bu noktaya geldiğinde yine aynı olaylar akla geliyor.

Dinin Kur'an ve sünnet çerçevesinde anlaşılması tabii ki normal bir durum. Bana göre "din budur" dan kastedilen, bu değil, bilmeden, heva ve hevesimizin tatmini konusunda dinin anlamlandırılması, hâlâ bütün açıklamalara rağmen azalabilmiş değildir.

⁵³ – Hans Freyer, a.g.e, s. 78

⁵⁴ – Hans Freyer, a.g.e, s. 79

Şu da gerçek ki, hızla gelişen dünyada, her şeyin bir buton ile halledildiği bir ortamda, insanların daha bilinçli düşünmesi zorunluluğu olmasına rağmen, insanlar bu çağda çok basitçe ve umursamasızca düşünüyorlar sanırım. Bu da işleri daha çok zora sokuyor, bu belki de şüpheliğin, güvensizliğin getirdiği bir olay olarak düşünülebilir. İslamın en büyük özelliği de bu şüpheyi, insanlardan ve hayattan kaldırmaktır.

III. 3 - Geleneksel ve Modern Din Anlayışı ve Erzincan Örneği:

Geleneksel ve modernite ayrılığı kıyamete kadar devam edeceğe benzer, bu bir Hak-Batıl mücadelesi değil, olamaz da, ancak insanlardaki düşünce sistemi bunu, bugün belki de zorunlu kılmaktadır. Halkımızda geleneksel anlayışın daha ağır bastığı geleneksel din dışındaki yaklaşımlara pek sıcak bakılmadığı aşikar bir gerçek. Acaba geleneksel anlayışla modern anlayış hiç aynı kulvarda yürüyemezler mi? Düşünce insanlarının verdiği cevap evet olabilir. Her dönemde, her toplumda (ister büyük, ister küçük) bu ve benzeri tartışmalar sürüp gelmiş ve devam ediyor. Hem batı eksenli hemde doğu eksenli olarak.

Osmanlı da Tanzimatla başlayan belki biraz daha öncelere giden, bu anlayış o zamanlar batının kalesi olan Fransa'ya birçok ilim adamlarımız gidip, geriye dönüşte pek de tanımadığımız düşüncelerle dönmüşlerdi, yani geleneksellikten kendilerince kurtulmuş, modern insan olmaya başlamışlardı. Ülken Hoca Türklerin batı ile ilk temasların Akdeniz havzasına gelmesiyle başlar.⁵⁵

Geleneğin savunucularından S. Nasr "Geleneksel İslam Nedir?" başlığı altında sözlerine şunlarla başlar; iki yüzyıl önce, bir batılı, konfiçyuscu bir Çinli, veya Hindistanlı bir Hindu İslamı incelemeye kalksaydı, sadece bir tek İslam geleneği ile karşılaşacaktı. Bu insanlar toplumun esasından ayrılmış bir çok düşünce ekollerini fikhi ve kelami yorumlarını ve hatta mezhepleri göreceklerdi. Ancak bütün bu gözlemledikleri bir tasavvuf şeyhinin batını sözlerinden bir alimin fikhi içtihatlarına, Şamlı Hanbeli alimin katı kelamı görüşlerinden Şia'nın bazı aşırı şekillerinin müfrit fikirlerine kadar şu veya bu derecede İslami geleneğe ait olacaktı. Bu yeryüzünün hemen her bayındır köşesinde gelişmiş, gövdesi ve dalları olan, köklerini on dört yüz yıldan bu yana Kur'an ve hadisin beslediği tek ilahi kaynak ağacıdır.⁵⁶

Acaba geleneksel olmak kayda değer olmamak mı? Her şeyi vahiy döneminde ki gibi yaşayıp, anlamak mı? Katı, tavizsiz, sevimsiz görünmek mi? Ancak biz burada gelenekselliği enine boyuna tartışacak değiliz. Konuyu anlamak için geleneği tanımada yardımcı olmaya çalışacağız. Çoğu insanların gözünde "gelenekçi" denildiğinde, bazı yanlış anlaşılmalarda doğmaktadır. Aynı zaman da Erzincan toplumu hakkında objektif gözlemlerimizi söyleyeceğiz. Gelenekçi modernist gibi bazı tartışmalar insanlarımızı bazı cepheleşmeye kadar götürdü.

Son yıllarda tartıştığımız, yine Batının bize hediye ettiği, kendilerinin kullandığı, bizim

⁵⁵ -H.Ziya Ülken, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, İstanbul 1992, s.23

⁵⁶ -S.H.Nasr, a.g.e, s. 14

sözlüklerimizde olmayan bir kavramı, biraz Müslümanlar kullansınlar diye bize gönderdiler. Bizlerde aspirin gibi kaparak başladık tartışmaya “fundamentallik” batıya göre “köktencilik” radikalden farklı bir yoruma tabii. Bazı düşünürler bunu da tartışmaya başladığında, toplumda kıpırdanmaya Gelenekçiler gelenek terimini her vahiy yoluyla insana bildirilen kutsal olanı, hem de insanlık tarihinde bu kutsal mesajın açılması ve derdini göstermesi anlamında kullanmaktadır. Öncelikle gelenek kelimesinin tam anlamıyla dini ve onun bütün veçhelerini kapsayan “el-din”dir olağan anlamında bir gelenek haline gelen ve ilahi maddelere dayanan el-sünnettir ve gelenek tasavvufta da her devri, her aşaması ve her asrını asla bağlayan zincir yine el silsiledir.

Bunun için geleneği, kökleri ilahideki vahiyde bulunan, dalları ve gövdesi asırlar boyunca gelişmiş bir ağaca benzetebiliriz. Gelenek ağacının özünde din, onun özünde de ağacın yaşamasını sağlayan vahiyden kaynaklanan bereket bulunmaktadır.⁵⁷ S.H. Nasr geleneği böyle yorumlayarak, onu İslam ağacı olarak kabul ediyor. Özünde din olan bu ağaç meyveleriyle etrafına bereket saçacaktır.

Geleneksel İslam’ın daha iyi anlaşılması için en demokratik ve modernist fikirlerle karşılaştırılması ve onlardan ayrılması gerekmektedir. Fundamentalistik benzeyen geleneğin “yapay gelenek” diye anlatır Nasr. Geleneksel İslam yani “İslam’ın Özü” bidatlardan uzak, değişmemiş ve zamana da yenik düşmeyen, o zamana cevap verebilen bir potansiyelle yüklü, modern dünyayı ve hayata da vereceği cevaplar mutlaka var. Modern terimine “çağdaş gibi sadece yenileni” yaratıcı gibi veya zamanın ilerlemesine ayak uyduran gibi pek çok anlamın katıştırılması ilginçtir. Modernizm tartışılırken ilkeler ve hatta gerçeğin kendisi çok nadiren göz önüne alınmaktadır. Tek mesele, onların modern olup olmadığıdır.

Günümüz Müslümanlarının modernizmi anlamasını güçleştiren başka bir sebepte modern dünyayı temsil eden hem akli, hem de sanatsal düzlemdeki açıklık, kararlılık ve eksikliğidir. Aslında modernizm etkisi, o aydınlığı karartmış geleneksel İslam’ın fikir ve sanat eserlerinde gözlemlenen o billur gibi şeffaflığını bulandırmıştır. Bu nedenle modernizm, gelenek (el-din) in zıddıdır.⁵⁸ Hüseyin Nasr’ın açıkça belirttiği üzere modernizmin gelenek dediği (el-din) zıddı olmaya devam ediyor. Yapılan çalışmalar da bunun aksini söylemiyor.

İslam dünyasında adından çokça bahsedilen zatlar bile modernist kavramlarıyla tanımlandılar. Bunların başında Pakistanlı ünlü düşünür F.Rahman ve ekolü gelmektedir. Bu ekolü takip edenle ülkemizde de mevcuttur, geleneksel olmamakla suçlanırlar. Bu suçlama ne kadar doğrudur, bilinmez, ama şu hataya düşmemeliyiz, birilerini seilmeyen bir kavramla tecrit ettiğimizde, bir fırsat yakalamış edasıyla davranmamalıyız. Bu iki kavram her ne kadar yan yana gelmiyorsa da, birbirlerinden faydalanmalıdırlar. Burada şunu da vurgulamak isterim, modern insandan kasıt eğer günümüz problemleriyle baş edebilen, problemler karşısında dahi İslâmi çözümler arayıp insanlara sunan, geleneği reddetmeyen, insan anlıyorsak,onları dışlamak pek kolay olmayacaktır.

İslam (cihanşümul) bir dinse; burada şüphe yoksa, modern veya gelenekçi herkesin

⁵⁷ – S.H.Nasr, a.g.e, s.15

⁵⁸ - S.H.Nasr, a.g.e, s. 108

problemlerine, çözüm sunabilir. bu potansiyeli içinde saklamaktadır. Bunu araştırmak Kur'an, sünnet çizgisinde çözümler üretmek, bana göre hem moderniste hem de gelenekçiye sorumluluklar yüklemektedir. Şuna katılıyorum, İslamı bazılarına şirin göstermek maksadıyla, kırparak, törpüleyerek, taviz vererek yorumlamak modernliğin işiyse, buna karşı bir kaya gibi durabilirim, bununla beraber gelenekçi düşünceyle de; İslam'ı sadece giyim, kuşam ve katı zorlamacı, barışa yanaşmayan tavırlarla anlatmak ta İslamın özüne uymaktan çok uzaktır. Yukarıda Nasr'ın ifadesiyle gelenek asırlar boyunca gelmiş bir olguysa "o zaman ben gelenekçi oluyorum, zannedirim çoğu Müslüman da bu çevreye dahil oluyor. Yine belirtmek isterim ki, amacımız, konuya anlam kazandırmak ve, bir temele oturtmaktan ibaret, yoksa burada gelenekçi-modernist düşüncelerin kritiğine girmek olamaz. İslamda her düşünceden insanlar yüzyıllar boyu barışsal biçimde yaşadılar, İslam da her düşünceyi potasında eritebilme ona islamiyet kazandırma gücünü kendinde daima bulmuş ve bulacaktır.

Modernistlik, Allah'ın verdiği akıl yeteneğini sınırsızca kullanma gibi sorumsuzca bir iş yapmaya kalkarsa hata yapması daima var olacaktır. Dinde aklın bile kabul etmesi gereken adına (ilmül-gayb) modernist tabiriyle "metafizik" dediğimiz akıl üstü olaylar da mevcuttur. Modern insan bu durumda bir sapmaya düşmemelidir. Gelenekçi Müslüman da, aklını kullanmakta, pasif davranıyorsa, kader olayına hayatını bırakıyorsa, o da bir sapma noktasında bulunuyor demektir. O zaman, hayırlı olan orta yolu izlemekten başka çaremiz yoktur. Kader bekleyerek, yaşanarak, hayata devam ederek gerçekleşir. Ali Bulaç'da "din ve modernizm" kitabında "modern insan geleneğe bütünüyle sırtını çevirdiğinden şimdi anlık yaşamaktadır. Geleneğe geçmişten devralıp yeniden ürettiği bırakmayı tasarladığı bir şey yok; her şeyi ile şimdi'nin insanı ve geleceğin belirsiz bekleyicisidir."⁵⁹

Eğer Müslüman da bu duruma düşerse (öyle gözüküyor) anlık yaşayan bir canlıya dönüşecektir. Din bunu asla kabul edemez, izin de veremez. Bugün bizler de gözümüzü, aklımızı, yüreğimizi devre dışı bırakıp, kendi önyargılarımızla çok canlar yakıyoruz. Dönüp baktığımızda da bitmiş olayların nedenlerini, tartışıyoruz. Bugün Afganistan olaylarına karşı direnişler, bu olaylar daha başlamadan çözülebilseydi, belki sonuç bu kadar zor olmayacaktı. Bunu bir tesbit için söylüyorum. Tabi ki gönlümüz mazlum halktan, çıplak ayaklı çocuktan yana olacak. Modern insanın, insan avına karşı Müslümanlığımızla beraber, insanlığımız koymalıyız. Bu savaşta, modern-geleneksel kültürlerin boy ölçüşmesidir bir anlamda.

"O halde öncelikle modern insanın geçmiş ve gelecekle ilgili düşünce ve tasavvurlarını ciddi olarak gözden geçirmek gerekir."⁶⁰ Herkesin eşit olduğu İslamda modern Müslüman olmakla daha eşit olma gibi düşünceler bu dine yabancı kalacaktır. Hakimle mahkumun bile insan (kul) olarak eşit sayıldığı ortamda, Rabbin tanıyan kul olmak yeterli olmaz mı? Said Halim Paşa da "Batı Medeniyetini şartsız kabul, edip çağdaş (modern) olacağımızı zannedenlere" içinde ümitsizce çırpınıp durduğumuz şu emeli buhranın tek sebebi, Batı Medeniyetine kayıtsız şartsız girmek ve kendi

⁵⁹ – Ali Bulaç, Din ve Modernizm, İstanbul 1992, s. 70,

⁶⁰ – Ali Bulaç, a.g.e, s. 71

medeniyetimizi tanımamak isteyişimizdir.⁶¹ Ardından şunu da ilave ediyor. “bizim ideallerimiz ile sosyal ve siyasi kanaatlerimiz, tamamıyla dinimizden doğmuştur.”⁶² İster modern olalım ister gelenekçi, bunları göz ardı etmek kendimize karşı yapılabilecek en kötü davranıştır.

Erzincan örneğine baktığımızda sufi hareketlerin (bazı yerlere göre) daha yoğun olduğunu gözlediğimiz de daha çok geleneksel bir tavır görüyoruz. Sufi geleneğin içinde birçok değerli insan yetiştiren, Erzincan geleneksel islami yaşıyor diyebiliriz. Gözlemlediğim şu kadar ki bir tarikata mensup kişilerin çoğunluğu %70 veya daha yüksek sigara kullanıyorlar. Hem de sıklıkla, geleneksel tavırlarıyla, dikkat çeken bu insanlar sigara kullanarak bu tavrı sekteye mi uğrattıyorlar acaba? bunu yaşadıkları stresli olayları ve depresyon olgusuna bağlayabilir miyiz?

III. 4 - Deprem, Dini Anlayış Ve Yaşayışa Kattığı Değerler

Erzincan'ın yaşamış olduğu üç büyük deprem olayı, 1930 lardan başlayan ve büyük bir kayıp verilen depremden, sonra iki deprem daha yaşandı ve yüzlerce insanın hayatı sona erdi. Deprem artık Erzincan'ın bir gerçeği olduğunu kabul ettirdi. Bu olaylardan sonra Erzincan her defasında hayatına yeniden başlamak zorunda kaldı, bu da Erzincan'a fazla zaman kaybetti. Büyük bir atılıma imza atamayan Erzincan, yavaş ilerlemesini depremlerle de inkitaya uğrayınca her depremden sonra eski ... yerden tekrar başladı. İnsanların psiko-sosyal ve dini hayatlarını da etkileyen bu gerçek hala şuuraltında uyanık durumda bulunuyor. En küçük bir olayda deprem şuur üstüne çıkarak olaylarda etkili oluyor. Mesela kiraların yüksekliği depremden önceki olayla benzerlik gösterdiğinden, depremin yaklaştığı tezini, depremi hiç yaşamamış gibi davranılması eleştiriliyor ve depremin hak olduğu görüşü savunuluyor. Pahalı olan hayatı daha da pahalı hale dönüştüğünde deprem olayları akla geliyor. 92 depreminden öncede yaşanan böyle olaylar zihinlerde yer ediyor. Bütün bunlara rağmen insanlar hayatlarına bir şey olmamış gibi devam ediyorlar. O acıları unutmak için buldukları, sosyal kültürel faaliyetlere katılıyorlar.

Asıl bizim burada bahsedeceğimiz konu deprem olayının inanç boyutuyla alakalı yönü, tabiat üstü olaylar insanları her zaman bazı alanlarda yoğunluğa itmiştir. Bu gün yaşadığımız Amerika olayı Amerikalıları bir anda kiliselere doldurmaya yetmiş, tören üstüne törenler yapılarak dini faaliyetler azami derecede artmıştır. Bu Müslümanlar içinde geçerli bir olay, yaşadığımız her olay bizleri biraz daha emir ve yasaklara yaklaştırıyor, hayata daha bir başka bakıyoruz. Üzücü olan yönü bu durumun fazla sürmemesi, olayların etkisini üzerimizden attığımızda tekrar eski halimize dönüyoruz. Yaşamaya çalıştığımız o yoğun günler bir anda bitiveriyor, kendimizi yine başlama noktasında buluyoruz.

Erzincan depreminde yaşanan olayların insanların sosyal kültürel hayatında olduğu gibi dini düşüncelerinde de bazı değişikliklere yol açıyor. Genelde müspet olan bu efkâr, insanların dini prensiplere daha bilinçli sarılmalarına neden olmuş. Şu da bir gerçek ki bu depremlerin, günahlarına, hatalarına kefaret olduğunu bile düşünüyorlar.

Bu düşünce boyutu onları asi gelmekten, kurtarıyor. 92 depreminde beton altında kalanlar

⁶¹ - S.Halim Paşa, Buhranlarımız, s. 79,

⁶² - S.Halim Paşa, a.g.e, s.77

ölmediği halde, binadan tam dışarı çıkanlar ölmüşler olmuş, bunu bilen insanlar ecelin nerede olursa olsun insanı yakalayacağını söylüyor ve meydana gelen olaylara daha gerçekçi yaklaşıyorlar.

Diyebiliyoruz ki deprem gerçeği topluma daha bir barış, yakınlık, samimiyet ve paylaşma arzusu kazandırmış; paylaşılmayan mal, eser gidecekse her an gidebilir. Depremle gidebilir, bu nedenle yardımlaşma, paylaşma ülke geneline göre biraz daha bilinçli durumda. Depremler insanları çok çabuk yetiştirmiş. Yine belirttiğimiz üzere, esnafların çoğu, kazandığı parayla Akdeniz başta olmak üzere başka bölgelere yatırım yapıyorlar. Bazıları da bu hatalarını anlayıp dönüş yapıyorlar. Kendi halkına hizmet ve yatırım yapıyorlar. Bunu onlara sorduğumda, anlamlı cevaplar alamıyorum.

Allah insanları biraz açlık biraz ile dener) ayeti daha çok konuşulur Allah iradesine teslimiyet var. Toplum sabır testinden geçiriliyor diyebiliriz. Bir şahsın anlattığına göre “işyerinde gizli namaz kılarken; artık yetti dedim” Allah tan bu kadar çekinmiyoruz da, kuldan neden çekiniyoruz, hakkımız da ne varsa o olur” diyerek seccadeyi kapattığım gibi bodrum katından salonunun ortasında namaza durdum” diyor. Bunu gören müdür “hah şöyle be oldun mu böyle mert, doğru olacaksın” dedi ve tebrik etti, diyerek kendimizi Allah’a teslim etmekten korkmamalıyız diyor ve Allah yerine kullardan korktuğumuz için de tavizler veriyor, rıza dışı işler çeviriyoruz diyor. Allah Resulünün veda haccında bizlere bıraktığı ve asla ayrılmamamızı istediği, Kur’an ve Sünnetten ayrılmış mı bulunuyoruz? Küçük gördüğümüz hatalarımızla artık baş edemiyor muyuz? Bunu hayatımızdaki örneklerden de anlayabiliyoruz.

Basit gördüğümüz prensipleri yapmayarak, normal bir davranış haline mi getirdik? Kalp gözümüzle, beynimiz, nelere bakmakla meşguller. “Bakarlar ama görmezler “den mi oluyoruz? gibi sorulara net cevap vermek durumundayız.

Günümüzde “medeniyetler savaşı” olabilir diyenler, neden medeniyetler barışından söz etmezler. Aslında İslam dünyası Erzincan’ın yaşadığı “deprem olgusunu” yaşamaktadır. Ancak bu depremler yeryüzünde değil kalplerdedir. bu günkü manzara dan anlaşılabilir ki kalpler soluyor, parçalanıyor, çağına göre de bunların artık olması gerektiğidir. Mahalli tabirler vardır. Halk arasında “teşbihte hata olmaz” deriz de hep hata ederiz, yinede teşbihimizi yapalım. Hayvan hastalanınca, sahibinin müdahalesinden sonra eğer silkelenip ayağa kalkarsa, iyileştigiğine işarettir. Bu gün bizlerde hastalığa yakalanmış durumdayız. Bu sarsıntılar, silkelenmeler belki de bir muştunun ayak sesleridir.

İsveç Başkonsolosu aynı zamanda da İslam uzmanı olan Igmarr Karlsson bir mülakatında “dinler yada medeniyetler savaşı” ihtimalini ciddiye almadığımız çıkıyor” sorusuna-cevaben, “hayır öyle bir şey olmayacak. Ancak bu medeniyetlerin ve dinlerin kendi içinde olacaktır” diyor. (Yeni Şafak, 22.10.01. s. 13) ve bu dinlerin içinde İslamı da sayıyor. Buraya nereden geldik, Erzincan örneğinde de olduğu gibi, kendi içimizde problemlerimizin cevaplarını bulamaz isek (bulmamız gerekiyor) başkalarını suçlamaya hakkımız yoktur. Büyük elçi şunu da söylüyor. “Bu gün Batıda İslam’a karşı büyük bir merak var. Herkes İslamı anlamaya çalışıyor,” verdiğim konferanslarda insanların İslamı öğrenmeye ne kadar meraklı olduklarını gözlemledim diyor.

İslam dünyası, bunu iyi kullanmak durumundadır. Etki yaptığı bir şeyin mutlaka tepkisiyle

karşılaşacaksınız bu bir kanun, inanıyorum ki Batı ve bizler bu etkiyi daha çok derinlerde yaşayacağız. Kendi hatalarımızla yine kendimiz başa çıkmak durumundayız. Deprem olayı bunu Erzincan'da bir nebze de olsa gerçekleştirmiş durumda. İnsanlar "Neme lazım" fikrinden soyutlanmalıdır ki yeryüzünün halifeliği görevini yerine getirebilsin. Hayatımıza "profan" düsturlarla devam edemeyiz. Tabi ki inanıyorsak. Yaşadığımız bu olayları İslam potasında yine İslam'ın şartlarıyla eritmeliyiz.

Erzincan'da yaşanan lokal olayı, 17 Ağustos da ülkemizin kalbinde de yaşadık ve çoğu insan yıllar, sürecek izlerle yaşamak zorunda kalacak, Erzincan halkı bunu çok iyi anlıyor. (crusade "karşı cihad" kararımızı ateşlemeden, cihad kararını "kutsal savaş" çağrısı anlayanlara gerçeği anlatmaktan geçiyor. Deprem haritası içinde yaşayan halkla depremsiz bir bölgede yaşayanlar arasında elbette farklılıklar var, bunları mezarlıkları ziyaret ettiğimizde görürüz. Erzincan Mezarlığının yarından fazlası depremde vefat edenlerle dolu, gerçeği hatırlamak için mezarlıkları ziyaret yeterli. Bir öğretmen arkadaşımızın babasının vefatıyla Erzincan (Terzibaba) mezarlığına ilk gidişimde, Marmara depreminde vefat edenlerden mezarlıkta yer kalmamış dışarıya bırakmışlardı. Gezerken, bazı ailelerin tamamen bazılarının da çoğunluğunun depremde öldüğünü gördüm. 92 Erzincan depreminden kurtulan enkaz altından sağ çıkarılan insanların Marmara depreminde vefat ettiğine şahit oldum.

Okullarda yapılan sivil savunma tatbikatlarında uyarı zili çaldığında öğrencilerin yüzlerindeki ifade değişiyor ve panik havasıyla koşmaya başlıyorlar. Bütün uyarılarımıza rağmen, bu panik havasını düzeltemiyoruz. Depremi yaşamayanlar bile büyüklerinden dinledikleri, olaylarla depremi derinden yaşıyorlar. Ülkemizde söylenen "Depremle yaşamayı öğreneceğiz" sözü depremi Erzincan'da yaşayan insanlar üzerinde pek fazla etki uyandırmıyor, onlar zaten depremle yaşamaya çalışıyorlar.

III. 5 - Erzincan da Eğitim ve Din Eğitimi:

Erzincan'da eğitim olayı ülkenin diğer bölgelerinden pek farklı değil çevre okulların çoğu taşınmalı eğitim yaptıkları için eğitim yüzdelerinde belirli bir düşüş var. Hatta sekiz yıllık eğitim sistemine alışamayan halk ve öğrencilerin (düşünceleri) de başarılı olmama da etkili oluyor. Genel görüntü iyi gibi görünse de, yakından bakıldığında olay pet öyle değil, eski yıllarda öğretmenler öğrencilere başarılı olmanın yollarını gösterir, ve öğrenci de buna tabi olurdu. Günümüzde sadece okumak isteyen, aileden gelen bir durum olarak okuması gereken öğrenciler bu mesajları dinliyorlar. Büyük bir çoğunlukla, öğrenciler söylenenlerin pek etkisi olamıyor, olmuyor.

Örencinin ve öğretmenin zihinlerini öyle meşgul eden problemler var ki ne öğretmen nede öğrenci yaşadıklarından mutlu olamıyor. Modern hayat, beraberinde getirdiği kolaylıklar ve zorluklarla öğrenci üzerinde etkili oluyor. Öğretmenler de, hayatlarıyla, söylemeleriyle, davranışlarıyla örnek olması gerekenler olarak, bu problemler yüzünden bunlar pek su yüzüne çıkamıyor. sadece maaş karşılığı derse girebilen öğretmenler katkıda bulunmak ek ders ücreti alabilmek için iki gün bir okulda üç gün bir okulda veya daha dağınık bir şekilde okullar arası gezmek durumunda (bunlardan biride kendim olarak) okul, değişmelerinden konsantre sağlayamayan öğretmenler ilk etapta "hayat mücadelesi"ni kazanmak durumuna gelmişlerdir.

Bunca zorluklara rağmen yine de özveriyle, özgüvenle çalışan öğretmenlerin günümüz sorunlarına karşı mücadele ediyorlar ve üstelik bu fikirlerden etkilenen öğrencilere de rehberlik ediyorlar. ÖSS başarı sıralamasında 56. Sıralarda bulunan Erzincan, başarısı aslında ümit var bir başarı değil, bireysel başarılarla derecelerin olmasına rağmen toplu başarılar daha düşük.

Bu başarısızlığın köklerine baktığımızda aile parçalanmaları görüyoruz. Ailesinden ayrı yaşamak zorunda kalan bir öğrencimizin ruhsal ve bedensel olarak, sınıfta çok yaramaz görünmesine rağmen yalnız konuşulduğunda sıkıntı içinde olduğu görülmüyordu. Aile arasında ki kavgalardan ve ayrılıktan bahsediyordu. Bu olayları unutmak içinde okulda pek hoş olmayan davranışlar yaparak kendini tatmin ediyordu. Bu durumda olan pek çok öğrenci var ve doğal olarak ta başarı düşüyor.

Aslında çoğu illerimizde önemli derslikler, bilgisayar laboratuvarlı, okullar var. Ülkemizin kriz sendromundan kurtulmayı da öğrencileri ve eğitimi olumsuz etkiliyor. Konuştuğumuz öğrenciler, okumanın hem zor olduğunu hem de fazla zamana yayıldığı, oysa ticaret v.s. işlerle uğraşmanın insanı daha zengin yapacağını sanıyorlar. Bilgili tüccar, esnaf olmayı , sıkıntıya katlanmayı günümüz gençliği, öğrencileri pek sevmiyor. Eğitim sen'in hazırlamış olduğu eğitim politikası ve illere göre başarı tablosunu ekler bölümünde vereceğiz. Kısaca eğitim konusuna da değinecek olursak:

Eğitim, Oxford lugatına göre genç insanları yetiştirme sürecidir: kendilerini hayatta yapacakları işlere hazırlamak gençlerin, hatta yetişkinlerin sistemli bir eğitim ve öğretimden geçirilmelidir. Aynı zaman da "gizli güçlerin işlenerek geliştirilmesi, karakterin şekillendirilmesidir." bu tanımlardan birincisinin 16. yy üçüncüsü nünde 19. yy kullanıldığını görüyoruz."⁶³

Eğitim her millete, topluma göre şekillendirebilen veya şekillenmiş bir sistem olmuştur. Ancak bu sistemler tabi olarak birbirlerinden etkilenmektedir. Sekiz yıllık eğitime geçişte bunun bir neticesidir. Yıllarca yürütülen eğitim sistemini alt üst etmiştir. Meslek okullarına geçişi zorlaştırmıştır. Bir türlü planlanmayan bu sistem her geçen yıl işsizler ordusuna katılımı artırmaktadır. Genç potansiyelini, genç beyinlerini kullanamayan ülkeler kategorisine girmektedir. Daha doğrusu hiç kimse eğitimini aldığı işlerde değil, başka alanlarda uğraştığından, bir türlü verimi yakalayamıyoruz.

OECD'ye üye ülkelerde zorunlu okul süresi en az olan üç ülkeden biriyiz ve alınan eğitimin kalitesi de ortada. Avrupa ülkelerinde lise dönemlerinde alınan başarı ortalamasıyla gidilen üniversite, öğrencisine lise dönemlerinde başarıyı yakalaması gerektiği bilincini veriyor. Sınavla üniversiteye giren ülkelerde ise sınavlara yoğunlaşan öğrenciler, dersler de başarılı olamıyorlar, sınavlara bir ay kala rapor alarak okula gelmeyen öğrenci sayılarında her geçen yıl artışlar oluyor. Okul yetkilileri de bunlara göz yumuyor.

Dünya eğitim felsefesi, ülke ideolojilerinin boyunduruğu altındadır. İdealist, komünist, pragmatik, İslam'ı, laik, eğitim sistemleri, bir ideoloji eğitimini gütmektedir, bunu yapmakla haklılar. Kabul edilen din veya ideolojinin eğitim sisteminde yer alması gayet normaldir. Eğitim, faydalı insan yetiştirme olayı ise, Hipokrat yemini edip de kendi düşüncesini paylaşmayan insanları muayene etmemek, ne kadar hatalıysa, faydalı insanı yetiştirmek için de gerekli tedbirler almamak da o kadar

⁶³ T.S.Eliot a.g.e, s. 102

hatalıdır. Eğitim bir kadro işidir. Kadroda boş kalan yerler uzmanlarca dolmuyorsa kopukluk var demektir, bu kopuklukta sistemin çürümesini çabuklaştıracaktır. Çoğu okullarımızda rehberlik uzmanları olmadığında aşılabilecek problemler çok fazla zaman alıyorlar. Bir iki aylık seminerlerle sertifika alıp rehber hocalığı yapanlar bu konuda pek faydalı olamıyorlar. Rehber öğretmeni olan okullarla olmayan okullar kıyaslandığında arada pek fark bulunmuyor. Bunları olayların içinde birisi olarak yaşıyoruz. Dini duyarlılığı fazla olan ailelerde kızlarının başlarının açılmaması için ilköğretimden sonra ortaöğretime göndermek istemediklerini söylüyorlar.

Buna bağlı olarak şu olayı da aktarmak isterim; görev yaptığım İ.H.Lisesinde rehber öğretmenden aldığımız bilgiye göre kız öğrencilerinin neredeyse % 20 ve daha fazlasının "intihar" olayını düşünüyor olası din eğitimi konusuna daha çok önem vermemizi gerektirmektedir. Bunu duyduğumuzda bizler de inanmamıştık ama bunlar bizim gerçeğimiz, problemimizdi. Diniyle, Kültürüyle, tarihiyle, diliyle yapılamayan bir eğitim sistemi faydasız bir ilim gibi olacaktır.

Nurettin Topçu, millet ruhunu yapan sanattır. Sanatın değişmesi millet ruhunu yerlere serer, maarife değer vermeyiş millet ruhunun yıkılmasını hazırlar. Maarif hangi yönde yürürse millet ruhu da onun arkasından gider. Fertte olduğu gibi millet vücudunda da iki unsur birleşmiş bulunur. Biri verasetle ecdattan getirdiği öbürü maarifle getirdiği eğitimidir. Ecdadın veraseti tarih şuuru içinde saklıdır. Eğitim ise maarifin hizmetidir.⁶⁴

Devamında topçu: her medeniyet, insanlığa yeni bir hikmet getirdi. İnsanlığı insanlık yapan düşüncesidir. İlk din medeniyeti, konfüçyüz ün getirdiği hikmet temellerine dayanıyordu, Hind'in ruhu Buda'nın inancı ile doludur. Bize gelince, bin iki yüz yıldan beri tasavvufla yan yana gelişen hukuk ve kelim ilimleri İslam dünyasının kültürünü teşkil ediyordu.

Bize bir insan mektebi lazım. Bir mektep ki bizi kendi ruhumuza kavuştursun, her hareketimizde ahlaki değer olduğunu tanıtsın, hayaya hayran gönüller insanlığı seçen temiz yürekler yetiştirsın, her ferdimizi milletimizin tarihi içinde aratsın; vicdanlarımıza her an Allah'ın huzurunda yaşamayı öğretsin.⁶⁵

Eğitimde ıslahat için lazım olan ilk şeyi, kendi ihtiyaçlarına dayanarak hazırlanıp kabul edilmiş programı ve eğitim ile tekamül etmiş vahit (birim) halinde mekteptir. Eğer buna teminden aciz olursak, muhakkak ki bir şekilcilikten diğerine, bir âtil fikirlerden müteşekkil gübre yığınınından öbürüne düşeriz. Modern hayat şartları içinde şu kanun mutlak ehemmiyeti vardır, eğitim görmüş akla kıymeti vermeyen ırk mahkumdur⁶⁶ ve şöyle devam ediyor yazar, dini talim ve terbiye, vazifeye hürmet hissini telkin eden eğitimidir.⁶⁷ Eğitim olayına değindikten sonra İslâm alimlerinin İslam eğitimine bakışlarına bir göz atalım.

⁶⁴ - N.Topçu, Türkiye'nin Maarif Davası, haz, E.Everdi, İ.Kara, İstanbul 1998, s.36,

⁶⁵ - N.Topçu, a.g.e, s. 46

⁶⁶ - Alfred M. Whitehead, Eğitimin Gayeleri, Çev.Sofi Huri, Tarihsiz, s. 12,

⁶⁷ - Alfred M. Whitehead, a.g.e, s.13

III. 6 - Din Eğitiminin, Amaç ve Önemi

Bu konuda N.Topçu, “Din eğitimi her şeyden önce bir kalp eğitimidir.”⁶⁸ Gazali ise “çocuk ana babasının yanında bir emanettir. Onun, her türlü şekli almaya hazır, temiz ve boş kalbi de adeta bir cevherdir. O her türlü nakısa müsait olduğu gibi meylettirdiği her şeyi almaya da kabiliyetlidir. Eğer çocuk iyiliklere yöneltilirse hayır üzere büyür, dünya ve ahrette mesut olur.”⁶⁹

İslam aleminin bu gün içinde bulunduğu çıkmaz pek çok Müslüman durumunu eğitim meselesi üzerinde düşünmeye itmiş ve çoğu İslam ülkelerinde son yüz yıla kadar çokça ihmal edilen geleneksel İslam eğitim sistemini araştırmaya yönelmiştir. İslam’ın fikri geleneğini reddetmeleri sonucu ruh ve okullarında yarattıkları boşluğa modern fikirlerle dolduran çoğu “radikal” (aslı funde matalist) tarafından göz ardı edilmiş hatta reddedilmiştir.⁷⁰ Günümüzde özgün bir İslami eğitim sistemi oluşturmaya çalışan Müslümanların bu filozofların eğitimin anlamı, metotları, amacı ve muhtevası ile ilgili fikirlerine değer vermeleri beklenir.⁷¹

İhvan’a göre, (İslam felsefesinde İhvan-ı safa veya İsmailiye okulu olarak da bilinir. Resail başlığı altında eserleri vardır, Şii eğitimin bir ansiklopedisi şeklindeki sentezidir. Resâil’in yazılmasındaki amaç eğitime yöneliktir.) eğitimin gayesi insan ruhunun ve insan hayatının amacı olan en üst ilahi ilgiye erişebileceği bütün imkanları sağlamak ve geliştirmektir. Eğitim insanı bu hayata hazırlarken, üst gayesi insanı bu dünyadaki dalgalanmalar ve belirsizliklerden uzak olan bedeni Ahiret yurduna ve sürekliliğe yöneltmektedir. Ana amaç dünyaya hükmetmek ve güç kazanmak değildir. Asıl amaç bu değilse dünyadan ebediyet alemine ulaşmak, bu dünya hayatının sonunda muhlis kalplerin girmeyi ümit ettikleri dünyaya layık fazilet bilgi ile süslenmek olmalıdır.⁷²

İbni Sina, Şifa, Risaletül Siyase ve Kanun adlı eserlerinin mantıkla ilgili bölümlerinde de almanı yanında, ayrıntılı olarak tedbiru'l Menazıl kitabında da eğitim meselesini incelemiştir. O’na göre eğitim doğumla hatta daha öncesinden insan hayatına girer. Çünkü doğacak çocuğun ebeveynlerinin ahlaki ve fikri yapıları onun ilk eğitiminde pay sahibi oldukları manasına gelir. Metot olarak da öğrencilere karşı ılımlı olunmasını istemektedir. Daha üstün bir eğitim, pratik ve teorik akıl meleklerin tekamülünün sağlanmasından (el-aklu’n nazarı ve el-aklu’l emeli) başka bir şey değildir.⁷³

Suhreverdi’ye göre ise, eğitimin en (ideal) yüksek gayesi insanın hem zihni hem de psikolojik bütün melekelerinin her yönde ve her boyutta ruhun kemale ulaştığı aydınlaşmaya ulaşmasıdır.⁷⁴

Kıssatül Gurbetül Garbiyye ve Razı bâ Cema’ati sufiyan (Çocukluk hali üzerine risale) de eğitimin manevi hayattan ayrılması mümkün değildir, Suhreverdi’ye göre ruh, ancak mantıki melekeler mükemmel hale getirilir.⁷⁵ Atlas çağdaş İslam düşüncesinde, İslam da eğitimin amacının iyi

⁶⁸ – N.Topçu, a.g.e, s. 37

⁶⁹ – Emin Ay, Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi, İstanbul 2000, s. 15,

⁷⁰ – S.H.Nasr, a.g.e, s.159

⁷¹ – S.H.Nasr, a.g.e, s.160

⁷² – S.H.Nasr, a.g.e, s.162

⁷³ – S.H.Nasr, a.g.e, s. 163

⁷⁴ – S.H.Nasr, a.g.e, s.167

⁷⁵ – S.H.Nasr,a.g.e, s.168

bir vatandaş veya iyi bir işçi yetiştirmek olmadığını, ama iyi bir insan yetiştirmek olduğunu ortaya koyan ve bunu iddia eden ilk düşünürdür.

Şöyle der; “Bilgiyi aramanın amacı iyiliği ve adaleti insana sadece bir vatandaş veya toplumun ayrılmaz bir parçası değil, bir insan, bir fert olarak aşılacaktır. Önemli olan insanın gerçek insan olarak değeridir, kendi benliğinin kendine bir melkim kendi mikrokosmik krallığında bir vatandaş ve ruhsal olarak sahip olduğu değerleridir. yoksa önemli olan onun pragmatik ve faydacı ölçüler içinde devlete, topluma ve dünyaya fiziksel bir nesne olarak sağladığı katkı yönündeki değeri değildir.”⁷⁶

Fazlur Rahman ise bu konuda şunları söyler: “İslam Eğitimi” derken din maddi veya yarı maddi yönünü ve kitap, defter v.s. gibi eğitim de kullanılan araçları veya eğitimin şekilsel yapısını kastetmiyorum. Aksine burada “İslam Düşüncesi” (İslamcı interlectualizm) diye adlandırdığım bir şeyi kast ediyorum. Çünkü bence bu (İslam Düşüncesi), İslam’da yüksek öğretimin temelini teşkil etmektedir. İslami bir eğitim sisteminin, başarılı veya başarısız olduğuna karar vermek için gerçek ölçütü vermesi gereken hakiki, özgün ve tatminkar bir İslam düşüncesinin gelişmesidir.”⁷⁷

Fazlur Rahman şunun da altını çizerek, “yaratıcı kafalara sahip ehliyetleri öğretmenler mevcut olmadıkça, öğrencilerin iyi niyet ve kabiliyetlerine rağmen, öğretim sonuçsuz kalacaktır. Diğer yandan da bütünleştirilmiş (integrated) bir ders programı mevcut olmadıkça bu tip öğretmenler yetiştirmek mümkün değildir.”⁷⁸ Bu kısır döngüyü kırmak için, yeni-birinci sınıf kafalara ihtiyacımız var. Ama ne yazık ki İslam ülkelerinde görüyoruz ki böyle kafalar saf dışı edilerek bazı dikkat çekici ve dışlayıcı manipüle edilmiş sloganlarla pasifleştiriliyor.

Hala ileriye bakan bir program ve programı uygulayabilecek beyinlerden yoksunuz, aslında yoksun değiliz ama fırsat verilmiyor, kanısındayım. Aynı durumları ülkemizde görmek ve yaşamak olağan dışı değil. bir neslin bin bir sıkıntıyla kurduğu, yaptığı, okullar sadece dini program biraz daha yüklü diye, önu kesiliyor ve her şey normalmiş gibi manüplasyona gidebiliyor.

Din eğitiminin, vazgeçilmezliğin tescil olmasına rağmen, İslam ülkelerinde tam anlamıyla bir eğitim düzeni sağlanamıyor. İslama tamamen zıt olan “cahillik” kavramı desteklenerek, İslami eğitimin (din eğitiminin) bir uzantısıymış gibi gösteriliyor. İnsan üzerinde bu derece etkili olan bir sistemle, insanın ilişkileri hiç şüphesiz eğitimin bir konusu olmalıdır, yoksa bu ilişkilerin yetersiz hatta yanlış olarak kurulması kaçınılmazdır”.⁷⁹

Din Eğitimi Bilimi dinin mahiyetine uygun olarak, insan varlığının bütünü ile ilgilenir, insanın hayatını, hayatın bütünlüğü içindeki yeri ile ele alır, yani insanla insan olarak ilgilenir. Allah sorusu dinin asıl sorusudur. Din eğitimi bu soruyu bilinçli olarak sorar. Bu soru canlı tutulduğu sürece onun cevabı daima bilgi üstü bilgiyi aşan bir mana taşıyacaktır. Demek ki Din Eğitimi Bilimi, Allah’ı insanın menşei yeryüzündeki manası ve geleceği (kaderi) ile ilgili bir problem olarak öğretime müsait

⁷⁶ - Wane M. Nor, “Attas’ın Eğt. Felsefesi ve Metodolojisinin Genel Hatları”, Çev. Y. Ceylan, İslami Arş, sa. 1,s.57,

⁷⁷ - Fazlur Rahman, İslam ve Çağdaşlık, çev. A. Açıkgenç, H. Kırbaçoğlu Ankara 1996, s. 57

⁷⁸ - Fazlur Rahman, a.g.e, s.252

⁷⁹ - A.Dodurgalı, Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler, İstanbul 1999, s.22

kılmaya çalışır. Bu amaçla metotlar arar, onları dener geliştirir.⁸⁰ Farabi'ye göre öğretme, nazari erdemleri oluşturmak demektir. Eğitim ise ahlaki erdemler ve sanatları oluşturma yöntemidir. Öğretim, konuşmakla eğitim, kişilerde bu işleri yapma istek ve iradesini harekete geçirmekle, bu işleri onlara aşıkmiş gibi yapmalıdır. Bunun için;

a - Varlıklar hakkında doğru bilgiyi kişilere kesin delillerle akılla kavratmak

b - Bu bilgiyi onlara hayal ettirme ile, uygun misaller getirerek inandırma yoluyla vermek.

İslami (dini) eğitim insan hayatında takip edeceği yolu nazari olarak çizip hayata uygulamak, nasıl hareket edeceğini göstermektedir. Bu manada "Rab" yaratanın, yarattığına, doğru yolu göstermesi (irşat, ihda) demektir. Tebliğ hem eğitimi hem de öğretimi içine alır: "tebliğ ve öğretim aynı şeylerdir doğrusu."⁸¹ Maverdi "Eğitim bir direktir. Allah onunla okulları kuvvetlendirir. Bir süstür nesebi kaybolmuş olanları Allah onunla süsler."⁸²

İslamı eğitim dinin esaslarına bağlı beşeriyeti sapıklıktan hidayete, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için her zaman ve her yerde hak dini tebliğ ederek bütün beşeriyetin hizmetine sunmağa gücü yeten Müslüman şahsiyetin tevekkül ettiği sağlam temeldir. İmam-ı Azam Eğitim, şahsiyeti ihya eden veya bozan şeyin anlaşılmasıdır.⁸³

Görülüyor ki din eğitimin de bütün görüşler aynı noktada birleşmektedir. bu da Yaratıcımıza yararsız bir kul olabilmek, ancak bunu yaparken de "bilinçli" olmaktır. eğitimde bu bilinci sağlamak zorundadır. bütün dış ve iç etkenlere karşı şahsiyetli insan yetiştirmektir. Ş.Özdemir kitabında,

Seyyid Ahmet Arvasi'de "Din eğitim ve öğretimi sadece insanın temel hak ve hürriyetlerinden " biri olduğundan "hukuku" bir zaruret olarak yerine getirilmesi gereken bir vazife telakki edilmemelidir. Din eğitim ve öğretimi bir taraftan ferdi vicdanların yücelmesi insanın beden ve ruh sağlığı huzuru, diğer taraftan da bizzat cemiyetin düzen ve dengesi ile devletin selameti açısından gereklidir."⁸⁴ aynı zamanda Arvasi'ye göre İslami terbiye, beden terbiyesi, zihin terbiyesi heyecanların terbiyesi ve irade terbiyesi gibi belli bir süre içinde bir bütün teşkil eder.⁸⁵

Öyleyse "din eğitimi " sadece İslam hakkında entelektüel bilginin elde edilmesi değil aynı zaman da güçlü bir dini kişiliğin gelişmesini sağlayanlar eğitimidir.⁸⁶ olmalıdır, olmak zorundadır. Bütün amacımız bu dini kişiliğin oluşturulması için doğru metotları doğru zamanda yürürlüğe koymaktır. Son yıllarda (1987) den beri İ.H. Liselerinin orta kısımlarının kapatılmasıyla (her ne kadar kapatmadık denilse de) Din eğitiminin biraz daha etkili yapıldığı bu okulların etkisi bitmek üzeredir. Daha önce buradan mezun olan öğrencilerin her fakülteyi başarıyla kazandığı ve bitirdiği unutulmamalıdır. Böyle bir başarı yuvasının fonksiyonlarının bitirilmesi ne kadar acı vericidir. On kişiden birinin İ.H. Lisesi olduğu bir ülkede, bu eğitim yanlışlığının giderilmesi bütün öğrencilere eşit

⁸⁰ - Beyza Bilgin, Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi Ankara 1990, s. 28,

⁸¹ - Bayraktar Bayraklı, İslam da Eğitim İstanbul 1989, , s. 104,

⁸² - Bayraktar Bayraklı, a.g.e, s.105

⁸³ - Bayraktar Bayraklı, a.g.e, s. 105

⁸⁴ - Şuayip Özdemir, "S.A. Arvasinin Din Eğitimi ile İlgili Görüşleri", D.eğt. Arş. Drg. Say.7, s.342,

⁸⁵ - Şuayip Özdemir, a.g.m, s.344

⁸⁶ - Öner Demir, Basılmamış Lisans Tezi, A.Ü.İ.F. Kütüphanesi, Ankara 1994, s.37

haklar verilmesi bir anlamda da beyin gücünün durmasını sağlayacaktır. Kim olursa olsun Batıda Müslüman olarak bilinen insanlar bu eğitim hakkını herkese eşit olarak vermelidirler. Erzincan daki İ.H. lisesinde kapanmak üzere olan kız ve erkek bölümleriyle ayrı ayrı hizmet verirken öğrenci eksikliğinden aynı binada okumaya başladılar. Yatılı pansiyonu atıl halde çürümeye terk edilmiş.

Din eğitiminin olmasını isteyen bu halkın okulları birer birer kapanarak büyük bir genç potansiyel harcanıyor. Amaç bunun yerine bütün öğrencilere aynı şartlarda eğitim hizmeti sunabilmektir. Şartları elverişli hale getirmeden verim almak pek mümkün görülüyor. Tedbir alınmadığı takdirde ferdin maddi yapısının bozulup ret edilmesi nasıl mümkün ise, maneviyatın temellerini teşkil eden inanışlar mukaddes kitaplar, ferdi ve sosyal hayatı hareket kaidelerinden oluşan bir dininde en önemli ve cemiyete en faydalı bir biçim de varlığını sürdürebilmesi için en önemli çare de “eğitim” olmaktadır.

Kendi haline bırakılmış dini bir hayat er geç inananlarla, inanmayanlar arasında insanlık dışı ihtilaf ve çatışmaların yer alacağı bir ortamın teşekkülüne sebep olabilecektir. Din eğitimi (ilahiyat) ve bunun dışında kalan pozitif alanlarda gerçekleştirilen eğitim sonunda inananlar ve inanmayanlar olarak cemiyette en sağlam bir temel üzerinde belli bir denge içinde yan yana hayatlarını sürdürmeye muvaffak olabilecekler ve bunun sonucu olarak insanlık haysiyeti en yüce noktasına ulaşabilecektir.⁸⁷

III. 7 - Erzincan da İnanç Farklılığı ve Problemleri

Erzincan halkı Türkiye halkının küçük bir mozayigi olmakla ilk görüntüsünü vermektedir. Sünni-Alevi vatandaşların bir arada yada farklı mahalle ve köylerde yaşamalarıdır. Türkiye'nin çoğu yerinde olduğu üzere inanç ve gelenek farklılığı burada da yaşanmaktadır.

Beraber yaşarken meydana gelebilecek, problemler normal olup bir sistem içinde çözülebilir. Asıl önemli olan yukarıda belirttiğimiz gibi inanç farklılığından meydana gelen problemler ve çözüm yollarıdır. Öyle çözümler üretmeliyiz ki alternatiflerimiz olmalı, biri işe yaramadığından diğerini sokabilmeliyiz. Bu inanç ve fikir ne olursa olsun uzlaşma ve diyalog yoluyla çözümlenebilir.

Erzincan örneği bu konuda, örnek gösterilebilecek bir konumda bulunmakla beraber çok ince ayarlar isteyen ve önemli olan inanış ve inançlar konusunda herhangi bir arbede yaşamış değil. Kuruluş yıllarında Ermeni sorunları olmuş ancak yerleşik düzene geçildiğinde bunlar da kendiliğinden çözümlenmiş durumda, inanç dini anlayış farklılığından doğan (Sünni-Alevi-Şafii) bu problemler her tarafın dikkatli davranmaları sonucu büyümeden çözümleniyor. Kısacası şu ortamda her ne kadar sıcak temaslar olsa da herkes kendi halinde hayatına devam ediyor.

İnanç farklılığının olması “din eğitimi”nin önemini biraz daha ön sıralara taşıyor. İnançları farklı olan toplumlarda acaba dini eğitimi nasıl olmalıdır? Gibi sorular daima sorula geldi. Avrupa'ya göç eden insanlarımız da orada Hıristiyan bir toplumda inanç zorlukları yaşamaktadırlar. Yüzyıllardır

⁸⁷- Salih Tuğ, “Türkiye de Din Eğitimi, Milli Eğitim ve Din Hayatı, s 235

bu topraklarda beraber yaşamış ve devam eden değişik inançlara sahip insanlar arasında temelde aynı değerlere sahip ancak aradan geçen yıllar, bu değerlerde farklılaşma artmıştır. Bütün bu farklılıkları aynı potada eritebilmek de başta eğitimcilerin görevidir. İnsana gereken değer ve önem verildiğinde, ortadaki anlaşmazlıklar veya gruplaşmalar da bir noktada çözülebilecektir. Eğitimin amaçlarında en mühimi; ilk önce insanlık onurunu kazanmak. İyi bir vatandaş kim olursa olsun saygıyla iletişim kurmak insana verilecek en önemli ödüllerdendir.

Allah'ın yaratmış olduğu ve adına "halife dediği insanoğlu bu sıfatını hak etmek için yeryüzünde kan ve savaş değil selamet ve barışı tesis için çaba harcamalıdır. İçimizde taşıdığımız Allah'tan bir nefes herkes de eşit olarak vardır: sonraları insanların fikirlerine göre bu eşitlik bozulabilmektedir.

Allah murad etseydi herkesi aynı inanca sahip yaratabilirdi. Ama bunu Allah dilemedi ve onun yerine insanları farklı anlayışlara ayırarak bizim buluşup anlaşmamızı istedi. Farklı inanç ve dinlere de inanıyor olsak, başka inanç ve dinleri kötülemek kendi inancımızın doğruluğunu ortaya koymak olamayacaktır. Önemli olan farklılıklarımızla aynı dairenin içinde buluşabilip, daireyi oluşturabilmemizdir. Erzincan da yaşanan ise bu daireyi oluşturmada insanların biraz daha bilinçlenmesini beklemek, okulda öğrenciler arasında, sokakta halk arasında bunu başarabilecek ise eğitim camiası olacaktır.

Aynı ülkede, aynı mahallede yaşayıp, aynı değerleri, eğitimi ve mutlulukları yaşayan insanların küçük farklılıklar için birbirlerini düşman gibi görmeleri mantıklı olmasa gerek. Dünya üzerinde yaşanan böyle olayların bir çok masum insana, ülkeye de zarar verdiğini unutmamalıyız. Asrı saadette bile farklı din ve inanışlarda barış içinde yaşayan insanlar bu gerçeğin en önemli işaretidir. Bir Yahudi cenaze geçerken ayağa kalkan Allah'ın Resulü, sorulduğunda, "insan olarak saygı göstermeyelim mi?" diyerek bu davranışların, sebebini eleştirmiştir ve saygıda örnek olmuştur.

Birçok önyargılarımızdan sıyrılıp, biraz daha gerçekçi ve olumlu düşündüğümüzde sanıldığı kadar beraber yaşamak zor olmayacaktır. Din kültürü derslerinde "namaz suresini okuyacağımız zaman öğrenciler arasında bazı konuşmaları duydum. Bir öğrencinin Alevi olduğunu bildiği arkadaşına bakalım sıra sana geldiği zaman ne yapacaksın" diye sorduğunu ve meraklı gözlerle onu takip ettiğini gördüm bu da bir gerçek ki Sünni dediğimiz öğrencilerden daha iyi sure okuyabilen birçok "Alevi" öğrenciler var.

Bu farklılıkları, zamanında kontrol ederek çözmek sorunlarımızı da azaltacaktır. Alevi-Sünni ayrımı yüzyıllar önce kullanılmış ve hiçbir hayır elde edilememiştir. Burada haklı veya haksız olarak, başkasına hayat hakkını çok görmek, horlanmamak, gibi nefsi mazeretlerin plana çıkarılarak olaylar ateşlenmemeli, çünkü doğacak zarar hepimizin ödeyeceği üzerinde imzamız olan bir senet olacaktır.

Bu farklılıkları aşmanın yolu değer vermek ve saygı, göstermektir. Hal böyle olduğunda, aşılmayacak sanılan sorular çözülebilecektir. Yaptığımız hatalardan biriside "bu ikisi şu inanca sahip, o zaman şöyledir" deyip yargısız infaz yapmaktır ki bu da kökleri derinde olan bir problemin her an

ortaya çıkmasıdır. Her bir Müslüman kesin tavırlardan ve sözlerden kaçınması gerektiğini bilerek, düşünerek, hareket etmelidir. Örnek olmayan insan, kendi hayatıyla baş başa kalacaktır ve örneğini de iyilerden seçemeyecektir. Daima anlaşılabilir bir kapı vardır. Allah Resulü müşriklerle yaptığı anlaşmaya “Allah’ın Resulü” ibaresinin silinmesine rıza göstermiş ve sonunda haklı olarak kazanmıştır. Bazı konularda kendi fikirlerimizi direktmeden, diğer kaynaklardan yardım almalıyız. Bizler bu dünyada yalnız olmadığımızı, diğer insanlarla yaşayarak, iletişim kurarak, daha faydalı olacağımızı düşündüğümüzde her şey daha kolay olacaktır.

III. 8 - Deprem ve İnanca Etkileri

Erzincan, başına gelebilecek en kötü felaketler yaşayan bir şehir. Anadolu toprağı, toprağın sallanması, eskiler toprağın gazaba gelmesi derlerdi, depreme. O gazap ki, binlerce masuma mezar oluyor ama bu bir realite ve biz de buna karşı tedbirlerimizi almalıyız. Deprem gerçeğini kabul eden depreme alışık bölgeler den belki de en talihsizlerinden biri olan Erzincan şehri bu güne kadar geçirdiği depremlerde binlerce insan vermiş toprağa. Bu gerçek Erzincanlıların unuttuğu sıralarda uğramış Erzincan’ a şimdi herkes on yılda bir olan depremin, çetelesini, tutuyor. On yıl geçtikten sonra herkes de bir telaş bir korku, küçük bir patlamada kapıların yolu tutuluyor. Ayda bir tatbikat yapıyoruz. Bütün bunlar deprem gerçeğini daha iyi anlamamızı sağlıyor.

Erzincan halkında 17 Ağustos depreminden sonra tekrar dönüşler başladı ve artık Erzincanlılar bir zamanlar korkarak, ürkerek yaşadıkları vatanlarına dönerek depremi kabullenmişler. Kaçış yok deyip harap olan evlerini yeniden düzenleyip yaşamaya çalışıyorlar. Öyle ki 92 Erzincan depreminde sağ kurtuluyor. 17 Ağustos depreminden kurtulamadan hayata veda ediyorlar. İnsanın öleceği mekanı, seçmesi tabii ki mümkün değil yani “ben şurada öleceğim deyip göçüp gitmek ve orada ölmek” gibi. Depremi kabullenen Erzincan halkı artık geri dönerek vatanlarında yaşamayı ve ölmeyi istiyorlar davranışlarından bu anlaşılıyor.

Fert, aile ve toplum hayatını bu kadar derinden etkilemesi tabii olan deprem, insanları birbirine yaklaştırmakla kalmamış kim olursa olsun yardıma hazır olmalarını da sağlamış. Ayrıca acıma duygusu (merhamet) bazı toplumlara göre daha fazla, bütün bunların yanında üzücü olan bir taraf var ki, o da ilköğretimden, ortaöğretime gelinceye kadar yapılan tatbikatları ciddiye almamak, depremin izlerini taşıyan okullarda okusalar bile, yapılanları ciddiye almıyorlar. Bana göre ilk etapta bu ciddiyeti sağlamak gerekiyor. Bir an önce panik havasından kurtulup daha şuurlu davranışlar göstermek gerekiyor. Cevap aradığımız soru ise deprem olayının inanç; ve dini hayata yansımaları nasıl oluyor?

Basit bir cevapla başlamak gerekirse ilk zamanlardaki telaş bulunmuyor. Zamanla her şeyde olduğu gibi, bu olayda da sanki hiç olmamış düşüncesi fark ediliyor. Bunu sağlayan belki de olaylara alışkanlık kazanmaktan geliyor. Mutluluk verici bir yönü de var ki, çoğu aileler çocukları ile beraber dini eksikliklerin bir başka deyişle mümin olma yolunda büyük çaba harcıyorlar. Bunu neye bakarak söylüyorum, tabii ki konuştuğum ve tanıştığım aileleri örnek olarak söylüyorum. Bir başka sevindirici olay ise, yapılan merasimler veya mezuniyetlerde depremle ilgili senaryolara ve bunun sosyal hayatta

ki izdüşümlerini anlatırken dini yaşamdan kesitlerin yoğunluğu, bu da bize olağan yaşamda dini hayata verilen, olağanüstü olaylarda zirveye tırmandığını, anlatmaktadır. İnanan veya inanmayan olsun, bu durumlarda mutlaka Rabbine dönerek iletişim sağlamaya çalışıyor. (D.K.A.B.) dersi işlerken de bunların örneklerini dinliyoruz. Soruların çoğu da bunlardan geliyor.

1454 den bu yana Erzincan'da meydana gelen dört depremde toplam 1454 depremi ölü sayısı yirmi iki bin, 1584 de onbeş bin, 193932.963 ve 1992 653 kişi hayatını kaybetti. Erzincanlılar 39 depremini en büyük ölü sayısı ile dedelerinden dinlemişler. Bu deprem hala en büyük deprem olarak, kayıtlarda bulunmaktadır. Yerle bir olan Erzincan o tarihten bu yana çok yavaş adımlarla kendine geldi. Halk parasızlıktan, çatlayan evlerini yeniden yaptıramadığından güçlendirme yaptığı için bir sonraki depremde bütün bu evler yerle bir olmuşlar.

Bu olaylar Erzincanlılar için bir kader midir? Bunu söyleyecek güç, 92 depremi sonrası Adapazarı Gölcük bölgesine göçenler 17 Ağustosta ölümle buluştular. Bu depremde ölenler Erzincan da yeni bir deprem mezarlığı bile oluşturmuş. Eğer deprem olayı bu bölgenin üzerinde durulması gereken, en önemli gerçeği ise; bu gerçek her an göz önünde bulundurulmalıdır. Ne kadar dayanıklı yapılırsa yapılsın, Erzincan depremi sallantı olarak değil, göçük olarak oluştuğu için yıkım ve ölüm çok fazla oluyor. Fırat boylarına yakın kurulan eski Erzincan artık, yukarı bölgeye dağın eteklerine (kuzeye) doğru çekilmiş. 92 depreminde belki bu nedenle daha az yıkım oldu.

İnsan sabrını, metanetini zorlayan hatta bitiren bu felaketi bazı insanlar da daha çok şükür ve ibadet aşkı oluştururken, dünya hayatında bunların olabileceğini bilen ve bu imtihanı kazanmaya namzet davranış içine girenler olduğu gibi; artık yeter deyip asi gelen, her şeyi mubah sayanlar da var, herhangi bir şeyin aşırılığı hemen deprem olayını hatırlatıyor.

Yazılanlara ve anlatılanlara göre, 39 depremi sırasında Erzincan'da büyük kargaşa yaşanmaktaydı il müftüsü halkın bazı şikayetiyle zindana kapatılmış depremden sonra ise zindanda cesedi bulunamamıştı. Bunu bilen kamuoyu böyle durumlarda depremin olabileceğini söylüyorlar. 17 Ağustos depreminde de bunun gibi şeyler çok söylendi. Bazıları gerçeklere dayanıyordu. Bu olaylar İslam'a inanmış insanlar olarak bizde ümit kırıklığı değil aksine çalışma azmi, şuurlanma, temizlenme ve tanıma isteğini kamçılmalıdır. Büyük Allah dostları kendilerine bir hastalık isabet ettiğinde Allah'a şükür ediyorlardı. Çünkü hastalık onlara bir şeyden temizlenme ve sabır anlayışını kazandırmıştı.

Depremler ve toplumlarda bunun benzeri olayları Kun'an açıklıkla anlatmaktadır. Evlerinin sağlamlığına güvenen salih peygamberin kavmi, semudla yine evlerinin altlarında kalarak yok olmuşlardı. Dünya malına çok bağlanmak (Allah Resulünün "dünya bir gölgeliktir" buyurduğu halde) İslam anlayışının eksikliğini ortaya koymaktadır. Yarın ölecekmiş gibi ahiret için hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için cabalamak, Dünya ve Ahiret anlayışındaki dengeyi gösterir. Eğer bu denge bozulursa ortada bir problem var demektir. Kefeleri dengelemek zorunda olan Müslüman bu olayında öncüsü olmalıdır.

İnanan kişi, başına gelen olaylara feryat yerine bu olaylardan dersler çıkarandır. Bu dersler ilerde hem kendi hemde topluma faydalar sağlayacağı konusunda bir şeyler kazandırmalıdır. Dünya hayatında başına gelenler, imtihan sürecinin, birer sorularıdır. Bu sorular insan hayatına birşeyler kazandırdığı gibi dini ve sosyal yönlerini güçlendirip, zayıflatabilirler, bu ise kişinin inancında samimiliğini gösterir.

III. 9 - Erzincan'daki Din Eğitiminin Durumu ve Problemleri:

Din eğitimini örgün ve yaygın olarak ele alıyoruz. İlk önce yetişkin din eğitiminin durum ve problemleri nelerdir? Değınmek istiyorum.

Yetişkinlerin din eğimi ihtiyaçları genel olarak sohbetlerde öğrenilenlerle gideriliyordu. Erzincan da en yaygın olan dini öğrenme yöntemi sık yapılan sohbetlerle gideriliyor. İnsanların çoğu haftada en az bir kez bir sohbe katılıyorlar, bu iki, üç kez de olabiliyor.

Yetişkinler bu konuya özen gösteriyorlar, ve birçok problemlerini yine buralarda çözmeye yoluna gidiyorlar. Bu anlamda kendini yetiştiren veli, ev halkına da bunları telkin ediyor. Bazen de ev halkı olarak sohbe katılmaya çalışıyorlar. Olayın en güzel tarafı da bu olsa gerek.

İslam'ın ilk dönemlerindeki (Asr-ı Saadet) din eğitimi yetişkinler eğitimi olarak yürütüyordu. İslam eğitiminin ilk örneği olan "Ashab-ı Suffa" bu halkanın ilk örneğiydi. Bu örnek İslam tarihinde öyle bir yer işgal etti ki yüzyıllar geçse de o ilk tazeliğini koruyor.ve Allah Resulünün buyurduğu gibi "Onlar bir yıldız dı, ve hala aydınlatmaya devam ediyorlar." Allah Resulünden aldıkları bilgiyi büyük bir titizlikle dinliyor, anlıyor ve insanlara anlatmak için köy köy geziyorlardı. İslam'ın çok kısa zamanda büyük gelişme ve yayılma göstermesinde Ashab-ı Suffa'nın büyük katkıları gizliydi.

Günümüzdeki yetişkinler eğitiminde Ashab-ı Suffa anlayışını yakalayamamakta, büyük başarılar, kazandığımız, Erzincan olayında bu manzara biraz daha belirgenleşiyor. İnsanlar kültürlerinden soyutlanmadan yaşamaya gayret ediyor, dini öğrenme çabası var bunu kentte yeni olan birisi de görebilir. 92 depreminin böyle bir ramazan ayında, ve Teravih Namazında meydana gelmesi, bazı insanların görüşlerine göre, ölüm oranı belki de bu yüzden düşük oldu. Teravih namazı kılanlarda sadece bir minarenin devrilmesi ile bir cami de otuz iki ölüm olayı gerçekleşmişti, diğer camilerde ise can kaybı olmamıştı. (Belki de) bu nedenle Teravih namazlarında camiler dolup taşıyor, gencinden yaşlısına kadar Ramazanda büyük bir hareketlilik ve dayanışma yaşanıyor. Ülkemizde"Halk Eğitimi"adıyla belli bir tarihçesi olan, yetişkinleri içeren bu eğitim yolu çoğu konularda eğitim verdiği halde dini eğitim alanında ne yazık ki hiçbir faaliyet göstermiyor. Oysa halkın çoğu Müslüman olan ülkenin halk eğitimi kurslarında dini eğitimi görmemezlikten gelinmesi de ayrı bir problem konusudur.

Bütün bunlardan sonra akla şu gelebilir. Acaba kimi yetişkin kabul edeceğiz? Yetişkin dediğimiz insanları neye göre ayıracağız? Gibi sorular akla gelebilir. Bunun için öz olarak, ne yapacağını veya yapmayacağını düşünebilen, belli bir yaş üzerinde olan kişileri yetişkin kabul edebiliriz.

Bir başka tanıma göre, kişi toplumun yetişkinlerden beklediği rolleri (işçi, eş, anne, baba, sorumlu vatandaş askerlik v.s.) yerine getirdiği zaman yetişkinlik kapsamı altına girer. İkinci tanıma göre ise; bir kişi ancak kendisini kendi hayatı için sorumlu hissettiği zaman yetişkin kavramı içine girer.⁸⁸

Yetişkinliği de, kendi içinde ilk yetişkinlik, orta yetişkinlik ve son yetişkinlik diye ayırabiliriz. Her dönemin kendisine göre farklı sos yo-psikolojik tarafları vardır.

Başka bir problem olarak da yetişkin din eğitimini olumsuz yönde etkileyen faktörlerde bulunmaktadır. Bunların en önemlisi Molla köylünün de belirttiği gibi, yeterli ve verimle, (mümbit) bir araştırma bulunmasıdır. Ülkemizde tarihi gelişimi yeni olan, din eğitimi gerçeği, bizleri bu araştırmalardan da yoksun bırakmaktadır. Yıllar öncesinden verilen eğitim hiçbir değişikliğe (veya pek az) uğramadan devam ettirilmiştir. Bu da günün problemlerine yabancı kalmak gibi büyük bir yanılsa düşürür, din sadece tarihi gelişimiyle ele alınıp dinamikliği, göz ardı edilmiştir. Daha doğrusu cihanşumullüğünü söylerken, dar bir alana sıkıştırıp bırakarak kendimizi; içinden çıkılmaz problemlere boğuyoruz. Tarihine adımları atılırken, bazı alimler, secdeye alınımı koyarken öldürdüğümüz sinek namazı ve apdesti bozmaz mı, diye sabahlara kadar cebelleşmişler, müslüman halk alınan kararlarda hiç bir rol oynamamışlardır. Dini sadece kendi zaviyesine (fildişi kulesine) hapseden bir Müslüman kim olursa olsun gelecek nesle kötülük ediyor demektir.

Bizim, yetişkin din eğitiminde de yaşadığımız en önemli sorun kendi benliğimizden sıyrılıp özgür düşünmeden (Allah'ın verdiği ruhsatı kullanmadan) daima bazı yerlere bağlı kalarak düşüncelerimizi ve düşünceleri hipotek altına almaya çalışmamızdır. Bugün bunun zararlı olduğunu daha yakinen görüyoruz. Bir başka problem belki de birinciden daha önemli, değişik konularda yapılan tartışma programlarıdır. Bu programların belki faydaları olacaktır, ancak beraberinde hatalar istifhamlar oluşmakta ve düşünce kargaşası yaşatmaktadır. Sonuçlarının ne olacağı düşünülmeden ve bu konuda uzman olmayanlarla yapılan tartışma programlarının sonuçları daha sonra farklı açılarda hayata aksetmekte, kafaları karıştırmaktan başka faydaları olduğu söylenemez. Böyle programlara denetim getirilmesinin daha saygılı olacağı düşüncesindeyim.

Dini günlük hayattan soyutlayıp, sadece eve camiye sohbetlere bağlayan yetişkinler, sosyal hayatlarında dini disiplinleri kaldırıp camiye ve eve hapsetmek dini emirlerin anlaşılmasından kaynaklanan bir gerçek olsa gerek. Din hayatla, hayat bulan bir gerçek yaşanıldığında (hem de hayatın her diliminde) anlam kazanan (bu konuda da Kur'an ve Allah'ın Resulünün dikkat çekici emirleri vardır.) Aksine yaşanılmayan, üzerinde düşünülmeyen dini emir ve yasakların insanoğluna hiçbir faydası olmayacaktır. Birisi "teyip de Kur'an okuyor ama cennete gidemiyor" demişti. Önemli olanın insanın Kur'an okuyup okuduğunu yaşamasıydı, cennet bunun için verilecek büyük ödüldür.

Dini, kendi, aile, okul, sosyal hayatımızdan kovduğumuz zaman, ortalıkta gezen bir cesetten başka bir anlam ifade etmeyiz. Böyle olduğunda ise gelecek nesillere de dini aktarmamız çok zor olacaktır. Kişi, dini, kendi hayatına değil, kendini dinin hayatına, dinin hayat anlayışına ve insan

⁸⁸ - Mustafa Köylü, Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri, Samsun 2000, s. 43

anlayışına teslim edecektir. Değişik gruplaşmalar da bazı fikir ayrılıkları da eğitimin her alanında olduğu gibi din eğitimi alanında da sağlıklı din anlayışına darbe vurmaktadır. Mevcut grupların bir çoğu İslamın saf ve birleştirici ve insani hayatının tümünü kuşatıcı felsefesinden ziyade kendi felsefi görüşleri doğrultusunda din eğitimi vermeye çalışmaktadırlar. Bu da hem dinin, doğru olarak anlaşılmasını engellemekte hem de hizipler arasında bir takım önyargılara neden olarak dini birlik ve beraberliği zorlamaktadır. Bunun da ötesinde halk, kimin yada hangi grubun doğru olduğuna karar veremeyecektir. Sonuçta da dini bir yozlaşma, hoşgörüsüzlük ve sürtüşme başlayacaktır.⁸⁹ Günümüzde bunlara bir nebze olsa şahit oluyoruz.

Bu konudaki en önemli problemlerden birisi de, başta söylediğimiz devamı olan araştırma ve sağlıklı sonuçlara varabilecek yetişkin eleman sıkıntısıdır. Aslında yeni olmayan asırlara dayanan bu alanda uzman elemanın olmayışı üzücü olmaktadır. Yüz yıllarca aynı dinle yaşayan bir toplumda hala eleman sıkıntısı olması, o toplumun konuyu pek ciddiye almadığını veya fırsat verilmediğini ortaya koymaktadır. Ciddiye alınmadığı doğru olmasa gerek çünkü büyük ve önemli bir geçmiş bulunmaktadır, eleman yetiştirilmesine fırsat verilmeyişi daha doğru görülmektedir.

Verilen tarihi bilgilerle günümüz dini sorunların çözülmesi çok zor görülmektedir, bunu neden bu konuda eğitim veren uzman olan alimlerin düşüncelerini, açıklamaktan kaçınmalarıdır. Oysa dinin kendisi insanı özgür bireyler olarak yetiştirmektedir. Ruhban sınıfı olmayışı, her zaman her yerde dini emirlerin yerine getirilebilmesi de bunu gösterir. Her fert düşüncesini söyleyecek böylece doğrular ve yanlışlar ortaya çıkacaktır. Eğitimi yönlendiren elemanlar, özgür olmadıkça, hem birey, hem de beyin olarak, verdikleri eğitim yıllarca anlatılan bilgilerin tekrarlanmasından öteye geçmez. Emir ve nehiy sınırlarını aşmadan kendini özgür yetiştiren kişiler hala kendilerinden söz ettirmektedirler. Dini doğru anlamamızda köse taşı olmaya devam etmektedirler.

Hiç unutmam zenci köleleri konu alan bir Amerikan filminde okuma ve yazmayı öğrenen bir zenci köyüne dönüp, köylülere eğitim vermeye başladığında tahtaya yazdığı ilk cümle "Eğitim özgürlüktür." olmuştu ve beni etkilemişti. Bunu geç fark eden kara derililer hala bu özgürlüklerinin peşinden koşmaktadırlar. Öyleyse bir an önce eleman yetiştirilmesi konusu üzerine ciddiyetle durulmalı ve bununla ilgili programlar yapılarak hem örgün hem de yaygın eğitim dediğimiz organlarda yürürlüğe girmelidir. Erzincan'da ki din eğitimi (D.K.A.B) öğretmenleri olarak gerekli donanımlara sahip değiliz. Öğrenci araç gereç sıkıntısı da bunlara eklendiğinde ortaya ciddi bir problem çıkmaktadır. İmam Hatiplerde ki değişiklikten böyle bir çok meslek dersleri öğretmenleri değişik okullarda (D.K.A.B) öğretmeni olarak görevlendirildi, çoğu okullarında öğretmen açığı olmadığı için bir problem yaşanmaya başlandı. Ancak Erzincan 'da yedi aylık İngilizce (Milli Eğitime bağlı) kursuna müracaat edenlerin 1/3 (D.K.A.B) öğretmenlerinden oluşmakta, sebebi ise ders saati az olan (D.K.A.B) dersinin yanında ücretli olarak İngilizce derslerine girebilmek, buna da katılanların hepsi başarıyor ve ek olarak okulların da veya başka okullardaki boş olan İngilizce derslerine girebiliyorlar. Hatta tamamen (30 saat) İngilizce'ye giren arkadaşlar bile mevcut. Günümüz

⁸⁹ – Mustafa Köylü, a.g.e, s. 235

problemleri öğretmenleri böyle bir zorunluluğa zorunlu kalmakta ve başarılı da olunmaktadır. Diyebilirim ki bazı arkadaşlar İngilizce de (D.K.A.B) dersinden daha da başarılı oluyorlar. Bu belki bir öğünç kaynağı olabilir ancak, isterdim ki yıllarca din eğitimi alan ve kendini bu alan da yetiştiren öğretmenlerin kendi branşlarında faydalı olmalarıdır. bu mümkün olmayınca değişik alternatifler oraya girmekte ve değerlendirilmektedir, diye bilirim ki Erzincan'daki (D.K.A.B) öğretmenlerinin %90'ı İngilizceyi orta derecede biliyor ve bundan da faydalanıyorlar. Bunlardan birisi olarak İngilizce derslerinde gayet rahat ve etkili olduğumuzu söyleyebilirim.

III. 10- Okullardaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Karşılaşılan

Problemler

Din eğitimi, kısaca bir dinin öğretilmesi ise, öğretirken her zaman olduğu gibi bazı problemlerle de karşılaşılması normal olacaktır. Önemli olan eğitimi verecek olan eğitimcilerin her şeyden evvel rahat ve huzurlu olmasını sağlamaktır. Huzuru olmayan bir eğitimci veya bir ferdin hayatını yaşaması zorlaşacaktır. Öyleyse geleceğimizi teslim ettiğimizi söylediğimiz eğitimcilerinde huzurlu ve mutlu olmaları zorunluluk taşımaktadır. çünkü bir toplumun, kültürün, geleceğin insanları (onların) ellerinde şekillenecektir. Tabii ki eğitimcilerin de işlerinde samimi ve tutarlı olmaları gerekmektedir. On iki ayın bir gününde hatırlanılması hem de her şeyle iç içe olduğu halde ne kadar üzücüdür.

Gazete, dergiler ve ekranlara bu günde konu olması da bir o kadar elem vericidir. Sekiz yıllık öğretime geçişle çoğu şeyin düzeleceğini sandığımız problemlerimiz her geçen gün daha da artmaktadır. Tam anlamıyla her şey bir fiyaskodan ibarettir. Bu nedenle çoğu gerçeklerin manüplü edildiği günümüzde, problemler daha da çoğalarak artmaktadır.

Böyle olunca eğitiminin yapacağı pek fazla şey olmasa gerek, nasıl ki teçhizatı tam olmayan askerlerin savaşı kazanması hayal ise, eksikleri giderilmeyen eğitimcilerin de verdikleri eğitimle başarılı olmaları çok zor görünmektedir.

Bana göre problemlerimizin en kapsamlısı ve önemlisi bu olmaktadır. Çünkü bunları yaşayarak öğrenmekteyiz. Bir çok öğretmen (bunların çoğu da (D.K.A.B) öğretmeni) en az iki okula yetişmekte, bu esnada da başarılı olabilme imkanları azalmaktadır. Okuldan okula koşturma durmadıkça, başarıdan bahsetmek pek cazip olmayacaktır. Önemli olan diğer bir problem ise daha önce branş öğretmeni olmadığı için değişik branşlardan veya sınıf öğretmenlerinin doldurduğu (D.K.A.B) derslerinde verilen bilgilerin, günümüz hayat ve problemlerinden uzak, yüzeysel ve kısır olduğu gerçeğidir. Önem arz eden konuların verilmeyişi, planlı ve programlı olmayışı, her şeyin akıntıya bırakılarak yapılması öğrencide heyecan ve istek Ezikliğine neden olmuş, öğrenci dersi sevmez haline gelmiştir. Böyle sınıflara girdiğimizde ilk şahit olduğumuz gerçek öğrencilerin ilgisizliği ve isteksizliğiydi. Tekrar öğrencileri heyecanlandırmak, onlara dersi sevdirmek, ve bir şey anlatmak hayli güç olmakta, eğer öğretmen yaptığandan zevk almıyorsa, alamıyorsa çabaları bazen hayal kırıklığıyla sonuçlanmaktadır.

Kendim yaşadığım bir olay, bunu daha iyi anlatacaktır. girdiğim dördüncü sınıflardan birinde emekli olmuş, daha sonra geri dönüp tekrar göreve başlamış bir bayan ders vermekteydi, yani sınıf öğretmeni idi, ben derslerin azlığı nedeniyle bu sınıfa da girmek istedim ve hoş karşılandı. Birkaç hafta derse girdiğim bu sınıf, sınıf öğretmenlerinin bana ifadesi, birkaç ders sonra öğrenciler değişmişti. Bana söylediği şeydu. “Hocam bu çocuklara ne yaptınız? Sihirli değnek mi dokundurdunuz da bunlar hem sizi hemde dersinizi sevmeye başladılar.” Bir iki hafta sonra (sınıf öğretmenleri olduğu ve hiç evlerine gitmedikleri halde) bir hafta sonu bize geleceklerini söylediler bende tabii diyerek, beklerim dedim. Bu olay sınıf öğretmenlerinde şaşkınlık uyandırmış, sınıf öğretmenin yaşadığı, ona göre çok ilginçti, çocuklar bu kadar nasıl değişmiş, onlara ne olmuştu. Oysa benim yaptığım duyarlı, saygılı olmak ve onları sevmektir. Onların heyecanlanması için bu bile yeterli olmuştu. Benim gibi, bunu yaşayan daha çok arkadaşımız olduğunu biliyorum. Sadece dördüncü sınıf değil (4-8) sınıfa kadar öğrencilerde derse katılmak için büyük istekler olmakta bazen dersi onlar yönlendirmekte ve bununla da mutlu olmaktadır.

Olay sınıf öğretmenlerimizin olaylara bakışlarının basitliğinden kaynaklanmakta, belki de bilgilerinin yeterli olmayışından. Bir öğrenci bana “hocam hiç kitaptan okumuyoruz, halbuki biz daha önce hep kitaptan okur geçerdik” demişti bende, kitapta yazılanları siz istediğiniz zaman okursunuz, nasıl olsa elinizde ama benim anlatacaklarım daha değişik bununla beraber sizin görüşleriniz ve fikirleriniz de önemli dediğimde “Evet çok haklısın” demişlerdi.

Okul içinde yaptığımız anketlerde olsun öğrencilerin istekleri olsun (D.K.A.B) ders saatinin az oluşuydu. Yapılan bu değerlendirmeler de ders saatinin en az üç olması gerektiği isteniyordu. Çok haklıydılar çünkü bir İngilizce dersi dört saat olurda (D.K.A.B) nasıl iki saat olur diye kıyaslıyorlardı. Çoğu bunda haklıydılar. Onları ilgi duyulmayan İngilizce daha sonraları unutulacak ve gerek duyulmayacaktı. Ama din öyle değildi, Müslüman olarak doğmuşuk ve öyle yaşayıp, ölmeliydik, bunların olması içinde dinin iyi öğrenilmesi, öğretilmesi gerekiyordu.

Günlük hayatın her alanını kapsayan din, bedenden ayrılmaz ruh gibiydi ve çok ihtiyacımız vardı. Yinede bizler bu iki saatlik programa daha çok şeyler sığdırmak için uğraşıp, değişik yollar arıyoruz ve en uygun formülleri uygulayıp daha çok çalışıyoruz.

Genelde Türkiye özel de ise Erzincan da karşılaşılan bir diğer problem veya eksikliğimiz de kurabileceğimiz araç gereç eksikliğidir. Elimizde veya donatım müdürlüklerinde bulunan kaset, cd, video gibi araçlar bir zamanlar çekilmiş ve yıllarca aynı şekilde kalmış araçlar günümüz problemleriyle örtüşen onlara hitap eden kaset sayımız yok gibi, genel olarak bu açıdan bayağı fakir durumdayız. Öğrencilerin merakını gideren bazı emir ve yasakların işlendiği çizgi filmlerden yoksunuz. Bütün bunları kendi olanaklarımızla sağlamaya çalışıyoruz.

Derslerde verdiğimiz bilgi bombardımanı, zaman geliyor ki faydalı olamıyor. Böyle durumlarda devreye görsel araçlar girebilmeli ve boşlukları doldurmalı diye düşünüyoruz. Ülke çapında görülen bu ihtiyaç, Erzincan’da da kendini hissettiriyor. Hatta bu programları uygulayabilmek için bile donanımlardan eksik sınıflarda ders yapıyoruz.

Gerçek bir “Din eğitimi” ve ya (D.K.A.B.) dersi verebilmek için ise iyi bir programa ihtiyaç var. Yıllardır uyguladığımız program 2517 sayılı T. D.’de ki yeni programla değişmiş oldu. Yeni programın günümüz ihtiyaçlarıyla daha yakın ilgisi bizi sevindirdi. eskiye nazaran bir adım, büyük bir adım atılmış oldu. Her şeyden önce hayatla devam eden, hayatın tam içinde duran önemli sosyal gerçek, hayatımıza bu kadar yakın olan bu gerçeğe elbette kayıtsız kalamayız.

Öyleyse en önemli değerlerden biri de bu önemli gerçeğin iyi planlanmış bir program dahilinde verebilmektir. Sınıf ve yaş seviyesine göre düzenlenmiş uygulanabilir, sağlıklı ülke şartlarına göre oturtulmuş bir programa ihtiyacımız var. Bu yeni programda bunların hepsini göremezsek de önemli değişiklikler yapılmış. DKAB öğretmenleri olarak kendi aramız da yaptığımız değerlendirmelerde yeni programın daha verimli olabileceği gündelik hayata da adapte edilmiş olarak bulduk. Yıllarca süren eleştirilerimiz, bir anlamda cevaplanmış oldu. Her gün değişen dünya da, ve bu değişikliğinde başını çeken din gerçeği olduğu halde (Din eğitimi) programının aynı kalması büyük bir hata olurdu. Değişen dünya da, din her zaman etkinliğini göstermektedir.

Toplumun geri kalmışlığına eğer din etken olarak gösteriliyorsa bu büyük bir yanlış demektir. Bu bağlamda Hilmi Yavuz’la yapılan bir röportajda, “bugün eğer Türkiye’de bir takım şeylerin geri olduğu düşünülüyorsa bunda İslam medeniyetinin ve İslam düşüncesinin en küçük dahi yoktur. Tersine yönetenlerin basiretsizliği ile ilgisi vardır ”demektedir. (Yeni Safak -19 Kasım 01.8. 13) Röportajın bir yerinde devamla söyle diyor, Yavuz hoca, İslam medeniyeti diye bir medeniyet vardır ve büyük bir medeniyettir. Farklılıkların her zaman gözetilmesinden yanayım, ama bir medeniyetin başka bir medeniyet üzerinde üstünlük kurmasına hegomanya kurmasına karşıyım, biri ibdidai öbürü medenidir. (Yeni Şafak 07.09. 01)

Öyleyse bu büyük medeniyeti öğretmekte büyük bir olaydır ve her şeyiyle de iyi planlanmış olmalıdır. İyi bir problem iyi olmayan ellerde yok olup gider, iyi olmayan bir programda, ehil ellerde çok büyük başarılar imza atabilir. Bu nedenle uygulayıcılarda çok büyük önem arz etmektedir.

Sonuçlarımızdan biri de eğitimi olarak (D.K.A.B.) öğrenciye birkaç ders saatin de veya bir dönemde her şeyi öğretmek gibi bir çabanın içine düşmemizdir. Bizler onları nasıl yıllar süren yavaş yavaş öğrendiysek öğrencilere de sindire sindire yavaş yavaş öğretmeliyiz. Öğrenci zor bir konuda bilgi sahibidir ancak basit bir konuda yeterli bilgisi yoktur. Bunları göz ardı etmemek gerekir. Din Asrı Saadete bile tedricen öğrenilir öğretilirdi insan hayatıyla eşdeğerde önemli olan dinin öğretilmesi de vahiylere gelişleri gibi yavaş yavaş, olmalıdır. (D.K.A.B.) eğitimcileri olarak böyle bir sorununun olmaması gerekir. Gündelik bilgilerden ziyade ortaya çıkan sorunlarla ilgili, seviyeye göre anlamlı ve doyurucu bilgilerle donatmalıyız. Zaten dinin kendisi de gündelik yaşanan değil, yaşanan bir hayat boyu devam eden yaşam kuralları bütünüdür.

Dini öğreten eğitimciler olarak, öz eleştiri yapacak olursak ,(D.K.A.B.) öğretmenleri olarak aramızda sıcak, yakın bir işbirliği olmayışıdır. Sadece zümre toplantılarıyla bir araya gelebildiğimiz kadarıyla kalan işbirliği, çabamız, sadece bir saatle yeterli kalıyor, sorunlarımızı ve önerilerimizi konuşmadan bitiyor. Bu işbirliğinin ihtiyacımız olduğu zaman değil de belli periyotlarla olması daha

verimli ve faydalı olacaktır. Bu beraberliği sağladığımız zaman problemlerin çözümlerine daha kolay ulaşacağımızı sanıyorum. Eğitimciler arasında oluşacak, sıcak, samimi işbirlikleri aynı şekilde öğrencilere yansıtacağı düşüncesindeyim. Böylece din eğitiminde de belli bir seviyeyi yakalamış oluruz. Mesela, (D.K.A.B.) programı değiştiğinde yaptığımız toplantıda aldığımız kararlar doğrultusunda çalıştığımızda daha başarılı olduğumuzu düşünüyorum. Bu beraberlikleri sıklaştırdığımız zaman daha da başarılı olmanız kaçınılmaz olacaktır. Merkezdeki bütün okullarda bir bütünlüğün olması, problemleri olmada çok faydalı olacaktır. Bununla beraber bazı aralıklarla yaptığımız anketlerle de hem kendimizi hem de öğretilenleri denetleyebilmeliyiz.

Hangi okulda olursa olsun, birlikte işbirliğine gitmek mutlaka başarıyı kolaylaştıracaktır ve oradaki farklılıkları ve benzerleri daha net ortaya çıkacaktır. Problemleri hep başka yerlerde aramak yerine bazı sorunların çözümlerini kendimizde de bulabiliriz ve biz daha iyi oldukça bazı şeyler yoluna girmeye başlayacaktır. Aslında bütün öğretmenlerin uyması gereken kurallar vardır. Ancak (D.K.A.B.) öğretmenlerinin veya din eğitimcilerinin uyması gereken kurallar daha çoktur. Okuldaki davranışlarımıza özen göstermek, tutarlı ve samimi olarak söyledikleriyle yaptıkları çatışmayan, dersi sevdirmek, dersi öğrenci merkezli yapmak, (D.K.A.B.) öğretmenlerinin daha çok umurunda olmalıdır. En basit olarak sigara kullanan bir (D.K.A.B.) öğretmenin sigarının zararlarından bahsetmesi öğrenci üzerinde “dem vurmaktan” öteye geçemez. Bu konularda öğrencilere saygılı ve tutarlı davranmak öğrenciyle daha iyi iletişim kurmaya götürecektir. Eğitim öğrenciye saygıyla başlar sözü unutulmamalıdır.

Mesleğe ilk başladığım yıllarda yaşadığım bir olay beni hayli düşündürmüş ve yanlışlığı bir toplantıda da dile getirmiştım. Çalıştığım İ.H lisesinin Müdürü bir gün nöbetçi olduğum sırada odasından çıkarak salona doğru öğrencilere bakarak “lan hıyarlar” vs.. gibi yakışıksız laflar ediyordu, daha sonra yaptığımız bir toplantıda isim vermeden görüşlerimiz alınırken bu olayı eleştirmiş ve haklı olarak Müdürü kendisinden bile destek görmüştüm, asıl önemli olan destek olmak değil yanlış olduğunu bildiği halde bu kelimeleri sarf etmekte. Aynı şeyleri öğrenciler yaptığında ise kızıyoruz. Tabii ki öğrenciler de hayli mesafeli bir yerde duruyorlar ilgilerini değişik alanlara kaydırıyorlardı.

Özetlersek, eğitimciler olarak okul içi ve okul dışındaki bütün davranışlarımızdan sorumluyuz ve bunları da bilinçli olarak yapmalıyız. Biliyoruz ki öğrencinin gözü daima üstümüzdedir. İçtiğimize ve yediğimize kadar öğrencilerin ilgisini çektiğimizi unutmamalıyım. Bir gün, bir öğrencim “Hocam bu günlerde değişik ayakkabılar giyiniyorsun” deyince birazda olsa üzül müştüm onları hala eski öğrenciler gibi zannetmek, büyük yanlış olabilir. Eski öğrenci öğretmen ilişkileri uzak ama gerçekleşen arada fazla iletişim olmayan ilişkilerdi. Bundan ne öğretmen ne de öğrenci alınmıyor böyle sürmesini istiyordu, ancak şimdi, öğrenciler çok daha yakın ve ilgililer, öğretmenlerin her şeyi ile ilgileniyorlar ve arkadaş misali yakın oluyorlar ve çok samimi şeyler söylüyorlar (ister lehte ve aleyhte) ve sende onlara cevap vermelisin, azarlamak, susturmak çözüm olmaktan çoktan çıkmış durumda. Şöyle bir tespit yapılabilir zannedirim, eskiden öğrenciyle yakınlaşılmazdı. İstenilse de olmazdı, günümüzde ise istenilse de uzaklaşılmıyor, her şeyden evvel öğretmen korkulacak,

çekinilecek birisi olmadığını kanıtlamalı. Onları bizim rehberliğimize, ilgimize, sevgimize ihtiyaçları var bunları onlardan esirgemek daha doğru olacaktır

Yukarıda ki söylediklerim öğretmen-öğrenci mesafesini kaldırıp atmayı, çağrıştırmayı, onu halletmek çözmekte bizim tekelimizde olan şeyler. Öğrenciye ve öğrencilere göre ayarlama yapmakta tabiki önemlidir. Ama şuda var ki eğer öğrenci istediğini sevmiyorsa mutlu olamıyor demektir. Bu sevgiyi gösterme şekilleri farklı olabilecektir. Bunları da hazmetmek gerekecektir. Sevilen öğretmen, sevildiği kadarda sevmektedir unutmayalım. Çünkü karşılığı görünmeyen hiçbir şey, sevgide olsa geriye verilmeyecektir.

Hem Erzincan hem de Türkiye fotoğrafın da problemleri görmekte çoğaltmak ta mümkün, ama bu demek değil ki problemlerin çokluğu bizlerin aşkını şevkini kırmaçlı problemlerin çokluğu aksine bizleri daha heyecanlandırmalı ve çözümler üretmeye sevk etmelidir. Gerçek şu ki sorunların üzerine gidildiğin de ancak sorunlar azalabilir. Kayıtsız kalmak, problemleri çözmek yerine başka problemleri gebe bırakabilir. Ülkemizde bile daha yeni oluşan din eğitimi alanının da bugün kü problemlerin olması normal karşılanmalı, ancak tepkisiz de kalınmamalıdır.

Nurettin Topçu "Mearif Davamız" kitabının Din eğitimi bölümü de şunlara yer veriyor. "Şimdi ki Din Eğitimi de özellikle son asırların tamamen çürümüş ve her şeyden önce dinin esası ile alakası olmayarak geçmiş yüz yılların devretmiş olduğu geleneklerin tekrarından ibarettir. Bu bir nevi dini teknik maharetidir, bir makineyi işletmesini onun işçilerine öğretmekten öte bir şey değildir; devamla, Din okullarında yapılması gerekli eğitim sınavlarını belirtebilmek için daha önce dinin kendisiyle karşılaştırılan bazı kültür kollarından ayırt edilmesi gelişmektedir " deyip Din nedir? Sorusuna cevap arıyor ve dinin ne olduğunu tartışıyor.

-Din müspet ilim değildir ilim tarihi de değildir, Din bir mantık sistemi de değildir saatte değildir, efsane hiç değildir, hipnotize hareketi gibi bir telkin psikolojisi de değildir, iddia değil, belki bir hayattır. Dünya saltanatı değildir, ayrıca bir meslek olamaz, o insanlığımızın cevheridir, görüşlerine yer veriyor. Belki Topçu hocanın dediği kadar olmasa da haklı tarafları bulunmaktadır. Yukarı da sayılan din ne değildir anlayışını kazandığımızda belki bazı olayları daha net görebileceğimiz.

Ayrıca Nurettin Topçu okullar da din eğitimiyle beraber verilen sosyal ve fen derslerinin fizik olduğunu, gereksiz olduğunu çünkü sıhate faydalı bir ilaç, yanı sıra alınan zararlı ilaçların tesirini yok edemez der.

Din, bütün duygularımızla hareketlerimize ve bütün varlığımıza sindirilmesi gerekli bir kültürdür, bir asırdır damarlarımızda dolaşan ve insanlarla temasımızda kendini gösteren bir cevherdir. Din eğitimi bu günküün tam tersine Allah istikametine doğru çevirmek, onu hakikatine ulaştırmaktır. Bu bir müceddit görevidir ve mutlaka yapılacaktır der.⁹⁰

Batıyı iyi tanıyan bir düşünürümüz olan Topçu ülkemizdeki eğitim ve din eğitimi olayına eleştirel bir yaklaşımda bulunurken yapılan yanlışların altını çizerek, din öğretiminin sadece bazı tanı

⁹⁰ – N.Topcu, Türkiyenin Maarif Davası, haz. E.Everdi, İ.Kara, İstanbul 1998 s. 160-166

bilgiler verilmesinden ibaret olamayacağını, böyle olduğunda öğrenciler üzerinde tesiri olmayacağını vurguladıktan sonra “din eğitimi” Allah’a yöneltmeyi yeniden planlamayı öneriyor. Haklılık payı yok değil, ancak, dini bilgilerin yanında fen ve sosyal bilgilerin yerinin olmadığını, gerekli olmadığı düşüncesine katılmam, çünkü bir Müslüman her şeyden evvel yaşadığı dünyanın da kanunlarını, tanımalı ve uymalıdır. Bu da sosyal ve fen bilimlerinden faydalanmakla elde edilir. Ruhbanlık dini olmayan İslam, ilim konusunda, faydalı ilim olduğu anlaşılırsa, bir kısaltma getirmez. Ben öğrendiğim fen ve sosyal bilimler sayesinde dinin emir ve yasaklarını daha anlamlı buluyor ve hayatıma uyguluyorum. Sosyal ve fen bilimlerine uzak olanlar Kur’anın çoğu ayetlerini bile anlayamıyor. Bu nedenle bilimde ayrıma gitmek yerine, öğretilenlerin yöntemleri belki tartışılabilir. Fen ve sosyal bilen bir Müslüman la bilmeyen arasında önemli anlayış farkları olacaktır. Dünya kitabını daha anlamlı okuyabilmesi için de Fen ve sosyal bilimlere ihtiyacımız olacaktır.

Kendi hali tabisine bırakılmış dini bir hayat, er geç inananlar, inanmayanlar arasında insanlık dışı ihtilaf ve çatışmaların yer aldığı bir ortamın teşekkülüne sebep olabilecektir. Din eğitimi (ilahiyat) ve onun dışında kalan pozitif (fizik) alanlarda gerçekleştirilen eğitim sonunda inananlarla inanmayanlar, cemiyette en sağlam bir temel üzerinde belli bir denge içinde yan yana hayatlarını sürdürmeye muvaffak olabilirler ve bunun sonucu olarak insanlık haysiyeti en yüce noktasına ulaşabilecektir.⁹¹Din de bizden bunu istemektedir.

Araç gereç eksikliğinin en kısa zaman da giderilme zorunluluğu vardır. Sınıf seviyelerine göre kaset ve cd ler hazırlanmalıdır. Bu kasetler ders saatine göre ayarlanmalı, somuttan soyutta doğru bir çizgi izleyerek kafalardaki sorulara da göndermeler yapmalıdır. (D.K.A.B.) dersinde kaset izleme olayının olamayacağı düşüncesi mevcut çünkü daha önce bu ve benzeri bir olayla karşılaşmamış, ilk görüncede meraklı gözlerle, izleyerek çoğu konuları görsel olarak da algılayabiliyor. Önemli sayabileceğimiz bir öneri de (D.K.A.B.) öğretmenlerini veya diğer branş öğretmenleri kendi doğup büyüdüğü bölgelerde görevlerini yapmaları daha başarılı sonuçlar kazandırabilir. O yörenin kültür, gelenek, yaşayış ve düşünce yapısını daha yakinen tanıdıkları için başarılı olma şansları daha yüksektir. Bu başarı direkt olarak eğitim öğretim olayınada yansıtacağından daha başarılı sonuçlar alınacağı kanaatindeyim. Ne yazık ki bizdeki uygulama bütün bu gerçekleri göz ardı ederek, birbirine çok yabancı öğretmenle, öğrencileri bir araya getirerek, öğretmenin en verimli yıllarını sıkıntı ve başarısızlıkla geçirmesi sağlanıyor. Daha ileri yıllarda, kendi bölgesine atananlar da, belli bir yaşın üzerinde oldukları için ilk yıllar gibi verimli olamıyorlar.

Bu olayda bir başka etken de, kendi bölgemizdeki başarı seviyesini yükseltmek, isteğinden de kaynaklanan başarılı olma zorunluluğu isteği var sanırım.

Geçtiğimiz yıllarda eğitim gibi önemli bir programda uygulanan öğretmenlik mesleği vermeyen fakültelerden mezun insanların öğretmen olarak görev yapmalarıydı. Hiçbir formasyon. Psikoloji ve sosyoloji almayan kişiler sırf açık kapama uğruna öğretmenlik gibi özveri isteyen mesleğe atandılar. Bizler olayı yakından bildiğimiz için bu kişiler başarılı olamayınca fiziksel ve ruhsal

⁹¹ – Salih Tuğ, a.g.e, s.236

bozukluklara varan rahatsızlıklar geçirdiler. Bazıları da öğretmenliği basamak olarak kullanıp ana mesleğiyle ilgili yerlere geçişte kullandı.

Tanıştığım makine mühendisi bayan öğretmen birkaç yıl özel bir yerde çalıştıktan sonra öğretmenliğe başvurmuş ve alınmıştı. Ona göre asıl işinden daha yorucu değildi, yaşının ilerlemiş olmasına rağmen devam ediyordu. Bildiğimiz kadarıyla da öğretmenlik formasyonları, çok eksik gözüküyordu. Geleceğe insan hazırladığımız her defasında da bunu söylediğimiz, halde uygulamamızda bunu görmek imkansızlaşmıştır. Hiçbir alt yapısı hazırlanmayan bir okula bilgisayar sınıfı açmanın ne anlam taşıdığı tartışılmalıdır. Bölgenin kültür eğitim, eksik ihtiyaçları tespit edilmeden merkezden verilen emirlerle okul yapıp kurdele kesmek, hangi amaca hizmet sayılmaktadır. Öğretimde bütün bu başarısızlıklarla baş etmek durumundadır.

Okulunda sevilen, sayılan ve çalışkan öğretmenlerin, küçük menfaatler için yer değiştirmeleri acaba neye atılan bir darbedir. Milli Eğitimin temel amaçlarından olan öğrencinin özgür kişilikli yetiştirilmesi gerçeği, bazı olaylar yüzünden üstüne sünger çekilerek, pısıriklaştırılmaktadır. Söyleyip yazmayan bir öğrencinin özgür ve kişilikli olması nasıl sağlanacaktır.

Bunu bir olayla da vurgulayalım;

“Tarih dersinde, öğrencilere uyanmaları, dersle ilgilenmeleri ve kontrol etmek için öğretmen bazen yanlış bilgiler verir düzeltmelerini umarak, bazen bilerek yanlışlar yapar, yine bir derste İstanbul’un alınmasından bahsettikten sonra yanlış bilgi verir ve der ki “İstanbul Bizanslılardan 1417 tarihinde alındı” der ve öğrencilerden tepki bekler hiç ses çıkmaz, biraz sonra arka sıralardan bir öğrenci “Hocam bu kitapta yanlış yazmışlar diyerek tepkisini dile getirir.”

Öğrencilerin de artık eğitim sistemi yüzünden, tamamen öğrenciliği bir kenara bırakarak başka olayların adamı olmaya çalışmaktadırlar. Böylece dersle ilgilenen, kendini yetiştirmeye çalışan öğrenci örneği de yok olmaktadır.

Onun için tarihi öğrenmek, kültürü öğrenmek, artık önemini yitirmiş, ya ÖSS ye kapak atmak yada gününü gün etmek revaç ve reyting yapan olaylar olmuştur.

Sonuç da, söyleyebileceğimiz tek şey, her şey gözden geçirilmeli ve öz eleştiriden kimse kaçmamalı sanırım bu gelecek için en doğru görünen yol olacaktır.

III. 11 – Erzincan da Dini Öğrenme Yolları

Bir dinin öğrenilmesi, ya o dini bilenlerin olması, yada ortada öğrenilecek bir dinin olması şartına dayanır. Bu iki gerçek olmazsa, bir dinin öğretilmesi hayalperestlikten öteye geçemez. Bu nedenle ilahi dinlerin en muazzamı ve sonuncusu olan aynı zamanda da öğrenilmesi en kolay olan İslam bu özelliğiyle tüm dünya ya yayılmış ve son yıllarda da yayılmaya, yada öğrenilmeye en açık ilahi din olmuştur. Biz de, hala öğrenmeye devam ediyoruz ve edeceğiz. Bu öğrenme kıyamete, yada dünya hayatımız sona erinceye kadar devam edecektir, bu yönüyle de daima dinamik ve potansiyel yüklüdür.

Bizlerin veya dine mensupların yapacağı şey, anladığımızı din çerçevesinde yaşayabiliyorsak, ifrad ve tefride kaçmadan yerine getirebiliyorsak, dini öğrenilmesi için en uygun örneği anlatıyoruz

demektir. Hz. Ömer'in şu sözleri de bu gerçeği dile getirir. "İslam'ı öyle bir yaşayın ki sizi öldürmeye gelen sizde dirilsin, bu" Hz. Ömer'in kendi ruhunda yaşadığı olaydı aynı zamanda. Çünkü o, öldürmeye giderken yeni bir dünya yı keşfetmişti ve o dünya ya girmişti. Eğer herhangi bir şey öğrenmek istiyorsak, öğrenmek istediğimiz şeyle ilk önce karşı karşıya gelmemiz onu tanımamız gerekir. Dayanaksız mesnetlere tutunmak, gelecek için pek fazla bir şey ifade etmeyecekse o zaman öğrenilen konunun temellerini kavrayacak güçlü bir öğrenme metodu geliştirmeliyiz ve ya sahip olmalıyız.

Bundan sonrası öğrenilecek konunun en kısa zaman da ve en kolay olarak öğrenilmesi için planlı ve koordineli bir çalışmaya ihtiyaç vardır. Bazen öğrenme olayını kendi haline bırakmakta bazen bir çözüm olabilir. Ancak sağlıklı sayılmaz. Örgün ve yaygın olarak ikiye ayırdığımız eğitim- öğretim sistemini, öğün eğitimde ne kadar plana ve zamanı ayarlayarak yapıyorsak da yaygın eğitimde bu imkanlardan yoksunuz. Bu nedenle yaygın eğitim olayında başarı ve başarısızlığında denetlenmesi hayli güçtür. Yetişkin eğitimi olarak da söyleyebileceğimiz bu sistemi öğrenme yolları da tabi ki farklı olacaktır.

Bunlara değinecek olursak belki şöyle sıralayabiliriz;

a- Aile; Aile ortamı kişinin gelecekteki karakteri ve kişiliği üzerinde çok büyük etkilere sahip olduğu herkesçe bilinen bir realitedir. Hatta gelecekteki yaşamda meydana gelen bazı soruların merkezine inildiğinde, aile ortamından kaynaklandığı anlaşılmıştır. İnsanın doğup büyüdüğü ve belli bir yere kadar yaşadığı ve havasını tenefüs ettiği aile hayatının insan üzerin de tabidir ki büyük rol sahibi olacaktır. İlk okul olma özelliğini de böylece kanıtlamış oluyor.

Kişinin bazı şeylerin temel bilgilerini aldığı bu ortama olan saygısı da belki ömür boyu devam etmelidir. "Dolayısıyla bu yıllarda çocuğa verilecek eğitim tarzının onun üzerinde hayatı boyunca etkili olacağını söyleyebiliriz. Çocukluk dönemi böylesine bir önem taşıdığı için, bu yıllarda alınan eğitimi de, kişiyi hayatı boyunca etkilemekte onun duygu ve düşüncelerine, tutum ve davranışlarına yön vermektedir. Sağlıklı ve tutarlı din eğitimi almış kimselerin eşya ve olaylara bakışlarında farklılık, kendisini hemen hissettirmektedir. Çünkü iman duygusunun insana sağladığı güven ve manevi huzur, değişen ve ağırlaşan hayat şartların da, fertler için bir sığınak görevi görmektedir."⁹²

Ayrıca aile ortamında verilen din eğitimi, tarzının sonraki yıllarda çocuğu dinden uzaklaştıran ya da dini değerlere bir daha kopmamak üzere bağlayan iki yönünün bulunması bakımından oldukça önem arzettiği söylenebilir⁹³. Amacımız burada ailede verilecek din eğitimindeki ilkeleri tartışmak değil, sadece ailenin her şey de olduğu gibi, dini anlama ve yaşamada da çok etkili olduğunu vurgulamaktır. Tabi ki öğretilen her hangi bir konuda bazı ilkelere dikkati önemle arz etmektedir. Bu nedenlerle, İslam aile yapısına büyük ehemmiyet verir ve onu korumaya alır. İslam'ı kabul etme kabiliyeti üzere doğan çocuk, yine ailesi tarafından değiştirilebilir

b-Okul:

Kişi ailede öğrendiği bilgileri geliştirme ve test etme olanağını okulda bulur. Almış olduğu

⁹² – Emin Ay, a.g.e, s. 5

⁹³ – Emin Ay, a.g.e, s. 13

bilgilerin bazen yanlış veya eksik olduğuyla karşılaşılır. Okuldaki eğitim bir plan ve program dahilinde olduğundan öğrenci de bazen sıkıntıya yol açabilir. Daha önce ki bilgilerin hatalı olduğunu öğrendiğin de ise bir bocalama dönemi yaşayabilir.

Ama şu da var ki tam anlamıyla (eskilerin deyimiyle dört başı mamur) okulda din eğitimini tamamlayamıyor. Zamanın kısıtlılığı, ders saatinin azlığı gibi problemler tam bir öğretimi engelliyor, bunlar olmasa dahi din hayat boyu öğrenilip, yaşanılacak bir gerçek olduğundan, gerekli bilgilerin hemen öğrenilmesi ve de öğretilmesi mümkün olmuyor. Her şeyden evvel öğrenilen bilgilerin hayata geçirilmesi, yaşanılması gerekir. Din bu esriyi sunmaktadır. Yaşanılmayan dini bilgiler, kurumuş ağaca su vermeye benzer, bu bilgilerin tecrübe edilmesi yaşanması gerekmektedir. Din emir ve yasakları vaaz etmekle kalmaz, dinamik olmasını da ister. Bu nedenle aileden sonra bilgi kurumları okullardır. Hiçbir bilginin tam olarak öğrenilmesi zor olmasada, yine de okulda öğrenilen bilgilerin diğer bilgilere göre (aile, çevre, sohbet) daha sağlıklı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Verilecek dini bilgileri sınıf ve yaş seviyesine göre planlayıp vermek, çok öğüt vermek yerine günlük yaşamdan, daha yakından örneklerle bilgileri vermek ve öğrencinin düşünebilmesini sağlayacak asıl önemli olanıdır.

Öğrenciye dini bilgilerin bu gün öğrenilip yarın unutulacak bilgiler olmadığını, yaşam devam ettiği müddetçe gerekli olacağını zamanla bilgilerin değil, anlayışların ve ihtiyaçların değişmesiyle yeni yorumlar yapabileceğini vurgulaması da gereklidir.

Görülen o dur ki okulda edinilen bilgiler bilhassa dini bilgilerin daha etkili ve dinamik olduğu anlaşılmıştır. Bunu çok yakından öğrencilerimizin üzerinde görmekteyiz.

Görüşmeler yaptığımız veliler okulda öğrenciler dini bilgilerin öğrenci tarafından evde de anlatıldığını ve bunun çok hoşlarına gittiğini defalarca söylemişlerdir. Diğer derslerde öğrenilen bilgilerin evde veya arkadaşlar arasında pek fazla konuşulmaması yerine yeni öğrenilen dini bilgilerden olaylardan söz edilmesi hem bizleri hem de velileri mutlu etmektedir. Buradan hareketle, şu basit gerçeği de vurgulayabiliriz ki dini konular ister genç ister yaşlı olsun, insanlar üzerinde daha fazla etkiye sahip oluyorlar.

Hatta öyle olaylar yaşıyoruz ki, öğrenci okulda öğrendiği bilgiyi evde anlattık dan sonra, ailesine bundan sonra böyle davranmamız gerekiyor. Diyerek uyarılarda bulunmakta, velisiyle daha da bir yakınlaşma ve dostluk kurmaktadır

Öyleyse din eğitimi her zaman ve her yerde lazım ve gerekle bir bilgi ve öğretim olmaktadır. Öğrencilerimize şunu söylediğimizde “sizler her şeyden evvel birer Müslüman kişisiniz, bunu kabullenip, bundan gurur duyup, bu dönemde neler yapabiliyorsan o emir ve yasakları gücümüzün yettiği ölçüde yerine getirmelisiniz.” Din, hayatımızı daha anlamlı kılan onu yaşanır hale getiren ve var olmamızı sağlayan inkar edilmez bir gerçektir. Diye bu konuda düşüncelerimi açtığımızda hepsinin heyecanlı gözlerle bunlara sahip çıktığını görüyoruz. Durumu elvermeyen öğrencilere yardım etmemiz gerektiğini ve bunun aynı zamanda dini bir sorumlulukta gerektirdiğini vurguladığımız da, daha sonraları kendi başlarına aralarında yardımlar toplayarak (değişik şekillerde) bu arkadaşlarına

verdiklerine şahit oluyoruz.

Bu cümleden olmak üzere, okulda verilen bilgilerin yeterli olmadığı için herkesin kendisini yetiştirmesi, okuması ve geliştirmesine ihtiyaç olduğunu anlattıktan sonra bu konularda kitap okuyanların ve soruların yoğunlaşması dikkat çekiyor. Dışarıda öğrendiği, dini bilgilere göre okuldaki bilgilerin daha sağlıklı olması dahi yetersizliği çözmiyor. Zaten çoğu dersler bilgi yanlışlarını düzeltmekle geçiyor.

c - Çevre:

Önemli ancak daima dikkatlerden kaçan öğrenme olayı da çevrenin etkisiyle oluşan, değişen eğitim şeklidir. Eğitim ve öğretim olayına katkısı azımsanmayacak derecede önemli olan çevre, (arkadaş, dost) v.s. eğitimi etkileyen faktörlerdendir.

İnsan aile ve okul dışında kalan zamanlarının çoğunu çevresiyle geçirdiğinden, eğitiminde de etkili ve rol sahibi olması normaldir. Çevre şartlarının olumlu olması kişinin daha iyi bir vatandaş olmasını sağlayabilir.

Günümüzde çevrenin eğitimdeki yeri çok daha iyi anlaşılmış ve eğitime katkıları artık dikkate alınmaya başlanmıştır. Öğrencilerin bazılarının daha bilgili olması aile ve çevrenin etkilerinden kaynaklanmaktadır. İyi bir çevrede büyüyen fert bunu daha sonra davranışlarına yansıtır. Olumsuz davranışlarda kazanmış olabilir. Bunlar ise okul yardımıyla olumlu hale dönüştürülebilir. İslam'da kişiyi aile ve çevresiyle birlikte değerlendirir, onun kişiliğini meydana getiren bu özlerinden ayırmaz.

Rousseau da, Emil'inde "Emil'im niçin köyde yetiştiriyorum" başlığında şunları söyler "Çocuklara sahip olma fikrini hakkı ile verebilmek için, sahip olmanın başlangıcına kadar gitmek lazımdır; zira ilk tasarruf fikri bu başlangıçtan doğacaktır. Kırlarda yaşayan çocuk, tarla işleri hakkında bazı bilgiler elde edebilecektir."⁹⁴ Rousseau'nun da belirttiği gibi sahip olmanın başlangıcına varmak diye yorumlayabiliriz. Hayy b. Yakzan misali çocuk tabiatından çok şeyler öğrenecektir. Bu da çevrenin insana öğreteceği çok şeyler olduğunun kanıtıdır. Çevreden bağımsız insan olabilmek, çevre bilgisinden yoksun yaşayabilmek, çevrenin etkisinden de kurtulabilmek imkansızdır. Her şeyden evvel bu insanın fikri özüne aykırı olacaktır. İnsan çevresiyle barış içinde yaşamalıdır ancak onu hırpalamamalıdır. Allah Kur'an da çevreden çok dersler alacağımızı vurgulayarak bir çok ayette çevremizde olup bitenlere dikkatle bakmamızı buyurmaktadır. Bu emirler bana Müslümanın çevresiyle de dost olmasının gerekliliğini anlatır.

Çevre derken düşünsek de düşünmesek de merkez insanın kendisidir. Onun yakın ve uzak ilişkileri, ilişkisinin bulunduğu şeyler tümüyle çevredir. Şu halde eğitimciler olarak şu soruların yanıtlarını aramak, gerekli önemler üzerinde düşünceler üretmek zorundayız. Bugünkü insan iyi ve kötü yönleriyle hangi tarz bir eğitimin ürünüdür? Bozulmuş çevre insanın hangi, tarz eğitimden kaynaklanarak meydana gelmiştir örneğin, yeryüzündeki haksızlıklar, istismarlar, ihmaller, işkenceler ve baskılar hangi yetişme tarzının sonucudur. Çevre olayı bir eğitim olayıdır. Fakat henüz eğitimin

⁹⁴ -J.Rousseau, Emil, çev, H.Z.Ülken. A.R.Ülgener, S.Güzey, İstanbul 1961, s.59

gerektiği gibi ulaşamadığı bir olaydır.⁹⁵ Dünya üzerinde zulümler yapan bazı kişilerin yetişmesinde çevresinin etkisi inkar edilemez. Çiçek yetiştiği çevreden aldığı kokuyu yansıtır.aynı çiçekler yetiştiği çevreye göre daha etkili veya etkisiz kokabilir. İnsan da, çevresinden aldığı kokuları yansıtacaktır ve bizlere çevresinin kokularını taşıyacaktır. İslam da bu konunun üzerinde önemle durur ve Kur'an da bir çok emirler mevcuttur. Zaten İslam'ın bir topluluk,toplum, cemaat dini olmasıyla da bunu çok rahatlıkla kanıtlamıştır. Öteden beri bilinen gerçek, eğitimin önemli bir yönüyle bir çevre işi oluşudur. Eğitim tarihinde çocuğun hür ve istenilen bir şahsiyete erişmesi için okulun bir çevre olarak onların ilgi kabiliyetlerini getirebilecekleri bir şekle getirilmesi gayretleri oldukça eskidir.⁹⁶

Çevre büyük bir eğitim alanıdır. Bu alanda fertler deneme yanılma taklid,öğrenme, sorma ve yaşama gibi olaylarla bir şeyler öğrenirler hatta bazen bunları yaparak sonuçlarını daha sonra tartışırlar. Genellikle küçük çevrelerde (köy, kasaba) gibi etkileşimin daha yoğun olması beklenir ancak; bugün bu gerçek değişmiş büyük yerleşim, alanlarıyla metropollerle eşitlenmiştir.bu da medye ve görsel araçların katkıları dikkate alınacak kadar önemlidir. Dini inançları yoğun olan bölgelerde bazen hiç alışık olmayan davranışlar da görünmüyor değil, demek ki çevre fertlerin bütün davranışlarını kontrolde yeterli olamıyor demektir. Çevrenin kişilere değil kişilerin çevresine katkıları eğitim açısından daha evladır. Hayy b.Yakzan çevrenin etkisiyle yetişmiş olma bile sonuçta yine kendi yeteneklerini kullanarak Allah'ı bulmayı başarmıştır.

“İslam çevrenin; tabiat, aile ve okuldan meydana geldiğini kabul eder. Çevreyi üç boyutlu bir saha olarak görür. Tabiat, aile ve okul insana farklı etkiler, yapmaktadır. Bu okullar iki uçludur.

Bir uçta müspet öteki uçta ise menfi alem yer almaktadır. İnsan çevresinin etkisinde bu iki uç arasında gelip gider. Belli bir ritim halindedir. İnsan niye çevresinden etkilenir.? İnsan tarafından meseleye bakılınca: insan “ihtiyaç” halinde doğar. Çevreden bakılınca da aynı mesele karşımıza çıkar. Çevrenin etkisini şuurulu ve şuursuz diye de ayırabiliriz. Yani bilerek yapılan etki birde gizli tesiri vardır.⁹⁷

Sonuç olarak çevresiyle birlikte büyüyen insan, elbette çevreden bir şeyler alacak, o doğrultuda yetişecektir. Öyleyse insanla birlikte aynı zamanda çevreninde terbiye edilmesi lüzumu ortaya çıkmaktadır. Günümüzde ise çevresi iyi olanlar (kendilerine göre) önemli yerlere gelebiliyorlar, bu da toplumda eşitsizliği, bazılarının bunları hakketmediği gibi anlayışlara cevaz veriyor. Eğitim ve adalet de eşitsizlik ve adaletsizlik hüküm sürerse toplumda bundan çok fazla etkilenecektir. Eğitimciler olarak öyle insanlar yetiştirmeliyiz ki kendileriyle beraber çevrelerini de değiştirmeyi denesinler. Çevresine yol gösteren işaretler gibi faydalı olsunlar. Hele de din eğitimi için bu problem daha bir önem arz etmektedir. Dinin emride sadece insanı mükemmelleştirmek değil aynı zamanda da çevresini ve içinde yaşadığı topluma da faydalı bir insan olmalıdır. Asr-ı Saadet Toplumunda bunun

⁹⁵ – Saffet Bilhan, a.g.e, s. 369

⁹⁶ – N.Tozlu İbn Tufeyl,'in Eğitim Felsefesi, İstanbul 1993, s. 41

⁹⁷ – B.Bayraklı a.g.e, s. 133

örneklerini çok net görebiliyoruz. Sahabiler gittikleri yerlerde topluma İslam'ı öğrettikleri gibi çevrelerine de faydalı olmaya çalışıyorlardı. İnsanlara barış götürdükleri gibi, çevrelerini de barışla süslüyorlardı.

Eğitimi çevre şartlarından bağımsız düşünmek, ele almak ne kadar anlamsız ise, eğitimi tamamen çevreye endeksli yürütmekte anlamsız olacaktır.

Dünyadan bir örnek vermek gerekirse, 11 Eylül olayından sonra ABD'de İslam'a karşı zaten var olan ilgi, ABD medyalarına göre daha da artmış durumda. New York Times'ın ortaya koyduğu gerçek "dünyada" Kur'an ahlakı hızla yayılıyor. Başlığıyla duyuruluyor. Habere göre altı milyona ulaşan Müslüman sayısıyla İslam ABD de en hızlı büyüyenidir. İstatistiklere göre her yıl yirmibeşbin kişinin Müslüman olduğunu ifade eden New York Times, 11 Eylül'den sonra İslam'ın büyüme hızının dört kat arttığını belirtiyor.

Şok bir olayla, projelerin çevrildiği İslam ve Müslümanlar halkında bilgi edinmek, merakları gidermek gibi ilgiyle başlayan İslam araştırması, ABD'de birçok kişinin Müslümanlığı seçmesine sebep oluyor. Allah'ın buyurduğu gibi "sizin şer gördüğünüz olayda hayır, hayır olduğunu zannettiğiniz olaylarda da hayırsızlık (şer) olabilir."

d- Camii, Kurslar ve Sohbetler:

Özgür eğitimin yaşanışına eğitimde de din kültürü, eğitim faaliyetlerinin bir unsurudur. Din konusunda kültürünü artırmak isteyenler için camilerde ve toplu ibadet yerlerinde vaazlar, düzenli Kur'an Kursları, kitle iletişim araçları ile yapılan yayınlar öğrenci ve yetişkinler için camilerde açılan kurslar bunlardır.⁹⁸ Müslümanların dini öğrenmelerinde camiler her zaman etkin rol oynanışlardır. Günümüzde bu potansiyeli azalmış olsa bile yine de din öğretiminde, belli bir öneme sahiptir. Kamuoyu için dini öğrenmenin en kolay yollarındandır. Cami hocasına giderek namaz öncesi ve sonrası sorularına cevaplar alabilmektedir veya küçük bir sohbet halkasına katılıp bir şeyler öğrenebilmektedir.

Öğrenilen her yeni bilgi de ibadet, sosyal hayat ve diğer konularda eksikliği giderebilmekte daha bilinçli olmaya katkıda bulunmaktadır.

Cami eğitimi aynı zamanda Hz. Peygamberimizin eğitim şeklidir. Hz. Resullullah Hz. Erkam'ın küçük evinden başlayan Kur'an eğitimi eğitimi daha sonra dinin de büyümesiyle camilere yöneldi. Hicretten hemen sonra ise Mescid-i Nebevi'yi inşa ederek, din eğitimini zirveye taşıdı. İslam'ın ilk muallimleri bu eğiti merkezinden yetişerek İslam'ın yayılmasına çok büyük katkılarda bulundular.

Hala o günkü, din eğitimi politikasını yakalamış değiliz, aynı zamanda "ilk yatılı eğitimi" olayını da tarihte burada görmekteyiz. Mescid-i Nebevi'nin önemi sadece bir cami olarak değil aynı zamanda, İslam Kültür Merkezi olarak algılamalıyız. Bu kadar çok yönlü hizmet veren bu cami İslam eğitimi-öğretim tarihinde her zaman örnek olacaktır. Öyleyse caminin din eğitimi ve öğretimine yaptığı katkılar ve çalışmalara Müslümanları bilgilendirmeye devam edecektir. Camiyi eski fonksiyonlarına

⁹⁸ - B.Bilgin, a.g.e, s.104

kavuşturmak da yine Müslümanların elinde olan bir olay, sadece namaz kılmak yerine çok amaçlı kullanılması günümüzde önem arz etmektedir. Din öğretiminin can damarlarından olan camileri eski kimliklerine kazandırmak bir görev olmalıdır. Camilerimizin eski dinamik durumlarını bugün kiliselerde görmekteyiz. Hıristiyan sadece Pazar günleri ayine gitmekle kalmayıp, düğün gibi okul eğitimi gibi birçok olayıda faal olarak kullanmaktadır.

Cami bu işlemi yaygın., resmi olmayan (informal) bir kurum olarak gerçekleştirir.⁹⁹ Daha çok yetişkinlerin din eğitimi olayında daha etkin rol oynar. Çocukların dini kavramları, sureleri öğrendikleri yer olarak da yaz kursları büyük bir öneme haizdir. öğrencilerin %60,70 gibi çoğunluğu, sureleri, bazı temel bilgileri camilerde öğrendiklerini söylüyorlar.

Üzücü olan, bu kadar öneme haiz olan bu dini kurumlar, bu gün ne yazık ki iki Müslümanın buluşarak dini konularda sohbet edebileceği mekanlar olmaktan uzaktırlar. Mekanlar uzaklaşmadı insanlar uzaklaştı. Camide oturup sohbet etmek artık çok basit olarak algılanmaya başlandı. Cami görevlileri izinde vermiyorlar. Ancak kimsesiz bebeklere ve yardıma muhtaçların bırakıldığı mekanlara dönüştüler. Kutsal kitabımız kuran hepimizin evinde var fakat dokunmayız, süslü çantalarda duvar üzerinde yalnız bırakırız, açığa mealini dahi okumayız. Camiler beş vakit namaz için gidilip gelinen bir mekan haline geldi. Pasivize edilen bu kadar önemli bir eğitim merkezini eski fonksiyonuna döndürmek yine Müslümanlara düşmektedir.

Bununla beraber birçok mahallede kurulan (DİB) bağlı cami ve kuran kursları da dini eğitim veren kurumlar arasında önemli bir yere sahip kız erkek kurslarının olması din eğitiminde daha rahat öğrenmeyi sağlayabilir. Bunun dışında herhangi bir konuda dinin cevabını öğrenmek isteyenlerin uğrayıp cevap alabildiği serbest mekanlardır.

Erzincan da hala bir erkek, birde kız yatılı Kur'an kursu 50 öğrencisiyle eğitime devam etmekte ve faydalı olmaktadır. Yaz tatilinde bu kurslara devam eden bazı öğrencilerimiz, bilgileriyle diğerlerinden farklılaşıyorlar.

Kuran kurslarında sadece kayıtlı öğrencilerin okuması değil, dışarıdan bir şeyler öğrenmek isteyenlerinde dini bilgilerini tazeleyebilir veya bilmediği yeni karşılaştığı problemler hakkında cevaplar arayabilir.

Bu kurslar İ.H.L.de meydana gelen öğrenci azalması sonucu daha da önem arz etmektedir. Tamamen kuran öğretimiyle dini bilgileri itikat ve ibadet derslerine de yer verilerek öğrenciye hayat boyu lazım olacak bilgiler öğretilmelidir. Kurslarda öğretilen bilgiler genelde, fazla karşılaştığımız problemlerle ilgili olmalı kuranı sadece okuyup geçmek ve ezberlemek değil , bilinçli bir şekilde algılayıp, anlamak ve anlatmak daha mühim olsa gerek.

Bunların dışında , insanlar bazı sorularına cevapları küçük veya büyük hacimli sohbetlerde bulabiliyorlar. Sohbetler islamın vaaz geçilmez dinamikleridirler. Müslümanların çoğu buralarda yetişmiş ve yetiştirmeye başlamışlardır. Yunus un deyimiyle buna pişmekte diyebiliriz.

Erzincan da meftun bulunan birçok Allah dostu kendilerin bu sohbetlerde yetiştirmiş ve daha

⁹⁹ - A. Dodurgalı, Din Eğitim ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler, İstanbul 1999, s. 311

güzele,Allah rızasına böyle ulaşmışlardır. Terzibaba hazretleri hakkında kısa bir bilgi vereceğiz ama şunu burada belirtmeliyiz, Terzi baba gençliğinde terzilik yaparken daha önce hiç sohbetlere katılmamış ancak sohbetler katılmak için yanıp tutuşuyor. Bir kış ayında bir sohbe katılmaya karar verip ,kapıdan içeri girdiğinde sohbet veren müşidin “ ya Muhammed neredeydin seni bekliyorduk.” Sözü duyunca kendinden geçmiş bir daha sohbetlerden ayrılmamıştır. Sohbetler yoluyla pişmiş ve Allah dostu bir Müslüman olmuştur.

Ahmet Arvasinin görüşü din eğitiminin sosyal hayat içinde yaygın eğitimle önemli bir parçası olduğu yönündedir. Ona göre “genç nesiller aileleri içinde doğup büyürken din eğitimi ocak başı sohbetleriyle başlar.”camiler vaazlar ve köy odasındaki sohbetlerle geliştirirler. Sohbeti cenkler, evliya menkıbeleri, Yunus Emre ilahileri, ezan ve kametler okunarak evlatlarına isim verilmesi gibi faaliyetlerin hepsi din eğitimi gayesi ile yepğlmektedir.¹⁰⁰

Allah Rasulu hayattayken, müslümanlar bütün problemlerini ona sorarak çözüyorlardı. Bilgi kaynağı Kuran ve Hz.Resullulahtı. Bunun dışında hayatlarına yön veren yoktu buda çok tabiydi.Kuran vahyi devam ederken aynı zamanda karşılaşılan problemlere cevaplar veriyordu. Bazı konuları cevap vermiyor onun bilgisinin Allah katında saklı olduğunu bildiriyordu. Bu konularda toplumun en çok merak ettiği konulardı.(Kıyamet , ahiret , ecel, vs.) Konular hakkında bilgi veriliyor ancak zamanı bildirilmiyordu.

Allah Rasulunun sohbetlerine katılıp islamı din olarak seçen bir çok insan bulunuyordu. Bunu engellemek için atalarının dini kabul edenler (müşrikler)Hz.Peygamberin arkasından ağzı laf yapan kişiler gönderip peygamberimizin verdiği bilgileri yalanlatıyorlardı. Bu bile başarılı olamamıştı. Mesela bir sohbetinde Allah Resulu zekatin malı koruyup temizlediğinden bahsederken bir hristiyan duymuş, onun doğru olup olmadığını anlamak içinde bazı fakirlere yardım etmiş ve sonucu beklemeye başlamış, daha önce tüccarlık yaptığı arkadışını mal almak için başka bir bölgeye göndermiş, giden kişi bir mektup yazıp eşkiyaların yolu bastığını ve bütün malları aldıklarını söyler Bunu duyan hristiyan buna çok sinirlenir Hz Muhammed yalancı çıktı deyip yola düşer bu sırada arkadaşından bir mektup daha alır arkadaşı ona bir yanlılık olduğunu malların alınmadığını hepsinin geri verildiğini haber verince çok sevinir ve Hz.Muhammede gelerek bana islam hakkında daha fazla bilgi verirmisin deyip müslüman olur.

Müslümanın huşuyla dinlediği sohbetlerden ayrılmak istemediği aşikardır. Ayrılrken desarj olmuş hisseder kendini ve günlerce o sohbetin tadıyla yaşar. Böylece bir çok bilgilerde öğrenmiş olur. Sohbetlerin bir özelliğide sohbet dinleyenlerin daha sonra bu sohbet bilgilerini evlerine çevresine sohbet konularını anlatıp onlarında bilgilenlenmesini sağlamaktadır.

Allah Resulunun de metodu olan sohbet yoluyla din eğitimi bu sahada inkar edilemeyecek bir yere sahiptir. Okuma yazması olmayan müslümanlar bu metodla bir çok şeyi öğrenip yaparlar ve bunlar hayat boyu kalıcı olabilirler.

D.K.A.B dersinde bile bazı konuları bilgi yüklemekten çok sohbet yoluyla yaptığımda,

¹⁰⁰ – Ş. Özdemir, a.g.m, Din Eğitimi Arş. Drg, Say. 7 İstanbul 1999, s. 343

öğrenciler üzerinde daha fazla etkisi olduğunu gözlemliyorum. Öğrencilerle aramızdaki hava daha samimi olmakta konuyla da daha samimi olarak ifade edebiliyoruz bu da öğrencilerin hoşuna gidiyor. Böylece hayat boyu lazım olan bilgileri daha anlamlı buluyorlar.

Aynı zamanda bütün Peygamberlerin de Metodu olan sohbet yoluyla eğitim, öğretim din konuların da daha çok amaca uygun kullanılmalıdır. Bu gün Erzincan merkezinde 62 cami, merkez köylerle beraber 87 cami mevcuttur. Bazı illerde yapıldığı üzere Erzincan inanç haritası oluşturulmamıştır.

d- Merak Etme

Bu olay genelde Müslüman olmayan ancak öğrenmek isteyen kişilerle ilgili olabiliyor. Kişi bilmediğini veya eksik bildiğini merak ederken aynı zamanda bilmediğinin düşmanı da olabiliyor. Merak olayı, aslında bilgi edinme bilgilenme yollarındandır, sonuç iyi veya iyi olmayabilir ona buna ulaşmanın yollarından biride meraktır. İnsanoğluna has bir özellik olan merakımızı başka alanlarda da kullanabilmekteyiz.

“Merak uyandırmak”ta merak etmek kadar önemli bir kavram durumundadır. Konuyu anlatan kişi anlattığı konuda daha iyi öğrenmek için merak uyandırıp insanları araştırmaya sevk edebiliyorsa önemli bir iş başarmış sayılabilir.

Merak eden kişi herşeyden evvel samimi olmalı veya eksikliklerini tamamlamak için araştırmaya girişmelidir. Bizlerin İslam konusunda yarım bilgilerimizin tam bilgilerimizden fazla oluşu da bizi meraka sevk ediyor. Merak ve heyecan duymayan bir müslüman yerinde sayıyor ve zamanın gerisinde kalacak demektir.

Hz. Resulullah iki günü müsavi olan zarardadır” buyururken birazda tembellik yerine meraklanıp birşeyler üretmeyi vurgulamaktadır.

Yine bu kavramla ilgili yaşadığımız bir olay da yeni programa göre 7. Sınıflarda işlediğimiz “Cin şeytan” konusunu anlatırken o günlerde gazete de de internette cin dolaşiyor” başlıklı bir yazı yayınlandı. Yazıyı kesip derse getirip öğrencilere gösterdim daha önce merak etikleri varlığın (kendisi veya değil) resmiyle karşılaşmak bayağı etkilemişti onları hatta haftalarca unutmadılar. Belki de bu sayede konuyu gayet güzel işlemiş ve başarılı da olmuştuk. Melekler, huriler v.s. konusunda da aynı merak kendini gösteriyor.

e- Kitaplardan Faydalanarak Öğrenme

Bir diğer öğrenme olayı da bazı bilgilerin ışığında kitaplardan faydalanarak dini öğrenme olayıdır. Hemen hemen İslamın her konusunda yazılmış eserler mevcut, o konularda soru işaretleri bulunan müslümanlar onlara başvurarak öğrenme yoluna gidebilir.

Kitapların en mükemmeli hiçbir şeyin eksik bırakılmadığı kitap olan Kur'an tabi ki müslümanların ilk başvuru kaynağı olacaktır. Ancak Kur'an-ı anlamak içinde temel bilgilerin elde edilmiş olması gerekir. Günümüzde su da bir problemdir ki; dini disiplinler hakkında o kadar mümbit kitaplar var ki bazen müslümanlar bunca kitap arasından hangisinden faydalanacağı hususunda

tereddüt gösterebiliyor.

Ona tavsiyemiz problemini veya problemlerini iyi tesbit edip anlayacağı şekilde ifade eden kitaplar daha faydalı olacaktır. Biz biliyoruz ki Avrupa müslümanlarının büyük çoğunluğu (müslümanları da böyle) ilk önce Kur'an-ı inceleyerek islam la tanınmışlar ve müslüman olmuşlardır.

Bunları bizzat kendi ifadelerinden öğreniyorum. Çünkü kafalarındaki soru işaretleri Kur'an da en net haliyle cevaplar buluyorlar, ve bazı bilgilerinin de yanlış ve eksik olduğunu anlayıp araştırarak müslüman oluyorlar. Onun içindir ki biz müslümanlar da onların İslam anlayışlarına gıbtayla bakıyoruz. Oysa bizler doğuştan müslüman olduğumuz halde hala böyle bir islam anlayışına sahip olamıyoruz. Bunun en önemli nedeni olarak benim gördüğüm elimizde ki değerli eşyanın kıymetini ona sahipken bilemeyişimizdir. Kaybettiğimiz de ise çok geç olmaktadır. Onlar ise yıllarca belki de bir hayat boyunca hasretle aradıkları şeye sahip oldukları için değerini daha çok biliyorlar Bizler de o anlayışa sahip olduğumuz da çoğu problemlerimizin kendiliğinden çözüldüğünü göreceğiz, şu da var ki, bu anlayışa sahip olmakta kolayda olmayacaktır.

SONUÇ

Bugün, İslam dini her bölgenin gelenek adet ve kültürleriyle bütünleşerek bir hayat tarzı oluşturmaya çok önemli katkılarda bulunmaktadır İslam zaten, örf ve gelenekleri göz ardı etmeden onları ıslah ederek hayat tarzımızın birer delili saymaktadır. “Erzincanda Sosyal Kültürel ve Dini Hayat” çalışması bir bölgenin yaşam fotoğrafını objektif olarak çekmeye çalışmıştır.

Bu fotoğrafı çekerken daha çok gözlemlerden ve yapılan mülakatlardan faydalanma yoluna gidilmiştir. Erzincan’ı daha yakından tanımak için kısa bir tarihçe ile başlamak uygun görülmüştür. Bu çalışma esnasında araştırmaya yardımcı yazılmış eserler bulmak bir hayli zor olurken başka alanlara ait bir hayli çalışma yapılmıştır. Bir deprem bölgesi olması nedeniyle yapılan çalışmaların ekserisi bu alana yönelik çalışılmış olup kültür ve dini hayat v.b. konularla ilgili eserler bulmak bir hayli zor olmaktadır.

Erzincanda dini hayatın daha iyi anlaşılması ve çalışmanın daha zengin bir zemine oturması için kültür ve sosyal hayat konusuna da değinilerek toplumun sosyal hayatını ve kültürel diğerlerini tanımak dini hayat konusuna daha kolay eğilmemizi sağlamıştır.

Erzincan küçük ve kendi halinde bir şehir olmasına rağmen sosyal ve dini hayat konusunda bir hayli faal sayılabilir. Bu Erzincan’ın tarihinden gelen bir gerçek olduğu anlayışını daha yaygın olarak anlamamızı sağlamaktadır. Erzincan’dan çıkan birçok edebiyatçı ve sanatçı ilişkilerini şöyle veya böyle sürdürmektedirler.

Halk, giyiminden örf ve geleneklerine kadar sahip çıkmasına rağmen yine de halk arasında bir çok farklılıklar göze çarpmaktadır. Erzincan’ın en önemli özelliğinden bir, Sünni ve Alevi insanların bir arada yaşaması gerçeğidir. Köyleri, mahalleleri ve beldeleri ayrı olsa bile bütün farklılıkların bir arada yaşamasının çözüm yolları da bulunmaktadır.

Bazı tarikatlara mensup insanların vakit namazlarını cemaatle kılmayıp kendi başlarına kılmaları bana göre Sünni-Alevi farklılığından daha önemlidir. Aynı zamanda muttaki insanların çok sigara kullanmaları hatta yaşlıların daha fazla kullanması problemin bir başka yönünü oluşturmaktadır.

İslam’ın emir ve yasaklarını yerine getirmeye çalışan Müslümanlar bile bazen kendilerini bu anlayışlara yenik düşmekten kurtaramıyorlar. Kadınlar (genelde yaşlı) dışarıya çıktıklarında “Ehram” denilen bir veya iki parçadan oluşan kahverengi bir atkı örtüyorlar. Sosyal hayat bir çok yeniliğe açık olsa da hala dinin yaptırım değerleri halkın üzerinde önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, insanların çoğu çocuklarıyla beraber sohbetlere katılıyorlar Kur’an öğreniyorlar ve yeni nesli daha iyi yetiştirmeye çalışıyorlar.

Ne yazık ki sosyal hayatlarında ki dinamiklik dini hayatta biraz kesintiye uğramış durumda olsa da orta kuşak kişiler daha çok itaatkar ve sabırlı, büyüklerinin yanında son derece çekingen ve terbiyeli, genç nesil ise tam aksine daha konuşkan, cesaretli gözükmektedir. Bu belki de orta kuşağın çocukları olmasından kaynaklanmaktadır. Onlar kendi yaşadıkları bu geleneksel saygıyı çocuklarına fazla hissettirmemeye çalışmaktadırlar.

Erzincanda dini hayat bazı bölgelere göre daha ahenkli ve birçok tarikata mensup kişiler içiçe yaşamaktan mutlu olmaktadır, buna bağlı olarak bir çok ta problem çıkmaktadır. Deprem gerçeğinin, dini ve sosyal hayatı etkilediği de bir başka gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Her on ve yirmi yılda depremi yaşayan bir bölgede depremi unutmak veya göz ardı etmek biraz safdillik olur zannedirim.

Sonuç olarak bütün bu gözlem ve mülakatların sonunda Erzincan da diğer bölgelerimiz gibi tek düze bir hayat görülse de toplum kendi içinde diğerlerine göre farklılık arz etmektedir. Bir doğu ilimiz Erzincan her şeye rağmen yine de dini hayat olarak insanı tatmin eden bir görüntü sergilemektedir. Bütün farklılıklara rağmen insanların barış ve saygı içinde bir arada yaşamalarını mümkün kılan İslam bu özelliğini Erzincan'da da hissettirmektedir. Bu çalışma bundan sonra bu konuda yapılacak çalışmalara bir ışık yakabilirse amacına ulaşmış sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmed Ekber S, İslam ın Keşfi, çev, Lütfullah Karaman, İstanbul 1994
- Akdeniz Sabri, Kültür Sömügeciliği, M.İ.F.V, yay, İstanbul 1988
- , Çocuklarımızı Dine Başlatma, Din Öğretimi Derg, ss. 33
- Attas Nakip el, İslami Eğitim. Çev, Ali Aksu, Endülüs yay, İstanbul 1991
- Atay Hüseyin, Yüksek Din Eğitimi, Dergah Yay, İstanbul 1983
- Ayhan Halis, Eğitim Bilimine Giriş, Şule yay, İstanbul 1995
- Ay Emin, Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi, Bilge yay. İstanbul 2000
- Aydın M. Şevki, Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı, İ.B.A.V, yay, Kayseri 2001
- Aydın Mustafa, İslam Toplumunun Şekillenışı, Pınar yay. İstanbul 1991
- Baltacıoğlu İ. Hakkı, Talim Terbiyede İnkılap, M.E.B.yay, İstanbul 1995
- Bayraklı Bayraktar, İslam da Eğitim, M.Ü.İ.F, yay, İstanbul 1989
- , Kur'an da Değişim Gelişim ve Kalite Kavramları, M.Ü.İ.F, yay, İstanbul 1999
- Bayraktar Faruk, İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri, M.Ü.İ.F, yay, İstanbul 1989
- Berger Peter L, Dinin sosyal Gerçekliği, çev, Ali Coşkun, İnsan yay. İstanbul 1993
- Bergson Henry, Din ve Aklın İki Kaynağı, çev, Mehmet Emin, Devlet mtb, İstanbul 1933
- Binbaşıoğlu Cavit, Türkiyede Eğitim Bilimleri Tarihi, M.E.B, yay, İstanbul 1995
- Bilgin Beyza, Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, A.Ü.İ.F, yay, Ankara 1990
- , "Örgün Din Eğitiminde Yeni İhtiyaçlar ve Yönelişler", Din Eğitimi Arş, Drg, say, 6 ss, 187
- , "Gençlik ve Din Eğitimi" Din Eğitimi Drg, ss, 10, Ankara 1987
- , "Gençler ve Aşırı Hareketler", Din Eğitimi Drg, ss,39 Ankara 1987
- Bulaç Ali, Din ve Modernizm, Beyan yay, İstanbul 1992
- , İslam ve Fanatizm, İz yay, İstanbul 1995
- Bulut Hüseyin, Milli Mücadelede Erzincan, Erzincan Belediyesi yay, Erzincan 1997
- Cağrııcı Mustafa, Anahatlarıyla İslam Ahlakı, Ensar yay, İstanbul 1985
- Çağlayan Mehmet, İslam da Eğitim, Nur Basımevi Konya ----
- Çam Ömer, "Ahlak Eğitimi", Din Eğitimi Arş. Drg, say 3, s 9, İstanbul 1996
- Carrel Alexis, İnsan Denen Meçhul, çev, Refik Özdek, Timaş yay, İstanbul 1998
- Çelebi Katip, Mizanü'l Hak Fi İhtiyari'l Ahak, Haz, O.Şaik Gökyay, M.E.B. yay, İstanbul

1998

- Çelebi Ahmet, İslam da Eğitim, Öğretim Tarihi, çev, Ali Yardım, Damla yay, İstanbul 1983
- Celkan H. Yıldırım, Ziya Gökalp'in Eğitim Sosyolojisi M.E.B. yay, İstanbul 1990
- Daryal Ali Murat, Dini Hayatın Psikososyal Temelleri, M.E.B. yay, İstanbul 1994
- Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, say 6-7, İstanbul 2000
- Dodurgalı Abdurrahman, Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler M.İ.F.V yay, İstanbul 1999
- , Eğitim Sosyolojisi M.İ.F.V yay, İstanbul 1995
- El Cabiri M, Arap Aklının Oluşumu, çev, İbrahim Akbaba, İz yay, İstanbul 1997
- Elibol Sadettin, Sosyoloji Konuşmaları, Ecem yay, Ankara 1991
- Eliot Stearns, T. Kültür Üzerine Düşünceler, K.T.B yay, Ankara 1981
- Erkal Mustafa, Sosyal Meselelerimiz ve Sosyal Değişme, Neyas yay, Ankara 1984
- Ez Zernuci Burhanettin, Ta'limül Müteallim, çev, Vehbi Yavuz İstanbul 1990
- Esed Muhammed, Kur'an Mesajı, çev, C.Koytak, A. Ertürk İşaret yay, İstanbul 2000
- , Kitabü Camii's-sahih, çev, M.Armağan, İşaret yay, İstanbul 2000
- Faruki R.İsmail, Bilginin İslamileştirilmesi, çev, Fehmi Kuru, Risale yay, İstanbul 1995
- Frayer Hans, Din Sosyolojisi, çev, Turgut Kalpsüz, A.Ü.İ.F. yay, Ankara 1964
- Graudy Roger, İslam ve İnsanlığın Geleceği, çev C. Aydın, Pınar yay, İstanbul 1985
- Hacıeminoğlu, Necmettin, "Yabancı Okullar ve Din Emperyalizmi", tebliğ, Milli Eğitim ve Din Hayatı, İstanbul,.....
- Hamidullah, Muhammed, İslam Peygamberi, çev, İrfan yay, C.I.II, İstanbul 1993
- , İslama Giriş, çev, Nur yay, Ankara, ----
- Halim Paşa Said, Buhranlarımız, haz, E. Düzdağ, İz yay, İstanbul 1991
- Hitti Philip K, İslam Tarihi, çev Salih Tuğ. c. I, İ.F.A.V. yay, İstanbul 1985
- İkbal Muhammed, İslamda Dini Düşüncenin Yeniden Doğuşu, çev A. Asrar, Bir yay, İstanbul 1984
- İzzet Mehmet, Makaleler, Haz, C. Değirmencioğlu, K.B.yay, Ankara 1989
- Kabaklı Ahmet, Kültür Emperyalizmi, M.İ.F.V. yay, İstanbul 1988
- Kara Ruhi, Erzincan Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma, Eryaksan yay, Erzincan 1993
- Kardavi Yusuf, Müslümanın Temel Kültürü, çev, M.A. Yekta Saraç, Risale yay, İstanbul 1995
- Kazıcı Yusuf, İslam Eğitim Tarihi, İ.F.A.V. yay, İstanbul 1995
- Konukcu Enver, Otlukbeli Meydan Savaşı, Erzincan Bel. Yay, Ankara 1998
- Komisyon, İslam Düşüncesinde Arayışlar, Rağbet yay, İstanbul 1999
- , İslam Düşüncesinde Arayışlar, c.I.II, Haz, İ. Çelebi Rağbet yay, İstanbul 1998

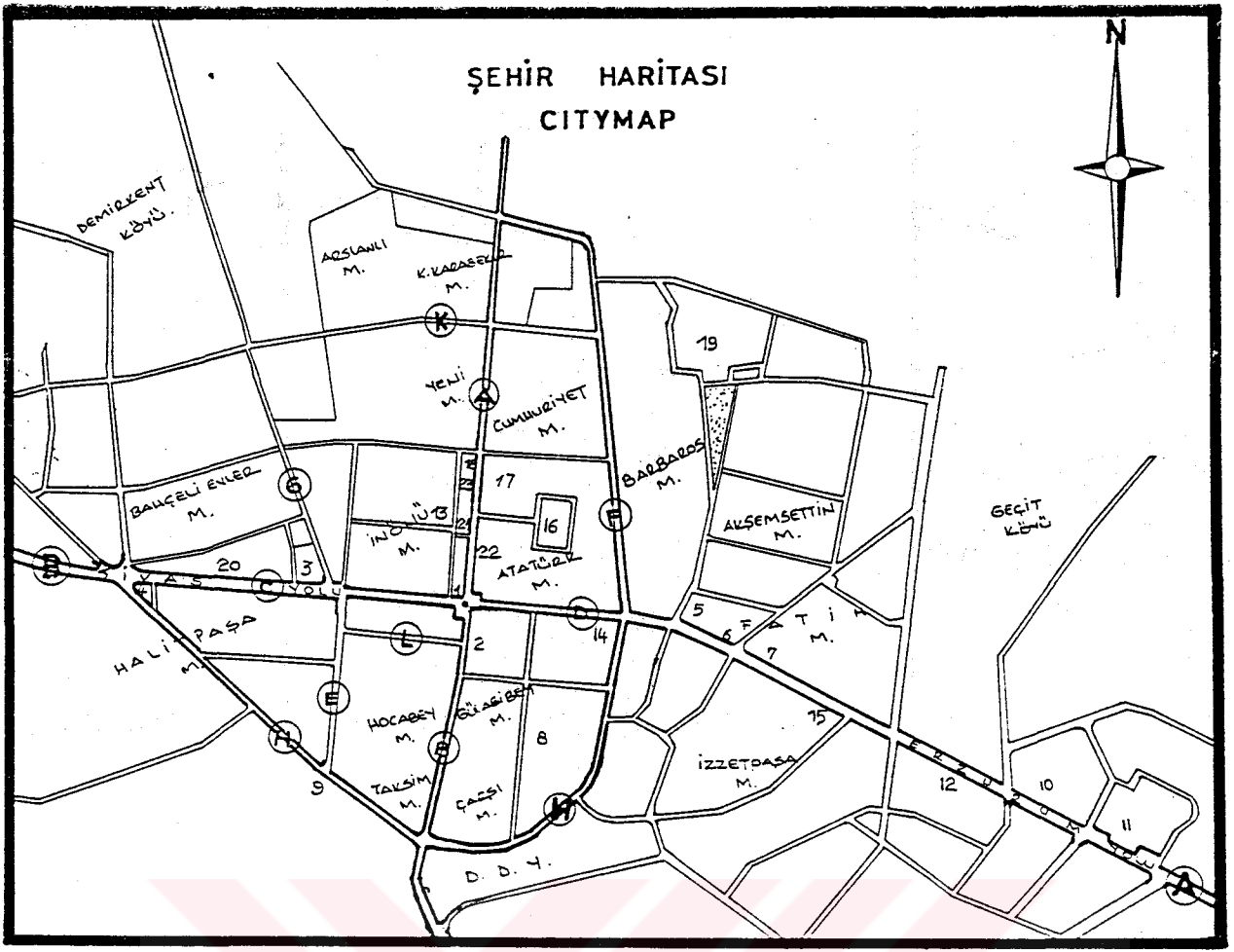
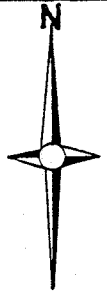
- Kurtkan Amiran, Türk Milletinin Manevi Değerleri, M.E.B. yay, İstanbul 2000
- Kutup Seyyid, Yoldaki İşaretler, çev S.Karataş, Dünya yay, İstanbul 1992
- Le Bon Gustav, Kitleler Psikolojisi, çev S. Demirkan, Bedir yay, İstanbul 1969
- Luella Cole-John J.B. Morgan, Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi, çev. B . Halim Vassat, M.E.B. yay, İstanbul 2001
- Mardin Şerif, Din ve İdeoloji, İletişim yay, İstanbul 1999
- Meriç Cemil, Kültürden İrfana, İnsan yay, İstanbul 1986.
- , Sosyoloji Notları, Haz, Ü.M.Yazan, İletişim yay, İstanbul 1997
- , Bu Ülke, Haz. M. Ali Meriç, İletişim yay, İstanbul 1997
- Menshing Gustav, Dini Sosyoloji, çev, Mehmet Aydın, Tekin Kitabevi, Konya 1994
- Mevdudi, Kur'an a Göre Dört Terim, çev, O.Cilacı, İ. Kaya Beyan yay, İstanbul 1987
- Nasr S. Hüseyin, Modern Dünyada Geleneksel İslam, çev, S.Şafak Barkın, H. Arslan, İnsan yay, İstanbul 1985
- , İslam ve Modern İnsanın Çıkmazı, çev. A. Ünal, İnsan yay, İstanbul ----
- , İslam İdealler ve Gerçekler, çev. A. Özel, İz yay, İstanbul 1996
- , İslamda Düşünce ve Hayat, çev. F. Tatlıoğlu, İnsan yay, İstanbul ----
- , İslam ve İlim, çev. İ. Kutluer, İnsan yay, İstanbul 1989
- Nortbourne Lord, Modern Dünyada Din, çev. S. Yalçın, İnsan yay, İstanbul 1995
- Öner Necati, Felsefe Yolunda Düşünceler, Akçağ yay, Ankara 1999
- Özbek Abdullah, Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed, Esra yay, Konya 1994
- , "Din Eğitiminin Problemleri", Din Eğitimi Arş.Derg, say, 6 ss, 113, İstanbul 1999
- Özbek Nizamettin, Erzincan dan Kemah tan, Emel Mtb, Ankara 1982
- Özel İsmet, Bilinç Bile İlginç, Şule yay, İstanbul 2000
- Özel Ali, M.Akif ve Eğitim, İ.İ.F.V. yay, İzmir 1991
- Rahman Fazlur, İslami Yenilenme, çev. A.Çiftci Ankara Okulu yay, Ankara 2000
- , İslam ve Çağdaşlık, çev. A. Açıkgenç, H. Kırbaşoğlu, Ankara Okulu yay, Ankara 1996
- Rousseau J.J, Emil, çev. H.Ziya Ülken, A. Rıza Ülgener, S. Güzey, Türkiye yay, İstanbul 1961
- Russell Bertrand, Bilim ve Din, çev. Hilmi Yavuz, Cem yay, İstanbul 1997
- Sabuni M. Ali, Saffatü't Tevasir, Dersaadet Ktb. C I.II. İstanbul ----
- Safa Peyami, Türk İnkilabına Bakışlar, Ötüken yay, İstanbul 1988
- Salih Subhi, Riyazüs Salihin, Pamuk yay, İstanbul,

- Şahin T. Erdoğan, Erzincan Tarihi, c. I.II, Erdav, İstanbul 1985
- Selçuk Mualla, Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, T.D.V. yay, Ankara 1990
- , "Niçin Din Eğitimi", (çev. Colin Alves), Din Öğretimi Drg. Say.41-42, ss21
Ankara 1993
- Şeriatî Ali, İslam Nedir, çev. A. Seyyidoğlu, Birleşik yay, İstanbul 1995
- Süveyd M. Nur, Çocuk Eğitimi, çev. Z.Güler, Konya 1994
- Tavukçuoğlu Mustafa, Avrupa da Türk Ailesi ve Din Eğitimi, Mehir Vak. Yay. Konya 2000
- Topçu Nurettin, Türkiyenin Maarif Davası, Haz. E. Everdi, İ.Kara, Dergah yay, İstanbul 1998
- , İslam ve İnsan, Haz. E. Everdi, İ.Kara, Dergah yay, İstanbul 1998
- , İsyân Ahlakı, çev. M.Kök, M. Doğan Dergah yay, İstanbul 1995
- Turhan Mümtaz, Kültür Değişmeleri, M.E.B. yay, İstanbul 1969
- Türkdoğan Orhan, Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi, Kültür Turizm. Bak. Yay, Ankara 1988
- Uygur Nermin, Kültür Kavramı, Remzi Kitabevi İstanbul 1984
- Ülker Mustafa, Erzincan'ın Örf ve Adetlerinden Bir Demet, Erz. Bel. Yay, Erzincan 1998
- Ülken Hilmi Ziya, Türkiyede Çağdaş Düşünce Tarihi, Ülken yay, İstanbul 1992
- Wach Joaçhim, Din Sosyolojisi, çev. Ü.Günay, Erciyes Üniv. Yay, Kayseri 1990
- Watts Montgomery, İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri, çev. E. R. Fırlalı, Ümran yay,
Ankara 1981
- Yazır E. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, c.I-VIII, çev. S.Çevik, Bedir yay, İstanbul 1993
- Variş Fatma, Eğitim Bilimine Giriş, Alkım yay, İstanbul 1998

EKLER

ŞEHİR HARİTASI
CITYMAP

İŞARETLER

1. Belediye	18. Askerlik Şubesi
2. Devlet Hastanesi	19. Eğitim Yüksek Okulu.
3. S.S.K. Hastanesi.	20. Şehir Atatürk Parkı.
4. Emniyet Sarayı.	21. P.T.T.
5. A.Ü. Meslek Yüksek Okulu.	22. Kültür Merkezi - Müze.
6. Bölge Trafik Müdürlüğü.	23. Şehir Kütüphanesi.
7. Kız ve Erkek Yetiştirme Yurdu.	A. Ordu Caddesi.
8. Sümerbank Bez ve Konfeksiyon Fab.	B. 13 Şubat Caddesi.
9. Makina ve Şeker Fabrikası.	C. Halitpaşa Caddesi.
10. Şehir Sebze Hali.	D. Fevzipaşa Caddesi.
11. Şehir Sanayi Sitesi.	E. Emek Caddesi.
12. T.E.K. Enerji Sahası.	F. Demircioğlu Caddesi.
13. Vilayet Sarayı.	G. Adnan Menderes Caddesi.
14. Otogar	H. Çevre Yolu
15. Polis Okulu.	K. Milli Egemenlik Caddesi.
16. Şehir Stadyumu.	L. Sultan Melik Caddesi.
17. Turizm Müdürlüğü	

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ile İlgili bir Anket Çalışması

Çalışmamız orta öğretim öğrencileri üzerinde düzenlendi, ankete 6-7-8. sınıf öğrencileri katıldı. anket sonucuna göre öğrenciler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi için olumlu düşünüyorlar ve dersi almaktan da memnundur. Büyük çoğunlukla ailelerinden destek görüyorlar.

Kız: 60 Erkek: 70 Toplam: 130

1- İlk (dini) bilgilerinizi nereden öğrendiniz?

Anne-Baba % 70, Okul: % 20, Çevre: % 8, Cami: % 2

2 - Kur'an meali okudunuz mu?

Evet: % 50, Hayır: % 35, Bazen: %15

3- (DKAB) dersi size neyi hatırlatıyor?

Allah: %30, Hz.Muhammed: %20, Din: % 40, İyilik: % 8, Ahiret: %2

4 - Din ile öğrendiğin ilk bilgi nedir?

Allahın Birliği: % 80, Kur'an: %10, Dua: %5, Sevgi: %4, Başka: %1

5 - En çok dikkat ettiğiniz dini ibadetler ve davranışlar nelerdir?

Namaz: %17, Oruç: % 20, İyilik: % 13, Allah Rızası: %35, Doğruluk: %15

6 – Duayı genellikle hangi zamanlar yaparsınız?

Her zaman: %60, Bazen: %16, Sınavlarda: %15, Bunaldığımda: %5 Hastalıklarda: % 4

7 - (DKAB) dersinde kendini nasıl hissediyorsun?

Rahat %55, Sıkılğan:% 7, Aktif: %3, Pasif: %2, Mutlu: %30, Mutsuz: %3

8 – Ailenizin (DKAB) dersine karşı tavrı nasıldır?

Gerekli görürler: %10, Çok İsterler: % 65, Desteklerler: %20, İlgisizler: %5

9 – İbadetler hakkında ne düşünüyorsun?

Bilmiyorum: %5, Yapmam: %6, Yaparım: % 55, Fırsat Buldukça yaparım: %12, Arasıra: %10, Önemli gün ve gecelerde % 13

10 - (DKAB) dersi almak konusunda ne düşünüyorsun?

Severek alıyorum %50, Gerekli olduğundan: %30, Dinimi öğrenmem hoşuma gidiyor: %20

11 - (DKAB) dersinde yanlış olduğunu anlayarak bıraktığın davranışın oldu mu?

Evet: % 50, Hayır: %20, Bazen: %30

12 – Günümüzde meydana çıkan değişik inanışları nasıl değerlendiriyorsun?

Menfaat için: %4, Mutsuzluk ve Bunalım için: %25, Şöhret için: %20, İslam'a zarar vermek için: %6, Müslümünlürü küçük görmek için: %15, Dikkat çekmek için: %30

13 – Önemli gün ve gecelerde kendini nasıl hissedersin?

Heyecanlı: %20, Sıkılırim: %2, Katılırim: %25, Hoşlanırim; %50, Katılmam: %3

14 – İslamla ilgili hangi kitapları okudunuz?(bundan önce ve şimdi)

Kur'an ve meali: %20, İlmihal: %9, Namaz Hocası: %10, Hz. Muhammedin hayatı: %30, Temel Dini Bilgiler: %15, Dini romanlar: %8, Hikaye: %5, Tefsir: %3

15 – Arkadaşlarıyla hangi dini konularda konuşur veya tartışırsınız?

İbadet: %30, İman: %16, Ahlak: %25, Barış ve kardeşlik: %15, İyilik: %20

16 - (DKAB) dersi öğretmeninini nasıl olmasını istersiniz?

Adaletli: %14, Tutarlı: %25, Sevecen: %35, Notu iyi: %5, Bir şeye karışmayan: %1

Giyim - Kuşam

Günümüzde Erzincanlı diğer yörelerimizde olduğu gibi modern sayılabilecek bir giyim tarzını benimsemiş olmakla beraber, özellikle kırsal kesimlerde klasik sayılabilecek mahalli kıyafetler hala geçerliliğini korumakta ve yöremizi tarafından giyilmektedir. Bu yüzden ki mahalli kıyafetlerle birlikte modern giysilerin birlikte kullanımı, yöremizde giyim-kuşam özelliği olarak belirlemekte bu özelliği ile de diğer belgelerden kendini ayırmaktadır.

A. Kadın Giyim - Kuşamı:

Tepelik: Başta fes vardır. Mali durumlarına göre tepeliğin etrafına altın takarlar. Bu altınlara yöremizde "Heb" denmekte olup, yuvarlık fındık büyüklüğünde olur ve "Beşibiryerde" denilen altında takılırdı. Bu altınlar birbirine sürtünüp yemesin diye altınların arasına boncuk takılırdı. Bunun üzerine tülbent, hindi, yazma veya başörtüsü takılırdı. Renkleri genellikle beyaz olur.

Üç Etek: Vücuda oturmakta olup, hakim yakadır. Belden aşağısı yanlarından açık olduğundan Üç Etek (iki ön, bir arka) bu ismi almıştır. Yöremizde buna "Üç Peşli Entari" de denmektedir. Etek boyu topuğa kadar inmektedir.

Kollar ellerinin yarısını örtecek şekilde uzun olup, düz iner ve kol ağzlarında çeşitli işlemler vardır.

Üç eteklerde hakim olan renk genellikle mor ve lacivert olup, atlas, kadife ve yerli kumaşlar kullanılmakta idi.

3. Şalvar: Bol ve uzundur. Diz kapağından başlanmak üzere aşağıya dökülür, ayakkabının üzerini örterdi. Paçalardaki büzgü ve paça bağları gözükmez. Çünkü, görünmesi ayıp sayılırdı. CANFES adı verilen bir kumaştan yapılır ve renk itibarıyla sarı ve mavi renkler kullanılırdı.

4. Ayakkabı (Pabuç): Elde örülme yün çoraplar giyer, genellikle kahverengi, beyaz ve siyah olurdu. Bazı çorapların üzerin motif işlenirdi.

Ayaklarına giydikleri ayakkabıya yöremizde YEMENİ denilmektedir. Uç kısımları sivri arkası kısadır. Uç etekle giyildiğinde arkasının üç eteğin renginde olmasına dikkat edilirdi. Üzerine de iki adet motif örülürdü. Birinde üç tane sedef düğme konulur, diğerinde ise elbiseni motifine uygun motifler bulunurdu.

5. Kemer: Gümüş olup, kırma kemer adıyla bilinmektedir. Gümüş Kemer özellikle hali vakti yerinde olanlar kullanır, durumu iyi olmayanlar ise ipek eteğin üzerine, yine mali durumuna göre ipek veya renkli bir kuşak bağlardı.

6. Salta (Yelek): Kolsuz, çok kısa, önleri yuvarlak bir yeleği üç eteğin üzerine giyerlerdi.

7. Ehram: Erzincan'da çarşaf giyme geleneği yoktur. Onun yerine özellikle beyaz, siyah, mor ve kahverengi renklerden, özel tezgahlarda eni iki, boyu dört metre arında yünden örülmüş

EHRAM giyerler. Bugün dahi, yöremiz hanımlarını rağbet ettiği ehramın beyaz renk olanı DIŞARLIK diye tabir edilmekte ve uzak yerlere gezmeye gidildiğinde giyilir. Ehram, tüm bedeni sarar, yalnızca gözler açıkta bırakılır.

B. Erkek Giyim - Kuşamı:

1. **Fes:** Şapka olarak kullanılan kırmızı ve püsküllü bir başlıktır. Bildiğimiz fes ile aynı özelliklere sahiptir.

2. **Ebaniye:** Sarı renkte, ipekli bir kumaş olup, uzunluğu 70 cm ile 100 cm arasındadır. İki türlü sarılır:

a. **Düz Sargı:** Çok hafif bükülür, dört parmak aşağıya, bir ucu sol kulağının aşağısından başlar; etrafından dolandırılır, ikinci ucunu yine onun arasına sokar bağlarlardı.

b. **Aynalı Sargı:** Düz sargıya göre çok fazla bükülür. Yuvarlak olan sargı, uçlarından biri sol kulağının üstünden başlar, alınına doğru getirilir, yukarıya doğru bir kırma yapar, tekrar öbür kulağın hizasından aşağıya getirilirdi. İkinci uç ise, alnın üzerinden geçer, ortada bir açıklık bırakır ve ebaniye ile fes arasına geçirilir. Fes'in püskülü sağ tarafa gelecek şekilde sallandırılırdı.

3. **İşlik:** Beyaz, el dokuması, pamuk iplikten yapılırdı. Yuvarlak yaka, düz kollu ve kalçaya kadar uzundur. Kolları bilezikli, önü göğüs kafesine kadar açıktır.

4. **Yelek:** İşlik üzerine giyilmekte olup iki çeşittir:

a. **Düz Yelek:** Hiç bir özelliği olmayan yelektir.

b. **Avcı Yeleği:** Boynu kapalı (zıbyn yaka) bir omuz ve yanı açık ve düğmelidir.

5. **Şalvar:** Kalın kumaştan yapılır. Uçkurluk denen yeri dokuma bezdir. Uçkurluğa, uçkur geçirilip, bele göre ayarlanıp, toplanarak bağlanır. Yanlarda cep vardır. Paça genişliği çok geniş olmayıp tahminen 20-23 cm'dir. Ayakkabının üzeri- ne kadar uzanır. Ağ kısmının altı biraz açıktır.

6. **Kuşak:** Bel'e 2,5 m uzunluğunda 30-40 cm genişliğinde, yünden çok ince dokunmuş bir kuşak sarılır. Üç isimle (Tosya, Acem İbrişim ve Yerli Kuşak) anılır. Tercihen yerli kuşak kullanılmakta idi ve saat hariç içine tabaka, ağzılık, tesbih ve para kesesi konulurdu.

7. **Yemeni:** Ayağa siyah, kahverengi ve beyaz renkte elde örülmüş, yün çoraplar giyilirdi. Gençler desenli, ihtiyarlar ise düz (desensiz) çoraplar giyerlerdi.

Ayakkabılara yöremizde YEMENİ denir. Topuksuz, altları kösele, yüzleri deri'dir. Arka kısmında ayakkabıyı giymede rahatlık sağlayan kuyruk bulunur ki buna yöremizde POÇÇİKLİ YEMENİ adı verilir. Ağız kısmı genellikle dar olur ve zor giyilirdi. Bir rahatlığı da, çamurda ayaktan çıkmamasıdır. Renk olarak ise siyahtır.

8. **Seko:** Yeleğin üzerine kış mevsiminde, yöremizdeki adı ile SEKO diye bilinen yakasız ceket giyilirdi. Boyu kalça üzerine kadar uzanır, kolları düz koldur. Yanlarında cepleri bulunurdu.